

ΑΝΤΙ

Περίοδος Β'
Τεύχος 765
Παρασκευή
14 Ιουνίου 2002
Τιμή: 4 Ευρώ

Μην πυροβολείτε τον πιανίστα...

• Παπαδόπουλος,
Αβραμόπουλος
λοιποί αναλώσιμοι

• Δ. Στρατούλη:
θήβειες και ψέματα
για το Ασφαλιστικό

• Κούβα της ένδειας
της περηφάνειας

• Τουρκία:
Τα λευκά κελιά

• Το γλυπτό
του Καλατράβα

SN 1108-9822

24>

1108 982000

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ 2002

11-VI

ΝΑΣΟΣ ΒΑΓΕΝΑΣ

ΜΕΤΑΜΟΝΤΕΡΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Η πεποίθηση του μεταμοντέρνου κριτικού ότι το νόημα συνεχώς μετακυλίεται, ότι καμία ερμηνευτική απόφαση δεν μπορεί να αποδειχθεί αντικειμενικά έγκυρη, τον οδηγεί στον απόλυτο κριτικό σχετικισμό και στην κατάλυση των αξιολογικών διακρίσεων· στην άποψη ότι κανένα λογοτεχνικό έργο δεν μπορεί να αποδειχθεί ότι είναι καλύτερο από ένα άλλο. Ο μοντερνιστής κριτικός υποστηρίζει αντίθετα ότι απόλυτη ερμηνευτική αντικειμενικότητα, λέει, δεν υπάρχει· όμως υπάρχει σχετική: το γεγονός ότι καμία ερμηνεία δεν μπορεί να είναι απόλυτα αντικειμενική δεν σημαίνει ότι μια ερμηνεία δεν μπορεί να είναι αντικειμενικότερη από μίαν άλλη, γιατί διαφορετικά ή όλες οι ερμηνείες θα ήταν λανθασμένες ή όλες θα ήταν νόμιμες, δηλαδή καμία δεν θα ήταν λανθασμένη.

ΜΟΡΦΙΑ ΜΑΛΛΗ

ΜΟΝΤΕΡΝΙΣΜΟΣ ΜΕΤΑΜΟΝΤΕΡΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ

ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ
ΤΟΥ ΝΑΣΟΥ ΒΑΓΕΝΑ

Το βιβλίο της Μορφίας Μάλλη πραγματεύεται το θέμα της λογοτεχνικής μετάφρασης, η οποία με τον μύθο της Βαβέλ που τη συνοδεύει, αποτελεί την κατεξοχήν μεταφορά για την έννοια του μεταμοντέρνου. Ευρισκόμενη στο μεσοδιάστημα μεταξύ γλωσσών και πολιτισμών η μετάφραση αποτελεί ένα υβρίδιο, στο πεδίο του οποίου οι πολιτισμικές διαφορές και οι σχέσεις εξουσίας μεταξύ λογοτεχνικού κέντρου και λογοτεχνικής περιφέρειας καθίστανται δυσδιάκριτες. Εξετάζοντας τις πολύπλοκες αυτές σχέσεις μέσα από την μελέτη της μεταφραστικής θεωρίας και πρακτικής του Νάσου Βαγενά, το βιβλίο αυτό επιχειρεί να χαρτογραφήσει την αλλαγή 'παραδείγματος' την οποία επιφέρει ο Βαγενάς στην ελληνική μετάφραση της ποίησης, οδηγώντας την από μια περιφερειακή μοντερνιστική αντίληψη της μετάφρασης σε μια μεταμοντέρνα πρακτική της, η οποία όμως αντιστέκεται στα αντιουμανιστικά μοντέλα του δυτικού κέντρου.

εκδόσεις **ΠÓΛΙΣ**

ΟΜΗΡΟΥ 32 • ΤΗΛ.: 36 43 382 • FAX: 36 36 501 • e-mail:

polis@ath.forthnet.gr

Περίοδος Β' • Έτος 29ο • Τεύχος 765

Παρασκευή 14 Ιουνίου 2002

Τιμή τεύχους: 4 ευρώ

**ΑΝΤΙ - ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ**

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

Τηλ. 010 7232713 - 010 7232819

Fax: 010 7226107

ANTI ON-LINE: <http://www.anti.gr>

e-mail: chrprou@otenet.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Γ. Παπουτσάκης

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Παναγιώτης Τσάρας

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ: Νεφέλη Παπουτσάκη

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗΣ: Εύη Ζήση

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΤΥΠΟΕΚΔΟΤΙΚΗ Α.Ε.

Λεύκης 134, Κρυονέρι, τηλ. 010 6297600

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

ήσια συνδρομή: 26 τεύχη, Εξάμηνη: 13 τεύχη

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: Εξαμ. 39 ευρώ, Ετήσια 78 ευρώ,

Οργανισμών, Τραπεζών, κ.λπ.: 200 ευρώ

Φοιτητική ετήσια: 70 ευρώ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ:

Εξαμ.: 74 ευρώ, Ετήσια: 148 ευρώ,

ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ:

Εξαμ. 65 δολ. ΗΠΑ, ετήσια 130 δολ. ΗΠΑ

ΒΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: 6 ευρώ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Για τα βιβλιοπωλεία

της Αθήνας: Περιοδικό ΑΝΤΙ,

για τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας:

Κέντρο του βιβλίου - Α. Πουλουκτσή και Σία Ε.Ε.

Λασσάνη 3, Θεσσαλονίκη, τηλ. 0310 237463

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

• ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ: Μην πυροβολείτε τον πιανίστα...	4
• Κώστας Κουφογιώργος: Γελοιογραφία	5
• ΑΝΤΗΝΩΡ: Καλός ο Κ. Στεφανής - αλλά τι θα γίνουν οι «τομές»;...	6
• ΑΝΤΙ-ΘΕΣΕΙΣ	8
• E-mail από τον Απόστολο Διαμαντή	13
• Δημήτρης Στρατούλης: Αλήθειες και ψέματα για το Ασφαλιστικό	14
• Αλέκος Τζιόλας: Μια πολιτική προσπάθεια έδρασης στο κενό	16
• Στέφανος Προτεστάκης: Μικρή Πινακοθήκη	18
• Όλγα Φωτακοπούλου: Στη Δραπετσώνα ψάχνουν για ζωή	20
• Βασίλης Μαρουλάς: Ίσως κάποια άλλη φορά...	21
• Φώτης Φωτεινός: Επιχείρηση «Επιστροφή στη μνήμη»	22
• Ελένη Βερυκίου: No smoking	25
• Δημήτρης Παπανικολάου: Το γλυπτό του Santiago Calatrava	26
• Χ.Γ.Π.: Η Κούβα της ένδειας αντιστέκεται	28
• Χ.Γ.Π.: Τα πράγματα αλλάζουν αργά αλλά σταθερά	34
• ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ	36
• Κωνσταντίνος Γιάνναρης: Συνέντευξη στον Σωτήρη Λέτσιο	40
• Γιώργος Κυριακάκης: Ένα στα τρία; Καλά πάμε	42
• Χρήστος Τσανάκας: ECM: Εκδόσεις Σύγχρονης Μουσικής	44
• Τζένη Οικονομίδη: Η υπεράσπιση της «Μουργκάνας»	46
• Μάνος Στεφανίδης: Συλλέκτες Πρωτοπόροι	51
• Ειρήνη Μουντράκη: Είσοδος κινδύνου για νέες ομάδες	54
• Γρηγόρης Ιωαννίδης: Οι Ξένοι του Π. Μέντη στο Εθνικό Θέατρο, Νέα Σκηνή	55
• Δημήτρης Φιλιππίδης: Αρχιτεκτονική - Ανάπτυξη	56
• Γιώργος Μπλάνας: Μικρή ασυμφωνία σε θέμα μείζον	57
• Γιώργος Μερτίκας: Για την κριτική του ποιητικού λόγου	61
• Γιάννης Παπαθεοδώρου: Εκ νέου: ένα παρελθόν στο παρόν	62
• ΒΙΒΛΙΟ	63

Σκίτσο εξωφύλλου: Τάσος Αναστασίου

ΜΗΝ ΠΥΡΟΒΟΛΕΙΤΕ ΤΟΝ ΠΙΑΝΙΣΤΑ...

Ο ΔΗΜΑΡΧΟΣ της Αθήνας έγινε στόχος λοιδοριών και εμπαιγμού από την κοινή γνώμη. Στον ίδιο βαθμό που μέχρι προ ολίγου συγκέντρωνε «τις προτιμήσεις» της στις δημοσκοπήσεις. Ο Δημήτρης Αβραμόπουλος αναδείχθηκε προχθές σε σύμβολο της πολιτικής γελοιότητας. Ένας «επαγγελματίας» του μέλλοντός του.

ΟΜΩΣ τα προβλήματα του εν Ελλάδι πολιτικού συστήματος είναι πολύ σοβαρότερα από την περίπτωση Αβραμόπουλου. Κάθε μέρα που ξημερώνει και μέχρι να βραδιάσει ξεφυτρώνουν δεκάδες περιπτώσεων που σε ρίχνουν σε βαθιά περίσκεψη και μελαγχολία. Μέσα στο δεκαπενθήμερο που μεσολαβεί από έκδοση σε έκδοση οι ιστορίες πολιτικής τρέλας είναι ατελείωτες, ώστε να χάνουμε αυτή τη συνεχή καθημερινότητα του γελοίου.

Η ΥΠΟΘΕΣΗ του Αλέκου Παπαδόπουλου για παράδειγμα, είναι μια πολύπλοκη ιστορία συμβιβασμών, αποτυχιών, έλλειψης πολιτικής ευαισθησίας, κομματικής ίντριγκας, ψευτοπεισμάτων, εγωισμών και ψευτοραδιουργιών που αρχίζουν από τον Λαλιώτη και φτάνουν μέχρι τον... Πανταγιά. Αντικαταστάθηκε στο υπουργείο Υγείας από έναν γιατρό-καθηγητή με μεγάλο κύρος, ο οποίος όμως επελέγη, όπως φαίνεται, προκειμένου να ανατρέψει το «έργο» του προηγούμενου υπουργού και ν' ανορθώσει το βαρύτατα πληγωμένο κύρος του πρωθυπουργού.

ΟΙ ΠΡΟΧΕΙΡΟΤΗΤΕΣ πάλι και οι πονηριές των υπουργών φέρνουν στη Βουλή αντισυνταγματικά νομοσχέδια, όπως αυτό για το ασφαλιστικό, και οδηγούν σε αναβολές σημαντικές –υποτίθεται– κυβερνητικές πρωτοβουλίες. Παρακολουθούμε έκθαμβοι νέους πολιτικούς άνδρες να συμπεριφέρονται με μεθόδους που ούτε οι παλαιοκομματικοί άρχοντες δεν είχαν επινοήσει.

ΣΤΑ ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΑ «παράθυρα» απ' την άλλη, παρακολουθούμε Κουλούρηδες και Κακαουνάκηδες, «υπεύθυνα» υποτίθεται δημόσια πρόσωπα, να φαγώνονται όπως ούτε γνήσιοι χούλιγκανς δεν καταφέρνουν να αρπάζονται. Σε άλλα τηλεοπτικά «παραθυρόφυλλα» ηθοποιοί, πολιτικοί, υποψήφιοι δήμαρχοι και λοιποί «παράγοντες» διαβουλεύονται περί της σκιάς του όνου. Η Ελλάδα μοιάζει μ' έναν «Τιτανικό» που βυθίζεται ενώ οι πάντες χορεύουν καντρίλιες στο κατάστρωμα και ο πιανίστας παίζει αμέριμνος.

ΣΤΟ ΟΝΟΜΑ του Πολιτισμού ο αρμόδιος υπουργός και οι παρατρεχάμενοί του με το αρχαιολογικό νομοσχέδιο διαπράττουν διαρκή εγκλήματα εις βάρος της ιστορίας του τόπου και εις βάρος του μέλλοντος, διαπλάθοντας το πρότυπο ενός πολιτισμού όπου η συναλλαγή μεταξύ ομοίων και κολητών αναδεικνύεται σε υπέρτατη αρχή. Και βέβαια το όνομα αυτής «Πολιτιστική Ολυμπιάδα» των ημετέρων.

ΣΤΟ ΜΕΤΑΞΥ ζωτικά προβλήματα όπως η διεκπεραίωση των δημοσίων έργων, η Παιδεία, η διάδοση των ναρκωτικών, η κακοδιοίκηση και άλλα, ων εκ έστιν αριθμός, συσσωρεύονται και πολλαπλασιάζονται καθώς το κράτος λιμνάζει απ' την ακυβερνησία.

ΚΑΙ ΤΩΡΑ ο Αβραμόπουλος μας μάρανε. Ένας πολιτικός που αναδείχθηκε μέσω σκοτεινών διαδρομών από το μητσοτακικό περιβάλλον για να επαληθεύσει στο τέλος τη ρήση Πάγκαλου ότι πρόκειται για τον «κύριο Τίποτε». Όμως αυτόν τον κύριο Τίποτε είναι που ψήφισαν δυο φορές με συντριπτική πλειοψηφία οι Αθηναίοι και σ' αυτόν προσέβλεπαν πολλοί ως στην νέα μεγάλη ελπίδα ανανέωσης του πολιτικού μας συστήματος. Αυτός που θα διεμβόλιζε τον δικομματισμό είναι τώρα περιζήτητος σύμμαχος και της Ν.Δ. και του ΠΑΣΟΚ. Ο καημένος ο κύριος δήμαρχος παρασύρθηκε από την πρόσκαιρη αίγλη της τηλεοπτικής δημοκρατίας και των δημοσκοπήσεων. Άφησε όμως στην Αθήνα τα κάγκελα, τα λοιπά δείγματα της γιάπικης αισθητικής του και... τα σκουπίδια. Προβλήματα δεν έλυσε, δημιούργησε νέα. Έκλεισε και το καφενείο της Δεξαμενής: ...*Επί Δημαρχίας Δημητρίου Αβραμόπουλου*. Και από τώρα και στο εξής θα μένει κρυμμένος στα παρασκήνια περιμένοντας την επόμενη «επαγγελματική» κίνηση.

ΑΥΤΟΝ όμως τον ψηφίσαμε εμείς. Όπως ψηφίσαμε και θα εξακολουθούμε να ψηφίζουμε Κουλούρηδες, Γιαννόπουλους, Καρατζαφέρηδες και Γιακουμάτους. Φταίνε σε τίποτε όλοι αυτοί οι εκλεκτοί του έθνους; Μην πυροβολείτε τον πιανίστα... Οι εκάστοτε διευθυντές της ορχήστρας αναδεικνύουν τις μελωδίες και τονίζουν τους ρυθμούς.

ΜΑΣ ΠΗΡΕ Η ΚΑΤΗΦΟΡΑ...

ΜΗ ΦΟΒΑΣΤΕ... Ο ΝΕΟΣ ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΥΓΕΙΑΣ ΜΟΥ ΕΙΠΕ ΟΤΙ ΕΧΟΥΜΕ
ΣΩΑΣ ΤΑΣ
ΦΡΕΝΑΣ...

ΚΑΡΑΦΟΤΡΕΣ

Καλός ο κ. Στεφανής – αλλά τι θα γίνουν οι «τομές»;...

ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ Ελευθέρων Πολιτών τέλος... Το εξήγγειλε, την περασμένη Τρίτη, ο ίδιος ο ιδρυτής και αρχηγός του Δημ. Αβραμόπουλος, δήμαρχος Αθηναίων, ενάμιση χρόνο μετά τη γέννησή του. Φυσικά απέφυγε να πει: «Αυτοδιαλυόμεθα» ή «Το κόμμα, δυστυχώς, μας τελείωσε», προτιμώντας διατυπώσεις ολιγότερο οδυνηρές, όπως: «Αναστέλλουμε την οργανωτική λειτουργία του Κινήματος Ελευθέρων Πολιτών και το μετατρέπουμε σε Κίνηση Πολιτικού Προβληματισμού και Παρέμβασης». Πλην, κανένα ρητορικό σχήμα δεν μπορεί να κρύψει την ουσία των πραγμάτων. Και η ουσία λέει ότι, μετά τη διάλυση του ΚΕΠ, η προοπτική επανένταξης του Δημ. Αβραμόπουλου στις γραμμές της Νέας Δημοκρατίας, προβάλει ως εξέλιξη πολύ πιθανή. Και φυσικά...

Η ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ αυτή ήταν εύλογο ν' ανησυχήσει την κυβέρνηση. «Ήταν στραβό το κλήμα –είπε σχετικά βουλευτής του ΠΑΣΟΚ– το 'φαγε κι ο γάιδαρος», αναφερόμενος προφανώς στα ευρήματα των τελευταίων σφυγμομετρήσεων, που φέρουν τη Νέα Δημοκρατία να προηγείται του ΠΑΣΟΚ, σε ό,τι αφορά την πρόθεση ψήφου, κατά 8-9%. Όσο για τον κυβερνητικό εκπρόσωπο Χρ. Πρωτόπαπα, προτίμησε να σταθεί στην επισήμανση χρησίων διδαγμάτων: «Τα κόμματα –είπε– δεν φτιάχνονται μόνο με χαμόγελα, χειραψίες και δημόσιες σχέσεις...» Σωστά. Μόνο που, μέχρι προχθές, ο Δημ. Αβραμόπουλος εφέρετο ως πιθανός «συνομιλητής» του ΠΑΣΟΚ, στην περίπτωση που, τελικά, «θα εκάμπτετο ο δικομματισμός» και θα προχωρούσαμε στον σχηματισμό «συμμαχικών κυβερνήσεων». [Τελικά, όλοι «υποθέσεις εργασίας» κάνουμε...].

Η «ΠΑΡΑΙΤΗΣΗ» Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

Η ΔΙΑΛΥΣΗ του κόμματος Αβραμόπουλου συνέπεσε με την αναγκαστική παραίτηση του υπουργού Υγείας Αλέκου Παπαδόπουλου και την αντικατάστασή του από τον πανεπιστημιακό (και εξωκοινοβουλευτικό) Κ. Στεφανή, καθηγητή της Ψυχιατρικής, από τους θεράποντες ιατρούς του Ανδρέα Παπανδρέου, με στενότερους δεσμούς με τον σημερινό γραμματέα του ΠΑΣΟΚ, Κ. Λαλιώτη. Τα προηγηθέντα της παραιτήσεως Α. Παπαδόπουλου είναι γνωστά. Ο ίδιος ο Α. Παπαδόπουλος, στη σύντομη συνάντησή του με τον πρωθυπουργό, μετά την επιστροφή του από την Κίνα, δεν παρέλειψε ν' αναφερθεί στον υπονομευτικό ρόλο που διαδραμάτισαν εις βάρος του υπουργείου Υγείας και του ίδιου του υπουργού, επιφανή στελέχη του ΠΑΣΟΚ. «Ορισμένοι από τους ανθρώπους σας, Πρόεδρε –του είπε– με υπονόμευαν συνειδητά και συστηματικά. Και αυτό, εκ των πραγμάτων, λειτούργησε σε βάρος της δουλειάς μου, αλλά θέλω να πιστεύω ότι η μεταρρύθμιση έχει πάρει τον δρόμο της.»

ΠΗΡΕ, όμως, πράγματι, η «μεταρρύθμιση» τον δρόμο της; Και τι προτίθεται να πράξει ο νέος υπουργός Υγείας; Θα εμβαθύνει την προσπάθεια του προκατόχου του ή –αντιθέτως– θα την απορρίψει; Πολλοί πιστεύουν ότι οι δεσμοί του Κ. Στεφανή με το καθηγητικό κατεστημένο, θα καθορίσει, τελικά, και τη στάση του στο υπουργείο Υγείας. Ήδη ορισμένοι μιλούν για «νίκη των καθηγητών κατά κράτος», ενώ άλλοι υποστηρίζουν ότι, σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις, «ο πρωθυπουργός έχει μάλλον παραιτηθεί από οποιαδήποτε σκέψη περί τομών στο σύστημα υγείας».

ΟΠΩΣ ΚΑΙ αν έχει το πράγμα, συρροή γεγονότων, από τον εσωτερικό εμφύλιο στα ενδότες του ΠΑΣΟΚ, μέχρι το ναυάγιο στο Ασφαλιστικό ή τις «ατυχίες» της ΕΛ.ΑΣ. ή τις καταγγελίες του ίδιου του Α. Παπαδόπουλου περί «ηλεοπτικής δημοκρατίας», κ.λπ., πείθει ότι το πολιτικό κλίμα που διαμορφώνεται δεν είναι άσχετο με την αποτυχία της κυβερνητικής πολιτικής και την ίδια την κρίση του πολιτικού συστήματος.

«Ο ΔΙΑΒΟΛΟΣ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ ΣΤΗ ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΑ»...

ΦΑΙΝΕΤΑΙ, όμως, ότι ούτε «μέσα», ούτε «έξω» πάμε καλά... Απόδειξη και οι συνεχείς πιέσεις που δέχεται η κυβέρνηση, προκειμένου να αρθεί το «αδιέξοδο» στο θέμα του ευρωστρατού. Τι σημαίνει, όμως, «άρση του αδιεξόδου»; Σημαίνει κάποια νέα πρόταση, από ελληνικής πλευράς, η οποία αφορά την προσθήκη στην επίμαχη παράγραφο 2 του «Κειμένου της Αγκυρας», κ.λπ. Χαρακτηριστική, από την πλευρά αυτή, και η δήλωση του ισπανού πρωθυπουργού Χοσέ-Μαρία Αθνάρ: «Ο διάβολος βρίσκεται στη λεπτομέρεια». Κατά τα άλλα, Σημίτης και Αθνάρ εμφανίζονται συγκρατημένοι, ως προς την προοπτική εξεύρεσης κοινά αποδεκτής λύσης, στη σύνοδο κορυφής της Σεβίλλης, στις 21 και 22 του μηνός.

ΩΣΤΟΣΟ, τη συζήτηση για τον ευρωστρατό, έμελλε να επισκιάσουν οι νέες δυσχέρειες γύρω από το θέμα της διεύρυνσης. Σύμφωνα με *Το Βήμα*, ο ισπανός πρωθυπουργός ενημέρωσε τον Κ. Σημίτη ότι, με αφορμή την εμπλοκή που έχει παρουσιαστεί στο γεωργικό πακέτο (ύστερα από την άρνηση της Ολλανδίας και της Γερμανίας να δεχθούν την πρόταση της Κομισιόν για «άμεσες πληρωμές»...), προτίθεται να φέρει προς συζήτηση

το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, τα μεγάλα περιπλοκά προβλήματα που σχετίζονται με το όλο θέμα της διεύρυνσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης... Το ερώτημα που τίθεται, βέβαια, είναι αν η βούληση των «15» για διεύρυνση θ' αρχίσει να κάνει νερά... Αλλά και αν αυτό αν συμβεί (και μάλλον δεν θα συμβεί), γεγονός παραμένει ότι αν δεν ολοκληρωθούν οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις στη σύνοδο κορυφής της Κοπεγχάγης (τον Δεκέμβριο του 2002), τότε, εκ των πραγμάτων, το όλο θέμα της διεύρυνσης θα πέσει στις άτατες της ελληνικής προεδρίας. Και νοών, νοείτω!

ΠΡΟΣ: Ο ΑΤΤΙΛΑΣ ΠΡΟΚΑΛΕΙ

ΔΥΣΧΕΡΕΙΕΣ γύρω από το θέμα της διεύρυνσης συνέπεσαν με την απόφαση της Άγκυρας (ενώ συνεχίζονται εντοτε οι συνομιλίες Κληρίδη-Ντενκας...) να αυξήσει τις στρατιωτικές δυνάμεις στην Κύπρο κατά 5.500 στρατιώτες, κατά τις εκτιμήσεις του πρώτου υπουργού Άμυνας Σωκρ. Χάικου, ή κατά 2.050 άνδρες, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις επιτελών, στην Αθήνα! [Απλοί παρατηρητές αδυνατούν να λάβουν τη σκοπιμότητα αυτών των αφορετικών εκτιμήσεων, μεταξύ ήγας και Λευκωσίας]. Πάντως, κοινός είναι η εκτίμηση ότι η ενίσχυση των τουρκικών στρατευμάτων στην Κύπρο είναι ως στόχο να αποτρέψει την ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση, τη δημιουργία κλίματος αναταραχής στην ένταξη.

ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΟ αυτό ενδέχεται εξωθήσει τα Ηνωμένα Έθνη (ακριβέστερα Αμερικανούς και Βρετανούς) σε μια «αναθεώρηση της στρατηγικής τους», προκειμένου «να υπάρξει συμφωνία λύσεως του Κυπριακού ως το τέλος Ιουνίου». Ορισμένοι αναλυτές, μάλιστα, δεν αποκλείουν να υποβληθούν συγκεκριμένες προτάσεις από ευράς των Ηνωμένων Εθνών, προς και τις δύο πλευρές. Κατά τα άλλα, η Κύπρος έχει ολοκληρώσει πρώτη, από τις υποψήφιες χώρες, τις διαπραγματεύσεις για την ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση, με το «κλείσιμο» του κεφαλαίου περί πολιτικού ανταγωνισμού. Πρόκειται για το 28ο από τα συνολικά κεφάλαια εναρμόνισης της κυπριακής νομοθεσίας με την κοινοτική.

ΜΠΟΥΣ: ΣΤΗΡΙΖΟΥΜΕ ΤΟΝ ΣΑΡΟΝ

ΣΤΟ ΜΕΤΑΞΥ, ο πρωθυπουργός του Ισραήλ Αρέλ Σαρόν, εμφανίζεται ιδιαίτερα ευτυχής, μετά την επίσκεψή του στον Λευκό Οίκο (την περασμένη Δευτέρα) και την εγκάρδια συνομιλία που είχε με τον πρόεδρο Τζορτζ Μπους. Ο Αμερικανός πρόεδρος υποστήριξε την άποψη του Σαρόν ότι προϋπόθεση για την έναρξη οποιωνδήποτε ειρηνευτικών συνομιλιών είναι η «μεταρρύθμιση» της παλαιστινιακής ηγεσίας. [Προφανώς, ούτε ο Μπους, ούτε ο Σαρόν θέλουν να λάβουν υπόψη τους τα όσα ανακοίνωσε ο Αραφάτ την περασμένη Κυριακή: Ελεύθερες εκλογές στις αρχές του 2003, ενώ ήδη η Παλαιστινιακή Αρχή προχώρησε στη συγχώνευση των υπηρεσιών ασφαλείας (από εννέα σε τρεις) και στη μείωση του αριθμού των υπουργών, από 32 σε 21.]

ΤΟ ΙΣΡΑΗΛ επιμένει ότι «δεν βλέπει εταίρο για συνομιλίες». Και επειδή «δεν βλέπει», συνεχίζει τις επιδρομές του πότε στη Βηθλεέμ, πότε στην Τουλκαρέμ και πότε στη Ραμάλα, με πλήρη αμερικανική κάλυψη, εφόσον και ο Μπους συμφωνεί ότι «οι όροι για συνομιλίες δεν έχουν εξασφαλισθεί ακόμα». Αλλά όσο δεν αρχίζει το κουβεντολόι,

τόσο ευχερέστερα οι εξτρεμιστές των δυο πλευρών θα βρίσκουν έδαφος για μια πολιτική συνεχούς αντιπαράθεσης και στείρων αντιποίνων, με θύματα αθώες υπάρξεις.

ΚΑΙ ΕΝΩ αυτά συμβαίνουν σε επίπεδο σχέσεων Ισραήλ-Παλαιστίνης, έντονες ανησυχίες, μέσα στους κόλπους του ΝΑΤΟ, αλλά και των Ηνωμένων Πολιτειών, προκαλούν τα νέα σχέδια της κυβέρνησης Μπους για «προληπτικές επιθέσεις» εναντίον χωρών που διαθέτουν όπλα μαζικής καταστροφής. Για τον σκοπό αυτό, λέγουν τώρα στην Ουάσιγκτον, θα πρέπει να συγκροτηθεί μια «κοινή μυστική δύναμη, η οποία θα δρα χωρίς προειδοποίηση», βάσει του δόγματος του «πρώτου πλήγματος»! Αλλά ποιος θα ελέγχει και σε ποιον θα λογοδοτεί μια «μυστική δύναμη» που θ' αποφασίζει να δρα, να πλήττει ή να ισοπεδώνει μια οποιαδήποτε χώρα, «επί τω ότι» διαθέτει –ή θα μπορούσε ν' αποκτήσει– πυρηνική και πυραυλική τεχνολογία; Ποιος θεός του ελέους θα προστατεύσει, τελικά, την ειρήνη από τους ψυχοπαθείς πολεμοποιούς του Λευκού οίκου;

ANTHΝΩΡ

ΤΑ ΕΣΩΤΕΡΙΚΑ ΤΗΣ ΑΠΟΙΚΙΑΣ

Κακώς θεωρούμε ότι είμαστε αμερικανική αποικία. Διότι αυτό είχαμε ισχυριστεί όταν αποκλείστηκαν οι περιβάλλοντες την αμερικανική πρεσβεία δρόμοι. Προφανώς αυτό επιθυμούσε ο κ. πρέσβυς. Αλλά αυτά συμβαίνουν και σε άλλες περιοχές της χώρας. Η οδός Αναγνωστοπούλου λ.χ. αποκλείστηκε προκειμένου να προστατευθεί ο πρωθυπουργός, αφού η ΕΛ.ΑΣ. αποδεικνύεται ανίκανη για τέτοιες δουλειές.

Όταν δίπλα σου χορεύουν τα δισ., είσαι κορόιδο να είσαι εθελοντής!

Ποια δισ. και ποιος εθελοντής; Τι εννοεί ο σύγχρονος λαϊκός –και πιθανότατα νεαρής ηλικίας– ποιητής; Μήπως το δίστιχο εννοεί τελικά ότι η Πρόεδρος θα τα βρει μπαστούνια; (Αν και ο «Αθήνα 2004» μιλάει για 18,5 χιλιάδες εθελοντές ήδη.)

Μήπως τελικά δεν έχει εμπεδώσει η μάζα τη νέα μεγάλη ιδέα του έθνους; Και τις πτάνει γι' αυτό; Πάντως το ποιηματάκι υποκλέψαμε από παρέα εφήβων σε σταθμό του Μετρό. Δεν ξέρουμε γιατί, αλλά από κείνη τη στιγμή χαμογελάμε πιο συχνά... **ΟΦΙς**

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΙΠΟΤΕ

Ο κ. Αβραμόπουλος επιχείρησε προχτές να επιλύσει ένα οντολογικό πρόβλημα: «Πώς μπορεί να διαλυθεί κάτι που δεν υπήρξε;» Υπήρξε βέβαια η ναρκισσευομένη αντανάκλαση του προεδρικού προσώπου επί της ωχρής οθόνης (πώς λέμε ωχρά σπειροχαίτη). Γιατί ο τέως πρόεδρος του τέως ΚΕΠ υπήρξε αυτοφυές προϊόν της τηλεοπτικής δημοκρατίας και ένα από τα πολλά σενάρια που προετοιμάζει το σύστημα, όταν δεν έχει σοβαρή δουλειά να κάνει (ως γνωστόν ο διάβολος όταν αργεί, σοδομεί τα τέκνα του). Ο κ. Αβραμόπουλος λοιπόν δημιούργησε προφίλ μη λέγοντας τίποτε, μη εκτιθέμενος ποτέ, μη ανεχόμενος έτερον προφήτη πλην του ιδίου. Η μόνη πολιτική του πράξη δεν ήταν η ίδρυση του ΚΕΠ αλλά η μακιαβελίζουσα άρνησή του στο γεύμα του Διονύσου. Επειδή όμως η εκδίκηση είναι ένα πιάτο που τρώγεται κρύο, τώρα θα εκτελεί γονυκλισίες στα σκαλιά της Ρηγίλλης μπας και διασώσει την πολιτική του σωρό. Εντωμεταξύ στην Αθήνα σωρός τα σκουπίδια, τα προβλήματα, τα χρέη. Άρα επ' αυτού θα έπρεπε να κάνει δηλώσεις ο κ. τέως πρόεδρος. — Γιατί λ.χ. επί δύο έτη εγκατέλειψε τον

Δήμο χωρίς όμως να παραιτηθεί από τη δημαρχία; Πόσο στοίχισαν τα πολυδάπανα πλακάκια, κάγκελα, σιντριβάνια και λοιπά μπρουτζοπόμο-λα; Ποια η εξέλιξη του μείζοντος σκανδάλου του ιδιωτικού πάρκινγκ το οποίο αποτελειώσε το χάος της στάθμευσης στο κέντρο και φόρτωσε πεζοδρόμια και πεζόδρομους με Ι.Χ. εγκαταλείποντας τις άχρηστες ταμπέλες σαν λάβαρα ανικανότητας σε κάθε δρόμο και στενό; Αυτά είναι τα πολιτικά προβλήματα που θα έπρεπε να θίξει ο κ. Δήμαρχος και όχι το πολιτικό του μέλλον. Και βέβαια δεν λυπάμαι κανέναν από τους ψηφοφόρους ή τους κομματικούς φίλους που ο ίδιος παρέσυρε με την τυχοδιωκτική του amoralité.

Στον τόπο αυτό τέτοια φαινόμενα «ασώματων κεφαλών» θα πολλαπλασιάζονται, όσο οι πολίτες έλκονται από την εικόνα και το απείκασμα κι όχι από τον λόγο και την πολιτική πράξη. Και νά η απόδειξη: Η γραβάτα και η οδοντοστοιχία του κ. Αβραμόπουλου ήδη του εξασφάλισαν δύο δημαρχιακές θητείες. Ο θεός να μη δώσει να του παράσχουν και υπουργικό θώκο.

Μάνος Στεφανίδης

ΛΑΝΘΑΣΜΕΝΗ «ΔΙΑΓΝΩΣΗ»

Τα πράγματα δεν θα μπορούσαν να είναι θλιβερότερα. Ο πρωθυπουργός διώχνει τον υπουργό Υγείας της κυβέρνησής του, όχι επειδή απέτυχε παταγωδώς να φέρει μια ελάχιστη βελτίωση στο Εθνικό Σύστημα Υγείας, όχι επειδή τα απογευματινά ιατρεία των νοσοκομείων έγιναν καραγκιοζ μπερντές, όχι επειδή άνθρωποι που θα έπρεπε να βρίσκονται σε κρεβάτια εντατικών μονάδων πέθαιναν στην αναμονή των εξωτερικών ιατρείων, αλλά επειδή έκανε δηλώσεις όταν εκείνος έλειπε στην Κίνα

...ΕΛΑ, ΑΛΕΚΟ!

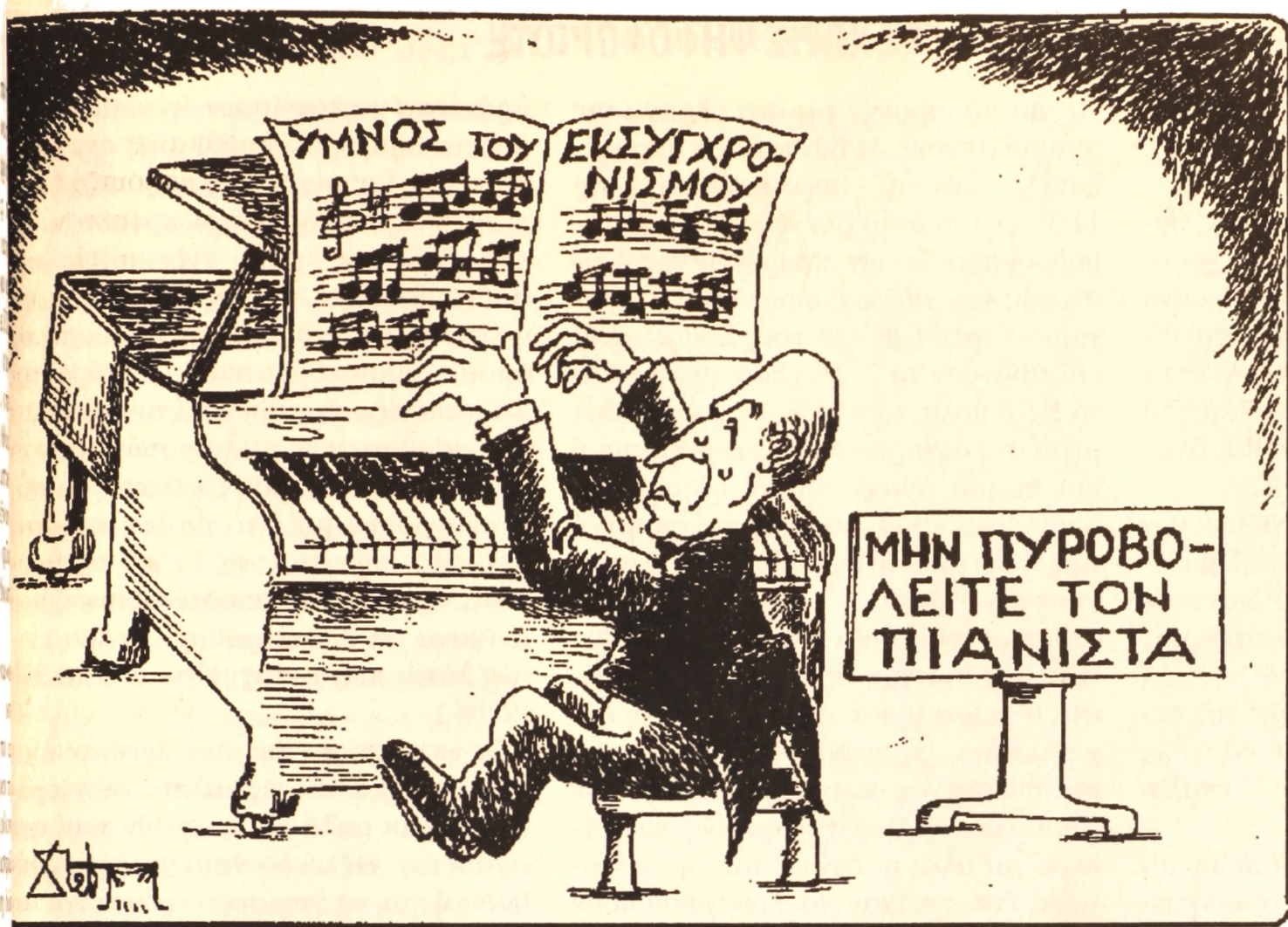
Πότε είπες Αλέκο ότι αποσύρεσαι από την ενεργό πολιτική ζωή; Μετά τις προσεχείς βουλευτικές εκλογές; Τι κρίμα... Σε πρόλαβε ο πρωθυπουργός και σε στέλνει από τώρα σπίτι σου, για να παρακολουθήσεις χωρίς άγχος τις επόμενες κρίσιμες για το ΠΑΣΟΚ εκλογικές αναμετρήσεις. Όσο για την υγεία, η οποία έχει φτάσει σε σημείο παράκρουσης, ούτε ένας ψυχίατρος δεν την σώζει πια.

ΣΩ.ΛΕ

για δουλειές. Η απορία παραμένει, ήταν καλός στο έργο του ο Αλέκος Παπαδόπουλος ή δεν ήταν; Διότι αν ήταν πετυχημένος, τότε δεν τον χαλαρίζεις για μια παραπολιτική παρασπονδία. Αν πάλι είχε αποτύχει στο έργο του, τότε τον διώχνεις για την αποτυχία του κι όχι επειδή τα τσιράκια σου το απαιτούν. Λουδοβίκειες συμπεριφορές μιας καταξέσχισμένης δημοκρατίας και μιας κυβέρνησης που βρωμάει χαλασμένο αβγό. Πιφ!!!

Β.Μ.

Η ΧΙΟΝΟΣΤΙΒΑΔΑ ΤΩΝ ΑΠΟΛΥΣΕΩΝ

Η απασχολησιμότητα και ο διευρυμένος τρόπος πληρωμής με δελτία παροχής υπηρεσιών είναι χρόνιες τακτικές στον χώρο του Τύπου.

Φαίνεται ότι άρχισαν πια να απασχολούν στα σοβαρά και τα συνδικαλιστικά όργανα των δημοσιογράφων. Τα οποία, εκτός των άλλων, διαπίστωσαν ότι άρχει και γενικότερο πρόβλημα στην εφαρμογή της εργατικής νομοθεσίας στη χώρα, αφού τα θεσμοθετημένα όργανα γι' αυτήν, δηλαδή οι Επιθεωρήσεις εργασίας και το Σώμα Επιθεωρητών, δεν είναι επαρκώς ενεργοποιημένα τα τελευταία χρόνια.

Συνοψισμένη γι' αυτή την αντίδραση στάθηκε το «μέτωπο των απολύσεων», που επισημαίνεται από την αρχή του χρόνου στον χώρο του Τύπου. Ο χαρακτηρισμός αυτής της κατάστασης ανήκει στον Πρόεδρο της ΕΣΗΕΑ, Αρ. Μανωλάκο, κατά τη διάρκεια συνέντευξης τύπου που έδωσε η Διασωματειακή Συντονιστική Επιτροπή στον Τύπο και τα Μ.Μ.Ε., την προηγούμενη Τρίτη 11 Ιουνίου.

Μόνο την τελευταία εβδομάδα έχουν γίνει περισσότερες από 50 απολύσεις. Η συνδικαλιστική παρέμβαση ανακλήθηκαν 5 από αυτές στον Δημοσιογραφικό Οργανισμό Λαμπράκη.

Το τελευταίο διάστημα απολύσεις έχουν γίνει στην Απογευματινή, στον Ανερτητο, στον Σκάι, στον Alpha News, στο συγκρότημα περιοδικών «Liaison-Γ. ούτσας», στη Χώρα και στην ιντερνετική πύλη Flash.gr.

Ιροκλητική θεωρείται η εξέλιξη τόσο όσον αφορά στην εφημερίδα Ανεξάρτητος, η διοίκηση της οποίας απολύει τους εργαζομένους της χωρίς να τους ειδοποιεί και τα δεδουλευμένα τους! Προβλήματα μισθοδοσίας υπάρχουν και στα μέσα ενημέρωσης του Ομίλου Ανδρουλιδάκη (ΤΕΜΠΟ και ΙΑΝΕΤ).

Στη συνέντευξη τύπου τέθηκαν ζητήματα θεσμικού χαρακτήρα, αλλά και το μεγάλο πρόβλημα της ανεργίας στον χώρο του Τύπου.

Η αγωνία είναι δεδομένη αν αναλογισθεί κανείς το προφανές – το οποίο βεβαίως δεν προέκυψε μέσα σε μια νύχτα: «Με 450 χιλιάδες αναγνώστες και με μειώσεις στον ημερήσιο Τύπο πώς συντηρούνται πάνω από είκοσι εφημερίδες; Όταν μάλιστα υποχωρούν από την κυκλοφορία και οι διαφημίσεις;»

Για συνδικαλιστικά όργανα των δημοσιογράφων προετοιμάζουν ανοιχτή συζήτηση των εργαζομένων στα Μ.Μ.Ε. μέσα στον Ιούνιο, προκειμένου να γίνει έμφαση στα προβλήματα που προαναφέρθηκαν.

ΟΦΙΣ

ΚΑΡΑΜ

Αιγύπτιος, οικονομικός μετανάστης με εστιατόριο στην οδό Χαλκοκονδύλη 36 –έχω φάει εκεί εξαιρετικές φελάφελ– και άψογος γνώστης της ελληνικής. Πρόκειται για τον άνθρωπο που απέκλεισε με τη μηχανή του τον «πυροβολητή» της Αναγνωστοπούλου και τον παρέδωσε γονυπετή στον σαστισμένο Ζητά για τα περαιτέρω. Άλλος πολίτης έφερε τη μηχανή προς τον αστυφύλακα ώστε ν' αναπέμψει σήμα προς το κέντρο. Έπειτα η αστυνομία κατέβαλε συστηματική πλέον ανεπιτυχή προσπάθεια να μοιράσει ηρωικά στεφάνια αποκλειστικά στα τέκνα της. Το αποβλακωμένο πανελλήνιο έβλεπε έναν ξένο να κάνει ό,τι δεν έκαναν οι δικοί μας και να έχει την ευπρέπεια να μην κορδακίζεται εμπρός στην κάμερα.

– Δηλαδή οι μετανάστες καταπολεμούν την εγκληματικότητα;

– Δηλαδή προστατεύουν τον περιούσιο λαό και την μικροαστική του ανασφάλεια;

Ωραίος ο Καράμ, μοιραίοι οι υπόλοιποι.

Μ.Β.

ΤΙ ΝΑ ΗΤΑΝ ΑΡΑΓΕ;

Παρακολουθήσαμε τις προάλλες τις πολύ σοβαρές δηλώσεις, για ένα πολύ σοβαρό θέμα, του προέδρου του Συλλόγου των Σωφρονιστικών Υπαλλήλων, κ. Αραβαντινού. Αλλά κάτι συνέβη –ακόμα δεν ξέρουμε τι– και αντί να συνεχίσουμε να παρακολουθούμε τις πολύ σοβαρές αυτές δηλώσεις, εμείς «καρφωθήκαμε» στο φόντο της εικόνας του. Και συγκεκριμένα σε μια τελευταίου μοντέλου και μεγάλου κυβισμού Mercedes. Η οποία μπορεί να ήταν και δική του, αφού από αυτή μόλις είχε βγει.

Δεν ξέρουμε, μπορεί να ήταν και φθόνος αυτό που νιώσαμε. Που δεν καταφέραμε ποτέ να γίνουμε υπεύθυνοι δημόσιοι λειτουργοί και έτσι αντί να προσέχουμε εκείνον, κοιτάζαμε το φόντο του για να αντέξουμε την πραγματικότητα. Ποιος ξέρει;

ΦΤΩΧΟΙ ΤΗΣ ΓΗΣ

«Πέντε χρόνια μετά» ονόμασε ο Οργανισμός Τροφίμων και Γεωργίας του ΟΗΕ τη διάσκεψη για την καταπολέμηση της πείνας στον πλανήτη. Πραγματοποιήθηκε στη Ρώμη τις προηγούμενες μέρες.

Από αυτήν απουσίαζαν πλην Ισπανίας και Ιταλίας οι χώρες της Δύσης. Όμως τυχαίως δύο εβδομάδες πριν οι ηγέτες των απόντων κρατών ήταν «άπαντες παρόντες» στη Σύνοδο του ΝΑΤΟ, που επίσης έγινε στη Ρώμη.

ΟΦΙΣ

ΓΑΛΛΙΑ: ΕΚΛΟΓΕΣ ΧΩΡΙΣ ΨΗΦΟΦΟΡΟΥΣ;

Τι απέμεινε από τις καθημερινές διαδηλώσεις εναντίον του Λεπέν, από τους ψηφοφόρους που ψήφισαν Σιράκ κρατώντας τη μύτη τους, καταδεικνύοντας τον αναγκαστικό χαρακτήρα της πράξης τους, απ' όλη εκείνη την πολιτική ευφορία που είχε συνεπάρει τους Γάλλους; Ήταν απλά μια αντίδραση της στιγμής, βγαλμένη μέσα από το θυμικό χωρίς προεκτάσεις και αντίκτυπο;

Τα αποτελέσματα του α' γύρου των βουλευτικών μοιάζουν να επιβεβαιώνουν τους φόβους που είχαμε διατυπώσει για τις εκδηλώσεις διαμαρτυρίας εναντίον της Ακροδεξιάς μετά την 21η Απριλίου: Το ποσοστό αποχής την περασμένη Κυριακή ξεπέρασε το 37%, ενώ στους εκλογείς κάτω των 35 υπολογίζεται ότι έφθασε το 50%.

Οι συντηρητικοί ήταν αυτοί που μπόρεσαν να «εξαργυρώσουν» τη συσπείρωση εναντίον του Λεπέν με 43,7% των ψήφων και η Κεντροδεξιά Ένωση για την προεδρική πλειοψηφία με 34% θεωρεί δεδομένη τη νίκη την ερχόμενη Κυριακή και την επικείμενη κυριαρχία της στην Εθνοσυνέλευση μετά από 5

χρόνια παραμονής της στα έδρανα της αντιπολίτευσης. Η δύναμη του ακροδεξιού πολιτικού συρρικνώθηκε στο 11,3%, αλλά αυτό δεν ανέκοψε την καθοδική πορεία των κομμάτων της Αριστεράς που έπεσαν, όπως ήταν αναμενόμενο, στο 36,8%, με τους Σοσιαλιστές να παίρνουν το 23,9% των ψήφων και το ΚΚΓ μόλις το 4,95%, εγκλωβισμένα μέσα στη σφαίρα του φιλελευθερισμού και σε μια αντιφασιστική ρητορεία η οποία δεν έθιξε ούτε τη συντηρητική Δεξιά ούτε και τα σχέδιά της για κατάργηση του 35ώρου.

Μια αυτοδυναμία της Κεντροδεξιάς Ένωσης για την προεδρική πλειοψηφία θ' αποτελούσε «κίνδυνο για τη δημοκρατία», προειδοποίησε ο πρώην πρωθυπουργός και εκπρόσωπος των Σοσιαλιστών Λωρέν Φαμπιούς και κάλεσε για άλλη μια φορά τους ψηφοφόρους που απείχαν να κινητοποιηθούν μαζικά. Η φωνή του δεν αποτελεί φωνή βοώντος εν τη ερήμω του προεκλογικού τοπίου. «Μπορούμε ακόμη να νικήσουμε», ανήγγειλε ο πρώην υπουργός οικονομικών Στρως Καν. «Το 10-15% του εκλογικού σώματος που δεν ψήφισαν

πρέπει να κατανοήσουν ότι υπάρχει τεράστια διαφορά μεταξύ μιας σχετικής πλειοψηφίας της δεξιάς παράταξης και μιας συντριπτικής νίκης», πρόσθεσε.

Οι δηλώσεις είναι ενδεικτικές της αδυναμίας της Αριστεράς να διαμορφώσει τη δική της άποψη πέρα από τα όποια μικροκομματικά συμφέροντα. Το καλύτερο παράδειγμα το δίνουν τα δύο κόμματα των τροτσκιστών που πέτυχαν στις προεδρικές εκλογές να συγκεντρώσουν μαζί το διόλου ευκαταφρόνητο ποσοστό του 10%, στις βουλευτικές εκλογές αποδείχτηκαν όμως ανίκανα να συσπειρωθούν σε μια ενιαία λίστα πέφτοντας κάτω από το 3% (2,9%).

Οι ψηφοφόροι της δεν έμειναν έτσι απλά μακριά από τις κάλπες, ούτε πρόκειται έτσι απλά να πεισθούν περί του αντιθέτου. Θέλει δουλειά πολλή και μεθοδική για να γυρίσει ο τροχός και να αλλάξουν οι συσχετισμοί. Ήδη ακούστηκαν τα πρώτα πανηγυρικά σχόλια από τον υποψήφιο της Δεξιάς στη Γερμανία Έντμουντ Στόιμπερ.

Λήδα Καζαντζάκη

ΠΑΠΑΡΟΥΝΑ ΣΤΟ ΜΠΕΤΟΝ

Ναι, μα το Θεό! Είδα μια παπαρούνα να φυτρώνει στο μπετόν ενός εγκαταλελειμμένου γιαπιού. Άντεξε βέβαια μια-δυο μέρες... Μαλβίνα, τα 'βαλες μ' ένα σύστημα από μπετόν που για να σε αχρηστεύσει σε «αξιοποίησε» μέχρις υπερβολής. Τώρα πια ξέρεις... Όπως κι εμείς τώρα ξέρουμε ότι πάνω απ' όλα ήσουν αναρχικά ατρόμητη και αριστοκρατικά αναρχική. Μπορεί κάποιες φορές να σε πικράναμε όπως κι εσύ πίκρανες συστηματικά τον εαυτό σου και έκαψες τα κύτταρά σου μέσα από τον διαρκή πόλεμο και την ασυμβίβαστη ρήξη. Όπως βλέπεις όμως, το μπετόν διαρκεί και οι απώλειες, ό,τι κι αν λέμε, παραμένουν μονόπλευρες. Λοιπόν θα σταματήσουμε; Σε βλέπω να γελάς ειρωνικά: «Όχι βέβαια! Και μία και δύο και χίλιες Μαλβίνες παρανάλωμα του πυρός!» Μόνο που νά, Μαλβίνα υπήρξε μόνο

μία σ' ένα θέατρο κιοτήδων, προσκυνμένων και καθεστωτικών της αμφισβήτησης. Και σίγουρα αυτή η Μαλβίνα έδειξε το δρόμο: Απέδειξε την γελοιότητα της όποιας εξουσίας, την ευτέλεια των κατά καιρούς κρατούντων, την

απύθμενη αμάθεια ή έλλειψη ευαισθησίας των «επισήμων» και όλων όσων βρίσκονται στα «πράγματα».

Η ίδια κατάφερε να βρεθεί στην καρδιά του συστήματος, χωρίς όμως ποτέ να γίνει κομμάτι του. Αυτό ήταν η μεγάλη της επιτυχία. Μη ζητάτε λοιπόν μέτρο στον κεραυνό, και καλλιέπεια στη φωτιά. Επίσης με το ένστικτό της κατέγραψε από πού θα έρθει ο μελλοντικός κίνδυνος. Με το βαμμένο της νύχι έδειξε –και γρατσούνισε– τη μικρή, μικρομέγαλη οθόνη και τον μηχανισμό χειρουργώγησης που εκπροσωπεί.

Όλα τ' άλλα παρελκουν. Θα μείνουν πάντως τα κείμενά της και ασφαλώς η εικόνα της: σαρδόνια, δηλητηριώδης, καυστική, ιοβόλος, ειρωνικά μελαγχολική. Α, και το γέλιο της. Μια κουκίδα κόκκινο στον πιο γκριζό, πιο μπετονένιο τοίχο της ψυχής τους.

M.B.

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΚΑΙ ΣΗΜΙΤΗΣ ΚΑΤΑΦΕΡΑΝ ΤΑ ΧΕΙΡΟΤΕΡΑ

Πολλά έχουν γραφτεί για την υπόθεση Παπαδόπουλου. Οι απόψεις βεβαίως δίστανται ως συνήθως. Οι μεν λένε ότι καλά έκανε ο Παπαδόπουλος, οι δε ότι καλά έκανε ο Σημίτης, μερικοί θερμοκέφαλοι μάλιστα θα 'θελαν και τηλεφωνική απόλυση από το εξωτερικό.

Όπως έγιναν τα πράγματα έχασαν και οι δύο. Η συμπεριφορά τους έδωσε την μέγιστη ζημιά. Ο Παπαδόπουλος, ο σεμνός, εργατικός, αγωνιστής πολιτικός που δεν λογαριάζει το πολιτικό κόστος, αυτοευνουχίστηκε. Τι άλλο σημαίνει αυτό το ξέσπασμα κατά των Μέσων, των οποίων την ευτέλεια ουδείς αμφισβητεί; Εδειξε ότι έχει κουτοπονηριά τουλάχιστον κυβερνητικού εκπροσώπου, επιλέγοντας ένα σύνθημα, την Τηλεοπτική Δημοκρατία, αντί να εξηγήσει γιατί ακριβώς μπαίλντισε. Το χειρότερο: φανέρωσε ασύγγνωστη έπαρση λέγοντας ότι θα παραμείνει για να συνεχίσει το έργο του προεξοφλώντας ότι ο Σημίτης θα τον διατάσσει. Έτσι παρουσίασε το υπουργείο του ως φέουδο. Αν άφηνε ένα παράθυρο αμφιβολίας -κάνοντας χρήση της περιφνημής υποτακτικής έγκλισης- θα σωζε την υπόληψή του.

Ο Σημίτης από την άλλη πλευρά νομιμοποιούνταν να ζητήσει την απόλυση του υπουργού του για λόγους μειωμένου καυαλισμού πλέον. Αλλά χάριν της τυποατρίας στερήθηκε των υπηρεσιών ενός κατά γενική ομολογία αποδοτικού υπουργού με πολλά ανοιχτά μέτωπα. Τον οποίον άλλωστε είχε και άλλοτε παραιτήσει επί Οτσαλάν χωρίς ο Παπαδόπουλος να ευθύνεται παρά μόνον τύποις. Θα μπορούσε να τον κρατήσει με μιαν ανακοίνωση έστω αρνητική για τη συμπεριφορά του υπουργού του, διακινδυνεύοντας ενδεχομένως την παραίτησή του ευκολοπρόσβλητου Παπαδόπουλου. Προφανώς επέλεξε την πιο συμβατική οδό για να περάσει το μήνυμά του ισχυρού πρωθυπουργού που δεν ανέχετο παρεκκλίσεις. Ωστόσο η χρησιμότητα ενός τέτοιου μηνύματος είναι μηδαμινή, γιατί δεν υπάρχουν αρκετοί τρελοί υπουργοί να διακινδυνεύσουν με τον ίδιο τρόπο την καρέκλα τους.

Σ. Καφαντάρης

ΟΙ ΕΝ ΑΚΙΝΗΣΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΠΟΛΙΤΕΣ

Εντέλει ο Αβραμόπουλος απέδρασε σχετικά νωρίς από το Κίνημα Ελευθέρων Πολιτών. Οι ιδρυτές-αρχηγοί έχουν αυτήν την ευχέρεια. Τουλάχιστον δεν έφυγε την ύστατη ώρα ως Μάνος εξασφαλίζοντας εαυτόν και κάνα δυο άλλους Καππαδόκες από το ΚΕΠ στην Ν.Δ.

Ο δικομματισμός επιχαίρει βεβαίως για τη διάλυση, γιατί θα αντιμετώπιζε διαρροές, έστω και μικρές. Μόνος ο ΣΥΝ δήλωσε ότι στενοχωρήθηκε τόσο από την ίδρυση όσο και από την αναστολή με την διεισδυτική παρατήρηση ότι «είναι θλιβερό για την πολιτική ζωή του τόπου να γεννιούνται και να διαλύονται κόμματα στη βάση δημοσκοπήσεων και προσωπικών στρατηγικών» (Καθημερινή, 12/6/2002).

Ευτυχώς, ως είχε προβλεφθεί στο

Αντί της 29/12/2000, το ΚΕΠ δεν παρήγαγε ούτε ιδεολογία, ούτε διεξοδική κριτική των ιδεών άλλων κομμάτων ούτε λεπτομερές πρόγραμμα. Αν τα είχε κάνει όλα αυτά με σχετική ευθυκρισία και επιμέλεια, ίσως και να στενοχωρούμασταν πραγματικά για την τωρινή απώλεια.

Με τη διάλυση του κινήματος Αβραμόπουλου μάλλον θα λυθεί και ένα αίνιγμα της αρχικής του εξαγγελίας. Είχε τότε δηλώσει ότι παρ' όλο που οι πολιτικοί σχηματισμοί είχαν εξαντλήσει τον βιοϊστορικό τους κύκλο, θα αξιοποιούσε τη συνεισφορά τους δημιουργικά. Ασφαλώς η επανένταξή του στην Ν.Δ. θα είναι μια τέτοια δημιουργική αξιοποίηση.

Σ. Καφαντάρης

ΟΤΑΝ Ο ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕ ΤΟ ΦΑΡ ΟΥΕΣΤ...

Και ξαφνικά ο πρωθυπουργός ανακάλυψε ότι υπάρχουν ναρκωτικά, βία, ανασφάλεια, εγκληματικότητα, απελπισία και... σφαίρες που μπορεί να σφυρίξουν δίπλα στ' αυτιά σου.

Όσο καλά και αν σε φυλάνε φρουροί. Όσοι και αν είναι αυτοί. Ακόμα και αν εσύ είσαι ο πρωθυπουργός.

Καταστάσεις οι οποίες συνιστούν καθημερινότητα για όσους κατοικούν στον Νέο Κόσμο για παράδειγμα, ή και σε άλλες, εκτός Αττικής, περιοχές, αποτέλεσαν το «παντεσπάνι» του πρωθυπουργού προ ημερών.

Όταν έγινε πανελλήνιο πρώτο θέμα ο ναρκομανής που σε κατάσταση αμόκ κατάφερε να σπάσει τον αστυνομικό κλοιό όχι μόνο στις καλύτερα φυλασσόμενες περιοχές της Αθήνας αλλά και γύρω από την πρωθυπουργική κατοικία, το Φαρ Ουέστ μεταφέρθηκε στο Κολωνάκι. Απορούμε που απορούν...

Μια ματιά σε δημοκρατίες «τύπου Βραζιλίας» θα μπορούσε να έχει προϊδεάσει τον πρωθυπουργό και τους συν αυτώ για το τι μέλλει γενέσθαι από την εφαρμογή πολιτικών που διαλύουν την

κοινωνική αλληλεγγύη στη λογική της επιβίωσης του ισχυρότερου. Έτσι είναι οι ζούγκλες. Αν αφήσουμε στην άκρη την πιθανότητα ο απελπισμένος ναρκομανής να είναι κάτι άλλο από αυτό που φαίνεται -οι καιροί είναι πονηροί και οι Αμερικανοί επίσης- δεν υπάρχει κανένα σχέδιο φρούρησης τόσο άψογο που να μπορεί να προβλέψει πράξεις απελπισίας.

Για έναν πολύ απλό λόγο. Η φαντασία κάποιου που φτιάχνει σενάρια επιθέσεων και προστασίας, μέσα στην όποια οικονομική αυτάρκεια της καθημερινότητάς του, θα είναι πάντα σαφώς υποδεέστερη από την αυθόρμητη πράξη απελπισίας οποιουδήποτε δεν έχει πια τίποτε πλέον να χάσει...

Κάποτε τα πεινασμένα τσακάλια μπορούν να νικήσουν ακόμα και τα καλοταϊσμένα λιοντάρια. Σπάνια συμβαίνει, αλλά μεταξύ ανθρώπων μπορεί να συμβεί συχνότερα. Άσε που τα λιοντάρια δουλεύουν για να επιβεβαιώνουν την κυριαρχία τους και δεν αφήνουν τη διατήρησή της σε άλλα ζώα...

Welcome to the Far West and join the club, mister Primeminister...

ΟΦΙς

ΟΛΟΙ ΓΙΑ ΤΗ ΣΠΙΝΑΛΟΓΚΑ

Μόνος υπεύθυνος να κρίνει τη δουλειά μου είναι ο κ. Πρωθυπουργός. Ω, ναι, έτσι ακριβώς το είπε ο υπουργός Δημόσιας Τάξης κ. Χρυσόχοϊδης. Έτσι απάντησε στην έκπληξη όλων για τους πυροβολισμούς στο σπίτι του πρωθυπουργού. Μόνον ο πρωθυπουργός, ουδείς άλλος. Θα ήθελα να πιστέψω ότι εννοούσε πως ο μόνος υπεύθυνος να κρίνει τη δουλειά του είναι ο ιδιοκτήτης της τζαμαρίας που έσπασε από τις σφαίρες, αλλά δεν εννοούσε αυτό. Δυστυχώς εννοούσε ακριβώς αυτό που είπε, ότι δηλαδή μας έχει τους υπόλοιπους γραμμένους στα παπάρια του. Πολίτες και θεσμούς. Αυτούς λοιπόν που μιλάνε έτσι τους βάζουμε όλους μαζί σε ένα πλοίο και τους στέλνουμε στη Σπιναλόγκα να παίζουν ανενόχλητοι την «φασιστοσκομφίτσα», το «περνά-περνά ο αλαζόνας», το «γύρω-γύρω όλοι στην μέση ο παπάρας» και άλλα τέτοια ψυχαγωγικά. Με μία μικρή λεπτομέρεια. Πριν ξεκινήσει το καράβι για Σπιναλόγκα το γεμίζουμε τρύπες μπας και φουντάρουν μεσοπέλαγα. Μόνο τροφή για τα ψάρια αξίζουν πια να είναι. Εκτός κι αν τους θέλει κάνα περίεργο μουσείο για εκθέματα. Από αυτά τα νεοϋορκέζικα ψυχεδελικά που βαφτίζουν τέχνη όποιο σκουπίδι βρεθεί μπροστά τους.

B.M.

Ο ΛΑΛΟΣ ΛΕΠΕΝ ΚΑΙ Ο ΛΑΛΑΣ

Αποκαλύφθηκε στον Τύπο ότι ο Λάλας είχε αποκρύψει ότι η συνέντευξη του Λεπέν που την παρουσίασε ως άρτι ήταν παλιότερη, εάν υπήρχε καν, πράγμα που ο λαλίστατος Λεπέν αμφισβήτησε. Η αποκάλυψη έγινε τυχαίως από ερώτηση του Θ. Τσίτσα της Ελευθεροτυπίας επί των απόψεων Λεπέν για τον εθνικοσοσιαλισμό και τον φασισμό.

Δεν είναι η μόνη αμφισβήτηση επί των συνεντεύξεων Λάλα. Του Τσόμσκι και του Γούντι Άλλεν είναι οι χαρακτηριστικότερες. Ακόμα και του Νας περίμενε δύο χρόνια για να την επαναδημοσιεύσει πληρέστερη με την ευκαιρία του κινηματογραφικού έργου.

Θα μας διευκόλυνε να μετριάσαμε τις αμφιβολίες μας, αν ο Λάλας εξέδιδε χρονολογικό πίνακα με ήδη ειλημμένες συνεντεύξεις, αδημοσίευτες ακόμα.

Σ. Καφαντάρης

Μίκης Θεοδωράκης - Γιωργάκης Πανταγιάς στο Μέγαρο. Πήραμε τη ζωή μας λάθος· κι αλλάξαμε ζωή...

Η ΧΥΤΡΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Πόσο συχνά διαβάζετε όμοιες ειδήσεις;

«Η

Λούλα για πρώτη φορά φέτος περνά τις εορτές στην Αθήνα. Θα επιστρέψει κατόπιν στη γειτονιά της, στην Επάνω Βρύση.»

Ζάτουνα Μάρκου / Βλόγγος

«Η γλώσσα, το περιεχόμενο και ο τρόπος ενημέρωσης των αναγνωστών δίνουν γεύση από την καθημερινότητα της ζωής στην επαρχία μας.

«Έγινε την Κυριακή 20 Ιανουαρίου στην εκκλησία της Παναγίας της Χρυσομαλούσας στη Μυτιλήνη ο γάμος του Γεωργίου Κωδωνάκη και της Χρυσάνθης Φραγκογιάννη. Κουμπάροι ήταν η Ευαγγελία Κυριάκογλου και ο Μιχάλης Μακαρίου.»

Κυριακάτικα Αιολικά

«Ο γιος του Δημάρχου Διακοπτού Τρύφωνα Λίβα Αργύρης, δικηγόρος και νομικός σύμβουλος της ΠΑΕ Ολυμπιακός [δηλαδή του Σωκράτη Κόκκαλη] παντρεύεται το Σάββατο 2 Μαρτίου στο Διακοπτό με την εκλεκτή της καρδιάς του Ελένη Κουλούρη, με την παρουσία παραγόντων του ποδοσφαίρου, Δημάρχων, συγγενών και φίλων... Την επομένη θα γίνει και το ντέρμπυ Διακοπτού-Αχαϊκής που περιμένει με αγωνία ο γαμπρός, μιας και είναι παράγοντας της ομάδας του Διακοπτού που φέτος πραγματοποιεί λαμπρή πορεία στο πρωτάθλημα της ερασιτεχνικής κατηγορίας...»

Τα Νέα της Αιγιαλείας

«Η συμπατριώτισσά μας δ. Αντιγόνη Φραζή, κόρη του Αχιλλέα και της Μαρίκας Φραζή, παντρεύτηκε τον εκλεκτό της καρδιάς της κ.

Μιχάλη Καζάντη. Στο γάμο παρέστησαν όλοι οι κάτοικοι των Πάλων και πολλοί συμπατριώτες μας από τα άλλα χωριά του νησιού, που μετέβησαν στην Καρδάμαινα με το «Απόλλων II» του κ. Διονύση Κουτσουράη.

Φίλοι του ζεύγους, συμπατριώτες μας, παρέστησαν στον γάμο ερχόμενοι από Ρόδο και Αθήνα. Ιδιαίτερα συγκινητική ήταν η παρουσία των θείων της Αντιγόνης, όπως επίσης και του αδελφού της Νίκου και της εξαδέλφης της Πόπης, οι οποίοι είναι μόνιμοι κάτοικοι των Η.Π.Α.

Ο γάμος τελείωσε τις πρωινές ώρες της επομένης του μυστηρίου και όλοι ευχόμενοι βίο ανθόσπαρτο και ευτυχία στο νέο ζευγάρι, είχαν τις καλλίτερες εντυπώσεις από την γαμήλια τελετή, το γλέντι και τα φαγητά και γλυκά του γάμου.»

Η Φωνή της Νισύρου

«Στα ανήψια και εξαδέλφια μας, το ζεύγος Γιώργου και Μπένης Ιακωβίδη, στην Αυστραλία, που στις 4 Νοεμβρίου 2001 απόκτησαν ένα χαριτωμένο κοριτσάκι ευχόμαστε να είναι καλορίζικο και καλότυχο.

Στους δε παππούδες και τις γιαγιάδες του να το δουν μαζί με τους γονείς του να μεγαλώνει και να προοδεύει όπως επιθυμούν.

Με πολλή αγάπη η θεία, και τα εξαδέλφια τους»

Η Φωνή της Νισύρου

«Ο Κώστας Μπαρμπέρης και η σύζυγός του Ντάνυ Νίκα (το γένος Βερροιοπούλου, από την Ζάτουνα), βάπτισαν το χαριτωμένο αγοράκι τους και το ονόμασαν Αθανάσιο-Ζήσιμο. Ευχόμαστε στους ευτυχείς γονείς να τους ζήσει το νεογέννητο.»

Ζάτουνα Μάρκου - Βλόγγος

ΠΡΟΟΔΟΣ

Η ιστορικός κα Σία Αναγνωστοπούλου, καθηγήτρια στο Πανεπιστήμιο της Κύπρου, μιλώντας στην τηλεόραση περί ιστορίας και Κυπριακού, δήλωσε σχεδόν θυμωμένη πως «στην ιστορία δεν υπάρχουν λάθη. Υπάρχουν ιδεολογίες». Ήθελε μ' αυτό να πει πως δεν είναι καθόλου σωστό να λέμε κάναμε το τάδε λάθος στο Κυπριακό. Διότι οι πράξεις μας είναι αποτέλεσμα της ιδεολογίας μας. Τέτοια αποθέωση του ιδεολογικού φανατισμού είχα να ξανακούσω από τα αχτίφ του ΚΚΕ. Ακόμη και ο Σουσιλώφ θα είχε πιο κομψή άποψη επί του θέματος από την κ. Αναγνωστοπούλου.

ΜΕΙΣ ΚΙ ΕΜΕΙΣ

Λίτε και κάτι ακόμη η ίδια ιστορικός. Πως δεν πρέπει επίσης να χρησιμοποιούμε τη λέξη «εμείς» όταν αναφερόμαστε στο Κυπριακό. «Διότι δεν υπάρχει εμείς. Υπάρχουν κόμματα που δεν έχουν κοινή γραμμή. Οι κομ-

μουνιστές, οι δεξιοί κ.λπ.». Τι ήθελε να πει με τη φράση της αυτή; Προφανώς ήθελε να αρνηθεί τον εθνικό χαρακτήρα του προβλήματος και να το παρουσιάσει ως ταξικό πρόβλημα ή πρόβλημα κοιμματικού ανταγωνισμού. Είναι στη μόδα πλέον η κριτική αυτή, διότι προετοιμάζει το κατάλληλο έδαφος, ώστε να καταπιούμε όλοι αμάσητη τη λύση της Συνομοσπονδίας που προετοιμάζουν. Λύση η οποία βλάπτει το ελληνικό εθνικό συμφέρον και ευνοεί το τουρκικό εθνικό συμφέρον. Πώς ονομάζεται εν προκειμένω αυτή η θέση, όταν διατυπώνεται από Έλληνα; Ας μην το πω καλύτερα.

ΜΠΡΑΜΠΡΑΒΟ

Θα πρέπει να αναφερθού-

με στις δύο πολύ καλές συνεντεύξεις που πήραν από τον Ζαν Μαρί Λεπέν οι συνάδελφοι Θανάσης Τσίτσας της Ελευθεροτυπίας και Γιάννης Πρετεντέρης του ΜΕΓΑ. Ήταν και οι δύο παραδείγματα καλής δημοσιογραφίας. Είδαμε τον Λεπέν πέρα από τις κοινοτοπίες και τις υπερβολές της τρέχουσας πολιτικής.

ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ ΕΚ ΤΟΥ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ

Ο κ. Σημίτης είπε στη Βουλή, απευθυνόμενος στον κ. Καραμανλή πως η «συντηρητική παράταξη κυβερνάει από το 1945». Ήθελε να πει πως το ΠΑΣΟΚ που κυβερνάει από το 1981 έχει μικρότερη ευθύνη για τα όσα στραβά συμβαίνουν στην Ελλάδα. Θα έπρεπε να

υπενθυμίσει κάποιος στον κ. Σημίτη πως από το 1944 μέχρι το 1952 είχαμε στην Ελλάδα κυβερνήσεις κεντρώων και όχι δεξιών κομμάτων. Το ίδιο συνέβη και στην περίοδο 1963-1965. Σύνολο 10 χρόνια. Αν αφαιρέσουμε τη χούντα, μας μένουν μέχρι το '81, 18 χρόνια δεξιών κυβερνήσεων. Επομένως η φράση του κ. Σημίτη είναι εσφαλμένη. Ανοίγουμε και κανένα βιβλίο, κ. Σημίτη. Και αν δεν ξέρουμε κάτι, ρωτάμε τον κ. Πανταγιά που γράφει και βιβλία.

ΑΣΠΡΟΣ ΣΚΥΛΟΣ, ΜΑΥΡΟΣ ΣΚΥΛΟΣ...

Θα πρέπει δε να προσθέσουμε πως οι πολιτικοί πρόγονοι του κ. Σημίτη, που κυβέρνησαν μεταπολεμικά την Ελλάδα, ήταν τόσο αντικομμουνιστές και συντηρητικοί, ώστε έστελναν στην εξορία όποιον αριστερό έβλεπαν μπροστά τους, εκτελούσαν στελέχη του ΚΚΕ με την κατηγορία της κατασκοπίας (Μπελογιάννης) και επίσης θεωρούσαν την ΕΔΑ αντεθνικό κόμμα (Παπανδρέου) και τους κομμουνιστές κοινωνικά μιάσματα. Αυτά έκαναν, κυρίε Σημίτη μου, οι ομοϊδεάτες σας μη δεξιοί πολιτικοί. Και ήταν πάντοτε τα αγαπημένα παιδιά της Ουάσινγκτον. Με τις λεγόμενες «δημοκρατικές» κυβερνήσεις η Ελλάδα γνώρισε τις μεγαλύτερες μεταπολεμικές τραγωδίες: Τα Δεκεμβριανά, τον Εμφύλιο, τις εκτοπίσεις, τα Ιουλιανά.

Λ Α Μ Ψ Η Σ Τ Η Ν Κ Α Ρ Δ Ι Α

Σ
Ε
Ρ
Υ
Τ
Ο

Μου τηλεφώνησε ξαφνικά, χωρίς να έχουμε ξαναμιλήσει, για να σχολιάσει κάτι δικό μου που είχε διαβάσει. Και με κάλεσε να πιούμε καφέ. Έμενε τότε στη Βουλιαγμένη.

Πήγα. Ήταν γλυκιά, έξυπνη. Έκανε ζέστη πολλή θυμάμαι, καλοκαίρι ήταν. Ξαναπήγα στο σπίτι της άλλες δυο-τρεις φορές. Μου διάβαζε, την κορόιδευα που άκουγε Γαλάνη και Χατζιδάκι και μετά το ρίχναμε στο κουτσομπολιό.

Η Μαλβίνα Κάραλη πέρασε σαν αστραπή από τα χρόνια μας και χάθηκε γρήγορα. Πρόλαβε όμως να αφήσει τη λάμψη της και συγχρόνως να αποκαλύψει την κούφια «προοδευτική» συνείδηση των πασοκικών χρόνων, που στην ουσία εξαργύρωνε στην πιάτσα το πολιτικό της παρελθόν. Ήταν σπουδαία στα γραπτά της, σπουδαία στη ρητορεία της,

σπουδαία σαν άνθρωπος. Και επειδή ξέρω τι θα της άρεσε, ας πω πως ήταν «ένα άστρο σε μια μικρόχαρη εποχή».

Αλήθειες και ψέματα για το νομοσχέδιο για το Ασφαλιστικό

του Δημήτρη Στρατούλη

Αυτές τις ημέρες αρχίζει η συζήτηση του κυβερνητικού νομοσχεδίου για το ασφαλιστικό στη Βουλή και θα ολοκληρωθεί η ψήφισή του με συνοπτικές διαδικασίες πριν την ολοκλήρωση των εργασιών της Ολομέλειάς της, που έχουν παραταθεί για λίγες ημέρες με τη συμφωνία ΠΑΣΟΚ και Ν.Δ. ειδικά γι' αυτόν τον σκοπό.

Από το περιεχόμενο του κυβερνητικού νομοσχεδίου προκύπτει ότι η κυβέρνηση δεν έχει καμία πρόθεση να προωθήσει μια προοδευτική μεταρρύθμιση του ασφαλιστικού συστήματος, ώστε να καλύπτει με δημόσιο, καθολικό, αναδιανεμητικό, υποχρεωτικό, αποκεντρωμένο, επαρκή και ποιοτικό τρόπο τις σύγχρονες απαιτήσεις των πολιτών για κοινωνική ασφάλεια.

Τα κυβερνητικά μέτρα, παρά ορισμένες επιμέρους αλλαγές σε σχέση με τα περσινά μέτρα-σοκ, παραμένουν σε μια κατεύθυνση υποβάθμισης της κύριας και επικουρικής σύνταξης, προμοδοτούν την ιδιωτική ασφάλιση, πλήττουν ασφαλιστικά δικαιώματα, διατηρούν τον κορμό των προηγούμενων νόμων της Ν.Δ., ενώ απορρίπτουν βασικά και δίκαια αιτήματα των εργαζομένων.

Οι κατώτερες συντάξεις παραμένουν σε απαράδεκτα χαμηλά και εξευτελιστικά για τη χώρα μας επίπεδα. Η κατάργηση της θετικής διάκρισης -5ετίας στη συνταξιοδότηση- για τις νέες γυναίκες παραμένει. Οι όποιες οριακές βελτιώσεις ορισμένων ρυθμίσεων των νόμων των κυβερνήσεων της Ν.Δ. την περίοδο 1990-1993, δεν αλλάζουν τη δυσμενή θέση των εργαζομένων στους οποίους αναφέρονται. Αφορούν στο απώτερο μέλλον και επομένως η μη διασφάλιση της κρατικής χρηματοδότησης δημιουργεί το βάσιμο ενδεχόμενο να μην υλοποιηθούν ποτέ!

Ο Δημήτρης Στρατούλης είναι μέλος της Π.Γ. και υπεύθυνος εργατικής πολιτικής του ΣΥΝ και μέλος της Διοίκησης της ΓΣΕΕ.

Η ΤΡΙΜΕΡΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ

Το Ενιαίο Ταμείο Ασφάλισης που δρομολογείται το 2008 προωθείται με εξίσωση των ασφαλισμένων προς τα κάτω, σε δυσμενέστερη από τα σημερινά δεδομένα βάση, και μάλιστα ως αποτέλεσμα υποχρεωτικών ενοποιήσεων.

Η μείωση των κύριων συντάξεων στο 70% λειτουργεί ως πιλότος για την υποβάθμιση της κύριας σύνταξης και ανοίγει δρόμο για την εφαρμογή αποτυχημένων μοντέλων ιδιωτικής ασφάλισης.

Οι δομικές αλλαγές που επιχειρούνται έχουν διαλυτικές επιπτώσεις για την κοινωνική ασφάλιση.

Αυτά τα οποία προτείνει η κυβέρνηση για την χρηματοδότηση της κοινωνικής ασφάλισης δεν εξασφαλίζουν τη βιωσιμότητά της. Πολύ περισσότερο δεν κατοχυρώνουν την υποχρεωτική τριμερή χρηματοδότηση των εισφορών της κοινωνικής ασφάλισης (κατά τα 3/9 από το κράτος, κατά τα 4/9 από τους εργοδότες και κατά τα 2/9 από τους εργαζόμενους), ούτε επίσης εξασφαλίζουν τη ρήτρα της πλεονασματικής λειτουργίας της. Παρακάμπτουν το θέμα της πρόσθετης χρηματοδότησης και την ανάγκη πάταξης της σκανδαλώδους εισφοροδιαφυγής και παραγράφουν τις υποχρε-

ώσεις του κράτους από τη μονομερή αξιοποίηση των αποθεματικών των Ταμείων.

Από την ίδια μάλιστα την έκθεση του Γενικού Λογιστηρίου του κράτους, που επισυνάπτεται σ' αυτό το νομοσχέδιο, προκύπτει σοβαρή αμφισβήτηση των εκτιμήσεων της κυβέρνησης σχετικά με το ποσό της απαιτούμενης δημόσιας δαπάνης για την κάλυψη των ελλειμμάτων και την χρηματοδότηση του ασφαλιστικού.

Έτσι, αφού η κυβέρνηση δεν θεσπίζει την τριμερή χρηματοδότηση και το ασφαλιστικό σύστημα δεν θα έχει τους αναγκαίους πόρους για να σταθεί στα πόδια του, «πασάρει» μια νέα, πολύ σκληρότερη μεταρρύθμιση στην επόμενη κυβέρνηση, που θα επικαλείται επικείμενη κατάρρευση λόγω έλλειψης πόρων.

Σήμερα που και οι διεθνείς εκθέσεις αναφέρουν ότι στην Ελλάδα έχουμε τις χαμηλότερες σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση παροχές της κοινωνικής ασφάλισης και το ισχυρότερο κοινωνικό κράτος, με δύο εκατομμύρια Ελλήνων στα όρια της φτώχειας, οι ρυθμίσεις που γίνονται δεν εξασφαλίζουν πρόσθετη κοινωνική προστασία. Απεναντίας παράγουν μεγαλύτερη φτώχεια και ανασφάλεια.

Η σωστή, η δίκαιη, η βιώσιμη μεταρρύθμιση του ασφαλιστικού συστήματος δεν θα προκύψει από λογιστικές εξισώσεις και χρηματοοικονομικές αναδιανομές πόρων στο εσωτερικό του συστήματος. Θα μπορούσε και θα έπρεπε να προκύψει, εάν διασφαλιζόταν η υποχρεωτική τριμερής χρηματοδότηση της κοινωνικής ασφάλισης και η αναβάθμισή και η κάλυψη όχι μόνο των οικονομικών αλλά και των προκλητικά μεγάλων κοινωνικών ελλειμμάτων της, σε συνδυασμό και με άλλες πολιτικές όπως η συστηματική φορολογική μεταρρύθμιση, η πολιτική για την απα-

σχόληση, η πολιτική για πρόσθετη κοινωνική προστασία και για το δημογραφικό.

ΕΘΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ

Το νομοσχέδιο για το ασφαλιστικό που κατέθεσε η κυβέρνηση στη Βουλή λόγω του περιεχομένου του, παρά τις αρχικές φιλοδοξίες της κυβέρνησης, δεν αποτέλεσε αντικείμενο εθνικής κοινωνικής συμφωνίας. Και δεν μπορούσε και δεν έπρεπε να αποτελέσει τη βάση μιας τέτοιας συμφωνίας, γιατί δεν είναι αποτέλεσμα ουσιαστικού, κοινωνικού και πολιτικού διαλόγου, αλλά εφαρμογή προαποφασισμένης κυβερνητικής πολιτικής επιλογής, που όμως συναντά την αντίδραση των εργαζομένων και των συνδικαλιστικών φορέων τους, που ήδη έχουν εξαγγείλει με βάση ομόφωνη απόφαση της ΑΔΕΔΥ και πλειοψηφική απόφαση της ΓΣΕΕ (μειοψηφούσας της ΠΑΣΚΕ του ιδιωτικού τομέα) πανελλαδική πανεργατική και πανδημοσιούπαλληλική απεργιακή κινητοποίηση στις 18 του Ιούνη.

Ο ΣΥΝ θα καταψηφίσει αυτό το νομοσχέδιο και θα συνεχίσει να προβάλλει τη δική του εναλλακτική πρόταση για μια δίδυμη προοδευτική μεταρρύθμιση ασφαλιστικού και φορολογικού συστήματος, που θα οδηγεί στην ενίσχυση του δημόσιου, καθολικού, υποχρεωτικού και αναδιανεμητικού χαρακτήρα της κοινωνικής ασφάλισης.

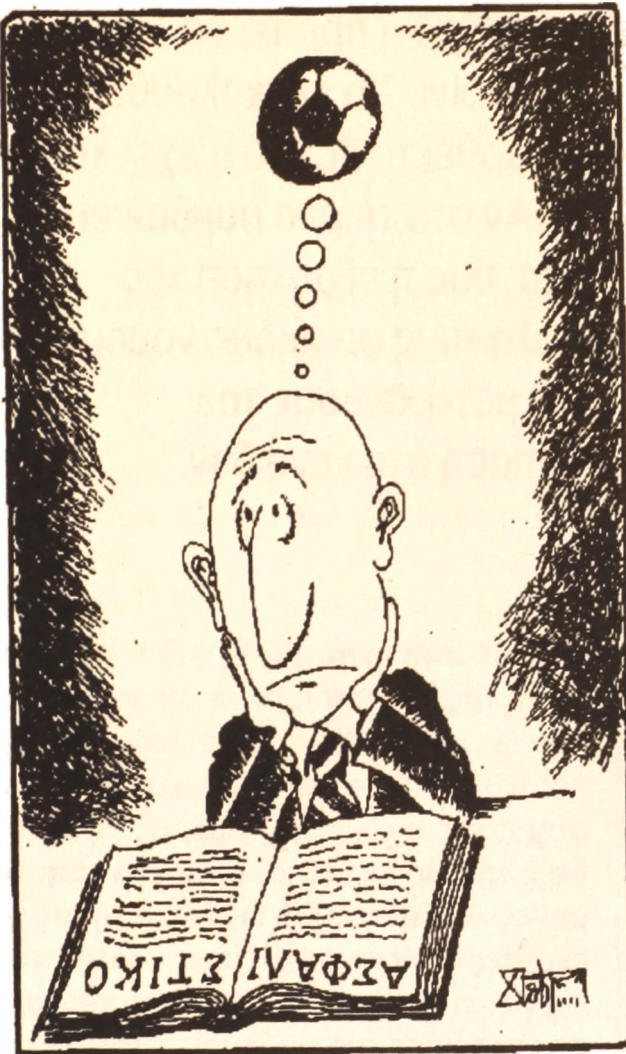
ΟΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΝ

Ο ΣΥΝ θα συνεχίσει να αγωνίζεται:

- Για ριζική αναδιανομή εισοδημάτων και δικαιωμάτων υπέρ των δυνάμεων της εργασίας.
- Για αύξηση της σταθερής και πλήρους απασχόλησης και για τον περιορισμό των μορφών ελαστικής ή άτυπης απασχόλησης, που υπονομεύουν το μέλλον της κοινωνικής ασφάλισης. Για ενίσχυση και διεύρυνση της κοινωνικής προστασίας.
- Για ενισχυμένη συνεισφορά του κράτους στα έσοδα της κοινωνικής ασφάλισης στο πλαίσιο της υποχρεωτικής τριμερούς χρηματοδότησης.
- Για είσπραξη των θεσμοθετημένων πόρων της κοινωνικής ασφάλισης με την πάταξη της εισφοροδιαφυγής και την ασφάλιση των μεταναστών.

- Για σταδιακή επιστροφή στα ασφαλιστικά ταμεία των ληλατημένων από το κράτος, τις τράπεζες και τους επιχειρηματίες πόρων τους.

- Για οργανωτικές αλλαγές στην κατεύθυνση των ενοποιήσεων, που να οδηγούν σταδιακά, με συγκεκριμένες προϋποθέσεις, με βάση αξιόπιστες αναλογιστικές μελέτες και με τη συναίνεση των ασφαλισμένων, στη συγκρό-

τηση στη χώρα μας τριών ταμείων (εργαζομένων - αγροτών - επαγγελματιών).

- Για τη βελτίωση των παροχών (συντάξεις, και κυρίως οι κατώτατες, υγεία, πρόνοια) του ασφαλιστικού συστήματος.

- Για επαναφορά του υπολογισμού της κατώτατης σύνταξης με βάση τα 20 εκάστοτε ημερομίσθια του ανειδίκευτου εργάτη.

- Για να ισχύει για όλους τους εργαζόμενους ως ποσοστό αναπλήρωσης για την κύρια σύνταξη το 80% των συντάξιμων αποδοχών τους και τουλάχιστον το 20% για την επικουρική.

- Για να ισχύει για όλους τους εργαζόμενους η 35ετία χωρίς όριο ηλικίας για τη συνταξιοδότησή τους.

- Για τη διατήρηση και ενίσχυση των θετικών διακρίσεων για τις γυναίκες.

- Για κατάργηση όλων των αρνητικών διακρίσεων για τους ασφαλισμένους/ες μετά το 1993, που ισχύουν με βάση τους νόμους της Ν.Δ.

Ο ΜΟΝΟΔΡΟΜΟΣ Ν.Δ. ΚΑΙ ΠΑΣΟΚ

Η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ παρουσιάζει τις προτάσεις της για το ασφαλιστικό ως μονόδρομο, εγκαλώντας ψευδώς τα κόμματα της αντιπολίτευσης ότι δεν έχουν δικές τους προτάσεις.

Από την άλλη η Ν.Δ. είτε υπερασπίζεται τις αντικοινωνικές παρεμβάσεις της για το ασφαλιστικό την περίοδο 1990-1993, είτε ασκεί κριτική στις κυβερνητικές προτάσεις ζητώντας ακόμα πιο σκληρά μέτρα, είτε προσπαθεί δια του θορύβου να αποκρύψει τις νεοφιλελεύθερες προτάσεις της για το ασφαλιστικό, με το γελοίο πολιτικά επιχείρημα ότι φοβάται μην τις της κλέψει το ΠΑΣΟΚ.

Ο ΣΥΝ από πέρυσι είχε προβάλει τις δικές του προτάσεις για μια συνολική προοδευτική μεταρρύθμιση του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης στη χώρα μας, που ήταν πολύ κοντά με τις προτάσεις του συνδικαλιστικού κινήματος που στηρίζονταν στις μελέτες του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ και βρήκαν ανταπόκριση στις περσινές μεγαλειώδεις εργατικές κινητοποιήσεις από τη συντριπτική πλειοψηφία της ελληνικής κοινωνίας, όπως είχαν δείξει και οι δημοσκοπήσεις εκείνης της περιόδου.

Τους βασικούς άξονες αυτών των προτάσεων εξακολουθούμε να στηρίζουμε και σήμερα και δεν επηρεαζόμαστε από το γεγονός ότι από αυτές τις προτάσεις έχουν υπαναχωρήσει τα στελέχη της ΠΑΣΚΕ, πλην της Μαρίας Φραγκιαδάκη, στη Διοίκηση της ΓΣΕΕ.

Γνωρίζουμε ότι αυτό οφείλεται σε κομματικές τους σκοπιμότητες και σε πιέσεις του κυβερνητικού κόμματος να συμβάλουν σε εικόνα συναίνεσης, αλλά σε καμία περίπτωση δεν τους δικαιολογούμε, γιατί ως εκλεγμένοι από εργαζόμενους συνδικαλιστές θα έπρεπε να φρουρούν κοινωνικές και όχι κομματικές Θερμοπύλες. Σε κάθε περίπτωση όχι μόνο δεν τους ακολουθούμε στις πολιτικές «κολοτούμπες» τους, αλλά και στεκόμαστε με αυστηρή κριτική και καταδικάζουμε απερίφραστα τέτοιες συμπεριφορές.

Η πολιτική προσπάθεια έδρασης στο κενό

του Αλέκου Τζιόλα

Σύμφωνα με τους νόμους της βαρύτητας, για να βρίσκεται κάποιος ψηλά, ή πρέπει να πατάει σε βάθρο ή πρέπει να κρατιέται δεμένος άνωθεν με κάποιο σκοινί. Να εξακολουθεί πάντως να παραμένει ψηλά, ενώ έχει αρθεί το βάθρο ή έχει κοπεί το σκοινί, αυτό είναι φυσικά αδύνατο. Αν στο τσίρκο συμβαίνει κάτι τέτοιο, αυτό ισχύει μόνο στιγμιαία, όσο η εξάσκηση του ακροβάτη μπορεί να κρατά σε αναστολή τους φυσικούς νόμους. Στην πολιτική όμως, που είναι η τέχνη μετουσίωσης του ανέφικτου σε εφικτό, η επί μακρόν έδραση στο κενό δεν αποκλείεται πάντα.

Μια τέτοια προσπάθεια επιχειρήσε ο κ. Παπαδόπουλος με την προαναγγελία της παραίτησής του από την πολιτική. Ενώ ανήλθε στο ύψος των κυβερνητικών αξιωμάτων στηριγμένος στην υπεράσπιση της πολιτικής του ΠΑΣΟΚ, με τη δήλωση της σχεδιασμένης παραίτησής του αίρει ο ίδιος το βάθρο που τον κρατούσε ψηλά και επιδιώκει μάλιστα μέσω αυτής της άρσης να παραμείνει εκεί ψηλά. Αν κρίνουμε δε από τις πρώτες αντιδράσεις, το έχει πετύχει κιόλας. «Υψηλό αίσθημα ευθύνης χαρακτηρίζει πάντα την πολιτική δράση του κ. Παπαδόπουλου», θα πούνε μέσες-άκρες πολλοί σύντροφοί του, ενώ η κ. Παπαζώη, λίγο ακόμα αν συνέχιζε να μιλάει, θα ξεσπούσε σε λυγμούς. Και η κυβέρνηση, που βλέπει να επισπεύδεται η κατάρρευσή της, τον εξωθεί σε παραίτηση, για να συμβάλει αποτελεσματικά στην ευόδωση της προσπάθειάς του.

Εξαρχής δηλώνουμε ότι έχει πολλές δυσκολίες η διερεύνηση των πτυχών της πολιτικής δράσης του κ. Παπαδόπουλου και η ακριβοδίκαιη αποτίμηση της απόφασής του. Κρίνοντας με στενά κομματικά κριτήρια και εφόσον γίνει αποδεκτό ότι η ιδεολογία που υλοποιεί το κόμμα του είναι ηθικά άμεμπτη,

πράγμα που αμφισβητεί η ίδια η πράξη της απόφασής του, τότε η αφοσίωση που έχει επιδείξει στην υλοποίηση της κυβερνητικής πολιτικής είτε ως υποστηρικτής της είτε ως άμεσος εφαρμοστής της, μόνο θετικά μπορεί ν' αποτιμηθεί. Αν όμως κριθεί η πολιτική του με ευρύτερα κριτήρια, όπως αυτά που έλαβε υπόψη του ο ίδιος και αποφάσισε την παύση της πολιτικής του σταδιοδρομίας, τότε ακόμα και αυτή η ηθικότητα του κομματικού μικρόκοσμου χάνει την υπόστασή της. Γιατί δεν τίθεται σε αμφισβήτηση μόνο η γενική ηθικότητα της κομματικής του ιδεολογίας, αλλά και η δική του, η προσωπική, που στήριζε τη γενική. Ο μόνιμος δε συναγελασμός του ήθους με την αήθεια δεν αφήνει ποτέ πολλά περιθώρια διάσωσης του πρώτου.

ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Ενδεικτικότερη της προσήλωσής του στην κυβερνητική πολιτική ήταν η ομιλία του στη Βουλή για την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, μια ομιλία που είχε έκδηλα τα χαρακτηριστικά της εμπάθειας της μονομέρειας. Εκεί είχε μιλήσει τότε για «κοινωνικό εκχυδαϊσμό», δείχνοντας να παραγνωρίζει ότι του «κοινωνικού εκχυδαϊσμού» προηγείται με σχέση αιτιακή ο πολιτικός εκχυδαϊ-

σμός, που είναι πάντα έργο της πολιτικής εξουσίας που ασκείται. Αν ωστόσο η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση ήταν έτσι, όπως την έβλεπε τότε ο κ. Παπαδόπουλος, δε θα δικαιολογούνταν σήμερα καμιά διάθεση απαισιοδοξίας εκ μέρους του ούτε κριτικής απέναντι στις νοσηρές καταστάσεις. Η παιδεία, όπως τουλάχιστον την εκλάμβανε τότε ο ίδιος, θα ήταν σε θέση να θεραπεύσει κάθε νοσηρό φαινόμενο της κοινωνίας μας. Φαίνεται όμως ότι αυτά δεν τα πιστεύει τώρα πια και το μόνο επομένως που του απομένει είναι να επιχειρεί να διασώσει το προσωπικό του ήθος, καταγγέλλοντας την πολιτική που στήριζε και που τον στήριζε.

Παράδειγμα επίμονης διάθεσης να εφαρμόσει την κυβερνητική πολιτική (ή την προσωπική του, μια και λείπει η πρώτη) είναι η τελευταία του προσπάθεια να ανασυγκροτήσει το ΕΣΥ, ξεχνώντας πάλι ότι οι αλλαγές, όταν δεν γίνονται στην ώρα τους, όχι απλώς δεν τελεσφορούν, αλλά και ευτελίζουν τις αξίες που προτίθενται να υλοποιήσουν. Την εποχή της δημιουργίας του ΕΣΥ, η θέση του ΠΑΣΟΚ και των αρμόδιων συνδικαλιστικών φορέων ήταν η πλήρης και αποκλειστική απασχόληση των γιατρών σ' αυτό. Επειδή όμως ο ηγέτης του ΠΑΣΟΚ τότε έκρινε πως αυτό θα είχε πολιτικό κόστος, έγινε υπαναχώρηση και δε θεσπίστηκε το σχετικό μέτρο. Η ιδέα αυτή, που ο καθένας βλέπει πως δεν είναι πια υλοποιήσιμη, επαναφέρθηκε από τον κ. Παπαδόπουλο για θεσμοθέτηση στους σημερινούς καιρούς, που οι ίδιοι τους κατέστησαν τελείως απρόσφορους για τη θέσπιση τέτοιων μέτρων, κι όταν είδε πως δεν είναι δυνατή η εφαρμογή της, θεσμοθέτησε το αντίθετο, τη δυνατότητα και παράλληλης, δηλαδή ιδιωτικής άσκησης της ιατρικής, προσδιορίζοντας και το ύψος των αμοιβών, ώστε να είναι από κάθε άποψη νομιμοποιημένη η παράλληλη λειτουργία της. Ανά-

λογες υπαναχωρήσεις και συνακόλουθους ευτελισμούς σημαντικών κοινωνικών και δημοκρατικών αξιών είχαμε και σε άλλους τομείς, όπως για παράδειγμα στις σχέσεις κράτους και Εκκλησίας. Πού ν' αποτολμήσει σήμερα κανείς την ανακίνηση ενός τέτοιου θέματος. Μια διαγραφή του θρησκευματος από τις ταυτότητες επιχειρήθηκε -ομολογουμένως αδέξια- και στάθηκε ικανή να αναδείξει τον δικό μας ρασοφόρο Λεπέν σε υπολανθάνοντα εθνάρχη.

Η στήριξη λοιπόν των αλληλοαναιρούμενων κυβερνητικών πολιτικών ήταν φυσικό να προσλαμβάνει και αυτή ανάλογο αντιφατικό χαρακτήρα, ενώ η τελευταία ταλάντωση του κ. Παπαδόπουλου, που τον τοποθετεί πια έξω από τον κύκλο των υποστηρικτών του κυβερνητικού έργου, δεν θέτει σε αμφισβήτηση μόνο την ακεραιότητα του προσωπικού του ήθους αλλά και την πολιτική του «ορατότητα», και δεν μπορεί να ξέρει κανείς πλέον αν οι πολιτικές του ενέργειες υπαγορεύονται από κάποιο αίσθημα συνέπειας μέσα στην ασυνέπεια ή γίνονται στην τύχη, χωρίς να υπάρχει καν η αίσθηση της ασυνέπειας. Πάντως το πιο απλό συμπέρασμα που συνάγεται από τις πολιτικές παλινωδίες του κ. Παπαδόπουλου είναι ότι δεν αρκούν οι καλές προθέσεις, αν υποτεθεί ότι υπάρχουν. Πρέπει και να βλέπει κανείς κι ο κ. Παπαδόπουλος με την άκριτη υπεράσπιση του ανόσιου κυβερνητικού έργου, που τώρα καταγγέλλει, μας έδειξε ότι δε διαθέτει πολιτική «όραση».

ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ ΕΥΘΥΝΩΝ

Το ίδιο αντιφατική ή πολιτικά αμφισημική μπορεί να εκληφθεί και η πρόσφατη συνέντευξή του. Κρίνοντας από το γράμμα της, θα μπορούσε κάποιος να συναγάγει πως δεν έχει τίποτα το επιλήψιμο, τη στιγμή που είναι τόσο προσεγμένη λεκτικά. Ίσως να θεωρηθεί και εντελώς ατυχή την «αυτόματη» πίθεση που του έκανε ο γραμματέας του κόμματός του. Από την άλλη όμως πλευρά, αν κρίνει κάποιος από το πνεύμα της και τις υπονοούμενες προεκτάσεις της, ο καθένας οσμίζεται την πρόθεση λιποταξίας και απόσυρσης ευθυνών. Κι ενώ πολύ πιο επιλήψιμη ήταν μια άλλη συνέντευξή του, πριν από ενάμιση χρόνο περίπου, πάλι στην Κα-

θημερινή, διατυπωμένη σε απερίφραστο και όχι υπονοούμενο λόγο, που ολοκληρωτικά σχεδόν μηδένιζε το κυβερνητικό έργο, δεν υπήρξε τότε καμιά ανάλογη αντίδραση. Φαίνεται ότι εδώ, στην πρόσφατη συνέντευξή του, βάρυνε η δήλωση παραίτησης από την πολιτική, όπου πολύ περισσότερο από την πιο πειστική ομολογία της χρεοκοπίας της κυβερνητικής πολιτικής εμπεριέχεται η πρόθεση εγκατάλειψης των συνεργών του στο έλεος των ευθυνών τους.

Θυμίζει λίγο-πολύ η στάση αυτή τους συνεργούς ενός εγκλήματος, που όταν το διαπράττουν, συνεργούν όλοι μαζί, όταν όμως έρχεται η ώρα της κρίσης, δεν γνωρίζει ο ένας τον άλλο. Αυτή την πρόθεση διαχωρισμού των ευθυνών δεν μπόρεσε να συγχωρέσει η κυβέρνηση. Γιατί με βάση την ηθική και του υποκόσμου κάθε τέτοια στάση είναι ασυγχώρητη. Η αιτιολογία του βέβαια ότι με την άσκηση κυβερνητικών καθηκόντων έχει καταστεί «μονοδιάστατος», είναι πολύ ισχυρή και δεν μπορεί να αποκρύψει τις πραγματικές διαθέσεις. Άλλωστε η πρόταξη και μόνο του προσωπικού έναντι του συλλογικού είναι πάντα αρκετά ικανή για να αίρει κάθε θετικότητα από τις προθέσεις ενός πολιτικού. Η πολιτική στο κάτω κάτω, που είναι η πιο σύνθετη διαδικα-

σία υλοποίησης των οραμάτων του ανθρώπου, δεν καθιστά ποτέ μονοδιάστατο τον λειτουργό της, εκτός αν ο ίδιος δεν πιστεύει στην αποστολή της γενικά ή στην ποιότητα της συγκεκριμένης πολιτικής που ασκεί.

Δυσανέσκειες για το κυβερνητικό έργο από ανθρώπους της κυβέρνησης εκδηλώνονται συχνά ποικιλότροπα. Άλλες εκφράζονται αγοραία (Πάγκαλος), άλλες αγύρτικα (Τσοχατζόπουλος). Καμιά όμως δεν επέσυρε εξώθηση σε παραίτηση. Ο τρόπος όμως που επέλεξε ο κ. Παπαδόπουλος για να εκφράσει τη δυσανέσκειά του, επέσυρε την παραίτησή του. Αυτό πρέπει ν' αποδοθεί αποκλειστικά στην καταπάτηση βασικής αρχής της ηθικής και του υποκόσμου. Ωστόσο, επειδή αυτός ο τρόπος του κ. Παπαδόπουλου έχει σοβαροφάνεια -ώς και το στοιχείο της θυσίας εμπεριέχεται, καθώς παύεται οικιοθελώς η πολιτική καριέρα- έχει και πειστικότητα, κι ενώ η προειλημμένη απόφαση αποχώρησης από την πολιτική ισοδυναμεί με προσπάθεια έδρασης στο κενό, η κυβέρνηση με την εξώθησή του σε παραίτηση ευοδώνει αυτή του την προσπάθεια.

Αλλά τι να σου κάνει κι αυτή η άμοιρη; Να επιβραδύνει θέλει την αυτοκατάρριψή της. Δεν ξέρει όμως πώς να επιφέρει ανάσχεση και επιταχύνει.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

Ομαδικό Πορτρέτο

Την προσωπογραφία ομάδων πρωτοεισάγουν οι ολλανδοί καλλιτέχνες του 17ου αι. καταγράφοντας την κοινωνική θέση ή την ατομική γοητεία καθενός από τους sitters (προσωπογραφουμένους). Στην προκειμένη περίπτωση το group portrait (πώς λέμε group therapy) διαλαμβάνει τα τρέχοντα επίκαιρα: Ο κ. **Κωνσταντόπουλος** επικαλείται την μη εφαρμογή του Ν. 2328/95 (Νόμος Βενιζέλου) και διαμαρτύρεται για την εκ του πονηρού αύξηση του βασικού μετόχου από 2,5 σε 5%. Το ΚΚΕ υποχωρεί για να διασώσει τον 902 Αριστερά στα FM. Ο κ. **Παπαγγελόπουλος** θεωρεί σφόδρα πιθανόν τα χρήματα της Mayo να διοχετεύθηκαν στην Ν.Δ. Ο κ. **Μητσοτάκης** ζητεί διαφάνεια και στους λογαριασμούς του ΠΑΣΟΚ. Το Ραδιοτηλεοπτικό παρέμενε ακέφαλο αλλά ουδείς αντιλαμβάνεται την έλλειψη (κεφαλής). Τα ίδια συνέβαιναν εξάλλου και στην Éroque de Terreur το 1789. Πολλά κεφάλια έπιπταν. Ο κ. **Μανιτάκης** σε συνέδριο συνταγματολόγων υπό την βλοσυρή σκιά του κ. **Χριστόδουλου** ζητεί ν' απογαλακτισθεί εθνικά και ν' αποκρατικοποιηθεί η Εκκλησία. Ο προκαθήμενος της ιεραρχίας παραγγέλλει επιδεικτικά ένα τσάι. Το ασφαλιστικό «κλείνει» για ν' ανοίξει μετά από μια πενταετία. Ο κ. **Χριστοδουλάκης** πετάει το κλειδί στον υπόνομο.

Εγκαταλείπεται η ιδέα για πάρκο στον «πύργο της βασίλισσας» για να μην θιγούν τα δημοτικά αισθήματα των πολιτών. Η εγκατάλειψη του Εθνικού Πάρκου στο Ελληνικό υιοθετείται ως συμπαράσταση στην μειονότητα των βασιλοφρόνων. Ο κ. Κωνσταντόπουλος επιμένει στον Λαοκόοντα της διαπλοκής αναγκάζοντας τους βουλευτές να σπεύσουν σε μυθολογίες και ιστορίες της τέχνης. Το γνωστό ροδιακό σύμπλεγμα της ελληνιστικής εποχής που ανεκαλύφθη στη Ρώμη το 1506 ως γνωστόν απεικονίζει τον κ. **Κόκκαλη** σε προβεβηκυία ηλικία συνεπικουρούμενο από δύο άλλους γερμανούς κυρίους.

Νίκος Τρανός:
I like America, does America like me?
Εύγλωττη φωτογραφία του ανήσυχου γλύπτη ο οποίος παραφράζει τον τίτλο πασίγνωστου happening του Beuys που πραγματοποιήθηκε στη γκαλερί του René Block στη Ν. Υόρκη τον Μάρτιο του 1974.

Πάνω στη σύγχυση για το άγαλμα, έμειναν άγαλμα οι εγκλωβισμένοι της Σοφοκλέους –άλλη τραγωδία αυτή– πληροφορούμενοι ότι τα αποθεματικά των ταμείων που απομένουν για να επενδυθούν στο Χρηματιστήριο δεν υπερβαίνουν τα 160 δισ., δηλαδή όσο κι ο τζίρος μιας συνήθους συνεδρίασης! Αυτή κι αν είναι φούσκα. Τούτων δοθέντων και τορπιλιζομένου απαραδέκτως του διαγωνισμού του Π.Ν. για προμήθεια τορπιλών χωρίς προμήθειες –βλέπετε νίκησε γαλλοϊταλική κοινοπραξία με την τορπίλη Black Shark και όχι η γερμανική που ευνοούσε η προηγούμενη ηγεσία του ΥΠΕΘΑ– το ομαδικό πορτρέτο κλείνει ακολουθώντας το πρόωρο κλείσιμο της βουλής η οποία θα ξαναλειτούργήσει μετά από 150 μέρες. Σχεδόν μισός χρόνος κενό ή, αλλιώς, αφηρημένη τέχνη.

Κ. ΣΗΜΙΤΗΣ

Ξεκίνησε ευχαριστώντας τους Αμερικάνους και υποστέλλοντας την ελληνική σημαία απ' τα Ίμια για να κλεί-

σει οσονούπω την «καριέρα» του ως πρωθυπουργός με το φιάσκο του ευρωστρατού και τη σταθερή υποχώρηση της χώρας σε διεθνές επίπεδο. Και να σκεφθεί κανείς ακόμη ότι το Κυπριακό είναι ante portas. Σήμερα αναρωτιέται ο ίδιος τι έφταιξε και καταρρέει όντας νικητής αλλά και πάλι αρνείται να κάνει την αυτοκριτική του ακολουθώντας τα παλαιοποσοκικά σενάρια των υπονομεύσεων, των εκτροπών και των εσωτερικών εχθρών.

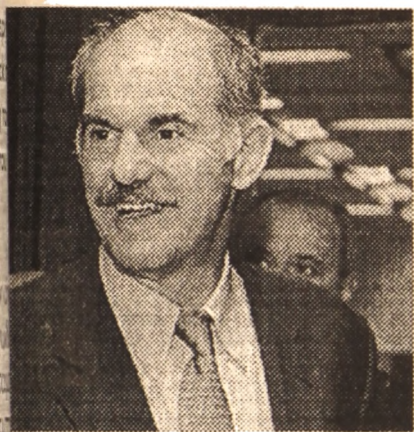
Επίσης ανέχεται αυτή την παρατεταμένη ακυβερνησία μόνο και μόνο για να μην διασαλευθούν οι επισφαλείς ισορροπίες και προσβλέπει ως μόνη λύση για το αδιέξοδο όχι στην ανανέωση της λαϊκής εμπιστοσύνης αλλά στον ξένο παράγοντα και στην υποστήριξη του εντόπιου μεγάλου κεφαλαίου. Παρά τους ακαδημαϊκούς του τίτλους βολεύεται με τα λαϊκιστικά τρικ του αμέσου του περιβάλλοντος και κατά βάθος περιφρονεί (ή φοβάται)

τον λαό και τις αδιαμεσολάβητες, δημοκρατικές διαδικασίες. Εδώ κι έναν χρόνο περιμένει ο τόπος μια γενναία κίνησή του αλλά ο ίδιος εξαντλείται σε πόζες.

Γ. Α. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

Υπουργός Εξωτερικών εν λευκώ και, ερήμην των υπαλλήλων του υπουργείου του, διευθύνει το παιχνίδι των εξωτερικών σχέσεων της χώρας περιβαλλόμενος από πλειάδα τεχνοκρατών συμβούλων και σε απευθείας

ραμμή με το υπερατλαντικό έντρο... προστασίας. Η πο-
υδιαφημισμένη πολιτική
ου στα ελληνοτουρκικά
δηγείται σε προφανές
διέξοδο λόγω της παραδο-
ιακής αδιαλλαξίας των γει-
όνων, ενώ ο μακροχρόνιος
ψησυχασμός του λόγω... φι-
ίας δεν επέτρεψε να μελε-
θούν δυνατά εναλλακτικά
ενάρια. Βαρύνεται επίσης
ια το φιάσκο του ευρω-
τρατού αλλά και την «μη
πίθεση», παρά τις υποσχέ-
εις του, στα Βαλκάνια. Οι
αμηλοί και πολιτισμένοι τό-

ου, βλέπετε, δεν είναι κατ'
ανάγκην και αποδοτικοί.
έλος, εμφανιζόμενος ως το
αβορί για τη διαδοχή κερ-
ζει μεν προσωπικούς πό-
τους αλλά έχει κι αυτός την
Ευθύνη του για την γενικότε-
ρη αποδιοργάνωση της χώ-
ας. Επειδή για άλλα τον το-
ροθέτησαν εκεί που βρίσκε-
ι και άλλα κάνει.

ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ

Δεν διστάζει να εξομολο-
είται ακόμη και στις πιο
ουτινιέρικες υπηρεσιακές
υ συναντήσεις ότι αυτός
ναι για άλλα και προσωρι-
ι βρίσκεται εκεί που βρί-
εται. Υπουργός, δηλαδή,
χώρο ευθύνης τον ελληνι-
πολιτισμό και τους εκ-
οσώπους του με πρόσθετη
οχρέωση την επιτυχία του
04. Όλα αυτά είναι όμως
μα για τον κ. Βενιζέλο ο
οίος ορέγεται –και αυτός–
ν πρωθυπουργία πιστεύο-
ας ότι έτσι μόνον θα προ-
έρει τα όσα αληθινά δύ-

ναι. Ξεχωρίζει για τον ευ-
φραδή μονόλογό του επί πα-
ντός επιστητού –ένα είδος
«φωτεινού παντογνώστη»–
και επαίρεται για την ευφυΐα
του, ιδιαίτερα όταν περιβάλ-
εται από αποφασισμένους
ηλίθιους.

Το πέρασμά του από τους
διάφορους θώκους, ομολο-
γούν οι επαΐοντες, επεσώ-
ρευσε ερείπια αλλά αυτό δεν
πτοεί τους υποστηρικτές του.
Η θητεία του στο ΥΠΠΟ
κρίνεται κακή και για το ότι
πλήρωσε την παραμικρότε-
ρη διοικητική θέση με αν-
θρώπους του περιβάλλοντός
του ή φέροντες κομματικό
εύσημο και διότι κυνήγησε
δια ροπάλου κάθε αντίλογο.
Στο υπουργείο του βρίσκε-
ται ελάχιστα, ενώ από Πα-
ρασκευής έως Κυριακή κα-
τοικοεδρεύει στην Θεσσα-
λονίκη.

ΒΑΣΩ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

Ο πολιτικός πριμιτιβισμός
της την προστατεύει από τα
κραυγαλέα λάθη και την κα-

θιστά πολιτικά παραγωγική.
Η σύγκρουση με τον Λαλιώ-
τη, προκάτοχό της στο
ΥΠΕΧΩΔΕ, της εξασφαλί-
ζει προς το παρόν εύκολες

–καταγγελτικές– νίκες αλλά
και στρέφει εναντίον της τον
ισχυρότερο άνδρα στο κόμ-
μα, τον Μαρά του κινήματος.
Προσόντα της η εργατικότητα
και η ακατάπαυστη συνω-
μοτική δράση. Η ισχύς της
μέσα στον κομματικό μηχαν-
ισμό την καθιστά επικίνδυ-
νη, παρότι ο όγκος των οπα-
δών της διακρίνεται για την
παινιτέ του. Το σημαδεμένο
της επώνυμο επιτρέπει –και
σ' αυτήν– να κάνει όνειρα.

Κ. Α. ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ

Χρεώνεται θετικά με την
ανασύνταξη ενός κόμματος
που είχε καταντήσει σκιά
του εαυτού του και, προϊό-
ντος του χρόνου, πείθει όλο
και περισσότερους να τον
εμπιστευθούν για το μέλλον.
Όμως με ποιο πρόγραμμα,

ποια πρόσωπα, ποια τακτι-
κή; Εκτός κι αν βασίζεται
στα ωραία μάτια του κ.
Ανδρεουλάκου. Ικανός ρή-
τωρ, ο καλύτερος στη βουλή
μετά τον Νίκο Κωνσταντό-
πουλο, δεν αποφεύγει τις νε-
φελώδεις και γενικόλογες
αναφορές όταν θέλει να
υποστηρίξει το «πρόγραμ-
μά» του. Επιδιώκει να προ-
βάλλει την προσωπική του
εντιμότητα και τα καταφέρ-
νει, αλλά φαίνεται ότι δεν
φτάνει μόνο αυτό. Το ξεπέ-
ρασμα των αντιθέσεων και
των χαρακωμάτων είναι ένα
σύνθημα που φάνταζε πα-
λαιό και αυτονόητο αλλά το
κατέστησε πάλι επίκαιρο.

Μένει τώρα να επιμείνει σ'
έναν προγραμματικό λόγο
πιο συγκεκριμένο και άμεσο

και ν' αποφασίσει να σπάσει
τ' αυγά μήπως και φάμε επι-
τέλους ομελέτα.

ΝΙΚΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

Παρά τις κατά καιρούς
εσωκομματικές αντιδράσεις
που ο ίδιος υπέστη, το ότι ο
ΣΥΝ υφίσταται ως δρων
κομματικός οργανισμός

πρέπει να το πιστωθεί προ-
σωπικά. Επίσης, ενοχλεί ο
σταθερά καταγγελτικός,
ατσαλάκωτα εισαγγελικός
λόγος του. Χωρίς γραβάτα
είναι πιο σέξι και αξιοσηφι-
στος. Το μόνο μείον της ερ-
γώδους προσπάθειας που
καταβάλλει εντός και εκτός
βουλής είναι το ότι χρησιμο-
ποιείται, κυριολεκτικά, για
όλες τις δουλειές: από τα
συμβούλια αρχηγών ως το
να κατεβάζει τα παιδιά στο
σχολικό. Οι πρωτοβουλίες
του, παρότι ξεσήκωσαν
θύελλες, τελικά δικαιώθη-
καν κατοχυρώνοντας τον
ενωτικό του ρόλο στο κόμμα.
Θα λέγαμε πως παρότι γε-
ντρώας προέλευσης, είναι
αυτός που διασώζει σήμερα
την τιμή της Αριστεράς. Εί-
παμε: αρχηγό έχουμε (έστω,
πρόεδρο). Μας κοιτάει και
τον κοιτάμε στα μάτια. Και-
ρός να φτιάξουμε και κόμμα.

Στέφανος Προτεστάκης

Δανείζομαι τον τίτλο από το τελευταίο
βιβλίο του Μ. Στεφανίδη *Μικρή
Πινakoθήκη*, εκδ. Καστανιώτη,
Αθήνα 2002, για να φιλοτεχνήσω
με ιμπρεσιονιστικό ύφος κάποια
πορτρέτα της σύγχρονης πολιτικής μας
σκηνής.

Στη Δραπετσώνα ψάχνουν για ζωή...

της Όλγας Ι. Φωτακοπούλου

Αν είχε κανείς την ευκαιρία να δει τον Πειραιά από ψηλά, θα διαπίστωνε ότι ο μόνος χώρος με πράσινο που υπάρχει είναι το νεκροταφείο.

Αν στην Αθήνα έχουν απομείνει ελάχιστοι –αλλά πάντως σε πληθυντικό αριθμό– ελεύθεροι χώροι, ώστε να επιτρέπεται στους κατοίκους της να ονειρεύονται και να παλεύουν για να γίνουν πάρκα, στον Πειραιά έχει μείνει μόνον ένας.

Οποιοσδήποτε Έλληνας εκτός Αττικής, όταν ακούσει για τη Δραπετσώνα, το μυαλό του πηγαίνει στον Μπιθικώτση και στο γνωστό τραγούδι, ή σε κινητοποιήσεις «άλλων εποχών» που χαρακτήριζαν μια εργατούπολη.

Όμως η Δραπετσώνα κατοικείται και σήμερα. Και μάλιστα προσφέρει στους πολίτες της ευρύτερης περιφέρειας του Πειραιά τη μοναδική ευκαιρία να αποκτήσουν «έξοδο» προς τη θάλασσα.

Έξοδος προς τη θάλασσα σημαίνει για τους Πειραιώτες νέα, αναβαθμισμένη ποιότητα ζωής, «αυτή που στερήθηκαν οι προηγούμενες χιλιοβασανισμένες γενιές», όπως σημειώνουν στο ψήφισμά τους τα μέλη της «Πρωτοβουλίας». Η «Πρωτοβουλία» είναι η Πανπειραιϊκή Επιτροπή πολιτών, φορέων, κινήσεων, συλλόγων, εντύπων, για την ανάπτυξη της πρώην βιομηχανικής ζώνης Δραπετσώνας-Κερατσινίου σε περιοχή πολλαπλών δραστηριοτήτων κοινής χρήσης με κατοχύρωση του δημόσιου χαρακτήρα της.

Και εδώ εμπόδιο σ' αυτές τις απαιτήσεις για ποιότητα ζωής που προβάλλουν οι κάτοικοι, στέκονται όλοι εκείνοι «που κατέχουν και τη δύναμη και τα μέσα». Εκείνοι που «οραματίζονται» τους αντίστοιχους ελεύθερους χώρους –οπουδήποτε στις μεγάλες πόλεις της

Ελλάδας– με «όσο το δυνατόν υψηλότερες αποδόσεις των επενδύσεων. Όμως ό,τι άπληστο και κοντόφθαλμο εκπέμπει σ' αυτό το μήκος κύματος, έχει ως συνέπεια το όποιο έργο πραγματοποιείται, τις περισσότερες φορές να γίνεται εις βάρος του κοινωνικού συνόλου και της φύσης».

Η περιοχή της πρώην βιομηχανικής ζώνης Δραπετσώνας-Κερατσινίου (Λιπάσματα, Τσιμεντάδικο κ.λπ.) είναι συνολικής έκτασης 640 στρεμμάτων και είναι ίση με το 1/3 περίπου της υπόλοιπης Δραπετσώνας. Την περιοχή αυτή την κατέχουν η Εθνική Τράπεζα, η Blue Circle (ΑΓΕΤ), η MOBIL και ο ΟΛΠ.

Όπως σημειώνει η Επιτροπή στο ψήφισμά της «η κοινωνικά δίκαιη και περιβαλλοντικά ισορροπημένη ανάπτυξη της περιοχής, αποτελεί μοναδική ευκαιρία και ρεαλιστική δυνατότητα για τους κατοίκους της Δραπετσώνας, του Κερατσινίου και του Πειραιά, να κερδίσουν μια νέα αναβαθμισμένη ποιότητα ζωής».

Μ' αυτόν τον στόχο οι πολίτες προτείνουν και ζητούν – «εκ των ων ουκ άνευ»:

- Την παρέμβαση της πολιτείας, ώστε η πρώην βιομηχανική ζώνη να αποδοθεί στους πολίτες ως δημόσιος και κοινωνικός χώρος, για να είναι πραγματικά κοινωνικά ωφέλιμη η ανάπτυξη.

- Την προκήρυξη, με ευθύνη του Οργανισμού Αθήνας, διεθνούς αρχιτεκτονικού-πολεοδομικού διαγωνισμού προτάσεων ανάπτυξης, αφού προηγηθεί ανοικτός οργανωμένος διάλογος για τον καθορισμό των όρων και των πλαισίων.

- Την εξασφάλιση:

- παραλίας (με απρόσκοπτη πρόσβαση και με προστασία της φυσικότητας του θαλασσίου μετώπου, για ελεύθερη δημόσια χρήση)

- χώρου πρασίνου μεγάλης έκτασης (με τη δημι-

ουργία πάρκου δημόσιας χρήσης, μητροπολιτικής εμβέλειας)

- επανάχρησης με διατήρηση και ανάδειξη των σημαντικότερων από ιστορική και αρχιτεκτονική άποψη βιομηχανικών κτηρίων.

Ποιητική διάθεση· λόγος με χρήση εικόνων. Αντιγράφουμε από το κείμενο της «Πρωτοβουλίας» και φτιάχνουμε τον επίλογο αυτής της αναφοράς μας. Με την επισήμανση του ίδιου του μέλους που το δημιούργησε, ότι «γράφτηκε από έναν, υιοθετήθηκε όμως από τους πολλούς, και αυτό έχει τη μεγαλύτερη σημασία».

«Και δεν είναι μόνο εξαιτίας εκείνων των στιγμών που η διάχυτη αθλιότητα είναι ολοφάνερο πόσο μας ρίχνει, μας χαλάει, μας αγριεύει. Αλλά και λόγω εκείνης της εσωτερικής δύναμης που ζητάει ικανοποίηση.

Μια δύναμη που μας σπρώχνει έξω, για να συναντήσουμε άλλους, μέσα στα χρώματα και στ' αρώματα, μέσα στους ήχους μιας φύσης, έστω και σε μικρογραφία.

Μιλάμε για κείνο το κάλεσμα του σώματος που ζητάει έναν όμορφο χώρο για να κινηθεί έστω και άσκοπα.

Μιλάμε για κείνη την ψυχική ανάγκη για ανοιχτούς ορίζοντες, όπου το μάτι ελεύθερο θα φεύγει και όπου ίσως θα ονειρεύεται η ψυχή.»

Ίσως κάποια άλλη φορά...

του Βασίλη Μαρουλά vasilis@methexis.gr

Ίσως πάλι ποτέ να μη γίνουν τα πράγματα όπως πρέπει. Παρασκευές τελειώτες μ' ένα καμένο φίλτρο στα δάχτυλα. Μορφή αντίστασης κατάντησε αυτό. Θέμα εξόδων για τη νοσηλεία των καρκινοπαθών. Λογιστικό το ζήτημα. Αυτό όπως και τ' άλλα. Όλα.

Παλεύω με το καλοκαίρι. Το φως. Αρνούμαι την όποια αισιοδοξία του. Με κάνει να φαίνομαι ακόμη πιο χλωμός. Μεσ στις σελίδες των ένθετων υπό τον τίτλο «Διασκέδαση». Σβήνω την κάφτρα στα ευτυχήμένα μούτρα χαμογελαστών προωθητών του φαίνεσθαι. Γεμίζω τρύπες τη λαντορινή, τη Μύκονο, την Πάρο. Τα κρεβάτια, τις πλαστικές καρέκλες. Κοιτάω από μέσα τους τη θάλασσα. Σβήνω σε λωρίδες τις σελίδες των ημερίδων που γράφουν για τις βουτυρικές «απαλλοτριώσεις» και τις ευρώσεις των προστίμων τους. Αυτά που εννοεί η χήρα Σόντερς «Δημοκρατία».

Σβήνω προσεκτικά τα ονόματα των τουδαίων δημοσιογράφων και τα πε-

τάω εκεί που σκάει το κύμα. Να αποσυντίθενται αργά, απολαυστικά και να μετατρέπονται σε αόρατα βακτήρια.

Της αφασίας το ανάγνωσμα. Σημίτης ή Παπανδρέου; Ερωτηματικό. Πιο σημαντικό κι από το ερώτημα. Σημείο στίξης αξιοζήλευτο. Δηλωτικό μιας σύγκρισης, μιας απορίας ή ακόμη και μιας βλακείας. Συνοδευόμενο από πολλά κι αγέρωχα θαυμαστικά.

Ζέστη πολλή. Που δεν οφείλεται σε καύσωνα, αλλά στην θερμότητα που αναπτύσσεται από την τριβή καθώς ο μέσος όρος μας εισέρχεται με τεράστια ταχύτητα στη κόλαση του τίποτα.

Ούτε να τρέξεις, ούτε να κρυφτείς. Θα σε βρει όπου κι αν πας. Σαν κάτι κολλώδεις θανατηφόρες ουσίες που κυκλοφορούν στα βιβλία του Στήβεν Κινγκ. Σαν τον πολιτισμό του Βενιζέλου. Θαυ-

μάσιο θέμα για βιβλίο θρόνων. Μια νέα ασθένεια που κατατρώει τον εγκέφαλο.

Σαν τα λόγια του Τσοχατζόπουλου που ζητούν απεγνωσμένα ευθανασία γνωρίζοντας πως όταν ξεστομιστούν μόνο το γέλιο θα προκαλέσουν. Και ντρέπονται οι έρμες λέξεις.

Πέθανε κι η Κάραλη. Ούτε που την ήξερα, αλλά μ' άρεσε που όλο ερχόταν κι όλο έφευγε. Έγραψα και τ' όνομά της μαζί με κάτι δικά μου σ' ένα χαρτί «Υπέρ Αναπαύσεως» την Κυριακή στην εκκλησία. Μπορεί να μην ήθελε. Αλλά ήθελα εγώ. Ο καθείς μ' αυτό που νομίζει σωστό του.

Ο θάνατος δεν γνωρίζει από δημοκρατικές διαδικασίες. Σε γράφει κανονικά. Φευγιό λεβέντικο που αντέχει τόσα χρόνια και μπράβο του. Ότι γουστάρει κάνει, όποιον λατρεύει παίρνει. Κι έτσι και σε στραβοκοιτάξει και σ' αρνηθεί, αρχίζεις τα «άλλαξε η ζωή μου από τότε», «βλέπω τα πράγματα αλλιώς» και γίνεσαι απλά πιο χέστης από πριν.

Δε βλέπω να 'χω το κουράγιο να γελάσω φέτος με τις δημοτικές. Έγινε καλός άνθρωπος. Αρχισα να τους λυπάμαι. Πω, πω λεβέντες σύμβουλοι. Μυριάδες. Αν περάσουν από γιατρούς, οι μισοί θα κοπούν στον ψυχίατρο κι οι άλλοι μισοί θα περάσουν λαδώνοντας από τις προσδοκώμενες προμήθειες. Ζωή κι αυτή! Σύμβουλος δευτεροκλασάτου επαρχιακού στελέχους που διορίστηκε κοιμηματικός υποψήφιος δήμαρχος. Με τη φρέζα να θερίζεις τα ψώνια, δεν τελειώνουν ποτέ. Πολύτεκνη κι ακούραστη η γραφικότητα επιδοτείται για να παράγει τύπους απίστευτα κουραστικούς. Που μεγαλώνουν βυζαίνοντας γάλα μετριότητας κι ύστερα μπεμπεκίζουν μια ζωή αλληλοψηφίζόμενοι, αλληλοκαταγγελλόμενοι κι εν τέλει αποσύρονται με ένα τσουβάλι μνήμες κοπριάς για κακάσχημους δημοτικούς κήπους. Αυτό που έγραψα πριν, ότι δηλαδή έγινα πλέον καλός άνθρωπος και τους λυπάμαι, ξεχάστε το. Δεν μου το επιτρέπουν οι συνθήκες.

Επιχείρηση «Επιστροφή στη μνήμη»

του Φώτη Φωτεινού

Πορεία συμπάραστασης στην Άγκυρα.

Πριν δύο χρόνια περίπου το ενδιαφέρον της παγκόσμιας κοινής γνώμης είχε μεταφερθεί στη γειτονική Τουρκία. Τον καιρό εκείνο η Τουρκία αντιμετώπιζε, με στρατιωτικά μέσα, τη σπουδαιότερη εσωτερική της απειλή. Μια απειλή που είχε λάβει έναν σαφώς σιωπηλό, αλλά εξόχως επικίνδυνο χαρακτήρα. Αυτό επιδεικνύουν τόσο οι μέθοδοι βίαιης καταστολής, όσο και η επιμελώς προγραμματισμένη πολιτική που ακολούθησε και ακολουθεί η τουρκική κυβέρνηση.

Στις 19, 20 και 21/12 του 2000 αστυνομικές και στρατιωτικές δυνάμεις εισέβαλαν σε 20 φυλακές της Τουρκίας με στόχο να καταστείλουν την απεργία πείνας που είχαν κηρύξει από τον Οκτώβριο του ίδιου χρόνου 813 αριστεροί πολιτικοί κρατούμενοι (203 από αυτούς θεωρούνταν ως «απεργοί πείνας μέχρι θανάτου»). Κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων χρησιμοποιήθηκαν ελικόπτερα Skorsky, τεθωρακισμένα οχήματα και μπουλντόζες. Η αντίσταση

των κρατουμένων υπήρξε ιδιαίτερα σθεναρή με αποτέλεσμα τουλάχιστον 27 άτομα να σκοτωθούν (24 κρατούμενοι και 3 άνδρες των αστυνομικών και στρατιωτικών δυνάμεων).

Η επιχείρηση, που διέθετε την κωδική ονομασία «Επιστροφή στη ζωή», προκάλεσε ποικίλες αντιδράσεις τόσο στο εξωτερικό όσο και στο εσωτερικό της χώρας. Για άλλη μια φορά τα φιλελεύθερα κινήματα της Τουρκίας και κυρίως τα εκτός νόμου ριζοσπαστικά αριστερά κόμματα βρίσκονταν σε απευθείας αντιπαράθεση με την κυβέρνηση.

Δυο οργανώσεις της άκρας αριστεράς, το TKP-ML (Κομμουνιστικό Κόμμα Τουρκίας-Μαρξιστικό Λενινιστικό) και κυρίως το DHKP-C (Επαναστατικό Λαϊκό Απελευθερωτικό Κόμμα-Μέτωπο), εμφανίστηκαν ως οι κύριοι υπαίτιοι της παρακίνησης των πολιτικών κρατουμένων στην πραγματοποίηση της απεργίας πείνας. Οι δυο αυτές οργανώσεις αποτελούν εδώ και χρόνια τους σπουδαιότερους εσωτερικούς αντιπά-

λους (πέρα από το PKK) του στρατιωτικού κατεστημένου της Τουρκίας. Οι οργανώσεις αυτές διακηρύττουν ανοιχτά την επιθυμία τους για ανατροπή του κράτους και ως μέσο επίτευξης αυτού του στόχου χρησιμοποιούν και ένοπλη βία (αντάρτικο, τρομοκρατικές επιθέσεις, δολοφονίες κατά αυστηρά επιλεγμένων στόχων). Η δυναμική τους διαφαίνεται από το γεγονός ότι στον κατάλογο των τρομοκρατικών οργανώσεων που έδωσε στη δημοσιότητα το State Department μετά τις επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου, συμπεριελήφθη και το DHKP-C.

ΟΙ ΔΙΩΞΕΙΣ

Το κυρίαρχο και πλέον συζητημένο αίτημα των πολιτικών κρατουμένων είναι η κατάργηση των φυλακών τύπου F που ήδη λειτουργούν στη γειτονική χώρα. Οι φυλακές αυτές σχεδιάστηκαν προκειμένου να αντικαταστήσουν το παλιό σωφρονιστικό σύστημα της Τουρκίας που στηριζόταν στις φυλακές με θαλάμους 20 και πλέον κρατουμένων. Σύμφωνα με την επίσημη θέση της κυβέρνησης, οι φυλακές αυτές είχαν ξεφύγει από τον έλεγχο των σωφρονιστικών υπαλλήλων και είχαν περάσει στους επιτελείς του οργανωμένου εγκλήματος και των τρομοκρατικών οργανώσεων. Ως εκ τούτου η κυβέρνηση αντιμετώπιζε τους απεργούς πείνας ως θύματα «πολιτικής προπαγάνδας» και θεωρούσε ότι εξαναγκάστηκαν να προβούν στην ακραία αυτή πράξη πολιτικής αντιπαράθεσης. Άλλωστε γι' αυτό η επιχείρηση ονομάστηκε «Επιστροφή στη ζωή».

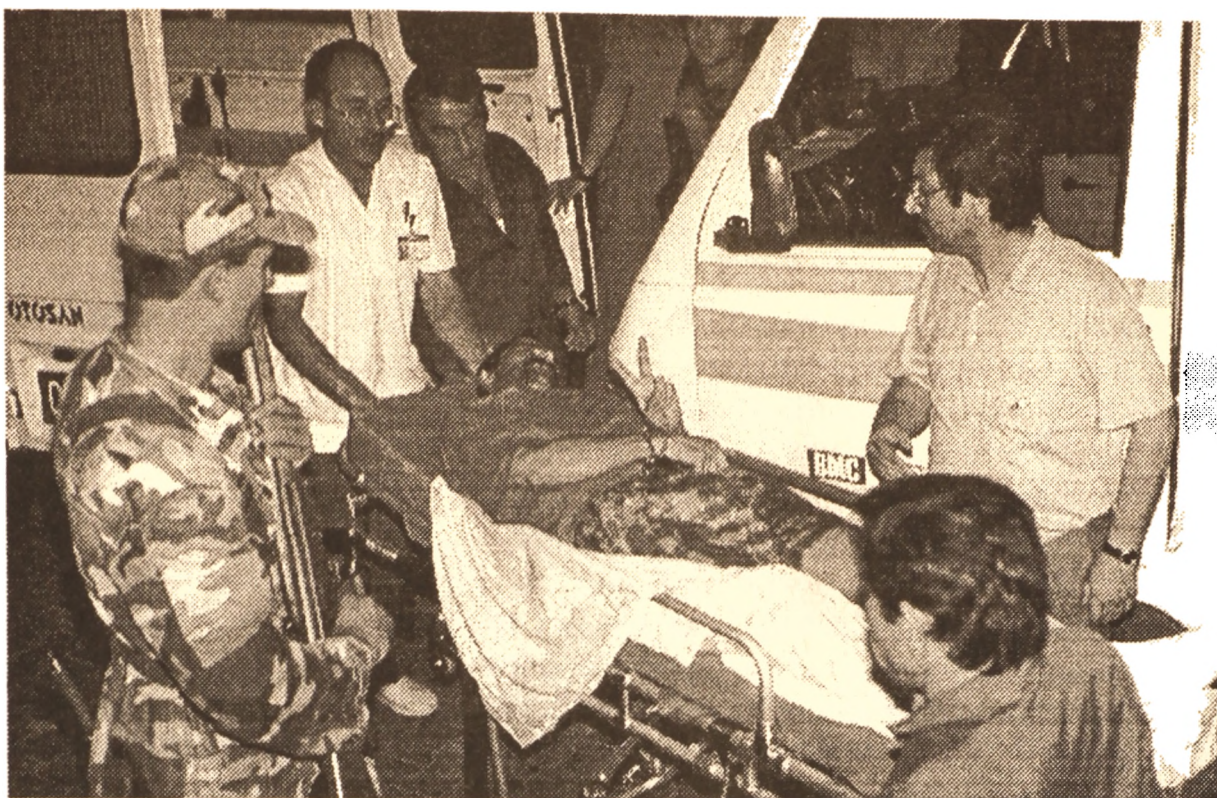
Οι πολιτικοί κρατούμενοι εκτιμούν ότι η μεταφορά τους στις νέες φυλακές, τα διάσημα «λευκά κελιά», αποσκοπεί στη φθορά της σωματικής και ψυχικής τους υγείας. Τα κελιά αυτά, που δέχονταν έναν ως τρεις κρατούμενους, υποστηρίζουν ότι θα διευκολύνουν την κακομεταχείρισή τους (κακοποίηση, ψυ-

ολογική δολιοφθορά) από τους σω-
ρονιστικούς υπαλλήλους. Το επιχεί-
ημά τους αυτό ενισχύεται τόσο από
απαθέσεις εμπειριών του παρελθό-
τος όσο και από τις σχετικές εκθέσεις
του συνέταξαν η τουρκική Ένωση
Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (IHD) και
Διεθνής Αμνηστία.

Συγκεκριμένα, η IHD σε έκθεση που
δωσε στη δημοσιότητα στις 22/11/2001
αναφέρει ότι μέσα σε ένα χρόνο (Ια-
νούαριος-Σεπτέμβριος 2001) παρατη-
ήθηκε στην Τουρκία αύξηση των βα-
σανιστηρίων κατά 50%. Σύμφωνα με
την έκθεση στους εννέα πρώτους μήνες
του 2001 καταγράφηκαν 762 περιπτώ-
σεις βασανισμού, 43 περιπτώσεις θά-
ντου στα κρατητήρια ή κατά τη διάρ-
κεια επιχειρήσεων των δυνάμεων
σφαλείας και 124 περιπτώσεις δολο-
φονίας με άγνωστους δράστες. Αντί-
στοιχα το 2000 οι περιπτώσεις βασανι-
μού που αναφέρθηκαν έφταναν τις
08, ενώ το 1999 τις 472. Στο ίδιο μήκος
ύματος κινείται και η έκθεση της Διε-
νούς Αμνηστίας με τίτλο «*Τουρκία: Τα
βασανιστήρια και η ατιμωρησία έπρεπε
να είχαν ήδη τερματιστεί*» που δημοσι-
εύτηκε στις αρχές Νοεμβρίου του 2001.
Η έκθεση αυτή καταλήγει στο συμπέ-
ρασμα ότι τα βασανιστήρια στη χώρα
είναι συστηματικά και εκτεταμένα. Η
ένταξη της έκθεσης αυτής στηρίχτηκε
σε ανεπίσημες αναφορές, καθώς η Διε-
νής Αμνηστία θεωρούνταν στην Τουρ-
κία μέχρι πρότινος μια παράνομη ορ-
γάνωση. Συγκεκριμένα, μετά από οκτώ
ήνες συνεχών προσπαθειών, η οργά-
νωση κατάφερε να αποσπάσει στις
2/2/2002 από τον υπουργό άνευ χαρτο-
υλακίου (αρμόδιο για τα ανθρώπινα
καιώματα) Νεζάτ Αρσεβέν το πολυ-
ύθητο «ναι» για την επαναδραστηριο-
ποίησή της στη χώρα έπειτα από 22
ρόνια (από το στρατιωτικό πραξικό-
μμα του 1980). Η οργάνωση έλαβε το
αβερνητικό διάταγμα με το οποίο της
ορηγούνταν άδεια για τη λειτουργία
πικού τμήματος, αφού πρώτα κάμ-
θηκαν οι συνεχείς αντιρρήσεις βου-
υτών του Κόμματος του Εθνικιστικού
ινήματος (MHP) που μετέχουν στην
βέρνηση.

ΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Στο σημείο αυτό αξίζει να υπογραμμι-
εί και να σχολιαστεί η επίσημη τοπο-

Η επιχείρηση εν δράσει.

θέτηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στο
θέμα των λευκών κελιών. Η Ευρωπαϊ-
κή Επιτροπή για την Παρεμπόδιση των
Βασανιστηρίων (European Committee
for the Prevention of Torture-CPT) που
υπάγεται στο Συμβούλιο της Ευρώπης
επισκέφτηκε στις 16-24 Ιουλίου και 10-
16 Δεκεμβρίου του 2000 (τρεις ημέρες
πριν την επίθεση) την Τουρκία. Στις
αναφορές που συνέταξε, η CPT ενέκρι-
νε τις φυλακές τύπου F τονίζοντας τις
άρτιες υλικοτεχνικές τους υποδομές.
Τα μόνα σημεία στα οποία υπέβαλε συ-
γκεκριμένες ενστάσεις και προτάσεις
ήταν να τροποποιηθεί το άρθρο 16 του
Αντιτρομοκρατικού Νόμου 3713 για τη
συμμετοχή των πολιτικών κρατουμένων
σε όλες τις εκδηλώσεις των φυλακών
και να συσταθούν ανεξάρτητα δικαστι-
κά σώματα τα οποία και θα επιτηρούν
την κατάσταση στις φυλακές. Και τις
δυο προτάσεις τις αποδέχτηκε η τουρ-
κική κυβέρνηση και μάλιστα τις έθεσε
προς ψήφιση στο κοινοβούλιο, αν και
σκοπίμως δημοσίευσε επιλεκτικά κομ-
μάτια των εκθέσεων της CPT και όχι το
σύνολό τους. Η CPT επανέλαβε τα τα-
ξίδια της στην Τουρκία τον Ιανουάριο
(10-15), τον Απρίλιο (18-21) και τον
Μάιο (21-24) του 2001 καταδικάζο-
ντας, απλά και μόνο, την αλόγιστη χρή-
ση βίας από την πλευρά των αστυνομι-
κών αρχών και τις μεθόδους που χρησι-
μοποιήθηκαν για την καταστολή των
αποστατών (δακρυγόνα, χημικά όπλα).
Η CPT, αν και εμμέσως πλην σαφώς

υποστήριξε ότι τα νέα κελιά διευκολύ-
νουν τον απομονωτισμό και την κακο-
μεταχείριση των απεργών πείνας, δεν
έκανε καμία εκτενή αναφορά ούτε κρι-
τική στα «πραγματικά» αιτήματα των
πολιτικών κρατουμένων.

ΤΑ ΑΙΤΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΠΕΡΓΩΝ

Το πιο συζητημένο αίτημα των απερ-
γών πείνας αφορά στην κατάργηση των
φυλακών τύπου F. Οι πολιτικοί κρατού-
μενοι της Τουρκίας ζητούν την ολική
κατάργηση του Αντιτρομοκρατικού
Νόμου 3713, την κατάργηση του Πρω-
τοκόλλου που υπέγραψαν οι υπουργοί
Εσωτερικών, Υγείας και Δικαιοσύνης
και την κατάργηση των Κρατικών Δι-
καστηρίων Ασφαλείας (DGM). Τα πα-
ραπάνω αιτήματα χρήζουν ιδιαίτερης
ανάλυσης και προσοχής, αφού λίγο ως
πολύ αναφέρονται στην εκ βάθρων
αναδιάταξη του νομικού συστήματος
της χώρας.

Ο Αντιτρομοκρατικός Νόμος 3713 τέ-
θηκε σε εφαρμογή στις 12 Απριλίου
του 1991 με σκοπό να καταπολεμήσει
τους εσωτερικούς παράγοντες υποκί-
νησης πολιτικών και κοινωνικών ανα-
κατατάξεων: τον ισλαμικό φονταμε-
νταλισμό, τον ριζοσπαστικό κομμουνι-
σμό και τον κουρδικό απελευθερωτι-
σμό. Έκτοτε ο νόμος αυτός έχει υπο-
στεί σημαντικές τροποποιήσεις κατό-
πιν πιέσεων από την κοινή γνώμη και
τα διάφορα δημοκρατικά κινήματα της
Ευρώπης. Παρ' όλα αυτά ο κεντρικός

πυρήνας του νόμου παραμένει αυταρχικός, αφού πρωταρχική επιδίωξη κάθε κυβέρνησης της Τουρκίας είναι η ελαχιστοποίηση της ισχύος των αποσχιστικών τάσεων του εσωτερικού κοινωνικού ιστού.

Στην αρχική του εκδοχή το άρθρο 8, παράγραφος 1 του Αντιτρομοκρατικού Νόμου είχε ως εξής: «Οποιαδήποτε έντυπη ή προφορική προπαγάνδα, εκδήλωση, διαδήλωση ή οργανισμός αναφέρεται εναντίον της εδαφικής και εθνικής ακεραιότητας της Τουρκίας ανεξαρτήτως μεθόδου, κινήτρου και ιδεών, απαγορεύεται. Ο καταδικασθείς εκτίει ποινή φυλάκισης 2 έως 5 ετών και καταβάλλει χρηματικό πρόστιμο 50 έως 100 εκ. τουρκικών λιρών». Το άρθρο αυτό υπέστη σημαντική τροποποίηση στις 27 Οκτωβρίου του 1995. Το τελικώς διαμορφωθέν άρθρο υποχρεώνει το κράτος να αποδεικνύει ότι σαφής πρόθεση του κατηγορούμενου είναι η αποσταθεροποίηση της αδιαίρετης ακεραιότητας (indivisible integrity) της Δημοκρατίας της Τουρκίας και εφόσον καταδικαστεί εκτίει ποινή φυλάκισης 1 έως 3 ετών και καταβάλλει πρόστιμο 100 έως 300 εκ. τουρκικών λιρών.

Σύμφωνα με την πρωτότυπη δημοσίευση του Αντιτρομοκρατικού Νόμου το 1991 στην Official Gazette, «οι συνεργάτες και οι προπαγανδιστές των τρομοκρατικών οργανώσεων εκτίουν ποινή φυλάκισης από 1 έως 5 χρόνια και καταβάλλουν χρηματικό πρόστιμο μεταξύ 50 και 100 εκ. τουρκικών λιρών, αν και είναι δεδομένο ότι η παράβασή τους αποτελεί ξεχωριστό ποινικό αδίκημα» (άρθρο 7, παρ. 2). Είναι σαφές ότι ο νόμος αυτός απευθυνόταν στους συμπληθύνοντες των οργανώσεων αυτών, ποινικοποιώντας την οποιαδήποτε διακίνηση ιδεών. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε ότι το διάστημα μεταξύ Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2001 διώχθηκαν στην Τουρκία 1.912 άτομα για αδικήματα γνώμης.

Το δεύτερο αίτημα των πολιτικών κρατουμένων ουσιαστικά αποτελεί συνέχεια του πρώτου. Όπως φανερώνει και ο τίτλος τους, τα Κρατικά Δικαστήρια Ασφάλειας (Devlet Güvenlik Mahkemesi) σχεδιάστηκαν προκειμένου να αντιμετωπίζουν άμεσα όσους υποβαθμίσουν την «ασφάλεια» της χώρας. Ο σχεδιασμός και η λειτουργία των DGM περιγράφεται στο άρθρο 143

του τουρκικού Συντάγματος που τροποποιήθηκε για τελευταία φορά στις 18/6/1999. Στο άρθρο αυτό αναφέρεται ότι στην αρμοδιότητα των Κρατικών Δικαστηρίων Ασφάλειας εναπόκεινται οι εσωτερικές και εξωτερικές απειλές της εθνικής και εδαφικής ακεραιότητας της Τουρκίας, καθώς και όσοι υποβαθμίζουν τη δημοκρατική της λειτουργία. Το άρθρο συμπληρώνεται από την οργανωτική διάταξη των DGM (ένας πρόεδρος, δυο τακτικά μέλη, ένας επικεφαλής δημόσιος κατήγορος) και από την υπενθύμιση ότι το μόνο δικαστικό σώμα που μπορεί να επανεξετάσει τις αποφάσεις τους είναι το Ανώτατο Δικαστήριο Εφέσεων.

Οι πολιτικοί κρατούμενοι χαρακτηρίζουν τα Κρατικά Δικαστήρια Ασφάλειας ως «σύγχρονα στρατοδικεία» και ζητούν την ολική κατάργησή τους. Εκτιμούν ότι σκοπός της ίδρυσής τους είναι η άμεση δικαστική αντιμετώπιση των αντιφρονούντων (είναι χαρακτηριστικό ότι 4 ημέρες πριν από την επιχείρηση το DGM Κωνσταντινούπολης είχε εκδώσει οδηγία σύμφωνα με την οποία οποιοδήποτε έντυπο μέσο ή ραδιόφωνο φιλοξενούσε ρεπορτάζ υποστήριξης ή υποκίνησης των απεργιών πείνας θα αντιμετώπιζε ποινή προσωρινής διακοπής, υψηλό χρηματικό πρόστιμο και οι αρθρογράφοι ποινή φυλάκισης έως 7 χρόνια). Γενικότερα η ισχύς και η αξιοπιστία των DGM έχει δοκιμαστεί αρκετά, καθώς το 1976 τα δικαστήρια αυτά είχαν κριθεί αντισυνταγματικά, ενώ το 1984 τέθηκαν πάλι σε νομική ισχύ. Είναι εμφανές ότι η ισχύς ή μη των DGM ήταν απόρροια της εκάστοτε πολιτικής κατάστασης στην Τουρκία (δικτατορία, δημοκρατία).

Το τρίτο αίτημα των πολιτικών κρατουμένων αναφέρεται στην κατάργηση του Πρωτοκόλλου που υπέγραψαν οι υπουργοί Εσωτερικών, Υγείας και Δικαιοσύνης (το γνωστό και ως «Τριμερές Πρωτόκολλο»). Εξαιτίας της διακρατικής του φύσης, η πληροφοριακή του πρόσβαση υπήρξε ανεπαρκής. Σύμφωνα με ανεπιβεβαίωτες πηγές, το πρωτόκολλο αυτό νομιμοποιεί τη μη αναγνώριση βασικών δικαιωμάτων υπεράσπισης και περίθαλψης των πολιτικών κρατουμένων και αναγκάζει τους δικηγόρους τους να υφίστανται ταπεινωτική έρευνα.

«ΚΑΝΕΙΣ ΔΕΝ ΤΑ ΒΑΖΕΙ ΜΕ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ»

Όλα τα παραπάνω αιτήματα απορρίφθηκαν από την τουρκική κυβέρνηση. Είναι χαρακτηριστική άλλωστε η δήλωση του Μπουλέντ Ετζεβίτ ότι «κανείς δεν τα βάζει με το κράτος». Το μήνυμα αυτό είχε ως κύριους αποδέκτες τα εκτός νόμου ριζοσπαστικά αριστερά κόμματα, αλλά και τους υποστηρικτές τους. Ουσιαστικά η κυβέρνηση Ετζεβίτ τους διαμήνυε ότι θα καταβάλει τις μέγιστες δυνατές προσπάθειες για να καμφθεί η απεργία πείνας και τα δυο αυτά κόμματα να οδηγηθούν στην πολιτική αχρήστευση. Άλλωστε κύριος στόχος της κυβέρνησης είναι η απαξίωση της δράσης αυτών των κομμάτων και η περιθωριοποίησή τους από το κοινωνικό σύνολο. Στο πλαίσιο αυτό η κυβέρνηση αναζητεί ολοένα και μεγαλύτερη ευρωπαϊκή υποστήριξη. Δεν είναι λίγες οι φορές που ο Μπουλέντ Ετζεβίτ έχει κατακρίνει τους ευρωπαίους ηγέτες για τη μη συμπερίληψη του DHKP-C και του PKK στον πρώτο κατάλογο των τρομοκρατικών οργανώσεων που συνέταξε η ΕΕ.

Περίπου 17 μήνες μετά την έναρξη της απεργίας πείνας 49 κρατούμενοι έχουν χάσει τη ζωή τους, χωρίς στον αριθμό αυτό να συμπεριλαμβάνονται οι θάνατοι από τις απεργίες πείνας των συγγενών και υποστηρικτών τους. Στον αντίποδα η πιο σημαντική παραχώρηση της τουρκικής κυβέρνησης ήταν η εγκύκλιος σύμφωνα με την οποία οι πολιτικοί κρατούμενοι που λαμβάνουν μέρος σε μια διαρθρωτική ενασχόληση στις φυλακές θα μπορούν να συνομιλούν μεταξύ τους μέχρι 5 ώρες την εβδομάδα!

Είναι κατανοητό ότι τόσο η αδιαλλαξία της κυβέρνησης όσο και οι απεργίες πείνας θα συνεχιστούν. Ευκόλως κατανοητό και αποδείξιμο είναι το μεγάλο έλλειμμα δημοκρατίας που υπάρχει στην Τουρκία, η οποία τον τελευταίο χρόνο πραγματοποιεί πάντως σαφείς κινήσεις εκδημοκρατισμού (βελτιώσεις στον ποινικό κώδικα). Ο μόνος σίγουρος κριτής και τελικά ο μεγάλος ρυθμιστής είναι ο τουρκικός λαός, ο οποίος θα αποφασίσει εάν θα ανατρέψει την υπάρχουσα κατάσταση ή θα εναποθέσει τις ελπίδες του στην ΕΕ και στις πιέσεις που αυτή ασκεί για εναρμόνιση της χώρας στα κριτήρια της Κοπεγχάγης.

No smoking

της Ελένης Βερυκίου

Αυτές τις μέρες, η είδηση για την απαγόρευση του καπνίσματος στους δημόσιους χώρους, σε μια ιστορική καμπή για τη χώρα μας, όπου τα ωραία κόκκινα χείλη συναντούν μόλις τώρα το κουβανικό πεπρωμένο τους, τα πούρα, τραβάει ακόμη μια διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στην κόλαση και στον παράδεισο. Όλες οι εποχές είναι καμωμένες από τη δική τους ύλη. Όταν κοιτάξεις τις ταινίες του '60, του '70, του '80, θολώνουν τα μάτια σου από τον πολύ καπνό που κυκλοφορεί σε γραφεία, καφέ, καταστήματα, παντού. Άντρες και γυναίκες παίζουν με ταλέντο και ασταμάτητα τσιγάρα αφήνοντας στους μελλοντικούς σινεφίλ τασάκια γεμάτα αποτοσίγαρα. Ήταν αδιανόητη η έννοια της άκαπνης αστυνομίας, ή κυρίως του αστυνομικού επιθεωρητή, χωρίς τη βαριά εξάρτησή του από τη νικοτίνη. Τώρα τα εγκλήματα διαλευκαίνονται χωρίς το απαραίτητο άναμμα του τσιγάρου στο σκοτάδι, μια υγρή νύχτα. Οι καινούργιοι ντετέκτιβς πίνουν φυσικό χυμό πορτοκαλάδας και εμφανίζονται σε πρωινές εκπομπές μαζί με τους αποτρόπαιους δολοφόνους.

Ακόμη και αν ο πρώτος καπνιστής χάνεται στα βάθη των αιώνων, ένα είναι σίγουρο: ότι κάπνιζε αρειμανίως και δεν ήξερε τι φωτιά έβαλε στην ανθρωπότητα η μικροσκοπική, αθώα εστία της απόλαυσής του. Τα πράγματα είναι λίγο συγκεχυμένα με τις κάθε είδους αφετηρίες. Οι προσχολικές αναμνήσεις για παράδειγμα είναι θολές. Αλλά είναι γνωστό ότι αποτελούν την πρώτη, θεμελιώδη καταχώρηση του καλού και του κακού. Εγώ θυμάμαι μια τέτοια καταχώρηση να παίρνει σάρκα και οστά στη διαλεκτική παρουσία δύο θείων μου που σπούδαζαν στη Γερμανία για πολλά, αμέτρητα χρόνια. Αυτοί κινούταν συνεχώς γύρω από την πυρηνική και άκαπνη οικογένειά μου, σαν νετρόνια που δεν είχαν ούτε καθαρή συνείδηση ούτε καθαρά πνευμόνια. Ο πρώτος εκτελωνισμός λοιπόν της Δύσης στα παιδικά μου μάτια, είναι κι αυτός μια θολή ανάμνηση, αλλά άφησε ζωτανούς τους ελαφρείς όγκους των ξανθών μαλλιών των κοριτσιών τους από το Βερολίνο ή το Μόναχο και τα απύθμενα στόματά τους, που έπνιγαν τα άσπιλα οικογενειακά μας τραπέζια το καλοκαίρι, με τον καπνό των τσιγάρων τους.

Στη συνέχεια, ολόκληρες συστάδες μελλονύμφων ελληνίδων περνούσαν από τον επιτακτικό εθισμό στον καπνό. Τα κορίτσια αυτά της επαρχίας έβαζαν το στέρνο, με τον δισταγμό ενός νεοσύλλεκτου, σε μια ακροβασία θανάτου και ξερόβηχαν στα πρώτα μαθήματα της νικοτίνης που έπαιρναν από τους μελλοντικούς συζύγους, που έγιναν κατά κανόνα στελέχη τραπέζων και άλλων γραφείων.

Γρήγορα οι νεαρές γίνονταν αποφασιστικοί δράκοι με τα ρουθούνια τους να εκβάλλουν απόλαυση και καπνό, ενώ οι

στέρεες οδοντοστοιχίες παράδιναν απερίσκεπτα το παρθενικό λευκό τους στις κιτρινισμένες αυταπάτες. Όλες αυτές οι πρώτες μεταπολεμικές αρραβωνιαστικές είχαν αφεθεί γλυκά στην υπαρκτική σιγουριά που φέρνει ένα προνομιούχο σύμβολο. Αργότερα σιδέρωναν άκαμπτους λαιμούς υποκαμίσων και ξεφυσούσαν πάνω από τα τρυφερά μωρά τους τον καπνό της χειραφέτησης.

Η αστική τάξη ήθελε μπαρουτοκαπνισμένες γυναίκες για να ενσαρκώσουν το κοινωνικό της πρότυπο, το ίδιο και η Βιρτζίνια Γουλφ, το ίδιο και ο θάνατος. Γι' αυτό το κάπνισμα μπορεί να δώσει τη σάρκινη υπόσταση που αξίζει σ' αυτό που λέγεται «ποια είναι η τελευταία σου επιθυμία». Κάνει δυνατή, αιμάτινη την τελευταία κοσμική στιγμή πριν από την άβυσσο, ένα λεπτό προπέτασμα καπνού που σβήνει μέσα στην κυανή αβεβαιότητα του ουρανού, με την αμείλικτη χάρη που έχει ένα νεανικό χαμόγελο πριν από την απεραντοσύνη του θανάτου. Όλη η αμετανόητη εφεδρεία της ζωής ανάβει ένα τελευταίο τσιγάρο πριν την εκτέλεση. Ο Δημήτρης μετά από τόσες άδειες νύχτες στο δωμάτιο του Ευαγγελισμού, τράβηξε τις κουρτίνες γύρω από το κρεβάτι, έσκυψε με την άσπρη πανοπλία του από επιδέσμους προς τα κάτω, ώστε να αποφύγει τη νοσοκόμα ή το διάβολο και έκανε ένα τσιγάρο. Δύο μέρες μετά, στην πιο κόκκινη ανατολή της ζωής του ο Δήμιός του, καρκίνος του ισοφάγου, κατέβασε τη λαιμητόμο.

Ο καπνός θα μπει στην απομόνωση, εκεί που είναι εξάλλου και η μεταφυσική του αφετηρία: στην τουαλέτα. Αυτό που γράφεται τώρα δεν είναι μια αδιάφορη κυριολεξία. Αν το τσιγάρο οφείλει σε κάποιον τα μύρια όσα αμαρτήματά του, δηλαδή τις αρετές του, τα οφείλει κυρίως στη συννομωσία που απλώνει γύρω του με χιλιάδες μικρά συννεφάκια, νάρκες στο σώμα της συγκατάβασης. Στην εφηβεία έχει φουσήξει την ανυπακοή στους σχολικούς καμπινέδες και εκεί οι αναστατωμένες ρουφουξιές έχουν γίνει οι μεγάλες της σπονδές. Κάποτε στα χείλη της Σάρας Μπερνάρ, αντιπροσώπευε το αφελές μεγαλείο των πλασμάτων της Γης. Στο στόμα του Αλμπέρ Καμύ το τσιγάρο διευκολύνει πάντα την ιδέα για ένα υπαρκτικό αντάρτικο, καθώς σε βοηθάει να καταποντιστείς.

Ο καπνιστής όμως είναι πλέον αποκολλημένος από το ήσυχο μέλλον του. Στην Αμερική το κάπνισμα είναι μια εκ των προτέρων προσωπική αναπηρία στην καλύτερη περίπτωση, που δεν φουσάς δίπλα στον άλλο. Στην χειρότερη περίπτωση πρέπει να βγαίνεις στα κρύα πεζοδρόμια του Σικάγου για να καπνίσεις με ανασηκωμένη την καμπαρντίνα σου στο διάλειμμα της ζωής. Σ' αυτό το τελευταίο τεύχος της ιστορίας του καπνίσματος, ο κρύος αέρας πήρε το τσιγάρο από το κάτω χείλος του Λούκυ Λουκ.

σοί κύλινδροι και να ηλεκτροσυγκολληθούν στον τόπο του έργου. Επειδή αυτή η μέθοδος θα δημιουργούσε προβλήματα ακριβείας, πήρε την απόφαση να περιορίσει τη διάμετρο στα τρία μέτρα και το πάχος των τοιχωμάτων να κυμαίνεται από 70 μέχρι 100 χιλιοστά. Η ραγδαία αύξηση του πάχους των κυλίνδρων δημιούργησε αύξηση του κόστους. Τα σημεία ένωσης των κυλίνδρων πρέπει να έχουν ελλειπτική διατομή και να κοπούν και φρεζαριστούν στις άκρες τους πριν τη μόρφωσή τους σε κύλινδρο. Αφού μεταφερθούν στον τόπο του έργου θα τοποθετηθούν σε ένα βοηθητικό ικριώμα.

Οι εμπλεκόμενοι στην κατασκευή του έργου δεν έχουν πάρει την απόφαση εάν το τόξο θα τοποθετηθεί στην τελική του θέση, που είναι πάνω από το στάδιο, ή τα τόξα θα κατασκευαστούν εκτός σταδίου και θα κυλήσουν στην τελική τους θέση με τράβηγμα της κατασκευής. Η δυσχέρεια που προκύπτει και στις δύο περιπτώσεις είναι η διαφορά της υψομετρικής έδρασης των τόξων. Η μία βάση από την άλλη έχει διαφορά ύψους 10 μέτρων.

Ο τρόπος κατασκευής, εφόσον οι εμπλεκόμενοι καταλήξουν σε κάποια απόφαση, είναι εφικτός. Πολύ δυσκολότερα έργα έχουν κατασκευαστεί σε άλλα μέρη. Η κατασκευή όμως πρέπει να έχει τελειώσει στις αρχές του 2004. Οι προμήθειες των υλικών είναι δύσκολες. Λαμαρίνες σε τέτοια πάχη και διάσταση παράγονται από 2 ή 3 χαλυβουργίες στον κόσμο, που έχουν ορισμένες προτεραιότητες και λίστα αναμονής 6 μηνών. Τα φύλλα αυτά ζυγίζουν 22 τόνους και για να μεταφερθούν από τον τόπο παραγωγής στον τόπο κατασκευής του έργου, είτε ως φύλλα είτε ως κύλινδροι, θα απαιτηθούν 300 μεταφορές, ενώ για το σύνολο του έργου οι μεταφορές από την Ευρώπη θα ξεπεράσουν τις 1000. Το δυσκολότερο για το έργο είναι η παραγωγή των ειδικών υαλοπινάκων. Αυτά τα γυαλιά τα παράγουν δύο εταιρείες σ' όλο τον κόσμο. Μπορούν να τοποθετηθούν μετά την ολοκλήρωση του έργου. Ένα πλήθος οικοδομικών γερανών πρέπει να βρίσκεται σε θέση αναμονής περιμένοντας τις νταλίκες με τους υαλοπίνακες από την Γαλλία. Αυτό όμως που θέλω να επισημάνω είναι η εξαιρετικά μεγάλη πολυπλοκότητα της

Φάση περιστροφής φωτιστικών πυλώνων δίχως χρήση γερανών, βάρους 300 τόνων, στο Ολυμπιακό Στάδιο το 1981.

μεθοδολογίας κατασκευής του έργου. Το έργο είναι διπλό. Τα ικριώματα που πρέπει να στηθούν, από μόνα τους είναι ένα πολύπλοκο και δαπανηρό έργο. Αφού στηθούν, τοποθετηθεί πάνω τους η κατασκευή και γίνει ενιαία με τις ηλεκτροσυγκολλήσεις, τα ικριώματα απομακρύνονται. Πριν από την τοποθέτηση των γυαλιών το σιδερένιο έργο καθαρίζεται με αμμοβολή και μετά βάφεται με ειδικές εποξειδικές μπογιές. Σ' όλες αυτές τις φάσεις –κατασκευή ικριωμάτων, συναρμολόγηση, συγκόλληση– χρειάζεται ειδική επιμέλεια και ιδιαίτερη υπομονή στους ελέγχους, ηχητικά τεστ και ακτινογραφίες που πρέπει να γίνονται μετά παρέλευση αρκετών ημερών από το πέρας κάθε εργασίας. Ο χρόνος για την εκτέλεση του έργου είναι ελάχιστος. Κανένας εργολάβος δεν θα αναλάβει μια τέτοια εργασία που δεν την έχει ξανακάνει, χωρίς να αξιώσει ένα υπέρογκο ποσό που θα του εξασφαλίσει άγνωστους παράγοντες.

Το Ολυμπιακό Στάδιο πριν από 22 χρόνια, με την αγωνία της έλευσης των πανευρωπαϊκών αγώνων, κατασκευάστηκε σε χρονικό διάστημα 18 μηνών, παγκόσμιο ρεκόρ για κείνη την εποχή. Νέες τεχνικές που εφαρμόστηκαν κατάργησαν τα περίπλοκα καλούπια και τους γερανούς. Οι πυλώνες του σταδίου, βάρους 600 τόνων, καλουπώθηκαν οριζόντια για να περιστραφούν γύρω από το κέντρο βάρους τους στη θέση τους χωρίς τη βοήθεια γερανών. Με τον ίδιο τρόπο στηθήκαν και οι φωτιστικοί πυλώνες, ύψους 75 μέτρων – με περιστροφή γύρω από το κέντρο βάρους

τους και οριζόντια κύλιση χωρίς τη βοήθεια κανενός βοηθητικού ικριώματος ή γερανού. Για να τοποθετηθεί το στέγαστρο του Calatrava πρέπει καταρχήν οι φωτιστικοί πυλώνες να καθαιρεθούν. Αν υπάρχει κάποιο μνημείο στην Ελλάδα που θα έπρεπε να κηρυχθεί διατηρητέο, είναι οι πυλώνες του σταδίου που δείχνουν στην παγκόσμια κοινότητα τι μπορούν να πετύχουν τεχνικοί χωρίς κανένα μέσο στην διάθεσή τους. Διατηρητέα δεν είναι η μορφή των πραγμάτων αλλά η ιδέα που προκαλεί τις μορφές. Εξάλλου αυτή είναι και η ουσία του ελληνικού πολιτισμού.

Εμείς υποσχεθήκαμε στον Calatrava τη στέγαση του Ολυμπιακού Σταδίου και πρέπει σαν πολιτισμένος λαός να τηρήσουμε την υπόσχεσή μας. Γνωρίζουμε όμως πως τα χρονικά όρια της εκτέλεσης του έργου είναι στενά και πως πλήθος άλλων υποχρεώσεων τρέχουν παράλληλα για να προλάβουμε τους αγώνες. Αυτό που μας διακρίνει είναι η αυτογνωσία. Το έργο λοιπόν πρέπει να το εκτελέσουμε μετά το 2004, γιατί θα το σκεφτούμε καλύτερα, γιατί θα πετύχουμε μείωση του κόστους, αφού κανείς δεν θα μας κυνηγάει, και γιατί το έργο θα γίνει καλύτερο. Με αυτή μας την απόφαση θα επιδείξουμε σωφροσύνη τιμώντας την υπόσχεσή μας στον αρχιτέκτονα.

Η πατρίδα μας θα φιλοξενεί ένα έργο γλυπτικής, γιατί σαν στέγαστρο δεν μας προσφέρει απολύτως τίποτε.

Εξάλλου κανείς από μας δεν γνωρίζει την επίπτωση που θα έχει στη συνείδηση των Αθηναίων το καταπληκτικό γλυπτό του Santiago Calatrava.

Το γλυπτό του Santiago Calatrava

του Δ.Ζ. Παπανικολάου

Στον αρχιτέκτονα Santiago Calatrava ανετέθη η κάλυψη του Ολυμπιακού Σταδίου χωρίς τον απαιτούμενο διεθνή αρχιτεκτονικό διαγωνισμό που αρμόζει σε τέτοιου είδους έργα. Αντιθέτως ο διεθνής αρχιτεκτονικός διαγωνισμός ιδεών για το Ολυμπιακό Χωριό κατέληξε στο να μελετηθεί το έργο από ασχέτους προς τον διαγωνισμό, η δε έκθεση των προτάσεων του διαγωνισμού, που όφειλε να οργανώσει ο οργανισμός «ΑΘΗΝΑ 2004» για να ενημερωθεί το κοινό, δεν έγινε ποτέ.

Αντ' αυτές οι ενέργειες εκ μέρους της διοίκησης υποδηλώνουν αυταρχισμό και έλλειψη δημοκρατικής ευαισθησίας. Συνήθως όπου έχουν εκδηλωθεί τέτοια φαινόμενα, παρατηρείται πανικός, με αποτέλεσμα πολλές φορές από λανθασμένες ενέργειες το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα να έχει αρνητικές για όλους μας επιπτώσεις. Σ' αυτές ακριβώς τις περιπτώσεις οφείλουν νηφάλιοι πολίτες να βοηθούν τη διοίκηση στη λήψη αποφάσεων.

Στο κείμενο που ακολουθεί θα αναλύσω δύο πράγματα: την ωφελιμότητα και την τεχνική εφικτότητα, από πλευράς χρόνου, εκτέλεσης του έργου του Calatrava.

Το στέγαστρο, που θα είναι γυάλινο, με προδιαγραφές που θα απομειώνουν την υπέρυθρη ακτινοβολία, θα κρέμεται από ένα σιδερένιο τόξο ανοίγματος 300 μέτρων και ύψους 80 μέτρων, μετρημένο με αφετηρία τον αγωνιστικό χώρο. Στόχος του στεγάστρου είναι η προστασία των θεατών από τη ζέση του καλοκαιριού. Η μελέτη του Calatrava όμως δεν αναλύει τις κλιματολογικές συνθήκες που θα δημιουργηθούν κατά τη διάρκεια των αγώνων μέσα στο στάδιο.

Τον Αύγουστο στην περιοχή επικρατούν βόρειοι άνεμοι (μελτέμια) και συνήθως τις μέρες που δεν έχουμε αυξημένη σχετική υγρασία, έχουμε πτώση της θερμοκρασίας κατά τη διάρκεια της νύχτας, 10 έως 15 βαθμούς, που έχει σαν αποτέλεσμα οι κερκίδες να αποβάλλουν την θερμοκρασία τους δι' ακτινοβολίας. Το ίδιο συμβαίνει και στο αρχαίο θέατρο. Το υπόβαθρο ψύχεται κατά τη διάρκεια της νύχτας. Οι θεατές την επομένη το πρωί λειτουργούν σαν μόνωση του ψυχρού υποστρώματος, με αποτέλεσμα να μην θερμαίνεται από τον ήλιο, έτσι ώστε το θέατρο κατά την διάρκεια των ολοήμερων παραστάσεων να προσφέρει στους θεατές ψύξη δια ακτινοβολίας, χωρίς κλιματιστικά μηχανήματα. Το στέγαστρο του Calatrava θα αφαιρέσει από τις κερκίδες τη δυνατότητα αποβολής του θερμικού τους φορτίου δι' ακτινοβολίας κατά τη διάρκεια της νύχτας, με αποτέλεσμα το κλίμα άνεσης που θα προσέφερε το στάδιο χωρίς κάλυμμα να μην το προσφέρει πλέον. Αλλά ούτε και η προστασία από τον ήλιο επιτυγχάνεται, γιατί η κλίση των ακτίνων μετά τις τέσσερις το μεσημέρι αφήνει σχεδόν ολόκληρο το βόρειο τμήμα των κερκίδων ακάλυπτο. Ιδιαίτερα τις απογευματινές ώρες ένα τμήμα του αγωνιστικού χώρου θα βρίσκεται υπό σκιά ενώ ένα άλλο τμήμα υπό έντονη ακτινοβολία. Αυτή η συνθήκη θα αφαιρεί την άνεση παρακολούθησης των αγώνων από τους θεατές και θα δημιουργεί στρες στους δρομείς μεγάλων αποστάσεων. Η αλλαγή κλίματος με τη στέγη του Calatrava θα συντελεστεί και για άλλο λόγο. Τα δεκάδες καλώδια από τα οποία κρέμεται το στέγαστρο θα ανακόψουν τη φορά του βορείου ανέμου. Ο αέρας θα καθλωθεί στο επίπεδο των καλωδίων, χάνοντας την ενέργεια από φαινόμενα «Vortex» τυρβώδους ροής, με αποτέλεσμα να δημιουργείται άπνοια στον αγωνιστικό χώρο που θα έχει σαν αποτέλεσμα την αύξηση της θερμοκρασίας.

Εξάλλου η περιοχή του Ολυμπιακού

Σταδίου κατά τη διάρκεια των αγώνων θα έχει μετατραπεί σε θερμική νησίδα. Το εφαιπτόμενο με το Ολυμπιακό Στάδιο τηλεοπτικό κέντρο (IBC) από το δώμα του θα εκπέμπει τεράστια θερμικά φορτία λόγω ψυκτικών μηχανημάτων. Θερμικά φορτία εξάλλου θα εκπέμπονται κι από ένα πλήθος άλλων κτηρίων στη γειτονιά των αγώνων, με αποτέλεσμα η περιοχή να έχει τελείως διαφορετικό κλίμα από την υπόλοιπη Αττική. Οι αθλητές θα νομίζουν ότι βρίσκονται στο Χιούστον. Μια προσεκτική μελέτη των επιπτώσεων από την κατασκευή του στεγάστρου θα αποδείκνυε πως το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα όχι μόνον δεν επιτυγχάνεται αλλά τουναντίον οι επιπτώσεις θα είναι σίγουρα για τους θεατές και αθλητές, ως προς την κίνηση του κλίματος, αρνητικές.

Το έργο δεν έχει καμία ωφελιμότητα γιατί η ζέση από την οποία υποτίθεται θα μας προστατεύσει, με την επέμβαση θα αυξηθεί αντί να μειωθεί.

Ίσως όμως η ωραία κατασκευή να προσφέρει οφέλη τα οποία δεν έχω τη δυνατότητα να κρίνω.

Γι' αυτό θα προχωρήσω στην αξιολόγηση της εφικτότητας εκτέλεσης του έργου στον χρόνο που απομένει.

Ο Calatrava παρέδωσε όντως μια μελέτη βάρους τριών τόνων σε σχέδια και κείμενα. Η στατική μελέτη του έργου έγινε χωρίς να έχει ολοκληρωθεί η έρευνα της συμπεριφοράς του στεγάστρου στις ανεμοπιέσεις. Το υπό κλίμακα πρόπλασμα της κατασκευής του στεγάστρου τοποθετήθηκε σε αεροσύραγα στον Καναδά. Λόγω της πίεσης χρόνου ο Calatrava προχώρησε στη μελέτη χωρίς τα αποτελέσματα των Καναδών, αυξάνοντας για λόγους ασφαλείας τις παραδοχές.

Η αρχική μελέτη προέβλεπε την κατασκευή των τόξων από ευθύγραμμα τμήματα σιδερένιων κυλίνδρων διαμέτρου τεσσάρων μέτρων και πάχους τοιχώματος 40 χιλιοστών. Επειδή η μεταφορά των κυλίνδρων ήταν ανέφικτη (δεν θα περνούσαν κάτω από τις γέφυρες), ο Calatrava πρότεινε να μεταφερθούν μι-

Η Κούβα της ένδειας αντιστέκεται

Πίκρα – ήταν το αίσθημα που με κυρίευε καθώς αποχαιρετούσα την Κούβα. Και έχω μίαν αμηχανία τώρα που κάθομαι να γράψω τις εντυπώσεις μου από ένα ολιγοήμερο ταξίδι στο νησί της Καραϊβικής. Αμηχανία κυρίως γιατί θα πρέπει να απαντήσω σε ερωτήματα για τα οποία δεν μπορώ να ισχυριστώ ότι έχω πλήρη ενημέρωση. Εμ, αυτό είναι και το πρόβλημα: Πρέπει μετά από ένα σύντομο ταξίδι, εάν δεν θέλεις να μείνεις στην αποτύπωση των επιφανειακών εντυπώσεων, να δώσεις ουσιαστικές πληροφορίες. Και πώς; Κάθε τόπος κουβαλά μίαν ιστορία· τι να πρωτοπείς και τι να παραλείψεις; Ίσως κάποιες εικόνες που κράτησες στη μνήμη είναι περισσότερο πολύτιμες από τις αναλυτικές αναφορές. Αλλά μεταφέρονται αδύναμες και φαίνονται ισχνές.

Το Μουσολείο του Τσε στη Σάντα Κλάρα.

Αν ο Κάστρο «έφευγε» το '80 θα είχε παραμείνει σαν μύθος. Αυτός τώρα συνεχίζει «να μιλά με την Ιστορία» για τον Ψυχρό Πόλεμο, τον ιμπεριαλισμό και τα παρόμοια. Έχει χάσει όμως την επαφή με την καθημερινή ζωή και τα προβλήματα του πολίτη. Είναι τα λόγια ενός Κουβανού, φίλου της επανάστασης. Το μόνιμο ερώτημα που έρχεται στα χείλη μετά από μια οποιαδήποτε αναφορά είναι: «Και μετά τον Κάστρο, τι:».

Ανάλογα προς ποιον απευθύνεις το ερώτημα, έχεις και μίαν έτοιμη απάντηση. Να τις αραδιάσουμε; Δεν έχει σημασία. Η σταθερή απάντηση που μας έμεινε από μια ολιγοήμερη παραμονή στην Κούβα, είναι ότι «μετά τον Κάστρο, όλα θα είναι ανοικτά». Είναι σωστό να θέσουμε από την αρχή αυτό το βασικό σημείο, πριν επιχειρήσουμε να καταγράψουμε οτιδήποτε άλλο. Στην Κούβα έχουμε άλλο ένα σοσιαλιστικό πείραμα μέσα σε ένα εχθρικό περιβάλλον και τα εκφυλιστικά φαινόμενα να

είναι φανερά. Έτσι το αίσθημα της πίκρας σε κυριεύει. Τα έχεις ξαναδεί όλα αυτά αλλού· στις «σοσιαλιστικές χώρες», στα Βαλκάνια, την κεντρική Ευρώπη. Τέλος εποχής.

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΤΣΕ

Όμως η Κούβα είναι μακρινή και τυλιγμένη στους μύθους μιας αυτόνομης, «περιέργης» επανάστασης των αρχών της δεκαετίας του '60, ένας παράδεισος στην Καραϊβική· πριν την επισκεφθείς, έχεις την εντύπωση ότι θα πας σε έναν κόσμο διαφορετικό. Χώρα με πλούσια ιστορία και μίαν ιδιαίτερη κουλτούρα, με αλλεπάλληλες επαναστάσεις για ανεξαρτησία. Γνωστή μας από τις μουσικές της και τα χρώματα, και οικεία εξαιτίας του Τσε Γκεβάρα. Ίσως το μόνο που θα μείνει αδιατάρακτο από την πρόσφατη ιστορία της είναι η προσωπικότητα και η άγια μορφή του Τσε. Στην Κούβα –και σ' όλη τη Λατινική Αμερική αλλά και όπου ακόμη οι νέοι κρατούν τις ευαισθησίες τους– ένας μύθος πλανάται: ο μύθος του Τσε Γκεβάρα. Άλλος δεν χωρά στο πλάι του. Αλλά γι' αυτόν μίαν άλλη φορά. Τώρα μόνο μια μικρή ιστορία:

Φίλος από την Αθήνα, την παραμονή της αναχώρησης για την Κούβα, μου παρήγγειλε ένα πορτ-κλέ με τον Τσε! Τόσο πολύ. Τέλος πάντων, στην Αβάνα σκέφθηκα να αναζητήσω το σχετικό μπιχλιμπίδι. Αλλά το καλοσκέφτηκα. Σε τρεις μέρες θα πάω στη Σάντα Κλάρα, την πόλη που ελευθέρωσε ο Τσε στην κουβανική επανάσταση και όπου τώρα βρίσκεται το μασολείο με τα οστά του. Εκεί θα βρω και αφίσες και κεραμικά και πορτ-κλέ. Θα βρω «τσιλιαδάκια», είπα μέσα μου, όπως συμβαίνει παντού στον τόπο μας και αλλού. Πήγα στη Σάντα Κλάρα, στο μασολείο του Τσε. Στο μεγάλο πλάτωμα έχει ανεγερθεί ένα μνημείο και πίσω βρίσκεται ένα μικρό μουσείο με ενθυμιατα και φωτογραφίες από την πολυήμερη ζωή του. Και δίπλα το μασολείο με τα οστά του Τσε και των συντρόφων του στη Βολιβία. Η είσοδος είναι ελεύ-

θερη για όλους. Αλλά απαγορεύεται η φωτογράφιση, δεν πρέπει να μιλάς. Απόλυτη ησυχία. Ε, λοιπόν: Δεν βλέπεις πουθενά ούτε περίπτερο, ούτε κιόσκι να πάρεις ένα μπουκάλι νερό να δροσιστείς από τον τροπικό ήλιο. Είναι το μέρος όπου είπα με όλη την καρδιά μου «μπράβο» στους Κουβανούς. Ο τόπος δεν έχει μολυνθεί από τους «εμπόρους του Ναού». Δεν έχει «τσολιαδάκια» στη Σάντα Κλάρα. Κρατήστε για αλλού την όρεξή σας, αν επισκεφθείτε την Κούβα.

ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΙ

Το Σαντιάγκο είναι ο τόπος όπου αν εκδηλωθείς εναντίον της επανάστασης, θα σε οδηγήσουν στην αστυνομία. Αυτά μας πληροφόρησαν στην Αβάνα, όπου συναντάς τους περισσότερους προβληματισμένους και πρόσθεσαν: Οι «ανατολικοί» είναι τεμπέληδες και ωραίοι. Δωσ' τους μουσική και χορό, ρούμι και γυναικές. Δεν θέλουν τίποτε άλλο. Δεν είναι άνεργοι, είναι άεργοι. Και πιστοί στον Κάστρο.

Η προειδοποίηση ήταν ακριβής, όσο τουλάχιστον αφορούσε στους άνεργους ή, αν προτιμάτε, τους άεργους. Γυναίκες, παιδιά, γέροντες ζητούσαν σαπούνη, τσιγάρο, ή επέμεναν να σου πουλήσουν μια εφημερίδα (!) ή ένα πούρο. Η ανεργία έχει χτυπήσει κυρίως τους νέους. Και ειδικά τους απόφοιτους των πανεπιστημίων. Η κυβέρνηση σκέφθηκε έναν ιδιότυπο τρόπο να «πολεμήσει» την ανεργία. Μετά το τέλος των εγκύκλιων ή πανεπιστημιακών σπουδών, πόσον ένας νέος δεν βρίσκει δουλειά, παρακολουθεί επί εξάμηνο ένα σεμινάριο για να γίνει «κοινωνικός λειτουργός». Στο τέλος αυτοί οι κοινωνικοί λειτουργοί γυρνούν σε γειτονιές, επισκέπτονται σπίτια, συζητούν με τους έροντες, μαθαίνουν, καταγράφουν προβλήματα και προσπαθούν να βοηθήσουν.

Το Σιενφουέγος συναντήσαμε κοινωνικό λειτουργό εν υπηρεσία. Είχαμε καθίσει σ' ένα καφενείο να δροσιστούμε από την παραλυτική ζέση. Ένας μικρός, με σκισμένα τη σχολική τσάντα στο χέρι, έπαιζε στα δάχτυλά του μια χαλαρή μένη κασέτα μαγνητοφώνου και ψιθυρικότατά μας πλησίασε ζητώντας λεφτά. Ένας κύριος με κονκάρδα και ένα σημειωματάριο τον πλησίασε και άρχισε

Casa della Trova, στο Σαντιάγκο. Μουσική και χορός.

να τον επιτιμά: «Δεν ντρέπεσαι; Οι κύριοι είναι ξένοι, ήρθαν να δουν τη χώρα μας. Μην τους ενοχλείς, είναι ντροπή. Πήγαινε να βρεις μιαν άλλη δουλειά. Πήγαινε στο σχολείο σου». Ο μικρός απομακρύνθηκε. Ο κύριος με την κονκάρδα στήθηκε σε μια γωνιά και κάτι χάραζε στο μπλοκ του. Σημειώσεις, είπαμε. Όμως σε λίγο μας πλησίασε και άφησε στο τραπέζι ένα σκίτσο μου. Του δώσαμε ένα δολάριο, ευχαρίστησε και πήγε προς μιαν άλλη συντροφιά. Νά λοιπόν πώς ένας κοινωνικός λειτουργός συμπληρώνει το εισόδημά του. Ήταν λίγο το ένα δολάριο; Όχι βέβαια. Οι συντάξεις και οι μισθοί κυμαίνονται από 5 έως 20 δολάρια. Πώς θα συμπληρώσουν το εισόδημα, ποιους άλλους πόρους έχουν;

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΕΝΔΕΙΑΣ

Στην Κούβα όλοι οι εργαζόμενοι έχουν πάντως γεύμα στο χώρο της εργασίας τους, τα παιδιά έχουν συσσίτιο στο σχολείο· αυτά έχουν και τις σχολικές στολές δωρεάν. Όλοι έχουν ένα δελτίο με το οποίο προμηθεύονται το καθημερινό ψωμί, το μισό τουλάχιστον ρύζι του μήνα και ό,τι άλλο υπάρχει και διανέμεται. Βεβαίως υπάρχουν και τα σουπερμάρκετ. Εκεί βρίσκεις λίγο-πολύ ό,τι θελήσεις. Αλλά πρέπει να έχεις χρήματα. Πρέπει να έχεις δολάρια ή τα κουβανέζικα, μετατρέψιμα, δολάρια. Μετά την πρόσφατη καθιέρωση και του δολαρίου, έχει χωριστεί ο πληθυσμός σ'

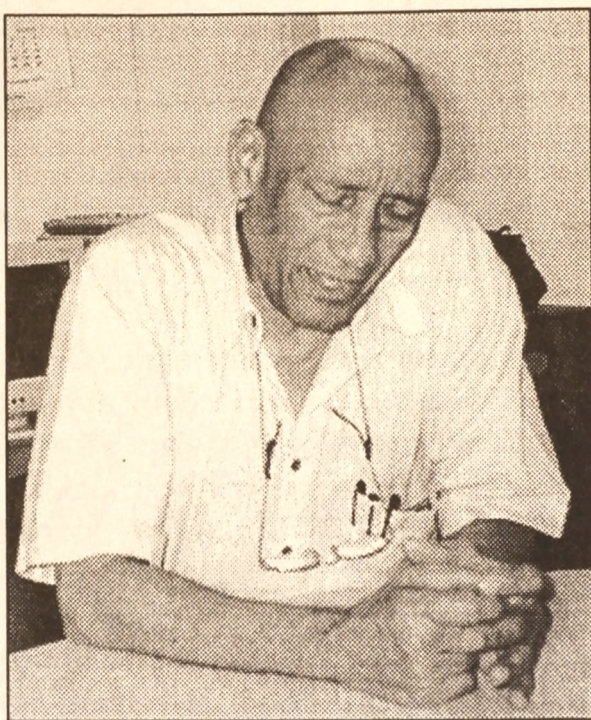
εκείνους που έχουν δολάρια και σ' εκείνους που έχουν πέσος. Δεν ξέρουμε πού θα μας οδηγήσει αυτό μακροπρόθεσμα, μου εξομολογήθηκε ένας κουβανός φίλος.

Τα είκοσι δολάρια, το εξασφαλισμένο μεσημεριανό και το δελτίο δεν φτάνουν όμως για μια αξιοπρεπή διαβίωση. Έτσι κάθε Κουβανός κάνει και την «προσωπική του κομπίνα». Μας έδωσαν πολλά παραδείγματα αυτής της «προσωπικής κομπίνας». Ο ταξιτζής που άλλοτε βάζει το ταξίμετρο και άλλοτε όχι, ο σερβιτόρος ή ο υπάλληλος σε ξενοδοχείο έχει πολλές ευκαιρίες με τα φιλοδωρήματα. Άλλοι αναδεικνύονται σε αυτοσχέδιους ξεναγούς ή οδηγούς κ.λπ. Αλλά αυτά είναι μικροπταίσματα ή μάλλον αναμενόμενα και αφορούν όσους ασχολούνται με τον τουρισμό. Υπάρχουν όμως και οι πιο «μεγάλες κομπίνες». Πριν λίγο καιρό ανακαλύφθηκε λ.χ. ένα ολόκληρο εργοστάσιο παπουτσιών που λειτουργούσε παράνομα μέσα στην Αβάνα. Ο «εργοστασιάρχης» έπαιρνε από τα κρατικά εργοστάσια –πώς;– τις πρώτες ύλες σε δέρματα, είχε δικό του προσωπικό το οποίο πλήρωνε καλύτερα από το κράτος, έφτιαχνε παπούτσια τα οποία διοχέτευε μέσω των κρατικών μαγαζιών και των «μυημένων» πωλητών στην αγορά. Τον έπιασαν, έγινε ο σχετικός θόρυβος. Το πράγμα ξεχάστηκε, κάτι άλλο θα ανακαλυφθεί σε λίγο. Άλλος αετονύχης είχε εγκαταστήσει μέσω των

ΜΙΑ ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΣΤΗΝ GRANMA

Επισκέφθηκα τα γραφεία της εφημερίδας *Granma* και συζήτησα με τον Gabriel Melina, έναν ζωηρό μουλάτο, υπεύθυνο της διεθνούς έκδοσής της. Ανάμεσα στις άλλες ελλείψεις υπάρχει και η έλλειψη χαρτιού. Βγαίνουν λίγες εφημερίδες και σε μικρό τира́ζ. Η *Granma* πήρε το όνομά της από το πλεούμενο με το οποίο ο Φιντέλ, ο Τσε και οι άλλοι 80 σύντροφοί τους ξεκίνησαν από το Μεξικό στα τέλη της δεκαετίας του '50, πήγαν στην Κούβα και ανέτρεψαν τον Μπατίστα. Ο Gabriel Melina μας περίμενε, ήταν φιλικός όπως όλοι οι Κουβανοί που συνάντησα και πρόθυμος να απαντήσει στα πολλά ερωτήματα. Φυσικά ήξερα ότι είχα να κάνω με έναν κομματικό. Γνώριζε πολλά για τη χώρα μας αλλά ήθελε να πληροφορηθεί περισσότερα. Όμως εμείς θέλαμε να μάθουμε για την Κούβα.

«Κοιτάξτε –μας είπε– μια φίλη μου έλεγε προχθές ότι εδώ στην Κούβα ζούμε σε έναν παράδεισο. Βέβαια αυτά είναι υπερβολές. Όμως έχουν γίνει μεταβολές στη χώρα και προς το καλό και προς το κακό. Για παράδειγμα τη δεκαετία του '70, του '80, ακόμα και του '90, αν κάποιος τολμούσε να σε κλέψει στον δρόμο, όλοι θα έτρεχαν να τον πιάσουν. Σήμερα αδιαφορούν. Μετά την πτώση της ΕΣΣΔ οι ΗΠΑ θέλησαν να στραγγαλίσουν τη χώρα μας. Με νέες νομοθεσίες επέβαλαν περαιτέρω περιορισμούς. Περάσαμε πολύ δύσκολα. Το 1994 υπήρξε και διακοπή του ρεύματος που διαρκούσε για 12 έως 14 ώρες την ημέρα! Αυτά είχαν μιαν αρνητική επίδραση στον πληθυσμό. Ένα ποσοστό 10% έως 15% έχασε την πίστη του. Και η θετική πλευρά: Έχει βελτιωθεί η οικονομική

Ο Gabriel Melina

κατάσταση. Και οι απόψεις των ανθρώπων έγιναν περισσότερο φιλελεύθερες. Συζητάμε περισσότερο ανοικτά απ' ό,τι τη δεκαετία του '70.

Στις ΗΠΑ σήμερα η πλειοψηφία στη Γερουσία θα ήθελε μιαν ομαλοποίηση των σχέσεων με την Κούβα, ακολουθώντας τη σταδιακή μεταστροφή της κοινής γνώμης. Και ζητούν να επιτραπούν οι επισκέψεις των αμερικανών πολιτών στην Κούβα καθώς και η εξαγωγή γεωργικών και φαρμακευτικών ειδών. Και όμως βλέπετε τελικά τι κάνει ο Μπους. Κατέταξε την Κούβα

στον... «άξονα του Κακού». Και κανόνισε ώστε στη Ζώνη Ελευθέρου Εμπορίου να περιληφθεί όλη η Αμερική, Βόρεια και Νότια καθώς και η Καραϊβική, όλες οι χώρες πλην της Κούβας!

Στην δεκαετία του '60 υπήρχε η οικονομική ενίσχυση των επαναστατικών κινημάτων και μια βοήθεια από την ΕΣΣΔ που στις εμπορικές συναλλαγές κάλυπτε το 85% των εξαγωγών μας. Σήμερα η Κούβα είναι πλήρως απομονωμένη. Υπάρχει βέβαια μια τάση στην Ευρώπη να βοηθηθεί η Κούβα αλλά πολύ ισχνή τάση. Η χώρα μου είναι η μόνη η οποία δεν έχει κάποια μορφής συνεργασία με την Ευρώπη. Ακόμα και η Ισπανία, χώρα που παραδοσιακά είχαμε ανταλλαγές και σχέσεις, παίζει το παιχνίδι των ΗΠΑ.»

Τον ρωτήσαμε αν υπάρχουν κάποιες διαφορές φυλετικές. Ήταν κατηγορηματικός:

«Η επανάσταση ανακάτεψε τον πληθυσμό· κάτι που υπήρχε έτσι κι αλλιώς από παλιότερα. Ο Antonio Maseo, ήταν ένας μαύρος στρατηγός και ήρωας που όλοι τιμούν. Στην κομματική ιεραρχία δεν υπάρχουν αυτές οι διακρίσεις. Οι διαφορετικές φυλές έχουν ενοποιηθεί· αυτό είχε αρχίσει ήδη από την εποχή των αγώνων κατά της αποικιοκρατίας. Στη Φλώριδα όμως οι Αμερικανοί δημιουργούν διαφοροποιήσεις ρατσιστικού χαρακτήρα.»

Είναι περίεργο και ωραίο για μας που δεν έχουμε συνηθίσει σ' αυτό το φυλετικό χαρμάνι, να παρακολουθούμε τους Κουβανούς να συγχρωτίζονται χωρίς καμιά διάκριση. Άσπροι, ξανθοί, μαύροι, μουλάτοι. Και χωρίς καμιά ενόχληση. Εδώ στην Ελλάδα έχουμε αρχίσει να προχωρούμε σε αντίθετη κατεύθυνση!

υπαλλήλων των κρατικών επιχειρήσεων τουρισμού ένα δικό του δίκτυο εξυπηρέτησης τουριστών με τις οργανωμένες κρατικές εκδρομές για τις οποίες δεν πλήρωνε όμως τίποτε στο κράτος. Εξασφάλιζε πάντως μικροπρομήθειες στους υπαλλήλους που συνεργούσαν στην επιχείρησή του.

Η καναδική κυβέρνηση είχε διαμαρτυ-

ρηθεί πριν ένα χρόνο στην κουβανική διότι βρέθηκαν να πωλούνται με δολάρια σε σουπερμάρκετ προϊόντα που αποτελούσαν δωρεές ανθρωπιστικής βοήθειας από τον Καναδά. Κάποιοι κρατικοί υπάλληλοι είχαν «διαχειρισθεί» καταλλήλως την ανθρωπιστική βοήθεια.

Υπάρχει μεγάλη έλλειψη γάλατος. Σή-

μερα μοιράζεται δωρεάν γάλα στα παιδιά, αλλά μέχρι την ηλικία των 7 ετών. Παλιότερα έπαιρναν γάλα τα παιδιά μέχρι 14 ετών. Πώς να προμηθευτούν γάλα; Υπάρχουν και τα νοσοκομεία. Από εκεί κάποιοι επιτήδεις υπάλληλοι κλέβουν το γάλα –το οποίο προσρίζεται για τους ασθενείς– και το διχλεύουν στη μαύρη αγορά. Το κράτος

Νεανικό συγκρότημα στο Τζαζ Καφέ της Αβάνας.

που δεν μπορεί να διαχειριστεί και να ελέγξει, καταληστεύεται απ' όλους. Φυσικά όσο ψηλότερα βρίσκεσαι, τόσο μεγαλύτερες «ευκαιρίες» έχεις.

Για να επανέλθουμε στον κρατικό έλεγχο και στο γάλα, αξίζει να σημειώσουμε ότι κυκλοφορεί πως ο Κάστρο μόλις προ μηνός πληροφορήθηκε ότι γάλα παίρνουν τα παιδιά μέχρι 7 ετών! Ήξε, λέει η ιστορία, μένει στο ότι η διανομή προέβλεπε τα 14 χρόνια' εποχή όμως πολύ μακρινή.

Θα μπορούσαμε να συνεχίσουμε. Περιπτώσεις γνωστές κι από αλλού. Όμως η Κούβα είναι μια διαφορετική ιστορία.

Η ΗΠΑ ΚΑΙ Η ΚΟΥΒΑ

Βεβαίως η ένδεια που υπάρχει στη χώρα είναι γενική, και είναι αποφασιστική γι' αυτό η ευθύνη της κυβέρνησης. Όμως αν παρακολουθήσεις την πορεία της κουβανικής επανάστασης, θα σου ιψυπνισθούν όλα τα αντιαμερικανικά σύνδρομα. Θα καταλογίσεις το μεγάλο έρος της ευθύνης για όλα αυτά στις ΗΠΑ. Και θα μπορούσες να αναφέρεις αι πάλι χιλιάδες παραδείγματα.

Τα πρόσφατα τηλεοπτικά δελτία θα παρακολουθήσατε τον πρόεδρο Μπους να ομιλεί στη Φλώριδα και να ανακοινώνει την εμμονή της αμερικανικής κυβέρνησης στο εμπάργκο κατά της Κούβας. Πρόκειται για ένα εμπάργκο που συνεχίζεται επί 40 χρόνια και με την

επιρροή των ΗΠΑ έχει επεκταθεί τόσο ώστε καμία χώρα της Λατινικής Αμερικής να μην έχει εμπορικές σχέσεις με την Κούβα. Δεν μπορούν οι Κουβανοί να πουλήσουν ούτε ένα κιλό ζάχαρη. Οι αμερικανοί πολίτες απαγορεύεται να ταξιδεύουν στην Κούβα. Στο παρελθόν η μόνη χώρα που προμήθευε πετρέλαιο, είδη διατροφής, κάθε αγαθό, ήταν η Σοβιετική Ένωση, η οποία «α-

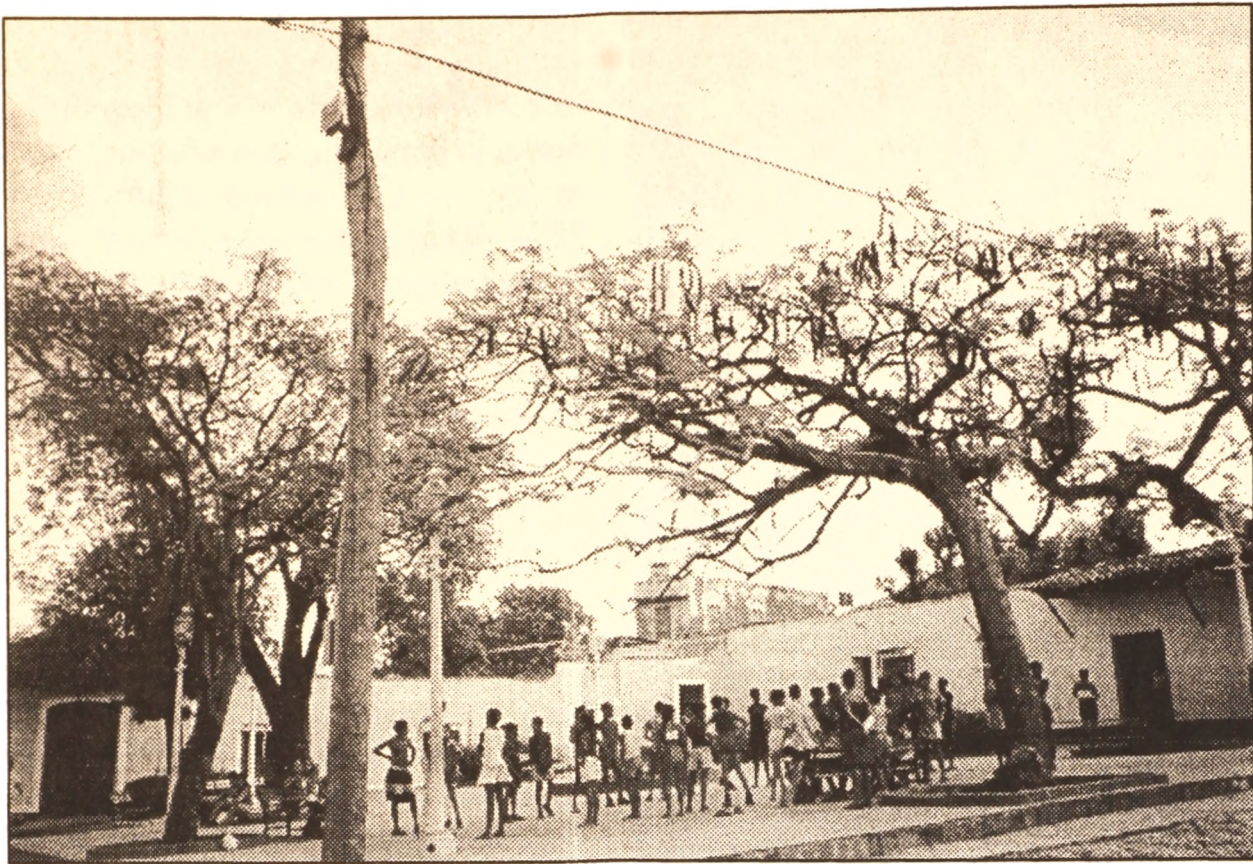

Σημαία από την εποχή της εκστρατείας κατά του αναλφαριθμοσύ.

γόραζε» από την Κούβα ζάχαρη σε επταπλάσια από τις διεθνείς τιμή. Μετά το 1989 σταμάτησε η εισροή της σοβιετικής βοήθειας. Αποτέλεσμα ήταν η πτώση του εθνικού εισοδήματος κατά 85%! Το αμερικανικό εμπάργκο όμως συνεχίζεται. Τι φοβούνται σήμερα οι Αμερικανοί από την Κούβα; Δεν τόλμησαν να επιχειρήσουν μια νέα απόβαση. Θυμούνται ακόμα το φιάσκο του Κόλπου των Χοίρων και εκδικούνται με τον δικό τους τρόπο τους Κουβανούς; Για τη βάση του Γκουαντάναμο στο ανατολικό άκρο του νησιού πληρώνουν 480 δολάρια το χρόνο ενοίκιο! Ποσό που προέκυψε από μια συμφωνία των αρχών του περασμένου αιώνα και το οποίο φυσικά αρνούνται να εισπράξουν οι Κουβανοί.

Οι σχέσεις των ΗΠΑ με την Κούβα έχουν πολύ μακρά ιστορία που δεν είναι της ώρας να περιηγηθούμε. Σημειώνουμε μόνον ότι η Αβάνα ήταν ο «παράδεισος» των πλούσιων Αμερικανών και των μαφιόζων. Στον δεύτερο όροφο του Οτέλ Νασιονάλ συνεδρίαζε η μαφία και το ξενοδοχείο Ριβιέρα, που είναι ένα από τα μεγαλύτερα του νησιού, είχε χτίσει ο αρχιμαφιόζος Λάνσκυ. Αυτά όλα χάθηκαν για τους Αμερικανούς. Απέναντι, στη Φλώριδα και το Μαϊάμι, ζουν οι απόγονοι των Κουβανών που έφυγαν μετά την επανάσταση. Είναι περίπου τρία εκατομμύρια και ελέγχονται από την περιώνυμη κουβανέζικη μαφία. Οι περισσότεροι νοσταλγούν το παρελθόν και περιμένουν να επιστρέψουν στο νησί. Η υπόθεση του μικρού Elias, τον οποίο κρατούσαν μακρινοί του συγγενείς στη Φλώριδα και δεν άφηναν να επιστρέψει στον πατέρα στην Κούβα, ξεσήκωσε μεγάλη φασαρία στις ΗΠΑ που αναγκάστηκαν τελικά ν' αφήσουν τον μικρό να γυρίσει στον πατέρα του. Η υπόθεση αυτή στάθηκε η αφορμή να ξεκινήσει καμπάνια για να σταματήσει επιτέλους το εμπάργκο και να εγκαινιαστούν διπλωματικές σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών.

Πολύ εύστοχα, από την Φλώριδα, ένας κουβανός πολιτικός ρωτούσε τον πρόεδρο Μπους τι έχει να πει για τον αδελφό του (ο αδελφός του Μπους είναι υποψήφιος στις επόμενες εκλογές στη Φλώριδα) που χρηματοδοτείται από την εκεί δραστηριοποιούμενη κουβανέζικη μαφία, γνωστή για τη συμμετοχή

Ώρα διαλείμματος σε δημοτικό σχολείο στην Τρινιδάδ.

της σε τρομοκρατικές ενέργειες. Φυσικά σε θέματα πολιτικής η παρεμβολή ηθικών κριτηρίων δεν έχει ίσως σήμερα κανένα νόημα. Είχε –ενδεχομένως– κάποτε άλλοτε.

ΑΝΑΠΑΝΤΗΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Πώς μπόρεσε να διατηρηθεί το καθεστώς 43 χρόνια μετά την Πρωτοχρονιά του '59 όταν έπεσε ο Μπατίστα; Και πώς μπόρεσε να διατηρηθεί ο Κάστρο στην εξουσία και μετά την κατάρρευση όλων των «σοσιαλιστικών» καθεστώτων;

Τι είναι εκείνο που κινεί τους Κουβανούς να μαζεύονται κατά εκατοντάδες χιλιάδες όταν ο Κάστρο αρχίζει τις μαραθώνιες ομιλίες του και να τον χειροκροτούν ζητωκραυγάζοντας;

Οι Κουβανοί έχουν συσπειρωθεί γύρω από τον Κάστρο, όσο κι αν η χώρα υποφέρει.

Το ερώτημα όμως για το τι θα γίνει μετά τον Κάστρο, δεν έχει μίαν εύκολη απάντηση. Κάποιοι επιστρέφουν την ερώτηση όλο απορία, άλλοι πιστεύουν ότι ο Ραούλ, αδελφός του Φιντέλ, θα είναι ένας μεταβατικός πρόεδρος. Τεχνοκράτης και άνθρωπος των μυστικών υπηρεσιών, δεν είναι χαρισματικός όπως ο Φιντέλ τον οποίο περιβάλλουν με εμπιστοσύνη οι φτωχοί και οι κατατρεγμένοι.

Δεν είναι όμως υποχρεωτική η επανάληψη στην Κούβα του παραδείγματος των πρώην «σοσιαλιστικών» χωρών.

Στη Λατινική Αμερική η πολιτική των ΗΠΑ είναι αποτυχημένη όπως βεβαιώνουν οι περισσότεροι αναλυτές και οι γνωρίζοντες τις συνθήκες του δυτικού ημισφαιρίου. Παντού εκεί, όσο κι αν η περίοδος των ανοικτών δικτατοριών φαίνεται να υποχωρεί, ο αναλφαβητισμός, η έσχατη φτώχεια, η πορνεία, τα ναρκωτικά, οι αρρώστιες, η διαφθορά είναι ο σταθερός κανόνας.

ΓΙΑΤΡΟΙ ΚΑΙ ΠΑΛΑΔΑΡΕΣ

Στην Κούβα παρά τη μεγάλη φτώχεια –αποτέλεσμα και του στραγγαλισμού από τις ΗΠΑ αλλά και της ανεπάρκειας του καθεστώτος– δεν υπάρχουν όλα αυτά. Τα ναρκωτικά έχουν σχεδόν μηδενική εξάπλωση. Το 90% του πληθυσμού γνωρίζει να γράφει και να διαβάζει. Ο αριθμός των επιστημόνων είναι από τους υψηλότερους και συναγωνίζεται αυτόν των περισσότερων προηγμένων χωρών της Δύσης.

Το υγειονομικό σύστημα βρίσκεται σε υψηλό επίπεδο. Η έρευνα είναι προηγμένη και σήμερα στην Κούβα υπάρχει ένας γιατρός για 400 κατοίκους, ενώ το 1959 αντιστοιχούσε ένας στους 4.000.

Τα νοσοκομεία είναι παλιά αλλά υπάρχουν πολλοί και καλοί γιατροί. Ένα ολόκληρο δίκτυο κουβανών γιατρών έχει απλωθεί και εργάζεται εθελοντικά στις χώρες της Λατινικής Αμερικής. Κάθε οικογένεια γιατρού που εργάζεται σε άλλες χώρες της Νότιας Αμερι-

κής παίρνει 50 δολάρια το μήνα και επιπλέον κάποια αμοιβή ο ίδιος ο γιατρός. Στην προσπάθεια φιλελευθεροποίησης της οικονομίας και ανάπτυξης του τουριστικού τομέα, η κυβέρνηση επέτρεψε στις οικογένειες που έχουν ένα ευπρεπές σπίτι με αυλή να οργανώσουν μικρά εστιατόρια, τις Paladares. Είναι η πρώτη και μόνη μορφή ιδιοκτησίας που υφίσταται σήμερα. Τις παλαδάρες πρέπει να τις δουλεύει η οικογένεια και «επιτρέπεται» να έχουν μέχρι 12 καρέκλες. Βέβαια οι 12 καρέκλες έχουν πολλαπλασιαστεί –με την ανοχή της αστυνομίας– αλλά είναι προσιτές μόνο στα βαλάντια των τουριστών και των νεόπλουτων της Κούβας. Οι παλαδάρες εξαπλώθηκαν στην Αβάνα κυρίως και είναι θαυμάσια τα γεύματά τους. Εκεί προσφέρουν φαγητό που μαγειρεύει η οικογένεια. Όμως κι εδώ έχει γίνει μια μικρή «παράβαση». Σε παλαδάρες μπορείς να γευθείς γαρίδες και αστακό παρότι τα δύο αυτά θαλασσινά είναι κρατικό μονοπώλιο. Ε, τα βρίσκουν οι ταβερνιάρηδες από τους ψαράδες που μπορούν να ψαρεύουν στη θάλασσα και να αψηφούν το κρατικό μονοπώλιο. Η Κούβα είναι η χώρα «του ενός δολαρίου και του ενός λεωφορείου», μου σημείωσε ένας κουβανός φίλος. Με ένα δολάριο μπορείς να πάρεις μια μπύρα, ένα αναψυκτικό, ένα μοχίτο (ένα ωραίο κοκτέιλ), να δώσεις φιλοδώρημα. Αλλά γιατί και του «ενός λεωφορείου»; Στην Κούβα υπάρχει μεγάλη έλλειψη αυτοκινήτων γενικώς. Κυκλοφορούν κάποια παλιά αμερικανικά μοντέλα (Πακάρ, Πλύμουθ, Κάντιλακ κ.λπ.) από τη δεκαετία του '50, που θα ζήλευαν οι συλλέκτες παλαιών αυτοκινήτων, αλλά και μερικές τελευταίου τύπου Μερσεντές, κρατικές ή των διπλωματών. Λεωφορεία όμως ελάχιστα. Οι δημόσιες συγκοινωνίες είναι το μεγάλο πρόβλημα, παραπονιούνται όλοι οι Κουβανοί και κυρίως οι κάτοικοι της Αβάνας. Πάνε στις δουλειές τους με τα πόδια, με ποδήλατα ή εποχούμενοι, δηλαδή στοιβαγμένοι, σε φορτηγά. Αυτά είναι το κύριο μέσο μεταφοράς.

Η ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΠΟΛΕΙΣ

Η κυβέρνηση έχει παραχωρήσει με τίλους ιδιοκτησίας όλα τα παλιά σπίτια της εποχής της «σαχαροκρατίας» και των μεγάλων γαιοκτημόνων. Πώς θα μπορέσουν λοιπόν οι κληρονόμοι των

παλιών ιδιοκτητών να διεκδικήσουν τις χαμένες περιουσίες τους από τους πρώην ακτήμονες; Τα σπίτια αυτά δεν βρίσκονται βέβαια σε άριστη κατάσταση. Έχουν αρχίσει να καταρρέουν. Όμως και γι' αυτό έχει προβλέψει το κράτος. Ο δεύτερος σε δύναμη και ισχύ άνδρας της Κούβας, μας βεβαίωναν όλοι, είναι ο Eusebio Leal, ένας ιστορικός της πόλης της Αβάνας ο οποίος έχει την ευθύνη για τη διατήρηση και τη συντήρηση της μορφής της παλιάς πόλης. Ο Κάστρο του έχει παραχωρήσει «δικτατορικές εξουσίες», μας είπαν. Η Αβάνα, η Τρινιδάδ, το Σαντιάγο της Κούβας είναι πόλεις που έχουν ανακηρυχθεί από την Ουνέσκο μέρος της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς αμέσως μετά την κουβανική επανάσταση. Τα σπίτια σε όλες αυτές τις πολιτείες έχουν αρχίσει να αναστηλώνονται και να συντηρούνται. Είναι όμως τόσο πολλά τα αξιόλογα αποικιακού ρυθμού κτήρια που αναρωτιέσαι πότε θα ολοκληρωθούν τα σχέδια του Eusebio Leal.

Καθώς περπατούσα στην Αβάνα, θυμήθηκα μια παλιά συζήτηση για τις γιγαντοαφίσες, τις γιγαντοδιαφημίσεις, τις πολύχρωμες με «νέον» ταμπέλες στα καταστήματα των σύγχρονων μεγαλουπόλεων. Ήμουν κατηγορηματικά αντίθετος μ' αυτόν τον καρνάβαλο που αποκρύπτει τις όψεις των κτηρίων και δημιουργεί μια άλλη, επίπλαστη εικόνα στα πολεοδομικά σύνολα. Περπατώντας στις πόλεις της Κούβας, είχα ένα αίσθημα «στέρεσης», εγώ – πολίτης των πολύβουων ευρωπαϊκών πόλεων. Λίγες και διακριτικές οι γιγαντοαφίσες – πάντα με πολιτικό περιεχόμενο. Είναι καλό αυτό, αναρωτήθηκα; Ούτε τώρα δεν ξέρω. Ίσως να είμαι εθισμένος. Είναι πάντως περισσότερο ήρεμη η εικόνα των πόλεων.

Οι πόλεις της Κούβας είναι επίσης πολύ καθαρές· καμιά σχέση με τα δικά μας δημαρχιακά χάλια.

Αφίσες του Eduardo Munoz Bachs για το κουβανέζικο σινεμά.

ΑΞΙΖΕΙ ΜΙΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ

Οι Κουβανοί είναι ένας αξιαγάπητος λαός. Μέσα στη φτώχεια τους διατηρούν την αξιοπρέπειά τους και τη χαρά για ζωή. Αγαπούν τη μουσική και τον χορό. Καθώς περπατάς στις πολιτείες βλέπεις συχνά μικρούς και μεγάλους σε ομάδες ν' ακούν ένα συγκρότημα και να χορεύουν. Θα μου μείνει η εικόνα από την Casa della Trova στο Σαντιάγο ντε Κούβα –είσοδος μόνον ένα δολάριο– με τα μουσικά συγκροτήματα να διαδέχονται το ένα το άλλο και τις υπερήλικες κυρίες που χόρευαν άνετα με μουλάτους και πιτσιρίκους.

Οι Κουβανοί διατηρούν αποθέματα δύναμης και εμμένουν να συσπειρώνονται γύρω από τον Κάστρο. Θα είναι δύσκολο για οποιονδήποτε, δηλαδή τις ΗΠΑ, να επιχειρήσουν μια βίαιη ανατροπή· αυτό θα προσβάλει το εθνικό

τους αίσθημα και την υπερηφάνειά τους και θα γεμίσει τις ΗΠΑ με φέρετρα. Ξεπέρασαν τις δυσκολίες του '90-'94 και σήμερα που έχουν αρχίσει να ανασαίνουν οικονομικά αλλά και να απολαμβάνουν αρκετές πολιτικές ελευθερίες, αισθάνονται περισσότερο βέβαιοι για το μέλλον.

Από τη χώρα μας επισκέπτονται την Κούβα περίπου 3.000 τουρίστες κάθε χρόνο. Αξίζει να επιχειρήσετε κι εσείς ένα ταξίδι στην Κούβα. Όσο τουλάχιστον υπάρχει ακόμα η εικόνα που σας περιέγραψα και που έχει μια ιδιαίτερη γοητεία. Ίσως εσείς να φύγετε με περισσότερη ευφορία από μένα. Και να πάτε οπωσδήποτε στη Σάντα Κλάρα, στο μικρό Μουσείο και το Μανσωλείο του Τσε Γκεβάρα. Και αναζητήστε αλλού πορτ-κλέ ή αφίσες.

Χ.Γ.Π.

Άντεια Φραντζή

ΤΕΛΕΤΗ ΣΤΟ ΚΥΜΑ

[Ποίηση]

Μόλις κυκλοφόρησε

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

historiein

A review of the past and other stories

Κυκλοφορεί το 3ο τεύχος

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Τα πράγματα αλλάζουν αργά αλλά σταθερά

Ο Χόρχε Λουίς Άρκος στα γραφεία της Ένωσης Συγγραφέων και Καλλιτεχνών στην Αβάνα.

Στην Κούβα δεν υπάρχουν μόνο ωραίες παραλίες, τροπικά φρούτα και τροπική βλάστηση. Στην Κούβα υπάρχουν ωραίοι και ανήσυχοι άνθρωποι, υπάρχουν αξιόλογοι καλλιτέχνες και συγγραφείς.

Επισκεφθήκαμε την «Ένωση Συγγραφέων και Καλλιτεχνών» στα γραφεία τους στην Αβάνα. Ένα μεγάλο αποικιακό σπίτι, στο οποίο υπήρχε κίνηση, καθώς άνθρωποι μπαινόβγαιναν, συζητούσαν, φαίνονταν απασχολημένοι. Μας εξήγησαν πως η Ένωση είναι η ομπρέλα που περικλείει όλες τις εκφράσεις τέχνης και εκπροσωπεί το σύνολο των καλλιτεχνών της Κούβας. Ο Χόρχε Λουίς Άρκος (Jorge Luis Arcos), ποιητής, δοκιμογράφος και πανεπιστημιακός καθηγητής δέχτηκε καλοπροαίρετα την καχύποπτη ερώτησή μας:

— Γίνονται δεκτοί όλοι οι κουβανοί καλλιτέχνες στην Ένωση ή πρέπει να έχουν κομματική «ταυτότητα»;

Η απάντησή του ήταν άμεση:

- Στην Κούβα στη δεκαετία του '70

υπήρχαν σοβαρά προβλήματα στην αποδοχή των ιδιομορφιών και των διαφοροποιήσεων. Αν και δεν υπήρξε ποτέ αυτό που σε άλλες σοσιαλιστικές χώρες ήταν ο κανόνας, δηλαδή δεν υπήρξε ποτέ μια πολιτική της κουλτούρας που να καθορίζει τον τρόπο έκφρασης, όπως λ.χ. ο σοσιαλιστικός ρεαλισμός, ωστόσο οι περιορισμοί ετίθεντο κυρίως στο επίπεδο της ιδεολογίας, κάτι που δεν έχει ακόμα ξεπεραστεί. Μιλάμε για τη «σκοτεινή περίοδο της δεκαετίας του '70» και είναι βέβαιο πως έχουμε αργά αλλά σταθερά απομακρυνθεί από την περίοδο που η έκφραση της διαφοράς θα οδηγούσε έναν συγγραφέα ή καλλιτέχνη στη σιωπή.

Ένα παράδειγμα, λ.χ. εκείνης της σκοτεινής δεκαετίας είναι ο Χοσέ Λεσάμα Λίμα (José Lesama Lima), ο οποίος σήμερα θεωρείται ένας από τους μεγαλύτερους κουβανούς συγγραφείς, εκείνα τα χρόνια όμως, από το 1971 και ως το θάνατό του το 1976, δεν μπορούσε να τυπώσει ούτε μια γραμμή. Στη δεκαετία το '80 το ίδιο το κόμμα και η κυβέρνηση ξεκίνησαν ένα πρό-

γραμμα επανόρθωσης αυτής της κατάστασης και άνοιξε ένας διάλογος με τους Κουβανούς εκτός Κούβας, δηλαδή κυρίως με αυτούς που ζουν στις Ηνωμένες Πολιτείες. Έκτοτε τα πράγματα αλλάζουν αργά αλλά σταθερά, τα ανοίγματα έχουν πραγματοποιηθεί σταδιακά και ενώ δεν ισχύει καμιά μορφή λογοκρισίας θα ήταν απατηλό αν ισχυριζόμασταν πως σήμερα δεν λειτουργεί μια μορφή αυτολογοκρισίας, ανάλογη με αυτήν που υπάρχει σε κάθε κοινωνία και σε κάθε χρονική στιγμή. Οι αλλαγές αυτές δεν πραγματοποιήθηκαν μόνο στο επίπεδο του κόμματος, αλλά ήταν το αποτέλεσμα των επιθυμιών που εξέφραζαν οι νεότερες γενιές στην Κούβα, που διαμορφώθηκαν μέσα στην επανάσταση και δεν κατέχονταν από συμπλέγματα ενοχής για την όποια διαφωνία τους.

Ήταν αυτές οι νεότερες γενιές που έπαιξαν ένα καταλυτικό ρόλο για τη σταδιακή αυτή αλλαγή και σήμερα εκφράζονται στην κουβανική τέχνη όλα τα κοινωνικά προβλήματα, τα περιθωριακά κινήματα και τονίζονται ιδιαίτερα οι μειονοτικές εκφράσεις όπως λ.χ. οι φυλετικές αντιπαραθέσεις, η γυναικεία ιδιαιτερότητα ή το κίνημα των ομοφιλοφύλων. Ένα κινηματογραφικό έργο μάλιστα, το *Φράουλες και σοκολάτα* του Γκουτιέρρες Αλλέα, έδρασε καταλυτικά για τη διαμόρφωση του κλίματος ανεκτικότητας που χαρακτηρίζει τη μεταστροφή αυτή της πολιτιστικής πολιτικής στον τόπο μας, που δεν περιλαμβάνει μόνο τις ιδεολογικές διαφορές αλλά επιδεικνύει και ιδιαίτερη ανοχή στις θρησκευτικές πεποιθήσεις.

Ένας ακόμη σταθμός στις αλλαγές που έχουν συντελεστεί σχετίζεται με την κατάλυση των σοσιαλιστικών καθεστώτων της ανατολικής Ευρώπης μετά το 1989, γεγονός που προκάλεσε ένα ακόμη μεγαλύτερο άνοιγμα σε διαφορετικές απόψεις και γνώμες στην πολιτιστική ζωή της Κούβας, χωρίς αυτό να οδηγήσει σε αποκλεισμό των σημαντικότερων μαρξιστικών ιδεών· το αντίθετο μάλιστα, έγινε προσπάθεια να μην

Ο Eusebio Leal έχει τη φροντίδα για τη διατήρηση του χαρακτήρα της παλιάς πόλης της Αβάνας.

περιπέσουμε στο αντίθετο άκρο. Επίσης υπάρχει σήμερα στην Κούβα λογοτεχνία που ασκεί κριτική των πραγματικοτήτων στη χώρα. Αυτό όμως δε σημαίνει πως η έκφραση ιδεολογικής διαφωνίας δεν παραμένει ένα θέμα ιδιαίτερος πολύπλοκο. Ωστόσο στην Ένωση υπάρχουν πλέον μέλη που έχουν διαφορετικές πολιτικές ιδέες, αλλά η θέση τους στην Ένωση σχετίζεται αποκλειστικά και μόνο με την ποιότητα του έργου τους.

Το γεγονός ότι η Ένωση δημοσιεύει στα έντυπά της κείμενα διαφωνούντων αλλά και έχει ανοίξει ένα διάλογο με τους Κουβανούς που ζουν εκτός Κούβας προσφέρει τα βασικά εχέγγυα για το άνοιγμα που έχει γίνει, αλλά όποιος ζει στην Κούβα γνωρίζει τα όρια που υπάρχουν στην έκφραση πολιτικής διαφωνίας. Θα ήταν αναληθές να ισχυριστούμε ότι υπάρχει απόλυτη ελευθερία έκφρασης, καθώς πάντα υπάρχει η συσχέτιση με την πολιτική ζωή της χώρας, αλλά η καλλιτεχνική έκφραση, οι τεχνοτροπικές επιλογές κάθε καλλιτέχνη είναι απολύτως ελεύθερες.

— Και οι συγγραφείς που ανήκουν στην Ένωση έχουν κάποια προνόμια;

• Καταρχήν είναι ένα στοιχείο αξιολό-

γησης θετικό, τιμητικό... Έχουν επίσης τη δυνατότητα να τυπώνουν τα βιβλία τους και να συμμετέχουν στις δραστηριότητες της Ένωσης. Αλλά η Ένωση δεν προσφέρει κανένα άλλο προνόμιο. Στις δραστηριότητες της Ένωσης θα πρέπει να σημειώσουμε την διαρκή προσπάθεια για την επικοινωνία μας με άλλες λογοτεχνίες. Στο περιοδικό που εκδίδουμε για τη λογοτεχνία (*Revista de Literatura y Arte*), που είναι ένα από τα τέσσερα περιοδικά που εκδίδει η Ένωση, οργανώνουμε συστηματικά αφιερώματα σε εθνικές λογοτεχνίες, όπως λ.χ. τα πρόσφατα αφιερώματα στην αυστριακή, ιταλική και γαλλική λογοτεχνία, καθώς και το αφιέρωμα που τώρα ετοιμάζουμε στη σουηδική λογοτεχνία.

Θα είχε ενδιαφέρον να σχεδιάσουμε ένα αφιέρωμα στη σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία, αλλά η επικοινωνία μας με την «Εταιρεία Συγγραφέων» στην Ελλάδα, παρά την προσπάθειά μας από το 1998, δεν έχει πραγματοποιηθεί ακόμη. Επίσης οι σχεδιασμοί της εταιρείας μας για το 2002 φανερώνουν την πολλαπλότητα των δραστηριοτήτων μας που εκτείνονται στην παραδοσιακή αλλά και τη σύγχρονη μουσική, τον χορό, τον κινηματογράφο, ειδικές εκδηλώσεις για παιδιά αλλά και το διεθνές φεστιβάλ ποίησης που οργανώνεται εδώ και τέσσερα χρόνια από τις 8 έως τις 14 Φεβρουαρίου κάθε χρόνο.

★ ★ ★

Φύγαμε με την αίσθηση μιας ζωντανής κυψέλης καλλιτεχνών, με το αίσθημα της ειλικρινούς συνομιλίας που δεν στοχεύει στον εξωραϊσμό της πραγματικότητας. Κι άλλωστε, όπως χαρακτηριστικά μας είπε ο συνομιλητής μας και εκδότης του λογοτεχνικού περιοδικού της Ένωσης, Χόρχε Λουίς Άρκος, τι θα χρειαζόνταν οι καλλιτέχνες στον κόσμο μας, αν δεν είχαν τίποτα ν' αλλάξουν, τίποτα να βελτιώσουν σ' αυτή τη ζωή! Διασχίσαμε το δρόμο και μπήκαμε στο απέναντι σπίτι, που ανήκε και αυτό στη Ένωση· εκεί, καθισμένοι στα τραπεζάκια του κήπου, μ' έναν καφέ ή ένα μοχίτο, η κουβέντα συνεχίστηκε μέσα στην υγρή ζέστη της Αβάνας.

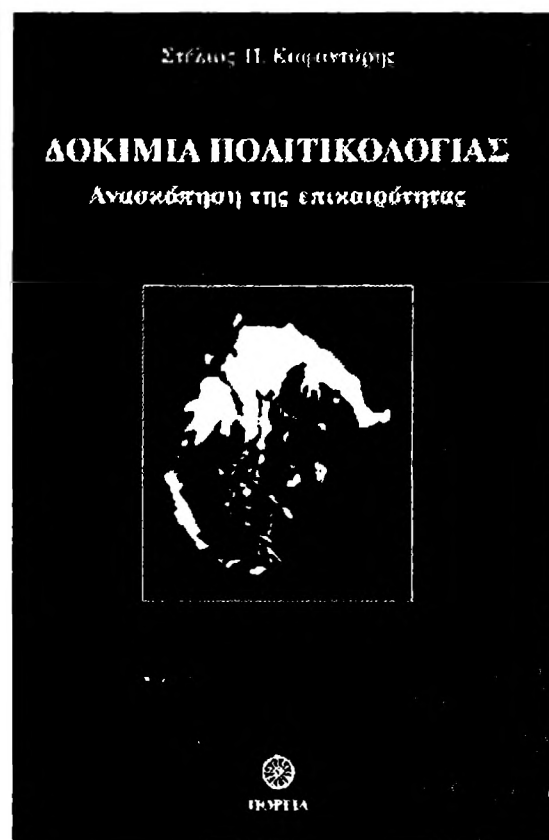
Χ.Γ.Π.

Μόλις κυκλοφόρησε
από τις εκδόσεις ΠΟΡΕΙΑ
το βιβλίο του

Στέλιου Π. Καφαντάρη

Δοκίμια Πολιτικολογίας

Ανασκόπηση της επικαιρότητας

Τα *Δοκίμια Πολιτικολογίας*,
σχόλια πάνω στην πολιτική
και οικονομική συγκυρία,
γράφηκαν μεταξύ

των ετών 1977-2001 με πρόθεση
ν' ακουστεί η άποψη του κοινού
πολίτη, που αισθάνεται ότι
τα Μέσα και ιδιαίτερα ο Τύπος
τον καλύπτουν πλημμελώς
και με την πεποίθηση πως είναι
χρήσιμη η δημοσιοποίηση
θέσεων όσων πολιτών έχουν
συγκροτημένη γνώμη επ' αυτών
που διαδραματίζονται
στον δημόσιο βίο.

●
Ζαλόγγου 1, Αθήνα 106 78,
Τηλ. 3831622 Fax: 3824359 και
Ζωοδόχου Πηγής 6 Αθήνα 106 78

Επισημαίνουμε

Ηλεκτρονική λαθροχειρία

Σε μία εποχή όπου οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές αποτελούν το κατ'εξοχήν μέσο αναπαραγωγής και σε αντίθεση με την τάση που υπάρχει σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες, μετά την κοινοτική οδηγία 2001/29/EC, η ελληνική κυβέρνηση καταργεί την εύλογη αμοιβή από Η/Υ. Επισημαίνεται ότι στη Γερμανία και Σλοβακία η νομοθεσία περιλαμβάνει ήδη τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές, ενώ η προθεσμία της Ε.Ε. για την προσαρμογή των εθνικών νομοθεσιών λήγει στο τέλος του 2002.

Το «πραξικόπημα» αυτό φέρει τις υπογραφές των κ.κ. Χριστοδουλάκη και Βενιζέλου. Η νέα ρύθμιση υπάγει στην εύλογη αμοιβή μόνο τις συσκευές και τα τεχνικά μέσα, που περιοριστικά αναφέρονται στο σχέδιο νόμου, και φωτογραφίζει δέκα μεγάλες εταιρείες πλήττοντας καίρια χιλιάδες πνευματικούς δημιουργούς. Καταργείται λοιπόν ως βάση υπολογισμού η χονδρική ή λιανική τιμή πώλησης με αποτέλεσμα η αμοιβή που δικαιούνται οι δικαιούχοι να μειώνεται αυτομάτως κατά μεγάλο ποσοστό. Παράλληλα θεσπίζεται ως βάση υπολογισμού η τιμή εισαγωγής ή η τιμή διάθεσης του παραγωγού. Με δεδομένο ότι η τιμή εισαγωγής είναι χαμηλότερη από την τιμή διάθεσης του παραγωγού, δημιουργείται αντικίνητρο για τον έλληνα παραγωγό και διακριτική μεταχείριση, αφού αυτός θα οφείλει να καταβάλει μεγαλύτερη αμοιβή απ' ό,τι ο εισαγωγέας. Με τον τρόπο αυτό στρεβλώνεται ο ελεύθερος ανταγωνισμός.

Καταργούνται αναδρομικά και σκανδαλωδώς οι αξιώσεις των δικαιούχων για το διάστημα από το 1993 μέχρι την έναρξη ισχύος της νέας ρύθμισης.

Τέλος, η αναδρομική κατάργηση ενοχικών αξιώσεων αντίκειται στο Ελληνικό Σύνταγμα αλλά και σε διεθνείς συμβάσεις, στις οποίες έχει προσχωρήσει η Ελλάδα. Συνεπώς δεν θα μπορέσει να εφαρμοσθεί από τα ελληνικά δικαστήρια. Με την αναδρομική κατάργηση αξιώσεων μεταξύ άλλων τιμωρείται ο έλληνας πολίτης ή επιχείρηση που σεβάστηκε και τήρησε την ισχύουσα νομοθεσία (και είναι αρκετές οι επιχειρήσεις που καταβάλλουν μέχρι σήμερα το 2% για τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές). Παράλληλα ενθαρρύνονται όλοι οι υπόχρεοι καταβολής της εύλογης αμοιβής να παρανομούν, απαιτώντας μελλοντική κατάργηση και των δικών τους υποχρεώσεων.

Η όλη μεθόδευση πλήττει ευθέως τον πολιτισμό και την πνευματική παραγωγή υπέρ ευάριθμων επιχειρηματιών. Η λογική της αγοράς ισοπεδώνει την πολιτιστική έκφραση και απομυζά τα δικαιώματά της. Είναι ενδεικτικό ότι η πρόεδρος του ΟΠΙ, του Οργανισμού Πνευματικής Ιδιοκτησίας, καθηγήτρια της Νομικής κ. Καλλινίκου παρουσιάστηκε στη συνέντευξη διαμαρτυρίας του ΟΣΔΕΛ (Οργανισμού Συλλογικής Διαχείρισης Έργων του Λόγου), του οποίου πρόεδρος είναι ο Θ. Καστανιώτης και Γενικός Διευθυντής ο Άρης Πετρόπουλος, για να υπερασπιστεί την κομματική γραμμή. Αντί να παραιτηθεί διαμαρτυρόμενη, επικρότησε τη βενιζέλεια αυθαιρεσία. Ντροπή.

Αντί

Π Ρ Ο Τ Ε Ι Ν Ο Υ Μ Ε

• **Λάδια**, ακρυλικά, χαρτί, ύφασμα και παλιές ασπρόμαυρες φωτογραφίες συνθέτουν τους πίνακες του **Τάκη Τζίφα** που μοιάζουν να αναδύονται από το παρελθόν και θυμίζουν συχνά τις τοιχογραφίες της Πομπηίας. Τα έργα εκτίθενται μαζί με τις εμπνευσμένες από τα παλιά αθηναϊκά σπίτια πηλινες γυναικείες μορφές του **Μαρίνου Χριστακόπουλου** στον χώρο τέχνης Περιπλάνηση (Δούσμανη 5, Γλυφάδα) από τις 18 Ιουνίου μέχρι τις 6 Ιουλίου.

• **Μεγάλος Αδελφός**: Αρχιτεκτονική και Παρακολούθηση. Αυτός είναι ο τίτλος της **Διεθνούς Έκθεσης Αρχιτεκτονικής** που γίνεται στο Εθνικό Μουσείο

Σύγχρονης Τέχνης (πρώην εργοστάσιο FIX), από τις 18 Ιουνίου μέχρι και τις 25 Αυγούστου με την επιμέλεια του αρχιτέκτονα **Μέμου Φιλιππίδη**. Η έκθεση παρουσιάζει αρχιτεκτονικές διατάξεις που επιτρέπουν την παρακολούθηση του ατόμου μέσα στο χώρο εργασίας του, το σπίτι του ή κάποιο δημόσιο χώρο, όπως την φαντάστηκε ο Τζωρτζ Όργουελ στο βιβλίο του 1984.

Τις ίδιες μέρες και στον ίδιο χώρο γίνεται και η έκθεση γλυπτικής «**Βασιλική Τσεκούρα - Επί τόπου**» με νέα έργα της γλύπτριας που ζει και εργάζεται στο Παρίσι.

• «**Ακολουθήστε τους καλλιτέχνες**» ονομάζεται το ενδιαφέρον πρόγραμμα που διοργανώνεται από την αίθουσα τέχνης Terracotta (Χρ. Σμύρνης 13, Θεσσαλονίκη) και το Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης με πρωτοβουλία του Γαλλικού Ινστιτούτου Θεσσαλονίκης στις 17, 18 και 19 Ιουνίου από τις 18.00-22.00.

Το φιλοθεάμον κοινό μπορεί να επισκεφθεί γύρω στα 28 ατελιέ, να συναντήσει τους καλλιτέχνες και να μιλήσει μαζί τους, έχοντας ανά χείρας τους κατατοπιστικούς χάρτες με τις πληροφορίες για τα εργαστήρια που διατίθενται τόσο στο Γαλλικό Ινστιτούτο, όσο και στο Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, στο Κέντρο Πληροφόρησης/Δημοτικό Θέατρο Κήπου και σε πολλές γκαλερί της πόλης.

• **Γυμνά της Βίνιας Κονταξάκη** ζωγραφισμένα με μεικτή τεχνική πάνω σε χαρτί παρουσιάζει η γκαλερί Terracotta/TinT (Χρ. Σμύρνης 13, Θεσσαλονίκη) από τις 18 Ιουνίου μέχρι τις 6 Ιουλίου.

B O M B I Δ I A
πολιτιστικής
 A Φ Α Σ Ι Α Σ

- Σύντροφοι, άσχημα μαντάτα: θεός δεν υπάρχει!
- Βουλευτείτε με Χριστόδουλο. Σύντροφε Πρόεδρε, ούτε ψύλλος στον κόρφο σου.
- Αυτά τα περί Ανοίξεως έπρεπε να τα λέει ο Σαμαράς, όχι εσύ!
- Ω γλυκύ μου Έαρ!
- Μας τελείωσε κι ο Μάνος Ευστρατιάδης από την ΕΡΤ και τον αντικατέστησε το διαπλεκόμενο παιδί της ιδιωτικής τηλεστράβωσης Τζον Καλημέρης.
- Good Morning Βιετ Ναμ! Βομβαρδίστε τους με σαπουνόπερες!
- Ο κ. Ευστρατιάδης έμεινε τόσο όσο χρειαζόταν για ν' απομακρύνει από την επιτροπή σεναρίων τη Δέσποινα Τομαζάνη και τον Γιώργο Αριστηνό.
- Και να διορίσει τον κ. Τσίρο. (Νησιτίμιο πρόγραμμα.)
- Γιάννης Παπουτσάνης του Αντέννα: Το μόνο δελτίο ειδήσεων που -ακόμη- αντιστέκεται...
- Συγκλονιστικός ο Αντώνης Σουρουνής απέναντι στον υπουργό Αιγαίου και τον άχρωμο Στ. Θεοδωράκη των υπαλληλοποιημένων «πρωταγωνιστών», μιλώντας για την κατάντια των νησιών του Αρχιπελάγους:
- «Είναι τόσο παραμορφωμένα και χυδαία στον νεοπλουτισμό τους που θέλω να πεθάνω.»
- Εσείς μπορεί να θέλετε να πεθάνετε, άλλοι όμως θα 'πρεπε να εκτελεστούν.
- Ο Χάρης Βρόντος διηύθυνε τις προάλλες στο Μουσείο Μπενάκη μελοποιημένο Grévert, ενώ κάθε μέρα στις 10 το πρωί παρουσιάζει το «Πορτρέτο

- μιας Ορχήστρας» από το 3ο Πρόγραμμα.
- Κεχαριτωμένος δημιουργός!
- Ο Κωνσταντίνος Ρήγας έσκισε σε Θεσσαλονίκη-Αθήνα με την ευφάνταστη και ανατρεπτική «Μνήμη των Κύκνων» του, ισορροπώντας ανάμεσα στο ροκ, το χιούμορ και την υψηλή έμπνευση.
- Διέπραξε μάλιστα και το εφηβικό του όνειρο να χορέψει με μαύρο φουρώ.
- Άντε, και Σαλώμη γυμνόστηθη.
- All fashioned Δηλητήρια: Όταν οι επιμελητές εκθέσεων εξαντλούνται στον τίτλο και όχι στο περιεχόμενο.
- Κι όταν επιστρατεύονται καλλιτέχνες σαν τον Τσόκλη... μπούγιου ένεκα.
- Η συνταγή: Στεφανή και στα καλλιτεχνικά.
- Μας χρειάζεται ένας Κ.Ε.Σ, όπως θα 'λεγε και ο Ζουρούδης...
- Κόκκινος Εικαστικός Στρατός!
- Εξαιρετικός ο Πέτρος Μαρτινίδης παρουσιάζοντας τον Αρκά και τον ιδιότυπο-ιδιοφυή χώρο του στην ΑΣΚΤ, του Αρκά παρόντος, διαφωνούντος και απολαμβάνοντος.
- Γενικές Απόλυτες, αν σας λέει τίποτε. (Παναγία μου, κόλλησα απ' τον Τζανετάκο!)
- Χιούμορ, ανατροπές, υψηλή παιδεία, υψηλή δικανική ικανότητα, σύζευξη του φαντασιακού με το καθημερινό και του διεθνούς με το εντόπιο.
- Κι όλα αυτά σε σχεδόν άδεια καθίσματα.
- Εύγε στους διδάσκοντες και διδασκομένους της ΑΣΚΤ!

- Σας αρέσει η αφίσα του Φώτη Κουβέλη;
- Εμένα πάντως μου αρέσει η σοβαρότητα και η σεμνότητα του υποψήφιου δήμαρχου του ΣΥΝ.
- Εμπρός στην Ντόρα-Οδοστρωτήρα, ο Φώτης πείθει πως μια άλλη Αθήνα είναι εφικτή.
- Γιατί τώρα είναι απλώς εφ-ειρκτή.
- Έα απλώς φρικτή.
- (Τώρα κόλλησα απ' τον Μαρτινίδη!)
- Ευτυχώς που πυροβολούν και μερικοί απελπισμένοι την πόρτα του πρωθυπουργού και διασκεδάζουμε.
- Έτσι πριν ν' ανακαλύψουν την 17 Νοέμβρη οι μυστικές υπηρεσίες, μάλλον πρέπει να καταστείλουν την ανθρώπινη απόγνωση και την στέρηση.
- Αλλά τι λέω: το εθνικό πρόβλημα των ναρκωτικών θα το λύσει η... επόμενη κυβέρνηση.
- Και πάντως ο νέος υπουργός Υγείας που θα τερματίσει και τη μεταρρύθμιση του προηγούμενου.
- Κύριε Παπαδόπουλε, δεν ξέρετε πώς σας νιώθω. Κι εγώ έχω μπουχτίσει κι έχω σιχαθεί τα πάντα.
- Και δεν είμαι και υπουργός, ούτε μέλος του κυβερνώντος κόμματος, ούτε καν της ΑΕΚΑ.
- Μπερδεύομαι. Τελικά ποιος πήρε το κύπελλο; Ο Ντέμης ή ο Μπίστης;
- Γιατί κάτι πρέπει να πάρει κι ο Μπίστης. Μην περνάει έτσι ο καιρός.
- Πανέξυπνοι οι sport-casters της ΕΡΤ. Άραγε από την Αστυνομία τους ψώνισε;
- Σήμερα δεν θ' αναφερθούμε καθόλου στην Πινακοθήκη γιατί η κ. Πλάκα φορτώνει όλα τα «βομβίδια» στον Στεφανίδη.
- Μπερδεύει τον Μάνο με τον Μανωλάκη.

- Αυτό με προσβάλλει βαθύτατα.
- Εγώ, κυρία μου, έχω χιούμορ!
- Αν και η Πινακοθήκη χρειάζεται μάλλον Στεφανή κι όχι Στεφανίδη.
- Αντιλαμβανόμαστε το παράπονο του Iotoff, αλλά τι να του κάνουμε; Είναι Βούλγαρος, σαν τον Κανιάρη, γι' αυτό δεν μπορεί να πάρει σταθμό του Μετρό.
- Ας πάρει ταξί.
- Άσχετο: Μπατατούδη-Μπαταξούδη.
- Γιατί Θεσσαλονίκη σημαίνει Πολιτισμός με ΠΑΟΚ κεφαλαίο.
- Συζητούσανε για την απόλαυση της τέχνης και μπερδεύτηκαν οι καθηγητάδες στο Ρέθυμνο...
- Σου λέει, δεν μετριέται, άρα δεν υπάρχει.
- Ενώ αν είχανε τον σκύλο του Παυλώφ, θα υπολογίζανε μέχρι σταγόνα την εκκρινόμενη σίελο.
- Φτου τους, να μην ματιάσουμε την ευαισθησία τους!
- Ο Ζντάνωφ ξει.
- Στην πραγματικότητα η ενασχόληση με την τέχνη συνιστά καλλιτεχνική διαδικασία.
- Εκάς οι βέβηλοι γραφειοκράτες, γραβατωμένοι γιάπηδες και στύλοι του συστήματος κάθε λογής.
- Απ' την άλλη πλευρά ο Χριστόδουλος εγκαλεί τον Ιγνάτιο, επειδή κάλεσε τον οικουμενικό πατριάρχη χωρίς την άδειά του!
- Τα ρίχνει και του Μίκη και προετοιμάζεται για το μέλλον (του).
- Auto da Fe και ομολογία πίστεως εδώ και τώρα.
- Δεν του φτάνει η καθημερινή προσευχή της δούλης (του) Παναγιωταρέα;
- «Κύριε, βοήθει μοι τη απιστία.»

Μανωλάκης ο Βομβιστής

Και όμως συμβαίνει

Διεθνές Φεστιβάλ Χορού στην Καλαμάτα

Ανήκει στα καθιερωμένα δρώμενα. Το Διεθνές Φεστιβάλ Χορού της Καλαμάτας που διοργανώνει για 8η συνεχή χρονιά το Διεθνές Κέντρο Χορού ως τμήμα της Δημοτικής Επιχείρησης Πολιτιστικής Ανάπτυξης της πόλης. Είναι ο τόπος συνάντησης ελλήνων και ξένων χορευτών και χορογράφων, η σκηνή όπου παρουσιάζουν το έργο τους σ' ένα πολύχρωμο κοινό, υποψιασμένο και μη, νέες ομάδες ελλήνων χορευτών, ο χώρος διδασκαλίας από σημαίνοντες εκπροσώπους της ορχηστρικής τέχνης για σπουδαστές και επαγγελματίες μέσω των σεμιναρίων που γίνονται, ένα μέρος όπου η τέχνη του χορού, η πλέον παραμελημένη στην ελληνική επικράτεια, είναι δυνατόν, παρά τις γνωστές και κοινές σχεδόν δυσκολίες για όλους ανεξαιρέτως τους πολιτιστικούς θεσμούς της χώρας, να μπολιασθεί με νέα ερείσματα, να προβάλλει αλλά και να αναπτύξει τα δικά της ιδιώματα.

Το φετινό πρόγραμμα, σύμφωνα με την καλλιτεχνική διευθύντριά του Βίκυ Μαραγκοπούλου, πρόκειται να εκταθεί από την αμερικανική μέχρι την αφρικανική ήπειρο, από τις εκκεντρικές καινοτομίες του Αμερικανού Στήβεν Πετρόνιο μέχρι το «Πολιτικό Χοροθέατρο» της Νοτιοαφρικανίδας Ρομπίν Ορλίν που εστιάζεται στη βία και το μίσος της μετα-απαρτχάιντ εποχής. Με αποκορύφωμα την παρουσία του 83χρονου αμερικανού χορογράφου Μερς Κάνιγκχαμ στο Κάστρο της Καλαμάτας, εμπνευστή μαζί με τον Τζων Κέητζ του θεάματος *event*, του συμβάντος έτσι όπως εκλαμβάνεται την παρούσα στιγμή μέσα σε μη συμβατικούς θεατρικούς χώρους όπως τα μουσεία ή τα στάδια.

Το αναλυτικό πρόγραμμα έχει ως εξής:

Πέμπτη 25/7 και Παρασκευή 26/7

Αμφιθέατρο Κάστρου, 9.30 μ.μ.

Ronald K. Brown / Evidence

“Walking Out the Dark”, “Ebony Magazine”, “Upside Down” του Ronald K. Brown.

Σάββατο 27/7 και Κυριακή 28/7

Δημοτικό Θέατρο Καλαμάτας,
Σάββατο: 9.30 μ.μ., Κυριακή: 7.00 μ.μ.

Robyn Orlin / City Theatre & Dance Group

“Daddy, I’ve seen this piece six times before and I still don’t know why they’re

hurting each other...” της Robyn Orlin.

Κυριακή 28/7

Αμφιθέατρο Κάστρου, 9.30 μ.μ.

Stephen Petronio Company

“Strange Attractors” του Stephen Petronio.

Δευτέρα 29/7

Δημοτικό Πνευματικό Κέντρο, 9.30 μ.μ.

Ομάδα Σύγχρονου Χορού Πρόσχημα

“X(Albee)” του Richard Siegal.

Τρίτη 30/7 και Τετάρτη 31/7

Δημοτικό Θέατρο Καλαμάτας, 9.30 μ.μ.

Ομάδα Χορευτές

Modus Vivendi των Μαρία Ανθυμίδου, Αλίκη Καζούρη και Μιχάλη Ναλμπάντη.

Παρασκευή 2/8 και Σάββατο 3/8

Δημοτικό Θέατρο Καλαμάτας,

Παρασκευή: 9.30 μ.μ., Σάββατο: 7.00 μ.μ.

Russell Maliphant Company

“Two”, “Knot”, “Stream”, “Sheer” του Russell Maliphant.

Σάββατο 3/8 και Κυριακή 4/8

Αμφιθέατρο Κάστρου, 9.30 μ.μ.

Merce Cunningham Dance Company

“Event” του Merce Cunningham.

Κυριακή 4/8 και Δευτέρα 5/8

Δημοτικό Θέατρο Καλαμάτας,
Κυριακή: 8.00 μ.μ., Δευτέρα: 9.30 μ.μ.

Compagnie Käfig

“Récital” της Compagnie Käfig.

Σεμινάρια Σύγχρονου Χορού

25/7-5/8: Gwen Welliver

Για περισσότερες πληροφορίες μπορείτε να απευθύνεστε στο:

Διεθνές Κέντρο Χορού Καλαμάτας
Παν. Καίσαρη 6, 24100 Καλαμάτα, τηλ.: 07210-83086 και 90886, φαξ: 07210-26966,

e-mail: dikeho@conxion.gr

Ιστοσελίδα: <http://dikeho.conxion.gr>

Για το έργο του Π.Α. Σινόπουλου

Ο Π.Α. Σινόπουλος είναι ποιητής, μεταφραστής του ποιητικού λόγου, μεταφρασιολόγος, πτυχιούχος Πολιτικής Επιστήμης και Θεολογίας, διδάκτωρ του Α.Π.Θ. Τιμήθηκε σε εκδήλωση που πραγματοποιήθηκε στις 30 Μαΐου στο Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Αθηναίων.

«Ένα από τα προσόντα του Π.Α. Σινόπουλου είναι το τόλμημά του να μεταφράσει τόσο κορυφαία αριστουργήματα της ελληνικής και, στην ουσία, της λογοτεχνίας του ανθρώπου, όπως η Αποκάλυψη του Αγίου Ιωάννη και η Θεία Λειτουργία του Αγίου Ιωάννη του Χρυσοστόμου, στην σύγχρονη μορφή της ελληνικής γλώσσας. Εμείς εδώ αναφέρουμε δύο μόνο από τα σπουδαία επιτεύγματά του σε αυτόν τον τομέα», αναφέρεται σε κείμενο της Έδρας των Ελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου της Καλιφόρνιας.

Από τους ομιλητές στην εκδήλωση, (Στ. Παπαδόπουλος, Μ. Μερακλής, Γ. Γώτης και Λάουρα Μαράτου) έγιναν επίσης αναφορές στη μετάφραση του Ρωμανού του Μελωδού, στις έρευνες του Σινόπουλου στον χώρο των κοινωνικών επιστημών, στο βιβλίο *Κέρογος* και στο *Μυκηναϊκό Ποίημα*.

Η τιμητική εκδήλωση έκλεισε με τον Π.Α. Σινόπουλο, που διάβασε αποσπάσματα από την τελευταία του ποιητική δουλειά.

Ο.Φ.

Φεστιβάλ Χορού.

Συνεχίζεται το Φεστιβάλ Χορού που διοργανώνει το Σωματείο Ελλήνων Χορογράφων, στο θέατρο “Κ. ΔΑΝΔΟΥΛΑΚΗ”.

Για το επόμενο δεκαπενθήμερο το πρόγραμμα περιλαμβάνει τρία τριήμερα παραστάσεων:

17, 18 και 19 Ιουνίου το Χοροθέατρο “Αλλού, εδώ, παντού” με χορογράφο την Πατρίτσια Λάζου.

22, 23 και 24 Ιουνίου “Μετ’ εμποδίων” και “Α ΚΙΝ” με χορογράφους την Μαρουσώ Καραλέγκα και την Μαρίνα Μαυρογένη.

27, 28 και 29 Ιουνίου “Αμάλγαμα”, με χορογράφο την Μαρία Γοργία.

Το τελευταίο λεπτό - Προς το τέλος της αιωνιότητας

Μια έκθεση στο Λόντι της Ιταλίας

Μια έκθεση που συγκεντρώνει τις ιδέες 50 καλλιτεχνών και πολλών διανοουμένων για το τελευταίο λεπτό μιας ζωής, ενός πολιτισμού ή του ίδιου του πλανήτη.

Καλλιτέχνες απ' όλον τον κόσμο, από τη Νότιο Αφρική και τη Βοσνία, από το Βέλγιο και το Μεξικό από το Τόκυο και την Αλβανία αναρωτιούνται και σχολιάζουν με την ίδια σκληρότητα και απαισιοδοξία τις ακραίες καταστάσεις που θα μπορούσαν να αποτελούν τον προθάλαμο ενός τέλους. Θέματα όπως η αποσύνθεση, ο ακρωτηριασμός, η καταρράκωση του ανθρώπινου σώματος όσο και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας φαίνεται ότι απασχολούν περισσότερο τους καλλιτέχνες της έκθεσης που φέρουν τελικά στο προσκήνιο ένα πλήρες δειγματολόγιο της ανθρώπινης παράνοιας των τελευταίων χρόνων. Σκουπίδια, συντρίμια, απειλές και εφιάλτες

αποτελούν τα συστατικά μιας γενικής αταξίας (ή σύγχυσης) που τροφοδοτεί το υποσυνείδητο των καλλιτεχνών.

Πιο... ψύχραιμοι οι διανοούμενοι που κλήθηκαν να δώσουν τη γνώμη τους επί του θέματος, όπως για παράδειγμα η ογδοντάχρονη αστρονόμος από τη Φλωρεντία, Μαργαρίτα Χακ: «...σκέφτομαι το σύμπαν. Αλλά εδώ δεν έχει νόημα να μιλάμε για το τελευταίο λεπτό, γιατί το διάστημα θα εξακολουθήσει να εξαπλώνεται επ' άπειρον, οι γαλαξίες θ' απομακρύνονται ο ένας από τον άλλον όλο και περισσότερο, η ύλη από την οποία αποτελούνται τα άστρα θα εξαντληθεί σιγά-σιγά και θα εγκλωβισθεί μέσα σε αστέρια χωρίς καμιά πηγή ενέργειας, αστέρια που πεθαίνουν ή είναι ήδη νεκρά και το σύμπαν θα είναι όλο και περισσότερο ένας χώρος κενός και σκοτεινός... Αυτή τη στιγμή που γράφω είμαστε μάρτυρες της πα-

ράλογης θέλησης από πλευράς του ισραηλινού πρωθυπουργού Σαρόν να καταστραφεί ο παλαιστινιακός λαός, πράγμα που δεν ενστερνίζεται ούτε η πλειονότητα των Ισραηλινών. Και όμως υπάρχει μια αυτονόητη λύση: να ζήσουν και τα δυο έθνη ειρηνικά, το ένα πλάι στο άλλο, στη γη όπου εδώ και αιώνες έζησαν οι πρόγονοί τους».

Στην έκθεση συμμετέχει και ο νεαρός έλληνας καλλιτέχνης Πάνος Γιάκας (1978) ενώ ένα από τα εκτεθειμένα έργα (του Βρετανού Μαρκ Κουιν) προέρχεται από τη Συλλογή Δασκαλόπουλου.

Εντυπωσιακό –και πάλι– το βίντεο του Αλβανού Σίςλεϋ Ζάφα με θέμα τη μετανάστευση των φτωχών: ένας νεαρός άνδρας που μοιάζει σε όψη και σε συμπεριφορά με χρηματιστηριακό πράκτορα διανέμει... μετανάστες στα διάφορα τραίνα που φεύγουν για την Ευρώπη.

Νατάσα Ρουχωτά

LIFE and style (Ό,τι βλέπετε και ό,τι διαβάζετε δεν είναι χρυσός)

Ηθρυλούμενη ανάμιξη του πρώην υπουργού εξωτερικών της Αμερικής δόκτορος Κίσινγκερ σε πραξικοπήματα και πολέμους σ' ολόκληρο τον πλανήτη, φαίνεται να αποδεικνύεται πλέον περίτρουνα. Η καταστροφική δράση του, αντικείμενο πάμπολλων συζητήσεων, υποθέσεων και θεωριών συνωμοσίας, προκύπτει αβίαστα από το υλικό που έχει συγκεντρωθεί. Καταπέλτης τα εμπιστευτικά έγγραφα και οι μαρτυρίες των ανθρώπων του Λευκού Οίκου ή των μυστικών υπηρεσιών που λύνουν τη σιωπή τους αποκαλύπτοντας ένα σκηνικό φρίκης που σημάδεψε τις ζωές και υπονόμωσε το μέλλον των κατοίκων πολλών χωρών του πλανήτη, εξαιτίας παρεμβάσεων στην οικονομία, τις οικολογικές καταστροφές, την καταπάτηση των δικαιωμάτων και της ελευθερίας, τη διατάραξη της ψυχικής ισορροπίας που όλα τα προηγούμενα συνεπάγονται...

Παρ' όλα αυτά ο κυνισμός –αποτέλεσμα των διαψεύσεων σε πολλά πεδία, με χειρότερο τη συνειδητοποίηση ότι πολλά αριστερά ή «επαναστατικά» μοντέλα είχαν ως ενδελεχές συστατικό τον αυταρχισμό– δημιουργεί ένα αίσθημα δυσπιστίας απέναντι στους λίγους «φερέλπιδες» «εκδικητές» της δημοκρατίας. Τα πράγματα σήμερα έχουν

αλλάξει και μοιάζει λίγο με παρειστικό απωθημένο το «άνοιγμα φακέλλων» – ή με σπονδή σε μια νεότητα που πέρασε, φυσικά, ανεπιστρεπτή. Ίσως ο γενικευμένος αντιδραστικός λόγος των Μπερλουσκονικού τύπου media να έχει αμβλύνει την ικανότητα πρόσληψης πληροφοριών που αφορούν στη δικαίωση όσων βίωσαν την κατάλυση των ατομικών ελευθεριών στη χώρα τους, και άλλωστε η –τεκμηριωμένη πλέον– αποκάλυψη του ρόλου του Χ. Κίσινγκερ έρχεται λίγο αργά, μετά δηλαδή την αποκάλυψη της ιδιοσυστασίας καθεστώτων (του πρώην «ανατολικού μπλοκ», του κινεζικού μοντέλου, των ερυθρών Χμέρ κ.λπ.) που αποτέλεσαν τον αντίποδα της πολιτικής (sic) δράσης του, οπότε δεν εκπλήσσει και δεν τρομάζει. Εντυπωσιάζει όμως ο κυνισμός, η ακρίβεια και η ψυχραιμία με την οποία αποδέχθηκε (;) την ιστορική ευθύνη τέτοιων πράξεων και απέκλεισε από το πεδίο της παντοδυναμίας του το πιθανό μελλοντικό «ανάθεμα», γεγονός που αρκεί για να τον κάνει έναν «μικρό διπλωμάτη», αν βεβαίως δεχθεί κανείς ότι η σπουδαιότερη ικανότητα ενός διπλωμάτη και πολιτικού είναι η διορατικότητα. Απόλυτος κυρίαρχος και βραβευμένος με Νόμπελ Ειρήνης, χρυσοπληρω-

μένος συμβουλάτορας των πρωθυπουργικών «αυλών» της Ευρώπης, παρουσιάζεται μέσα από την εγκληματική του δράση ως ένα «εκτελεστικό» όργανο της παράνοιας του Ψυχρού Πολέμου, και όχι ως εμπνευστής μιας μακρόπνοης πολιτικής. Η δράση ανθρώπων σε νευραλγικά πόστα σε καιρούς ελέγχου, έντασης –πραγματικής ή τεχνητά διαμορφωμένης–, μισαλλοδοξίας και αντιδημοκρατικών διαθέσεων, προκειμένου να προστατευθούν αποτελεσματικά και να διατηρηθούν οι «σφαίρες» επιρροής, όταν η μεγάλη ένταση «κοπάσει» ή συμβεί κάποια αλλαγή, μπορεί να παρουσιάσει κοινά χαρακτηριστικά μ' αυτή των εγκληματιών πολέμου. Σ' αυτή την κατηγορία υπάγεται προφανώς και η δράση του Δρ. Κίσινγκερ. Η ενοχή του θεωρείται βέβαιη και απαλλαγμένη από το βάρος των θεωριών συνωμοσίας, κρίμα μόνο που οι αλλαγές των δύο προηγούμενων δεκαετιών μας κάνουν να υποδεχόμαστε το «νέο» με δυσπιστία ή αδιαφορία – στην καλύτερη περίπτωση...

(Με αφορμή το «Ρεπορτάζ χωρίς σύνορα» του Σ. Κούλογλου στη NET, 30/5, για τον Χ. Κίσινγκερ.)

Νατάσσα Χασιώτη

«Είμαι στρατευμένος με τις εμμονές μου»

Ξάφνιασε ευχάριστα το κινηματογραφικό κοινό ο Κωνσταντίνος Γιάνναρης με την ταινία «Στην άκρη της πόλης» το 1998, με την αμεσότητα της περιγραφής και την ρεαλιστικότητα των εικόνων. Η πρώτη εμφάνισή του είχε γίνει το 1984 με την μικρή μήκους ταινία «Framed Youth». Ακολούθησαν και άλλες ταινίες και ταυτόχρονα συμμετοχές και βραβεύσεις σε διάφορα φεστιβάλ. Το 1995 με το «Μια θέση στον ήλιο» κέρδισε το βραβείο καλύτερης ταινίας στο Φεστιβάλ Δράμας, ενώ με το «Steps to Heaven» πήρε μέρος στο δεκαπενθήμερο των σκηνοθετών στις Κάννες. Το 2002 τον βρίσκει με την νέα του ταινία, τον «Δεκαπενταύγουστο», η οποία είχε μεγάλη απήχηση στο ελληνικό κοινό.

Τη συνέντευξη πήρε
ο Σωτήρης Λέτσιος

• Βλέποντας την πρόσφατη ταινία σου «Δεκαπενταύγουστος» συνειδητοποιούμε ότι βρισκόμαστε μπροστά στην επίδειξη ενός πρωτόγονου ρεαλισμού –που θυμίζει την «Ευδοκία» του Δαμιανού– που ταυτόχρονα τρομάζει τον θεατή αλλά και τον ευχαριστεί...
– Δεν ξέρω εάν είναι έτσι ακριβώς τα πράγματα, αλλά έτσι βλέπω και ερμηνεύω τον κόσμο της Αθήνας και της Ελλάδας μέσα και από τις προσωπικές εμπειρίες μου. Ναι, όντως πολλοί μου είπαν ότι τρόμαξαν, αν και νομίζω ότι έδωσα ένα αποτέλεσμα μαλακό, ότι δεν είναι τόσο σκληρή όπως οι προηγούμενες ταινίες μου. Τον Δαμιανό τον εκτιμώ και τον θεωρώ ως τον σημαντικότερο των τελευταίων 30 χρόνων. Μακάρι να έχει το έργο μου επιρροές

από αυτόν... Έτσι βλέπω όμως και την ελληνική κοινωνία, όπως στο έργο. Στις προσωπικές μας σχέσεις διακρίνω μια βαρβαρότητα και απορώ γιατί δεν το βλέπουν και οι άλλοι.

• Ο ρεαλιστικός κινηματογράφος τι μέσα πρέπει να χρησιμοποιήσει για να γίνει πειστικός;

– Με βάση το δικό μου έργο μπορώ να μιλήσω. Κάθε σκηνή στην ταινία είναι κοφτή, διακρίνεται ένα επιγραμματικό στοιχείο και αυτό απηχεί τις επιρροές μου από την ποίηση του Καβάφη. Η ποίησή του είναι σταράτη, δεν αφήνει καμία αμφιβολία, όλα όσα λέγονται είναι συγκεκριμένα. Μέσα σε λίγες γραμμές υπάρχει μια ανελέητη εξέλιξη. Μπορεί να τρομάξει τον θεατή αυτός ο ρυθμός που με έναν απότομο τρόπο δεν επιτρέπει να σκεφτείς ότι πιθα-

νόν να υπάρχει και άλλη ερμηνεία.

• Δείχνεις ένα είδος λατρείας απέναντι στην εικόνα και ιδιαίτερα όταν απομονώνεις ορισμένα αντικείμενα και τα μεγεθύνεις με τον φακό. Αυτό δεν αποτελεί ένα σχόλιο της πραγματικότητας;

– Είναι ένα σχόλιο, είναι ένα φετίχ... Μου αρέσουν αυτά τα απόλυτα φωτεινά στιγμιότυπα με πολύ κοντινούς φακούς. Νιώθω ότι με ένα 85άρι ή ένα 120άρι φακό «σκίζω» την επιφάνεια της πραγματικότητας. Δεν έχω φετίχ μόνο με την απογύμνωση του σώματος αλλά με ενδιαφέρει και η ύλη. Το να αποτυπώσω την ίδια την υφή μέσα στον μικρόκοσμο της με ενδιαφέρει πιο πολύ από το ν' αποτυπώσω ένα τραπέζι.

• Τα σώματα εκπέμπουν μια ποιητική αύρα και ο σκηνοθέτης προσπαθεί να

συγκρατήσει τον ρυθμό με τον οποίον κινούνται

— Όλα είναι παλμός και ρυθμός, και στην λογοτεχνία και στον κινηματογράφο. Βλέπουμε στο θέατρο τον ηθοποιό να χάνει το μέτρο του παλμού που έχει η συγκεκριμένη σκηνή. Ένα πράγμα που έχει μια απόλυτη αλήθεια εάν το παίζεις σε μια ορισμένη συχνότητα, θα χάσει την δύναμή του εάν απομακρυνθείς από τον ρυθμό με τον οποίο το έπαιξες την προηγούμενη φορά.

• Οι περισσότεροι ηθοποιοί σήμερα προσαρμόζουν τη δουλειά τους σύμφωνα με τις ανάγκες της τηλεόρασης και ίσως αυτό να δυσκολεύει τη συνεργασία με τους σκηνοθέτες...

— Η τηλεόραση σίγουρα έχει λιγότερες απαιτήσεις και εκεί οι ηθοποιοί τεμπλιάζουν. Παίζουν με μια ποιότητα κατώτερη των περιστάσεων. Γιατί τι νομίζετε; Στον παλαιό ελληνικό κινηματογράφο του '60 και του '70 οι ηθοποιοί έπαιζαν σε στιλ επιθεώρησης. Και έπαιζαν πολύ χειρότερα απ' ό,τι οι ηθοποιοί της τηλεόρασης σήμερα. Τα σημερινά παιδιά δουλεύουν σε πολύ στενά όρια με πιεσμένα χρονοδιαγράμματα, με λίγα γυρίσματα, χωρίς να υπάρχει περιθώριο για ευελιξία στην ερμηνεία.

• Ποιο είναι το στίγμα του σημερινού ελληνικού κινηματογράφου;

— Δεν υπάρχει κάτι ενιαίο. Εάν υπήρχε στη μεταπολίτευση άνθηση του πολιτικού κινηματογράφου οφειλόταν στην ιδεολογική πόλωση της κοινωνίας. Και σήμερα στην Ελλάδα υπάρχουν οι λεγόμενοι «δεινόσαυροι» του ευρωπαϊκού αρτ χάουζ, που κινούνται στα πρότυπα του '60 και '70. Άλλοι ακολουθούν το ρεύμα μιας δήθεν κωμωδίας που σε τελική ανάλυση είναι μια σαχλαμάρα, ευκαιρία για αρπαχτή... Και άλλοι που χωρίς να δημιουργούν μεγαλεπήβολα σκηνικά προσπαθούν να βγάλουν κάτι μέσα από την προσωπική εμπειρία τους και να αγγίξουν με τις ιστορίες τους το ευρύτερο σύνολο.

• Θεωρείς τον εαυτό σου στρατευμένο σε μια ιδέα;

— Στρατευμένος στον χώρο του κινηματογράφου και στις εμμονές μου. Αυτές εξυπηρετώ. Το βρίσκω δύσκολο να μου δώσει κάποιος ένα σενάριο και να του εμψύσω την ψυχή. Ο κόσμος έχει βαρεθεί τις διάφορες φόρμες, θέλει να δει μια ιδιόρρυθμη φωνή άσχετα εάν έχει ή όχι ατέλειες...

• Ο θάνατος ως στοιχείο είναι έντονο στο έργο σου...

— Ίσως επειδή γνώρισα τον θάνατο από πολύ μικρή ηλικία σε ανθρώπους που βρίσκονταν κοντά σε μένα είτε ήταν φίλοι ή εραστές. Θα έλεγα ότι ο θάνατος με έχει σημαδέψει, επειδή είδα να εξαφανίζεται ολόκληρη η γενιά μου στις μητροπόλεις της Δυτικής Ευρώπης και της Βόρειας Αμερικής. Σε σχέση με τους γονείς μας η δική μας γενιά είχε όλα τα εφόδια για να ζήσει και να κάνει μακρόπνοα όνειρα, είμασταν πολύ καλομαθημένοι στην ιδέα ότι δεν θα μας άγγιζε ο θάνατος. Οι υποσχέσεις του δυτικού ορθολογισμού ξαφνικά διαψεύστηκαν. Σε όλες τις ταινίες μου ο θάνατος είναι παρών και έρχεται μέσα από ένα τόσο απατηλό πράγμα όπως είναι η επιθυμία της σάρκας και της αγάπης. Μάλιστα έχω κληθεί να συμμετάσχω στις εκδηλώσεις που θα γίνουν στη Σαλαμάνκα της Ισπανίας, τη νέα πολιτιστική πρωτεύουσα, και να μιλήσω σε ένα κινηματογραφικό συμπόσιο για την εμμονή του θανάτου στο έργο μου. Με όσα με ρωτάς, μου δίνεις την αφορμή να γράψω και να εκφρασθώ περισσότερο γι' αυτό. Από το 1989 και τις πρώτες μικρού μήκους ταινίες που είχα κάνει — όλες έχουν σχέση με το θάνατο. Και στον «Δεκαπενταύγουστο» υπάρχει ο θάνατος, αλλά προσπαθώ να βρω μια διέξοδο μέσα από μια μεταφυσική ελπίδα και αναζήτηση, η οποία σαφώς δεν υπάρχει στις άλλες ταινίες.

• Η στάση που τήρησε το κινηματογραφικό κατεστημένο απέναντί σου μείωσε τις ελπίδες σου απέναντι στον ελληνικό κινηματογράφο;

— Ήθελαν οι άνθρωποι του διεφθαρμένου καθεστώτος στον κινηματογράφο να με τιμωρήσουν για τη διαμαρτυρία μου το 1998 στη Θεσσαλονίκη προς τον Αγγελόπουλο. Και ο ίδιος ο Αγγελόπουλος το ήθελε. Εντάξει, ελπίζω να έχω πληρώσει την αμετροέπειά μου εκείνης της εποχής... Ο κινηματογράφος αποτελεί έναν μικρόκοσμο όπου αντακλάται ό,τι συμβαίνει στην πολιτική ζωή της Ελλάδας με τα ίδια συμπτώματα διαφθοράς. Με τρομάζει ο τρόπος που εμποδίζουν τους νέους ανθρώπους να προχωρήσουν και ν' αναδειχθούν. Θέλουν να βρίσκονται με κάθε τρόπο στην κορυφή συνέχεια οι ίδιοι άνθρωποι.

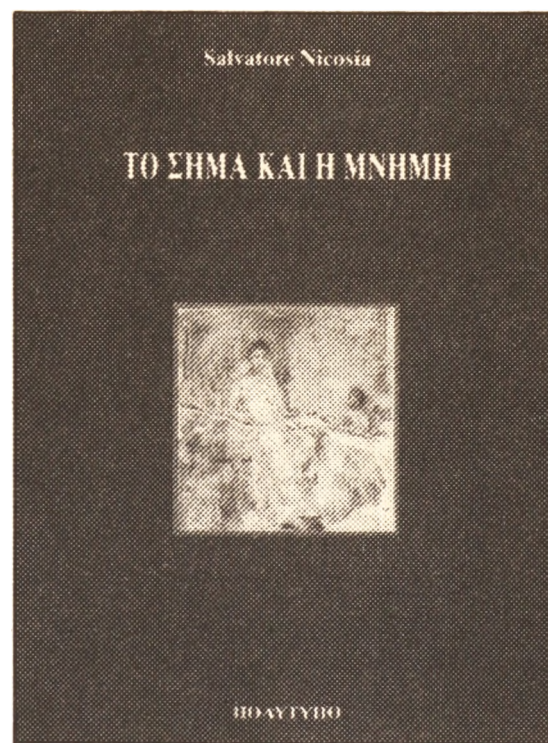
Salvatore Nicosia

ΤΟ ΣΗΜΑ ΚΑΙ Η ΜΝΗΜΗ

Ταφικά επιγράμματα
από την αρχαία Ελλάδα

Μετάφραση:
Ευριπίδης Γαραντούδης

Από τις χιλιάδες επιγραφές που διασώθηκαν παρουσιάζεται μία σημαντική επιλογή που περιέχει κείμενα από τον 7ο π.Χ. αιώνα μέχρι τον 4ο μ.Χ. Αρχαίο κείμενο, μετάφραση, σχόλια. Έκτενής εισαγωγή του ελληνιστή Σαλβατόρε Νκοζία. Τετράχρωμες απεικονίσεις από τις επιτύμβιες στήλες της Δημητριάδος.

Η επιτύμβια επιγραφή διαωνίζει τό όνομα και την ταυτότητα ενός ατόμου, μαρτυρεί τον τρόπο που έζησε και πέθανε, χαράζει την παρουσία του στη μνήμη του κοινωνικού συνόλου, προτείνοντάς τον σαν ήρωικό πολιτικό, ήθικό παράδειγμα και του ξαναδίνει τη μοναδική μορφή ύπαρξης που μπορεί να συνεχίζει ακόμα και μετά το θάνατο.

Έκδόσεις
ΠΟΛΥΤΥΠΟ

Ένα στα τρία; Καλά πάμε!

Αν από το ένα τρίτο του συνόλου των παραστάσεων του Φεστιβάλ Αθηνών που παρακολουθούμε φεύγουμε με προμήθειες και για το σπίτι, κι αναλώνουμε εντός του θεάτρου –πλην ευχαρίστως– τα προσφερόμενα από το δεύτερο τρίτο, δεν είναι καθόλου πολύ –αν και θα προτιμούσαμε να μην συμβαίνει– το υπόλοιπο τρίτο των παραστάσεων να μας είναι αδιάφορο έως ενοχλητικό. Αφ' ενός μεν καθώς τα μέχρι στιγμής ποσοστά, υποκειμενικά πάντα, δικαίωσης των επιλογών του Ελληνικού Φεστιβάλ είναι πολύ υψηλότερα απ' ό,τι συμβαίνει συνήθως, αφ' ετέρου δε διότι περί τέχνης πρόκειται και το ανησυχητικό θα ήταν να μας αρέσουν όλα. Εξίσου ανησυχητικό θα ήταν και το αντίθετο.

AIDA GOMEZ: ΣΑΛΩΜΗ (31.5.2002)

Σκηνοθεσία: Carlos Saura

Χορογραφία: Jos Antonio

Μουσική: Roque Banos & Tomatito

Καλοστημένη παράσταση, πολύ πάνω από τα όρια του αξιοπρεπούς, αλλά πολύ μικρή. Τόσο μικρή (γύρω στα 45 λεπτά), που ο συμπαθέστατος σκηνοθέτης αναγκάστηκε να (ξανα)εφαρμόσει την πληκτικά «πολυφορεμένη» συνταγή-μπαγαποντιά που κατ' ευφημισμόν αποκαλείται Preludio στην αρχή και Postludio στο τέλος, «και καλά» για να μας μπάσει «στο κόλπο» και για να μας βγάλει σώους και αβλαβείς απ' αυτό. Μα αυτό θα ήταν αναγκαίο μόνο αν «το κόλπο» μπορούσε να μας βλάψει, πράγμα που προφανώς πιστεύει για τη δουλειά του όποιος το εφαρμόζει. Κι αν το Pre/Post-ludio στον κινηματογράφο «γράφει» (εξάλλου το σινεμά έχει τίτλους μπροστά και πίσω από το «κυρίως» πιάτο), δε σημαίνει ότι και στο θέατρο λειτουργεί. Ειδικά όταν περιμένουν εναγωνίως κάποιες χιλιάδες πεινασμένων –ο καθένας για τους λόγους του– θεατών, που έχουν στριμωχτεί στο εντελώς αντιορθοπεδικό Ηρώδειο, έχοντας προηγουμένως «νουθετηθεί» περί του «θεικού» της παραστάσεως από τα μέσα. Εμείς πάντως εμμένουμε στην εκ του αποτελέσματος κρίση. Και το αποτέλεσμα είναι πως βαρεθήκαμε. Πάνω από είκοσι λεπτά γυμναστικών επιδείξεων επί σκηνής στάθηκαν αρκετά για να φτάσουμε στην πραγματική έναρξη της παράστασης

«ξενέρωτοι». Στο κάτω-κάτω της γραφής εαν αμφισβητούσαμε το κατά πόσον οι χορευτές κατέχουν το ψευδοφλαμένγκο ως «σπορ», δεν θα είχαμε πάει καθόλου στο θέατρο. Στο θέατρο όμως βρεθήκαμε για να απολαύσουμε το μέγεθος στο οποίο το κατέχουν ως τέχνη. Και δεν το απολαύσαμε. Τουλάχιστον όχι όσο άξιζε στην καθαυτή παράσταση. Γιατί η Σαλώμη είχε πολλές αρετές. Πρώτα-πρώτα η ίδια η Σαλώμη (Aida Gomez). Και μόνο το όνομά της προϊδεάζει για μια τουλάχιστον περιπετειώδη νύχτα. Μια βέρα σπανιόλα. Λίγο ξανθότερη από το αναμενόμενο, αλλά δεν μπορούσε να τα έχει όλα. Πάντως τα υπόλοιπα... τα διέθετε! Και δεν αναφερόμαστε, όχι μόνον, στα αποκαλυφθέντα στο τέλος του χορού των επτά πέπλων κάλη της (που ξάφνιασαν –άκουσα– και τον κ. πρωθυπουργό!), αλλά περισσότερο στη σκηνική της παρουσία. Άψογη τεχνικά, όπως άλλωστε όλος ο θίασος, καλοστημένη και μετρημένη. Κατά τη γνώμη μας όμως τα εύσημα της παράστασης αξίζουν στον επιβλητικό Ηρώδη (Paco Mora). Ένα, χωρίς υπερβολή, «βουνό κρέας», που όμως χόρευε με απίστευτη χάρη και δυναμισμό, ερμηνεύοντας άψογα τις μεταπτώσεις που υπαγόρευε ο ρόλος του. Στα καλά στοιχεία της παράστασης θα μπορούσε να ενταχθεί και η μουσική, αν ήταν κατά τι τολμηρότερη. Ο συσχετισμός του ισπανικού στοιχείου, απαραίτητου λόγω χορευτικού ιδιώματος, με το μεσανατολίτικο, επίσης απαραίτητου λόγω θεματολογίας, θα μπορού-

σε να είναι πετυχημένος, αν και τα δύο στοιχεία δεν «λειαίνονταν» από τους συνθέτες, με αποτέλεσμα να καταντήσουν «λάιτ έθνικ», αφήνοντας στο περιθώριο το βασικό συστατικό αυτών των μουσικών, τον πρωτογονισμό τους. Βέβαια το «λάιτ έθνικ» «έδενε» ομαλά με την –αναμενόμενη για όποιον έχει δει έστω και μια ταινία του Saura– συνολική αισθητική μιας τελικά ευρείας κατανάλωσης παράστασης. Απλά το «όλον» λειτούργησε κάπως σαν τα τυρογαριδάκια. Τα απολαμβάνεις τρώγοντας λαίμαργα, αλλά σε δυο λεπτά έχεις ξαναπεινάσει και το χειρότερο δεν μπορείς να φας άλλο γιατί έχεις μπουχτίσει.

RUHR TRIENNALE - ZT HOLLANDIA: ΒΑΚΧΕΣ (2.6.2002)

Σκηνοθεσία: Paul Koek & Johan Simons

Σκηνικά: Leo de Nijs

Μουσική: Nouri Iskandar & επιτελείο του ολλανδικού Veenstudio

Μια παράσταση που μπορεί να μην ήταν ακριβώς οι Βάκχες του Ευριπίδη,

είχε ωστόσο πολλά να πει, τα περισσότερα απ' τα οποία τα είπε. Αυτό που την έκανε να είναι μια «πολύ καλή» αλλά όχι μια «υπέροχη» παράσταση ήταν οι υπερβολικοί της χρόνοι. Ειδικότερα τα χορικά εξάντλησαν τα όρια της αντοχής και της υπομονής. Πριν αναφερθούμε στα «φάλτσα» της παράστασης, ξεκαθαρίζουμε πως η επιλογή του συγκεκριμένου σύριου συνθέτη σε συνάρτηση με το πρίσμα της παράστασης κρίνεται ως εξαιρετικά εύστοχη. Εύστοχη και η προσπάθεια συνένωσης ενός σύγχρονου ιδιώματος με αυτό του λαϊκού μεσανατολίτικου. Η παραγωγή ήταν κεντροευρωπαϊκή, η σκηνοθεσία τίμια, σύγχρονη, εξαιρετική θα λέγαμε, ο δε χορός, διδαγμένος –κατά τον Ευριπίδη– από τον εκ Λυδίας ερχόμενο Βάκχο, αποτελούνταν από σύριους τραγουδιστές, οι οποίοι υποστηριζόμενοι από ζωντανή μουσική αναπαριστούσαν ένα διακομιστικό κέντρο προσφύγων με όλα τα παρελκόμενα και τραγουδούσαν στα αραβικά (υποθέτω). Η αντιρατσιστική πρόθεση των σκηνοθετών ξέφυγε από την παγίδα του να πραγματοποιηθεί «εξυπνακίστικα» ακριβώς γιατί δεν προσπάθησε στο ελάχιστο να καλυφθεί, πράγμα που θα κρινόταν αφελέες, αφού τα «υλικά» της παράστασης την καθιστούσαν προφανή.

Μ' άλλα λόγια, οι σκηνοθέτες προς τιμήν τους δεν κρύφτηκαν πίσω από το δαχτυλάκι τους, όπως κάνουν οι περισσότεροι ομότεχνοί τους όταν χρησιμοποιούν ως πρόσφαση ένα κλασικό έργο με τρόπο ώστε να «μισο-πουν» και κάτι άλλο, συμπληρώνοντας αυτό που «ήθελε να πει ο ποιητής»... Η περίπτωση των Ολλανδών είχε να πει κάτι, και τόλμησε και το είπε. Σε βαθμό που δεν ενόχλησε καθόλου το γεγονός ότι στα «αραβικά» χορικά δεν υπήρχαν υπέρτιτλοι όπως στο υπόλοιπο έργο. Αυτό είναι κάτι που ούτε ο ίδιος ο Ευριπίδης, καίτοι καινοόμος στην εποχή του, δεν το τόλμησε. Ίνώ το κείμενό του ανέφερε με σαφήνεια πως οι Μαινάδες τη στιγμή της καταληψίας» μιλούσαν λυδικά, τα πρωτότυπα χορικά είναι γραμμένα στα ελληνικά. Την ευρηματική σκηνοθεσία ποστήριξε με τον καλύτερο δυνατό τρόπο το σύνολο των ηθοποιών: Το τρουμπάκι-Αγγελιαφόρος, που τα 'λεγε όλα «ποιηματάκι» ο θηλυκός Τειρεΐας, που κάθε φορά που χρησιμοδοτού-

σε κρατούσε μαύρα κατεψυγμένα κοράκια που μόλις είχαν βγεί από το ψυγείο· ο νεοναζί-Πενθέας, που περιέλουσε με βενζίνη μια από τις Μαινάδες και προς στιγμήν μας λαχτάρησε ότι θα την κάψει κιόλας· ο μέθυσος έως τζάνκι Βάκχος, ο οποίος μονίμως ακροβατούσε πετυχημένα ανάμεσα στη σοφία και την παράκρουση· η αγέρωχη Αγαύη, που ανέλαβε τις ευθύνες της χωρίς να ρίξει ούτε ένα «κροκοδείλιο» δάκρυ· ακόμη και ο μάλλον αδούλευτος Κάδμος – εναρμονίστηκαν και συγχρονίστηκαν άψογα επί σκηνής, δικαιώνοντας τη φήμη του θιάσου. Εκεί που «ξεκούρδιζε» μονίμως η ροή του δράματος ήταν στο μουσικό κομμάτι. Υπερβολικά και άκαιρα μεγάλο και εξόφθαλμων κατευθύνσεων. Οι επιλογές του συνθέτη, όπως προαναφέρθηκε, ήταν εύστοχες. Και τα παρακμιακά πανηγύρια, και το στήσιμο αλά «καφέ Ασάντε» του '50, αλλά και οι ηλεκτροακουστικές παρεμβολές. Δεν πραγματοποιήθηκαν όμως εξίσου εύστοχα. Κι αυτό φάνηκε έντονα εξαιτίας της υπερβολής. Οι τεράστιοι χρόνοι που επέλεξε ο συνθέτης άφησαν στο θεατή τον απαραίτητο χρόνο να αντιληφθεί την αμηχανία του από την πρώτη κιόλας ανάγνωση της μουσικής του. Οι μουσικοί και οι χορωδοί διεκπεραίωσαν άθλο ερμηνεύοντας τα πάντα ζωντανά. Αφού όμως ήταν έτσι κι αλλιώς «καλωδιωμένοι», θα μπορούσαν οι οδηγίες να τους δίνονται από τα ακουστικά, ή τέλος πάντων ο διευθυντής τους να βρίσκεται μονίμως δίπλα τους, αντί να πηγαινοέρχεται στα τύμπανα, πράγμα που στο τέλος κατάντησε εκνευριστικό. Παρά όμως τη συγκεκριμένη ατυχία η παράσταση έδωσε το στίγμα της. Αυτό που καθόρισε την ποιότητα της παράστασης είναι η τιμιότητα με την οποία οι «ξένοι» στάθηκαν απέναντι σ' ένα κλασικό ελληνικό έργο και απέναντι στο ελληνικό κοινό (ο ολλανδός διπλωμάτης που καθόταν στις θέσεις των επισήμων αποχώρησε μετά της συζύγου του στο πρώτο μισάωρο...). «Είμαστε Ολλανδοί κι αυτοί εδώ είναι Σύριοι και θα σας παίξουμε ένα ελληνικό έργο στα ολλανδικά» είπαν. Και το έπραξαν.

ΜΠΑΛΕΤΟ ΜΠΕΖΑΡ: ΕΠΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΧΟΡΟΙ, JUAN Y TERESA, MANOS (7.6.2002)
Μουσική: Μίκης Θεοδωράκης, Φλα-

μένκο, Μάνος Χατζιδάκις αντίστοιχα

Έχος «άστα να πάνε». Αλλά να πάνε πολύ μακριά. Πάρα πολύ μακριά. Η παράσταση εξαιρετική. Τέλεια από τεχνικής και δραματουργικής πλευράς (στο κομμάτι του χορού). Βέβαια ο Μωρίς Μπεζάρ είναι συμπαθής και έμπειρος, δικός μας άνθρωπος, τόσο δικός μας που γράφουμε πια το όνομά του με ελληνικούς χαρακτήρες. Επίσης φίλος καρδιακός επιφανών Ελλήνων όπως ο Μάνος Χατζιδάκις. Είναι ωστόσο μάλλον απίθανο ο Μάνος Χατζιδάκις, κατά τη μακρόχρονη φιλία τους, να παρέλειψε να του εξηγήσει ότι Ελλάδα δε σημαίνει (μόνο) «λιγοκрасί, λιγοθαλασσά και τ' αγοριμού...», πως οι ελληνικοί χοροί δεν είναι (μόνον) το επαναλαμβανόμενο σπαραγματικά «greek syrtaki», πως οι ελληνίδες χήρες δεν φοράνε, τουλάχιστον όχι δημοσίως και κατά συρροήν, μαζί με το μαύρο «τσεμπέρι», και «μπουστάκι» κ.ο.κ. Κλισέ που –ένοχος κι αυτός– ο Ε.Ο.Τ. της δεκαετίας του '60 προσπαθούσε να «περάσει» στην υφήλιο. Επίσης ελέγχεται, κι εδώ σταματάει η κριτική του γηραιού χορογράφου, αν ο ίδιος ο Χατζιδάκις θα ήθελε οι «κόρες», πανέμορφες και λυγρές, να «τονε κλάψουνε» τοιουτοτρόπως. ΜΑΝΟΣ κραύγασε στο τέλος εν ζεύγος εξ αυτών, με υψωμένη τη «μούτζα» του προς το κοινό. Και μαράθηκε... Δηλαδή; Αν η χορογραφία ήταν αφιερωμένη στον Τσε Γκεβάρα ή στον Άρη Βελουχιώτη, πώς θα ήταν το «γραν φινάλε»; Θα προσπαθήσουμε να μην το μάθουμε...

Πάντως ο φίλος απ' τη Μύκονο που συν-παρακολούθησε την παράσταση ένωσε την πατριωτική υπερηφάνεια να ξεχειλίζει τα στήθη του. Και μάλλον ήταν ο μόνος... Οι υπόλοιποι χειροκροτήσαμε από συνήθεια κι από σεβασμό στον παραπαίοντα, πρώην –όπως φαίνεται– πρωτοπόρο χορογράφο και φύγαμε άρον-άρον.

Όπως και να 'χει, ελπίζουμε να συνεχιστεί το «ένα στα τρία», ποσοστό αρκετό για να καταστήσει το αναγκαστικά αθηναϊκό καλοκαίρι από υποφερτό έως ενδιαφέρον.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΥΡΙΑΚΑΚΗΣ
kyriakakisg@ath.forthnet.gr

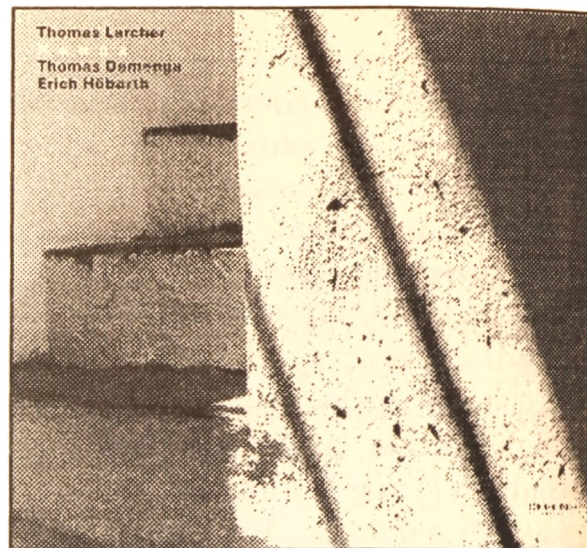
Τι συνδέει άραγε τον δημιουργικό σύγχρονο μουσικό πολιτισμό της χώρας μας με τη γερμανική αισθητική υπεροχή των Εκδόσεων Σύγχρονης Μουσικής (ECM); Πολύ περισσότερα απ' όσα υποδέτει κανείς μελαγχολώντας με τα αειδή των αοιδών της σεξοπίστας και με τα φαιδρά των αφασικών τηλετραγουδοποιών.

Όνειρο μιας αφασικής εποχής

Το άλμπουμ *Trojan Women* (Τρωάδες) με τη μουσική της Ελένης Καραϊνδρου από την ομώνυμη θεατρική παράσταση σε σκηνοθεσία Αντώνη Αντύπα, το οποίο παρουσιάσαμε σε προηγούμενο τεύχος του *Αντί*, φέρει τη σφραγίδα του Μάνφρεντ Άιχερ, παραγωγού και ιδιοκτήτη της ECM. Ο Άιχερ, όπως διευκρίνισε η συνθέτης, «απέσπασε τη μουσική από το κέλυφος της παράστασης, για να της εμφυσήσει αυτονομία και να την ανασυνθέσει, με μαγικά αγγίγματα, σε ένα ενιαίο έργο». Διόλου τυχαία η συνθέτης ηχογραφεί από το 1991 αποκλειστικά για την εταιρεία του Άιχερ και οι *Τρωάδες* είναι η πέμπτη κατά σειρά παραγωγή της ECM με μουσική της. Έχουν προηγηθεί τα εξαιρετικά άλμπουμ *Music For Films*, *The Suspended Step Of The Stork*, *Ulysses' Gaze* και *Eternity And A Day*. Οι εν λόγω παραγωγές εντάσσονται στο ειδικό τμήμα κλασικής και μετακλασικής αισθητικής της ECM, την ετικέτα New Series, στην οποία περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων έργα κορυφαίων

ων μινιμαλιστών και μεταμοντέρνων συνθετών όπως ο Ερίκ Σατί, ο Τζον Κέιτζ, ο Γκάβιν Μπράιαρς, ο Άρβο Περτ, ο Στιβ Ράιχ ή η Μέρεντιθ Μονκ, επίσης έργα πρωτοποριακών συνθετών όπως ο Άρνολντ Σένμπεργκ, ο Μπέλα Μπάρτοκ, ο Λουίτζι Νόνο, ο Άλφρεντ Σνίτκε ή ο Χάινερ Γκέμπελς και γενικότερα ηχογραφήσεις σπάνιας πρωτοτυπίας, δύναμης και γοητείας, οι οποίες δίνουν νέο, διευρυμένο νόημα στο ειδυλλιακό μότο της εταιρείας «ο πιο όμορφος ήχος μετά τη σιωπή». Το μουσικό στοιχείο που διακρίνει τις New Series από τις κατά κύριο λόγο τζαζ κατευθύνσεις του βασικού κορμού των ηχογραφήσεων της ECM, είναι ακριβώς η απόσταση από προκα-

θορισμένες μουσικές ετικέτες ή ιστορικά προσδιορισμένες μορφές έκφρασης. Εδώ η δημιουργική αναζήτηση είναι αυστηρά προσωπική, ένα μοναχικό διαστιλιστικό μονοπάτι, μια άκρως ασκητική διεργασία, η οποία μάλλον τρέφεται από το πνεύμα συλλογικότητας και από τις ευκαιρίες συνεργασίας παρά τις τρέφει. Μ' αυτό τον τρόπο διαιωνίζεται άψογα το πρότυπο των συνθετικών παραγωγών πέντε αιώνων λόγιας ευρωπαϊκής μουσικής παράδοσης και ανατροπής. Ο Μάνφρεντ Άιχερ συνέλαβε την ιδέα της δημιουργίας της ECM στα τέλη της δεκαετίας του 1960. Για την ακρίβεια ήταν 1969 και ταξίδευε ακόμη ως περφόρμερ στη βόρεια Ευρώπη παίζοντας τζαζ και κλασική μουσική. Είχε σπουδάσει στη Μουσι-

ΚΛΑΣΙΚΑ & «ΚΛΑΣΙΚΑ»

Ο Claudio Abbado ερμηνεύει Paul Hindemith: "Mathias der Maler",
"Symphonische Metamorphosen nach Themen von Maria von Weber"
(Deutsche Grammophon)

Στη συμφωνία «Μαθίας ο Ζωγράφος» (1934) τα στοιχεία του μπαρόκ των νεοκλασικών μελετών του Πάουλ Χίντεμιτ (1895-1963) έχουν αφομοιωθεί και μετουσιωθεί σε μια πυκνή, δυναμική γραφή. Η νεοκλασική αρχιτεκτονική της εξέλιξης του έργου, με φουτουριστικές εξάρσεις στο ρυθμό και με αρμονία βασισμένη σε διαστήματα τετάρτης (παρά τρίτης), ψυχογραφεί μια από τις πιο σκοτεινές περιόδους της σύγχρονης ευρωπαϊκής ιστορίας, τον Μεσοπόλεμο. Στις «Συμφωνικές Μεταμορφώσεις μουσικών θεμάτων του Καρλ Μαρία φον Βέμπερ» ο προφανής νεοκλασικισμός παραμένει δεμένος στο άρμα ενός προσωπικού μουσικού οράματος που οδεύει προς τη στιλιστική τελειότητα, ενώ εξωθεί στις έσχατες συνέπειές του τον ασκητισμό πνευματικών δασκάλων όπως ο Φερνάντο Μπουζόνι, Ιταλός δεξιότεχνος του πιάνου και συνθέτης, ο οποίος μεγαλούργησε στη Γερμανία ως μύστης της αφαίρεσης. Ο Μπουζόνι είχε υιοθετήσει μια πολεμική στάση τόσο απέναντι στον γερμανικό ρομαντισμό, που ξεψυχούσε, όσο και απέναντι στον γαλλικό ιμπρεσιονισμό, που μεσουρανούσε, κυρίως μέσα από το έργο του κορυφαίου Κλοντ Ντεμπισί...

Ο Χρήστος Τσανάκας είναι συγγραφέας, ερευνητής των σύγχρονων ρευμάτων αισθητικής.

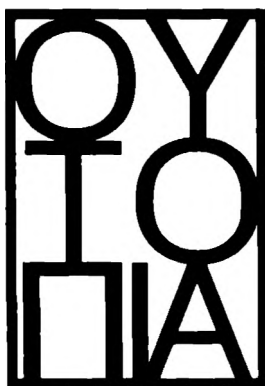
X.T.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Η ειδοποιός διαφορά, που καταξίωσε από την πρώτη στιγμή την προσπάθειά του, ήταν η υποβλητική σφραγίδα του ευρωπαϊκού πολιτισμικού υπόβαθρου, εμφανής σε οποιαδήποτε ηχογράφηση επέπτευσε ο ίδιος. Οι επιλογές του πρότειναν μια ατμόσφαιρα νεορομαντισμού, υπερασπίζονταν μια αίσθηση ενατένισης, καλλιεργούσαν μια μοντέρνα ταυτότητα θετικής ποιότητας, η οποία απλωνόταν από τον ήχο και το στίλ της μουσικής μέχρι το αμπαλάζ

ύφος. Ιδού μερικά προτεινόμενα άλμπουμ που ξεχωρίζουν ανάμεσα στις πρόσφατες παραγωγές του Μάνφρεντ Άιχερ σκιαγραφώντας το πολυδιάστατο αισθητικό τοπίο της ECM: 1. Herbert Henck: Piano Music (μουσική για σόλο πιάνο των συνθετών Κόνλον Νανκάρου και Τζορτζ Αντάιγ), 2. Thomas Larcher: Naunz (μουσική για βιολί, βιολοντσέλο και πιάνο), 3. Misha Alperin: At Home (σόλο πιάνο σε nocturne διάθεση), 4. Markus Stockhausen, Terje Rypdal, Arild Andersen, Patrice Heral: Karta (αυτοσχεδιασμοί με ακουστικά, ηλεκτρικά και ηλεκτρονικά όργανα, σε σουρεάλ νεορομαντικό ύφος), 5. Luciano Berio: Voci (ένα έργο σταθμός για τη σύγχρονη αναδίπλωση της νεοτερικότητας, βασισμένο στην παραδοσιακή μουσική της Σικελίας), 6. Bruno Ganz: T.S. Eliot - Giorgos Seferis (απαγγελία γνωστών ποιημάτων του Έλιοτ και του Σεφέρη από τον κορυφαίο ηθοποιό, με εμβόλιμες ονειρικές συνθέσεις των Κούρταγκ, Καντσέλι και Ξυδάκη). Με μια λέξη: αριστουργήματα!

ΧΡΗΣΤΟΣ ΤΣΑΝΑΚΑΣ

Ζωοδ. Πηγής και Τζαβέλλα 1 • Αθήνα • Τηλ.: 33.02.003

Η «υπεράσπιση» της «Μουργκάνας»

της Τζένης Οικονομίδη

Τον Φλεβάρη του 1948 από το όρος Μουργκάνα ξεκινά η «εαρινή επίθεση» του εθνικού στρατού εναντίον των θέσεων των ανταρτών του Δημοκρατικού Στρατού. Το σύνολο των επιχειρήσεων που διεξήχθησαν εκεί έμεινε στην ιστορία ως οι μάχες της Μουργκάνας και κατέγραψε την πιο θριαμβευτική νίκη του Δημοκρατικού Στρατού. Μια νίκη λαμπρή λίγο πριν το βαθύ σκοτάδι της τελικής ήττας που σίμωνε. Τα γεγονότα της Μουργκάνας κάλυψε με την πένα του ο Δημήτρης Χατζής.

Στρατευμένος μ' αυτό τον τρόπο μας δίνει ένα κείμενο πολεμικής ανταπόκρισης χειμαρρώδες και γλαφυρό, που σε κάθε του γραμμή ακούγεται ο σφυγμός αυτής της συγκυρίας: τα τύμπανα μιας πολύτιμης νίκης. Ο σκοπός του κειμένου ευδιάκριτος απ' την αρχή. Να καταγράψει πιστά τα γεγονότα, να αναποδογυρίσει τα ψέματα των άλλων, να παραθέσει μαρτυρίες, ονόματα, να καταγγείλει. Με δυο λέξεις: να πει τα πράγματα απ' τη μεριά «μας». Γιατί: «Εμείς δεν είπαμε ψέματα»¹. Ο ρόλος του κειμένου επίσης ευδιάκριτος και σαφής. Μέσα στις συνθήκες του πολέμου, να ανεβάσει το ηθικό των μαχητών του Δ. Σ. και παράλληλα να μεταφέρει ένα μήνυμα νίκης σε όσους παρακολουθούσαν και συντάσσονταν μαζί τους.

Κι όμως. Στη συμβολή της Αγγέλας Καστρινάκη στο αφιέρωμα για τον Δ. Χατζή του περιοδικού *Αντί*, το κείμενο αυτό κρίθηκε ως το «ατελέστερο ίσως ενός μεγάλου συγγραφέα», το «πιο φιλοπόλεμο ίσως έργο στη λογοτεχνία της [Ελλάδας]», και ως το έργο που «Ίσως διεκδικεί τα πρωτεία και του πιο ανειλικρινούς πολεμικού κειμένου της ελληνικής λογοτεχνίας». Τόσα «ίσως» είναι τάχα δισταγμός ή έμφαση;

Αλλά ας πάρουμε τα πράγματα με τη σειρά.

Μάλλον τυχαία ήρθε στα χέρια μου «ένα κείμενο για συζήτηση με τους φίλους» της προ ολίγου άγνωστής μου κ. Τζένης Οικονομίδη.

Το κείμενο αφορά την υπεράσπιση της «Μουργκάνας» έναντι μιας άλλης κριτικής αποτίμησης (εν προκειμένω της κ. Αγγέλας Καστρινάκη) στο περσινό αφιέρωμα του *Αντί* στον πεζογράφο Δημήτρη Χατζή.

Για την σφαιρικότερη αντιμετώπιση των επιμέρους έργων του λαμπρού ηπειρώτη πεζογράφου δεν χρειάζεται πολύς κόπος να συμφωνήσουμε.

Στα επόμενα λοιπόν και το παρόν κείμενο της Τζένης Οικονομίδη προσθέτοντας, πιστεύω, ουσιαστικές παρατηρήσεις για ό,τι, σήμερα και τότε, χαρακτηρίζεται στρατευμένη τέχνη, στρατευμένος συγγραφέας κ.λπ.

Μεταξύ άλλων, καλόν είναι ν' ακούγονται πάντα όλες οι φωνές – όλων, με τον α' ή β' τρόπο, των επιζώντων.

Μάρκος Μέσκος, Θεσσαλονίκη 2002

Ο Δημήτρης Χατζής επιλέγει απ' τη φωτιά του πολέμου να μας αφήσει ένα κείμενο. Αυτή ήταν η θέση του, κι όπως είπαμε, η στράτευση του. Όσα κι αν ειπώθηκαν στις μέρες μας για τα μέτωπα που εγκαταλείφθηκαν, για τις διαχωριστικές γραμμές που σβήστηκαν, για τις αντιπαλότητες που εξαφανίστηκαν, δεν μπορεί παρά να αναγνωρίζουμε το χρέος της στράτευσης στους καιρούς της αναμέτρησης². Αν αντί για συγγραφέα είχαμε ζωγράφο, θα μας παρέδιδε μάλλον μια σύνθεση των πεδίων των μαχών απ' αυτές που φτιάχνανε οι καλλιτέχνες που ακολουθούσανε τους στρατηλάτες κάποιους αιώνες πριν. Ίσως τότε το «μικρό κομμάτι κίτρινου τοίχου» που τόσο γοήτευε τον Προυστ στον πίνακα του Βερμέερ, να ήταν αυτό το κείμενο μέσα στο κείμενο, αυτή η στιγμή πραγματικής νεκρικής ησυχίας που προτάσσεται στη «Μουργκάνα»: η επιστολή του αντίπαλου «νεκρού αδερφού» στην αγαπημένη του, γραμμένη λίγο πριν την έναρξη της επίθεσης.

Η επιστολή κομίζει βεβαίως πληροφορίες. Σ' αυτό θα συμφωνήσουμε με την κ. Α. Κ. Είναι μια μαρτυρία. Και αυτός είναι ο ένας λόγος που παρατίθεται. Αν χαρακτηρίσουμε αυτή την παράθεση ως λογοτεχνικό τερέπι, αυτό σημαίνει ότι ξέ-

* Το κείμενο αυτό γράφτηκε και διακινήθηκε αρχικά ως ένα «κείμενο για συζήτηση με τους φίλους μου». Αιτία στάθηκε το κείμενο της Αγγέλας Καστρινάκη, «“Μουργκάνα”: η υπερβολή της απελπισίας», *Αντί*, τχ. 743-4 (27/7/2001), σ. 52-54. Το μεγάλο διάστημα που μεσολάβησε οφείλεται κυρίως στην πεποίθησή μου ότι κάποιος αρμοδιότερος θα το σχολίαζε νωρίτερα.

1. Δ. Χατζή, *Θητεία*, σ. 37, εκδ. Το Ροδακινό, 2000.

2. Στη συγκεκριμένη περίπτωση η αναμέτρηση, που κάποιος μπορεί να πει ότι συμβαίνει πάντοτε, είχε λάβει την πιο δυναμική της μορφή, αυτή της ανοιχτής σύγκρουσης δηλαδή του πολέμου.

ρουμε ότι είναι εξ ολοκλήρου κατασκευασμένο και άρα η χρήση του γίνεται για λόγους δημιουργίας εντυπώσεων. Αλλά αυτό είναι ήδη μια θέση. Ένας άλλος λόγος που παρατίθεται είναι όντως για να μας καταστήσει συμπαθή τον γράφοντα και μέσω αυτού τον αντίπαλο, αφού πρώτ' απ' όλα τον προσωποποιεί. Αναπλάθει το «μισό φαγωμένο πρόσωπο» σ' αυτό το άθιαφτο ράκος και στήνει το φάντασμά του απέναντι στον ίδιο τον συγγραφέα πρώτα και μετά απέναντι στον αναγνώστη, έτσι όπως ήταν πριν η φρίκη του πολέμου το αφανίσει. Θα αφήσουμε κατά μέρος αναρωτήσεις για το αν η φρίκη ενός εμφυλίου πολέμου είναι χειρότερη από αυτή των άλλων πολέμων τη στιγμή που δείχνουν να είναι τόσο συχνοί στην ιστορία, ή αν είναι θλιβερότεροι έναντι των άλλων (λιγότερο θλιβερών;) ιμπεριαλιστικών, λόγου χάρη, ή εθνικών πολέμων. Ο ίδιος ο Χατζής πάντως απ' την αρχή το λέει πως αδελφοκτόνος είναι αυτός ο πόλεμος. Το φώναζαν μας λέει με τον τηλεβόα: «αδέρφια μην έρχεστε».

Αλλά, αλήθεια, γιατί αυτή την ενοχή πρέπει να τη σηκώνει μόνη της η Αριστερά; Πότε ο αντίπαλος τηλεβόας φώναζε «αδέρφια» τους μαχητές της άλλης μεριάς; Αντίθετα, αυτοί που τους «έσπρωχναν από πίσω» τους έλεγαν «πως είμαστε αν Αρβανίτες και Σλάβοι». Στο ποιοι ήταν αυτοί που τους έσπρωχναν ή τους εκβίαζαν να προχωρήσουν αναφέρεται αναλυτικά και με τα στοιχεία που διαθέτει ο Δ. Χατζής. Φαίνεται όμως ότι δεν είναι αρκετά για να θεωρηθούν «εγκλωβισμένα αδέρφια μας» οι φαντάροι του εθνικού στρατού. Αν όντως είναι έτσι, μήπως τότε μιλάμε για έναν καθωσπρέπει εμφύλιο, όπου ο εχθρός αδερφός, όταν περνάμε από τον ήρεμο συλλογισμό στα ταμπούρα της μάχης, γίνεται νέτασκέτα εχθρός και για τις δύο πλευρές;

Για τον Δημήτρη Χατζή όμως, η απάντηση δεν είναι τόσο αβίαστη. Η μετάβαση δηλαδή από την έννοια του αδερφού σε εκείνη του εχθρού δεν γίνεται σε καμία περίπτωση χωρίς καμία εξήγηση, όπως ισχυρίζεται η Αγγέλα Καστρινάκη, αφού ο συγγραφέας «ξοδεύει» 15 σελίδες, το 1/4 του συνολικού κειμένου, για να περιγράψει ακριβώς την συγκρότηση των αντιπάλων στρατοπέδων μέχρι την τελική τους αντιπαράθεση σε θέση μάχης. Απ' τις δραστηριότητες των πρώτων ανταρτικών ομάδων στην Ήπειρο μέχρι την κατοχή της Μουργκάνας από τις δυνάμεις του Δημοκρατικού Στρατού. Την περιγραφή της «προετοιμασίας» του βουνού για τη μάχη. Από την σύνθεση και την ανάπτυξη του εχθρικού εθνικού Στρατού μέχρι την αναλυτική αναφορά στο παραστρατιωτικό τάγμα του Γαλάνη και στις κτηνωδίες του, γνωστές βεβαίως στην Ήπειρο, αφού «αυτός ο Γαλάνης», ήταν ο Μπαμπούλας που ίσκιωνε τον ύπνο των μικρών παιδιών τότε, γο-

Ο Δημήτρης Χατζής σε αμπί κάπου στα βουνά το καλοκαίρι του 1948.

νιών δικών μας αργότερα³. Με δυο λόγια, σ' αυτές τις σελίδες εξηγείται ότι δεν ήταν ο Κάιν και ο Αβελ που συναντήθηκαν στα χαρακώματα της Μουργκάνας, αλλά δύο στρατόπεδα που οργανώθηκαν το ένα απέναντι στο άλλο, βήμα-βήμα, δύο και πλέον χρόνια πριν την οριστική αναμέτρηση. Όλα τα παραπάνω ιστορούνται σ' αυτές τις 15 σελίδες που χωρίζουν και τις δύο κατά σειρά παραπομπές της Α. Κ. στο κείμενο του Δ. Χ. Είναι απορίας άξιο πως από την πρώτη σελίδα του κειμένου έχουμε τέσσερις παραπομπές ενώ αυτές οι 15 σελίδες παραγράφονται. Και μάλιστα με τον τρόπο που η Α.Κ. μας λέει ότι ο Δ. Χ. παραγράφει την «συγγένεια» αλλά τώρα, στην περίπτωση της, πράγματι χωρίς καμία εξήγηση: «Πράγματι λοιπόν το κείμενο, αν και αρχίζει με την υποδήλωση της "συγγένειας", αμέσως μετά την παραγράφει – χωρίς καμία εξήγηση για τη μετάβαση από την έννοια του αδερφού σε εκείνην του εχθρού. Και όχι μόνο αυτό: αλλά ο συγγραφέας επιδίδεται επιπλέον σε περιγραφές καταστάσεων όπου η άκρα ταλαιπωρία του αντιπάλου προκαλεί "μεγάλο κέφι" στους δικούς μας.»

Πάνω στα βουνά της Ηπείρου, ανάμεσα στα Ζαγόρια για παράδειγμα, χαράχτηκαν κάποτε περάσματα για τις ανάγκες του εμπορίου και της επικοινωνίας της εποχής. Στις μέρες μας οι διάφοροι φυσιολατρικοί και ορειβατικοί σύλλογοι χαρτογράφησαν αυτούς τους «δρόμους» και στήσαν πάνω τους το δικό τους δίκτυο με προτεινόμενες διαδρομές, σταθμούς ανάπαυσης, παρατηρητήρια κ.λπ. Έτσι ώστε, όταν το σίγουρο ορειβατικό μποτάκι μας πατήσει πάνω στο δρόμο των μουλαριών, και μέχρι να φτάσουμε στο παρατηρητήριο απ' όπου θα θαυμάσουμε «το τοπίο να μεγαλώνει», να μας

³. Όταν έπεφτε το βράδυ στα βλάχικα κονάκια του βουνού οι μανάδες για να μαζέψουν τα παιδιά τους μέσα, επιστρά-

τευαν αντί του συνηθισμένου «ους ζίνι ούρσα» (θα έρθει η αρκούδα) το «ους ζίνι Γαλάνη».

προσφέρεται η ευκαιρία, ακόμα και μέσω της κούρασης της πεζοπορίας, να επικοινωνήσουμε –έστω στιγμιαία– με τους πρώτους διαβάτες αυτού του δρόμου και με τον μόχθο τους. Αν σκεφτούμε τη «Μουργκάνα» του Δ. Χατζή σαν ένα ορεινό δρόμο που θα επιχειρούσαμε να περπατήσουμε ακολουθώντας το δίκτυο των σημείων της Α. Καστρινάκη, θα ήταν άραγε δυνατό να επικοινωνήσουμε με την ιστορία του ή ακόμα να σταθούμε στο κατάλληλο σημείο απ' όπου το τοπίο φωτίζεται και μεγαλώνει αντί να κλείνει και να περιορίζεται από τους όρους που του τίθενται εξωτερικά; Όταν δηλαδή το κείμενο μας παρουσιάζεται από τη συγκεκριμένη οπτική γωνία ως ακολούθως: «Ώστε παρά τον εμφύλιο χαρακτήρα, αναστολές δεν υπάρχουν καθόλου στη μάχη. Ο αγώνας είναι δίκαιος και διεξάγεται με υψηλό ηθικό. Αν συγκρίνουμε το κείμενο αυτό με τα πεζογραφήματα για τον αλβανικό πόλεμο, θα διαπιστώσουμε ότι σε εκείνα, κείμενα επίσης ενός "δικαίου πολέμου", υπάρχουν πολλά στοιχεία από την ανθούσα άλλοτε αντιπολεμική λογοτεχνία, που δεν θα τα βρούμε στο κείμενο του Χατζή: οι κακουχίες, η αμφιταλάντευση ανάμεσα στον ανθρωπισμό και στην πολεμική αποτελεσματικότητα, η αγάπη για τον αντίπαλο, η θλίψη μπροστά στον θάνατο. Στη "Μουργκάνα" αντίθετα δεν αναφέρονται καθόλου κακουχίες, ούτε αμφιταλάντευση, η αγάπη για τον "αδερφό" εξαντλείται στην πρώτη σελίδα (στα έργα του αλβανικού πολέμου κερδίζεται σταδιακά), όσο για τον θάνατο, αυτός ή περιγράφεται σχεδόν ευτράπελα ή προκαλεί πίκρα μονάχα "για μια στιγμή".»

Η σχέση του «αλβανικού πολέμου» με τον εμφύλιο δεν είναι ότι και οι δύο είναι δίκαιοι πόλεμοι εντός ή εκτός εισαγωγικών. Η σχέση τους βρίσκεται στην ιστορική τους αλληλουχία, χωρίς μ' αυτό να υπονοείται ότι μόνο εκεί βρίσκεται και η αιτία του εμφυλίου. Πάντως η κλιμάκωση των αισθημάτων για τον αντίπαλο είναι αναμενόμενο να είναι τελείως αντίστροφη στους δύο αυτούς πολέμους. Στον αλβανικό «οι γενναίοι μας με τη λόγχη ορμούν, τον εχθρό με λύσσα χτυπούνε» αφού αποκρούουν μια εισβολή ενός ξένου κατακτητή στο πάτριο έδαφος. Στην πορεία του πολέμου, όταν οι κακουχίες εξαθλιώνουν τους μαχητές, όταν η αιχμαλωσία δίνει πρόσωπο στον εχθρό, όταν οι απώλειες σε ανθρώπινο δυναμικό και ο πόνος μεγαλώνουν, τότε φαίνονται τα περιθώρια για μιαν άλλη εκτίμηση της κατάστασης. Στον εμφύλιο πόλεμο όμως, αυτοί που επέστρεψαν απ' το αλβανικό μέτωπο, οι ίδιοι, αυτοί που συντέλεσαν στο έπος της αντίστασης, παίρνουν ξανά τα όπλα⁴ για να πολεμήσουν ενάντια στους αδερφούς τους. Αυτός είναι ο εμφύλιος. Η αγάπη (για τον αντίπαλο) είναι στην αρχή. Μετά έρχεται ο πόλεμος. Δυστυχώς, αντιανθρωπιστικός εξ ορισμού. «Έτσι κρατήθηκε το μέτωπο τις πρώτες μέρες της επίθεσης. Οι εχθροί μας, μη μπορώντας ν' αρνηθούνε τις πολεμικές αρετές και την ικανότητα των μαχητών μας, θα θέλανε να τους παραστήσουν σαν τίποτα λύκους π' αγκρίψαν στα βουνά και χάσανε και το φόβο για τ' άτομό τους και την αγάπη τους για τους άλλους»⁵, γράφει ο Δ. Χατζής.

Είναι γνωστό και από ανθρωπολογικές μελέτες ότι η αντιμετώπιση του θανάτου αποτελεί πολιτιστική διαφορά(!). Η Α. Καστρινάκη για παράδειγμα, θεωρεί ευτράπελη περιγραφή θανάτου την ακόλουθη: «Ο διμοιρίτης Γκόγκος, στο λόχο του Σδράβου, τραυματισμένος στα υψώματα της Μεγάλης Ράχης έμεινε στη θέση του και τραγουδούσε ως την ώρα που μια οβίδα του πυροβολικού τον σκόρπισε ολότελα.» Ακόμα θεωρεί ότι ο θάνατος της Ρίγκως περιγράφεται με τέσσερις γραμμές, τις οποίες και αναφέρει, προκαλώντας πίκρα μονάχα «για μια στιγμή».

Η είδηση του θανάτου της Ρίγκως είναι αυτή που επιλέγει ο Χατζής ως την τελική σκηνή της Μουργκάνας. Μεσ στο ψιλόβροχο, με τον ήχο απ' τα πέταλα των μουλαριών να σιγοντάρουν το μουρμούρισμα του ημιονηγού, μέσα σ' αυτή τη χαμηλόφωνη μονοτονία έρχεται το νέο. Η στιγμή που σε βρίσκει ένα τέτοιο νέο, που κόβει την ανυποψίαστη πορεία σου, η στιγμή της αναγγελίας του θανάτου, είναι ίσως η πιο κρίσιμη στιγμή της αφήγησης του γεγονότος. (Ποιος θα το πει; Πώς θα το πει;). Όταν μετά απ' αυτό συνεχίζεται η πορεία στη βροχή ο ημιονηγός μοιρολογάει τη Ρίγκω (ανάγκη παμπύλαιη στην Ήπειρο) με το κλέφτικο μοιρολόι του Γιάννου:

βρέχει ο ουρανός και βρέχεσαι,
χιονίζει θα κρυώσεις,
θα σου βραχούνε τ' άρματα
τα όμορφα τσιαπράζια...

(Ένα τραγούδι για το θάνατο του πολεμιστή.)

Την πίκρα που απλώνεται για μια στιγμή δεν τη μαζεύει ξανά πίσω ο Χατζής. Μ' ένα πραγματικά πικρό χαμόγελο αισιοδοξίας, στήνει ένα «πανοραμικό πλάνο» απ' τη Μουργκάνα μέχρι χαμηλά κάτω στο ποτάμι, στον ήμερο τόπο, στην άνοιξη που μοσκοβολάει, στη ζωή που διαδραματίζεται παρ' όλο τον πόλεμο, στη ζωή που ίσως τους περιμένει και μετά (η υπόσχεση της ειρήνης). Ένα τοπίο, που δεν θα ήταν ανάρμοστο να πει κανείς, ότι παραπέμπει στο σολωμικό των Ελευθέρων πολιορκημένων.

Οι δυσκολίες που έχει η Α. Κ. να κατανοήσει τα προηγούμενα, καθίστανται ανυπέρβλητες όταν χρειάζεται να προσεγγίσει το θέμα του τραγουδιού των αγωνιστών. Η πολύ γνωστή και από τον κινηματογράφο εικόνα των επαναστατών που τραγουδούν, αυτή η αισιόδοξη, ορμητική εικόνα της μαχητικής νεότητας δεν απέδωσε τίτλους φιλοπόλεμου έργου στους Ταβιάνι, για παράδειγμα, ή στον Κεν Λόουτς πιο πρόσφατα.

Και νά που ερχόμαστε τώρα στον βαρύτερο χαρακτηρισμό απ' όλους όσους καταμαρτυρεί η Α. Κ. στον Δ. Χατζή για τη «Μουργκάνα»: αυτόν της ανειλικρίνειας. Πού στηρίζεται αυτή η κατηγορία; Σε δύο αδιάσειστα στοιχεία κατά την γράφουσα. Πρώτον, στο ότι οι μάχες της Μουργκάνας απέφεραν στο Δημοκρατικό Στρατό μιαν «εξαιρετική επιτυχία... που άγγιζε τα όρια του "θαύματος"... (ήταν όμως) μια δευτερεύουσα νίκη (η οποία) ανάγεται σε παράδειγμα τη στιγμή που ήταν μάλλον σαφές ότι η συνολική ήττα πλησίαζε αναπό-

4. Με τη θέλησή τους. Η εθελοντικότητα του εμφυλίου άλλωστε αναγνωρίστηκε από τους αντιπάλους- νικητές που αρνήθηκαν στους αιχμαλώτους το καθεστώς του αιχμάλωτου

πολέμου αντιμετωπίζοντάς τους ως παράνομους ένοπλους.

5. Θητεία, σ. 53.

φευκτα». Και δεύτερον, στο ότι «γνωρίζουμε επιπλέον ότι ο ίδιος ο Χατζής, όταν βρέθηκε στο βουνό το καλοκαίρι του '48, δεν πολέμησε καθόλου, και πως στάλθηκε σύντομα εκτός συνόρων με πολύ ταραγμένα τα νεύρα του». «Η πληροφορία για την άσχημη κατάσταση νεύρων του Χατζή προέρχεται από συζήτησή μου με τον Νίκο Γουλανδρή», μας εμπιστεύεται η Α. Κ. και μας αφήνει άφωνους με την απίστευτη λεπτότητα με την οποία προβάλλει αυτό το προσωπικό ζήτημα στο έργο του συγγραφέα(!)

Ύστερα από τα προαναφερθέντα είναι, νομίζω, αδύνατη η προσέγγιση του κειμένου με βάση την παρανόηση που επιχειρεί η Α. Κ. Είναι σκόπιμο λοιπόν ν' ακούσουμε με «ώτα ακουόντων» επιτέλους το ίδιο το κείμενο: «Πώς τα κατάφεραν; Ο παραλογισμός του άκρου ηρωισμού είναι η απάντηση για το Μεσολόγγι του 1826, για τον ελληνοϊταλικό πόλεμο, για τον Δεκέμβριο στην Αθήνα. Μα για τις επιχειρήσεις της Μουργκάνας, μια τέτοια εξήγηση, με μόνο στοιχείο τον ηρωισμό των μαχητών του Δημοκρατικού Στρατού, θα 'τανε λειψή...»⁶. Και παρακάτω στη σελίδα 53 λίγες γραμμές πιο πάνω από το απόσπασμα που επιλέγει η Α. Κ.: «Απ' τη δική μας την πλευρά δεν νιώθω καθόλου την ανάγκη να ξεπεράσω τα πράγματα. Σ' ένα πολεμικό βιβλίο διάβασα πως μονάχα οι λοχίες της πέννας βρίσκουνε κέφι να παρασταίνουν ήρωες που δε φοβούνται το θάνατο. Μόλο που δεν είμαι μήτε υποδεκανέας της πέννας θα 'θελα να συμφωνήσω πέρα για πέρα μ' αυτό. Ο σκοπός μου δεν είναι να παραστήσω τίποτα μυθικούς ήρωες να πολεμούν στη Μουργκάνα.» Η αίσθηση της ιστορικής στιγμής διάχυτη σ' όλο το κείμενο είτε κοντά, είτε μακριά απ' το θέατρο των μαχών αποτυπώνεται απ' τον υποδεκανέα της πέννας με ευθύτητα και ακρίβεια. Άλλωστε, αυτός είναι ο ρόλος που επιφυλάσσει ο ίδιος για τον εαυτό του. Να μας δώσει δηλαδή μια διήγηση όπου όλα μέσα σ' αυτήν να «είναι υποταγμένα, όχι μόνο γενικά στην αλήθεια, μα στην πιο αυστηρή απαίτηση της ακρίβειας και για το πιο μικρό περιστατικό»⁷.

Κι ως είναι άλλος ο δικός τους καημός. «Μα τα πρόσωπα, το βλέπω τώρα ολοκάθαρα, δεν τα χρωμάτισα όπως ήθελα κι όσο θα 'πρεπε. Μου ξέφευγαν κάθε στιγμή. Μέσα στο νου μου το 'να συνταυτίζεται με τ' άλλο, μπλέκουν όλα μαζί. Κ' έρχονται μαζί και μορφές από τα περασμένα –φυλακές και στρατόπεδα κ' εξορίες– αγαπημένες νεανικές μορφές στην Αθήνα το Δεκέμβρη, ελασίτες που κλαίγανε μέσα στα γένια τους, δίνοντας τα όπλα τους μετά τη Βάρκιζα, σύντροφοί μας που μαθήκανε – κι όλα μαζί γίνονται ένα. Κι όλα συνθέτουν και πηνουνε μπρος μου τη μια μορφή του Έλληνα μαχητή.» Αυτή όμως είναι η περιπέτεια της γραφής του Δημήτρη Χατζή του μοιραία εκτυλίσσεται ταυτόχρονα με τα ιστορικά γεγονότα που περιγράφει, με την περιπέτεια της Αριστεράς ή με την περιπέτεια της μετανάστευσης όπως θα μας πει αργότε-

Μαχητές του Δημοκρατικού Στρατού σε ανάπτυξη την ώρα της μάχης.
Φωτογραφικό Αρχείο ΑΣΚΙ.

ρα στο Διπλό βιβλίο: «...Τα πρόσωπά μου, αυτά τα λίγα πρόσωπα του βιβλίου μου, που τόσο τ' αγάπησα. Δεν τα τέλειωσα, δεν τα ολοκλήρωσα, το ξέρω. Είναι όλα γύρω μου απόψε και με κοιτούνε. Μια δικαίωση περιμένουν από μένα. Δεν έχω να τους δώσω. Το μικρό δωμάτιο της μοναξιάς μου γέμισε από τη λύπη τους. Να την πάρω απάνω μου. Όλη... Δυο γενιές νικημένες... Την παίρνω.»⁸

Ο συγγραφέας τα παίρνει όλα απάνω του και σηκώνει τα χέρια ή σπάζει τα κοντύλια γιατί ξέρει πολύ καλά τα όρια, τα όρια της γραφής. Κι όμως γράφει γιατί «ωστόσο πρέπει να πει».

Η προτεραιότητα της πράξης σε σχέση με την τέχνη σε καιρούς συγκρούσεων, μια αντίφαση βάσανος για όλους τους ανθρώπους των γραμμών, για τους αριστερούς οξύνεται στο μέγιστο βαθμό. Γίνεται μαρτύριο. Γι' αυτό η προτροπή που με καθηγητική αυστηρότητα απευθύνεται στο Δ. Χατζή, να είναι λιγότερο υπερβολικός, να υποτάσσεται στους κανόνες (της γραφής) και να παραδειγματιστεί λίγο από τον συμμαθητή του Ρ. Αποστολίδη, φαντάζει τουλάχιστον αδόκιμη. Απ' την άλλη μεριά το περίφημο ποίημα του Εγγονόπουλου καίριο και συγκλονιστικό, επίκαιρο ως κλασικό μες στη λιγομίλητη σοφία του, έχει ένα απαραίτητο προαπαιτούμενο: την απόσταση από τα διαδραματιζόμενα. Τη μη ανάμιξη. Αυτή τη θέση ο Χατζής δεν την είχε. Απ' την αρχή. Το κείμενό του είναι κείμενο πάθους και οργής, με τον παλμό της πρώτης γραμμής, κείμενο που μιλάει πολύ, που θέλει να τα χωρέσει όλα, που αγωνιά να πει. Κατά την Α. Κ. όμως, όλα αυτά συνιστούν απλώς υπερβολή. Και ως υπερβολή είναι αδικαιολόγητη εκτός εάν... υποκρύπτει απελπισία και άρα, σ' αυτήν την περίπτωση (που υποκρύπτει δηλαδή) κατακριτέα. «Ο Εμφύλιος (μας λέει) είναι γενικά μια εποχή όπου το

6. Ό.π., σ. 40.

7. Ό.π., σ. 94.

8. Δ. Χατζή, Το διπλό βιβλίο, σ. 176.

νόημα του να γράφει κανείς αμφισβητείται. Συνήθως αμφισβητείται με έκδηλη αγωνία και απελπισία. Η Μέλπω Αξιώτη στο Παρίσι δεν γράφει λογοτεχνία παρά μόνο καταγγελίες εναντίον του εμφυλιοπολεμικού Κράτους.» Αποχή από τη συγγραφή λογοτεχνίας ή χαμηλούς τόνους, καταγραφή της μαρτυρίας σε αντιπολεμική κατεύθυνση⁹, και αυτοκατάργηση συνιστά η Α.Κ. Δηλαδή τη μη στράτευση του συγγραφέα ως συγγραφέα. Μόνο που η Μέλπω Αξιώτη που προαναφέρεται ήταν η μεταφράστρια στα γαλλικά της «Μουργκάνας», αμέσως μετά την έκδοση του κειμένου τον Ιούλιο του 1948 από τη *Φωνή του Μπούλκες*¹⁰. Αν και ο ίδιος ο Χατζής είχε εκφράσει τις αντιρρήσεις του σχετικά με τις αναφορές των κριτικών στις προσωπικές περιπέτειες των συγγραφέων, είναι ανάγκη στο σημείο αυτό να παραθέσουμε ένα γεγονός. Την εποχή που μαίνονταν οι μάχες στη Μουργκάνα ο Δ. Χατζής αυτομόλησε (Μάρτιο του '48) στο Δημοκρατικό Στρατό. Ο αδελφός του Άγγελος Χατζής συλλαμβάνεται τότε στα Γιάννενα και οδηγείται σε δίκη. Η ισόβια κάθειρξη που προτείνεται από τον βασιλικό επίτροπο μετατρέπεται σε απόφαση «εις θάνατον» στο στρατοδικείο. Έτσι ο Άγγελος Χατζής εκτελείται στις 27/7/1948¹¹. Αυτός ήταν ο Ιούλιος που τυπώθηκε η «Μουργκάνα», αυτό ήταν το καλοκαίρι με τα «πολύ ταραγμένα νεύρα» του Δ. Χατζή.

Στο κείμενο της Α.Κ. υπάρχουν δυο νύξεις για ένα πολύ ενδιαφέρον, μεγάλο όμως θέμα. Η σχέση του Χατζή με την Πατρίδα με κεφαλαίο, με την ελληνικότητα που ταυτίζει με την αριστερά ή ακόμα, θα πρόσθετα, με την μορφή του Έλληνα μαχητή που σκιαγραφεί, επίσης με κεφαλαίο. Εδώ ο Χατζής

δεν είναι μόνος του. Μαζί του είναι η άποψη του Κομμουνιστικού Κόμματος που μπήκε στον εμφύλιο με το πατριωτικό μπαϊράκι της αντίστασης και διεκδίκησε την εκπροσώπηση του συνόλου του ελληνικού λαού ενάντια στους ξένους που ήρθαν να καθορίσουν τη μοίρα μας. Το έθνος γίνεται μήλο της έριδος, «προδότες του έθνους» αποκαλούν τους αντιπάλους τους οι μελλοντικοί νικητές, «ξενόδουλους και ξενοκίνητους» τους αντιγυρίζουν οι μελλοντικοί ηττημένοι. Τα ανεξίτηλα ίχνη αυτής της άποψης της Αριστεράς τα είδαμε και στις μέρες μας με την ευτράπελη συνέντευση δικέφαλων αετών με σφυροδρέπανα στις ίδιες διαδηλώσεις!

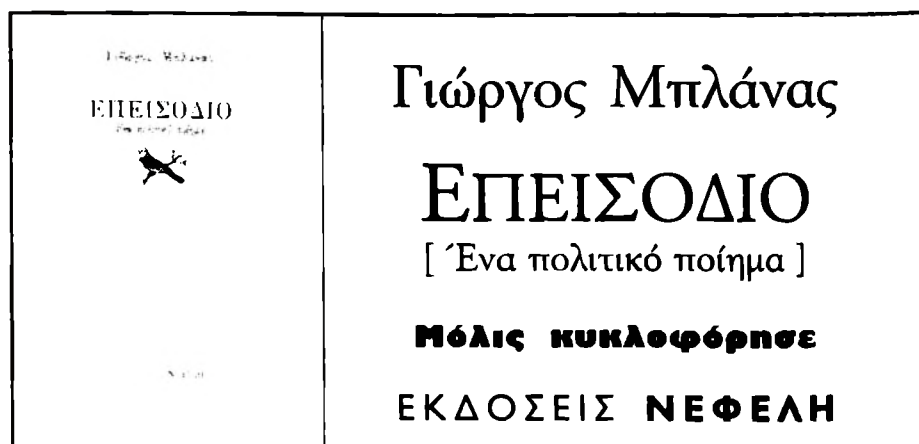
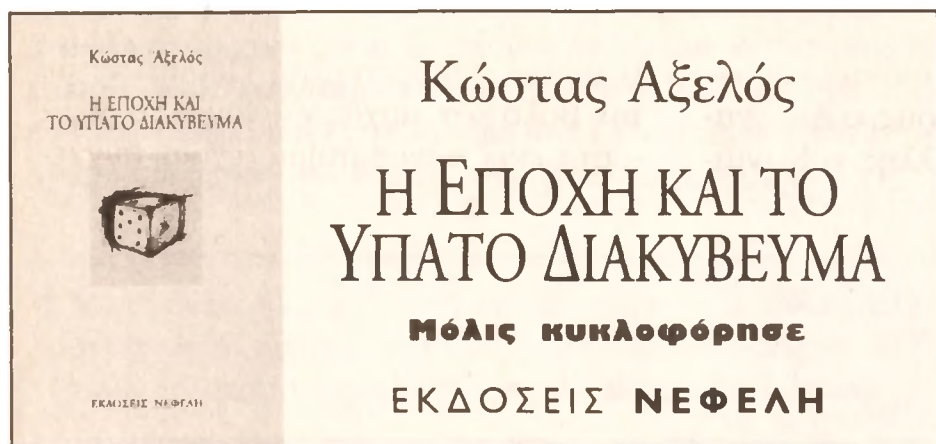
Ταυτόχρονα, πίσω από αυτά τα κεφαλαία, αρχίζει να διαφαίνεται η άποψη του Χατζή για την Ελλάδα, για κάθε τι το ελληνικό, για το ρωμέικο φιλότιμο και τις υπόλοιπες αρετές μας. Αυτά όμως είναι χαρακτηριστικά που τα κρατάει για τα πρόσωπα. Τα πρόσωπα του έργου του, και μέσω αυτών των προσώπων καταχωρούνται στην ποιητική του. Αυτό καθιστά ανεδαφική, ακόμα και για διδακτικούς λόγους, μια ιδεολογική αποκάθαρση των κειμένων του.

Και μια τελευταία σημείωση. Όλο το κείμενο της Α.Κ. χαρακτηρίζεται από μια έντονα επικριτική διάθεση απέναντι στη «Μουργκάνα» του Δ.Χ. Αν και ξεκινάει δηλώνοντας ότι «το κείμενο αυτό βέβαια δεν είναι ακριβώς λογοτεχνία», όποτε δεν εμπίπτει στην αρμοδιότητα της λογοτεχνικής κριτικής, αμέσως γυρίζει το φύλλο λέγοντας ότι «ωστόσο μετέρχεται τους τρόπους της λογοτεχνίας και χρησιμοποιεί τα τεχνάσματά της» και άρα μπορεί να αναλυθεί ως λογοτεχνικό κείμενο. Σ' αυτή τη δεύτερη περίπτωση όμως, ηθικοί χαρακτηρισμοί όπως λόγου χάρη αυτός της ανειλικρίνειας δεν έχουν θέση. Αλλά ούτε και οι εμφάσεις περί υπερβολής χωράνε γιατί ένα κείμενο δεν διορθώνεται, πιστεύω, όπως μια γυμνασιακή έκθεση ιδεών αλλά κρίνεται ως προς την εσωτερική του λογική, ως προς τις προθέσεις και τους στόχους που το ίδιο θέτει. Όταν ένα κείμενο κρίνεται από μια αντιπαλότητα θέσεων, τότε κρίνεται ως πολιτικό κείμενο και σ' αυτή την περίπτωση είναι απαραίτητο να είναι παρούσες και διαφανείς και οι πολιτικές απόψεις του κρίνοντος και όχι να μετέρχονται τους τρόπους της λογοτεχνικής κριτικής και να χρησιμοποιούν τα τεχνάσματά της. Αν «πενήντα και δύο χρόνια μετά έχει φουντώσει το ενδιαφέρον και η έρευνα για τον εμφύλιο», αν και σήμερα μπορεί να πυροδοτεί αντιπαραθέσεις και να προκαλεί ιδεολογικές ταχυκαρδίες, τότε καλό θα ήταν να κάνουμε μια βουτιά με ανοιχτά μάτια και να ψάξουμε αυτό το θρυλικό ναυάγιο.

9. Τα κείμενα μαρτυρίας, κείμενα των διώξεων, της αιχμαλωσίας, των στρατοπέδων, κείμενα που προέρχονται από τη σιωπή προϋποθέτουν ένα υποκείμενο που αναγνωρίζει ότι μέσα από αυτά τα βάσανα έχει χάσει την αξιοπρέπειά του. Είναι ένα διασυρμένο, ηττημένο υποκείμενο που δεν μάχεται. Οι συλλογικότητες έχουν διαρραγεί και τα όπλα, αν ποτέ υπήρξαν, έχουν παραδοθεί. Τέτοια είναι λίγα τα κείμενα που έχουμε από την Αριστερά. Όπως άλλωστε ολιγόλογες και στεγνές είναι και οι προφορικές αφηγήσεις από τις εξορίες ή τις φυλακές.

10. Όπως αναφέρεται στη βιβλιογραφική σημείωση των εκδόσεων *Το Ροδακίό*.

11. Σπύρου Εργολάβου, *Η δίκη της Πρίντζου και οι εκτελεσμένοι των Ιωαννίνων*, εκδ. Σοκόλη, Αθήνα 1988.

Δικαιούνται οι περιφερειακές κοινωνίες μian έστω καθυστερημένη πρωτοπορία; Ο Ντένης Ζαχαρόπουλος το είπε καλά: Κέντρο είναι όπου μπορούν να συμβούν κεντρικά πράγματα. Και ο Λεωνίδας Μπέλτσιος με τη συλλογή του κατέστησε την Καλαμπάκα κεντρικό «τόπο» για την σύγχρονη τέχνη του τόπου ευρύτερα.

Συλλέκτες Πρωτοπόροι

Το Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης στην Καλαμπάκα.

Εικαστικοί καλλιτέχνες, διαχειριστείτε την παγκοσμιοποιημένη σας εντοπιότητα σαν ποιητές κι όχι σαν τραμπούκοι.

Μ.Σ

Βέβαια ήδη οι μίζεροι ξιφουλκήσαν διρωτώμενοι πού η πρωτοπορία και πόσοι οι πρωτοπόροι «πέρα από τα Εκβάτανα» αλλά το πρόβλημα δεν είναι ούτε ποσοτικό, ούτε ονοματολογικό. Στον όντως αβανταδόρικο τίτλο «Πρωτοπόροι» ο καθένας θα μπορούσε να προσθαφαιρέσει περιπτώσεις. Το ζήτημα όμως είναι να καταγραφεί μια πορεία, ν' αποδοθεί η ιστορική διάσταση μιας γενιάς κι ενός φαινομένου ιδιαιζόντως «τοπικού», να διερευνηθεί αν υπάρχει συνέχεια κι αν κάποιας μορφής σκυτάλη παραδίδεται στους νεότερους. Τα πολύ θετικά λοιπά στοιχεία της προσπά-

θειας συμποσούνται στο πραγματικό άλμα που έκανε ο συλλέκτης Λεωνίδας Μπέλτσιος την τελευταία τριετία αναβαθμίζοντας τη συλλογή του και επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον του σε έργα των πρώτων μεταπολεμικών δεκαετιών και μάλιστα σ' εκείνα που έφεραν τη δυναμική της ρήξης και της πρόκλησης συμπορευόμενα με ό,τι πιο πρωτοποριακό συνέβαινε τότε στη δυτική Ευρώπη: Informel, pop art, arte povera, nouveau réalisme, konkrete Kunst, Minimal, Art Cinétique, Mec art, neo-dadaism, op art, ως τα όρια της μεταμοντέρνας μετάβασης. Έτσι ο Σαμαράς, ο Αντωνάκος, ο Τάκης, ο Κουνέλλης, ο Κανιάρης, ο Δανιήλ, ο Κεσσανλής, ο Λογοθέτης, ο Ακριθάκης, ο Θόδωρος, ο Παύλος, ο Τσόκλης εκπροσωπούνται με έργα πράγματι ιστορικά και με διεθνή παρουσία που συγκροτούν χορταστικές ενότητες. Υπό την έν-

νοια αυτή ο επιμελητής της έκθεσης Ντένης Ζαχαρόπουλος, εξίσου οργανωτής διεθνών εικαστικών γεγονότων, στο πρώτο δείγμα γραφής του στην Ελλάδα, απαντά στην άνιση προσπάθεια της Πινακοθήκης ν' αποτιμήσει την ελληνική διάσταση του μοντέρνου ('92) αλλά και στην παρουσίαση του «Δεσμού» στο ΔΕΣΤΕ ('99), με μια πρόταση πιο συμπαγή και ρεαλιστική.

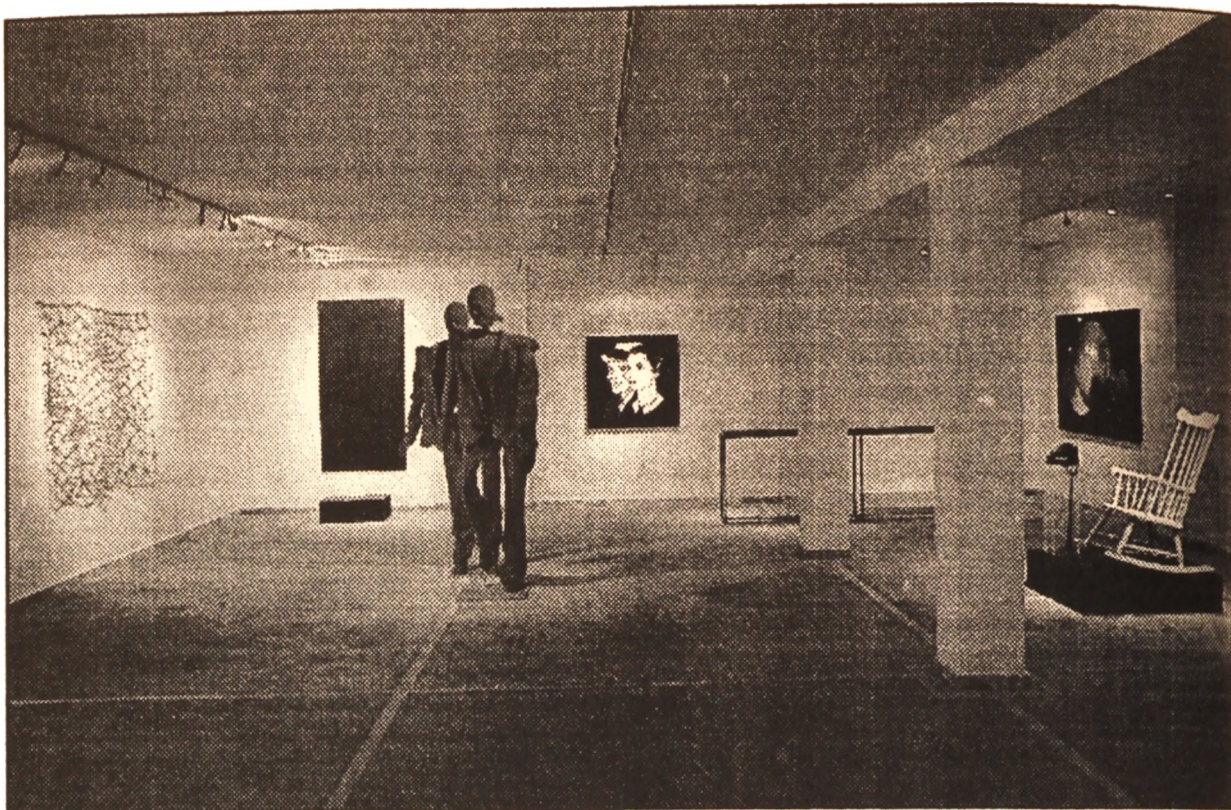
Η εικαστική πρωτοπορία εν Ελλάδι ως συλλογικότητα και με αμφίδρομη απήχηση στο κοινωνικό σώμα είναι υπόθεση της λεγόμενης «γενιάς» του '60. Πρόδρομοι σαν τον Μπουζιάνη, τον Στέρη, τον Κάλας, τη Μπερτσά, τον Σπαχή, τον Βαλταδώρο, ή τον Χαλεπά –γιατί όχι;– είναι μεμονωμένες περιπτώσεις που δεν δημιουργούν ένα αισθητικό προηγούμενο· δεν αποτελούν avantgarde αλλά τους «ιχνευτές» ενός στρατού που ποτέ δεν ήρθε.

Το άλλο αξιέπαινο γεγονός της προσπάθειας ήταν η επιλογή του τόπου και του χώρου. Εκτός Αθηνών, σε μια πόλη-πέραςμα εκατομμυρίων τουριστών αλλοδαπών και ημεδαπών, υπό την μεταφυσική σκιά των Μετεώρων συντελείται ένα καθόλου μετέωρο βήμα: Σ' ένα διακριτικό και επαρκές κτίσμα ο δήμαρχος κ. Ι. Μπουτίνας και το δημοτικό Συμβούλιο αποφασίζουν να ιδρύσουν «Κέντρο Σύγχρονης Τέχνης», ενώ ο συλλέκτης παραχωρεί τα έργα του προς νομή και χρήση. Ο Ντένης Ζαχαρόπουλος συμπληρώνει την προσπάθεια ορίζοντας τον θεωρητικό σκελετό και την μουσειολογική επάρκεια του όλου εγχειρήματος. Ιδιωτική πρωτοβουλία και τοπική αυτοδιοίκηση συνυπάρχουν αρμονικά διερευνώντας φόρμουλες συνεργασίας. Είναι φανερό ότι το προσωπικό μεράκι περισσεύει. Πάντως οι εντυπωσιακές εικόνες των αιθουσών ασφαλώς θα λειτουργήσουν σαν κράχτης –αλλά και ο πυρακτωμένος *Ήφαιστος* του Τότσικα στο αίθριο-συμβάλλοντας στη διαπαιδαγώγηση του ευρύτερου κοινού. Φαίνεται ότι κάτι θετικό συμβαίνει στη Θεσσαλία: με τον Βόλο κατ' αρχάς ν' ανοίγει το βήμα – στο εκεί πανεπιστήμιο έχουν συγκεντρωθεί όχι τυχαία οι Αλέξανδρος Ψυχούλης, Μαρία Παπαδημητρίου, Γιώργος Τζιρτζιλάκης κ.ά., ενώ στο Κέντρο Ντε Κίρικο παράγει θετικό έργο η Χρύσα Δρανδάκη. Η Λάρισα πάλι με το εικαστικό της Κέντρο Σύγχρονης Τέ-

χνης και με ετήσια χορηγία 80 εκατομμυρίων δρχ. προσπαθεί να συμβιβάσει πράγματα που δεν είναι ανάγκη πάντα να συμβιβάζονται και ψάχνει περισσότερο ένα αμφίβολο *genius loci* παρά το *genius mundi*. Έστω κι έτσι όμως διαμορφώνει ένα κλίμα που πριν δεν υπήρχε. Αλλά τη στιγμή αυτή με τις γενναίες, ρισκαδόρικες πρωτοβουλίες η Καλαμπάκα διαθέτει ένα κέντρο κι έναν μηχανισμό που δεν αναδίδει καμία «επαρχιωτίλα». Και μάλιστα χωρίς την αρωγή του ΥΠ.ΠΟ., δηλαδή του αθηναιοκεντρικού, πολιτικού μηχανισμού παροχής χορηγιών στη Θεσσαλονίκη. Αστειευόμενη η Κατερίνα Κοσκινού έλεγε στα εγκαίνια: Kassel-Καλαμπάκα: 0-1!

ΨΥΧΟΠΑΘΕΙΑ

Ας έρθουμε τώρα, μετά την περιήγηση των έργων, και στα φυσικά πρόσωπα που τα παρήγαν. Στην Καλαμπάκα βρέθηκε φιλοξενούμενη για δύο μέρες, κατά τα ειωθότα του καλλιτεχνικού τουρισμού, σχεδόν σύμπασα η εικαστική κοινότητα. Τιμώμενα πρόσωπα βέβαια οι παρόντες Κανιάρης, Κεσσανλής, Δανιήλ, Παύλος –με εξαιρετική παρουσία–, Ρωμανού, Θόδωρος και από κοντά οι «επίγονοι» από τον Αληθινό και την Παπακωνσταντίνου ως τον Αλεξίου και τον Απ. Γεωργίου. Εξωτερικά χαρές και συγκίνηση. Εσωτερικά όμως διαγκωνισμός, καχυποψία, χολερική διάθεση και συστηματική απαξίωση όλων των άλλων πλην «ημών». Οι μισοί δεν μιλούσαν στους άλλους μισούς· κάποιοι δεν ήρθαν καν, «ίνα μη μολυνθώσι αλλ' ίνα φάγωσι το Πάσχα»· κατεστημένοι κριτικοί σνόμπαραν τη ζωγραφική των μοναστηριών των Μετεώρων· κατεστημένοι αμφισβητίες εγκαλούσαν τον συλλέκτη-οικοδεσπότη γιατί δεν κάλεσε αποκλειστικά την *élite* (sic)· «διεθνεείς» καλλιτέχνες ασκούσαν σε άκρως «ιθαγενείς» συμπεριφορές στα όρια του κανιβαλισμού... Πανικός, που θα 'λεγε κι ο Τοροτ, σχετικά με τα πνευματικά δικαιώματα. Κι όλα αυτά, υποτίθεται, σε μια γιορτή και σ' ένα πνευματικό γεγονός. Λυπάμαι, αλλά δεν έχω σε καμία εκτίμηση όλον αυτόν τον περιφερόμενο θίασο που δεν διαλέγεται, που λιβανίζει εμετικά τα *ego* του ακυρώνοντας τελικά την όποια του δημιουργία... Ιδού γιατί κατατρύχουν μιζέρια

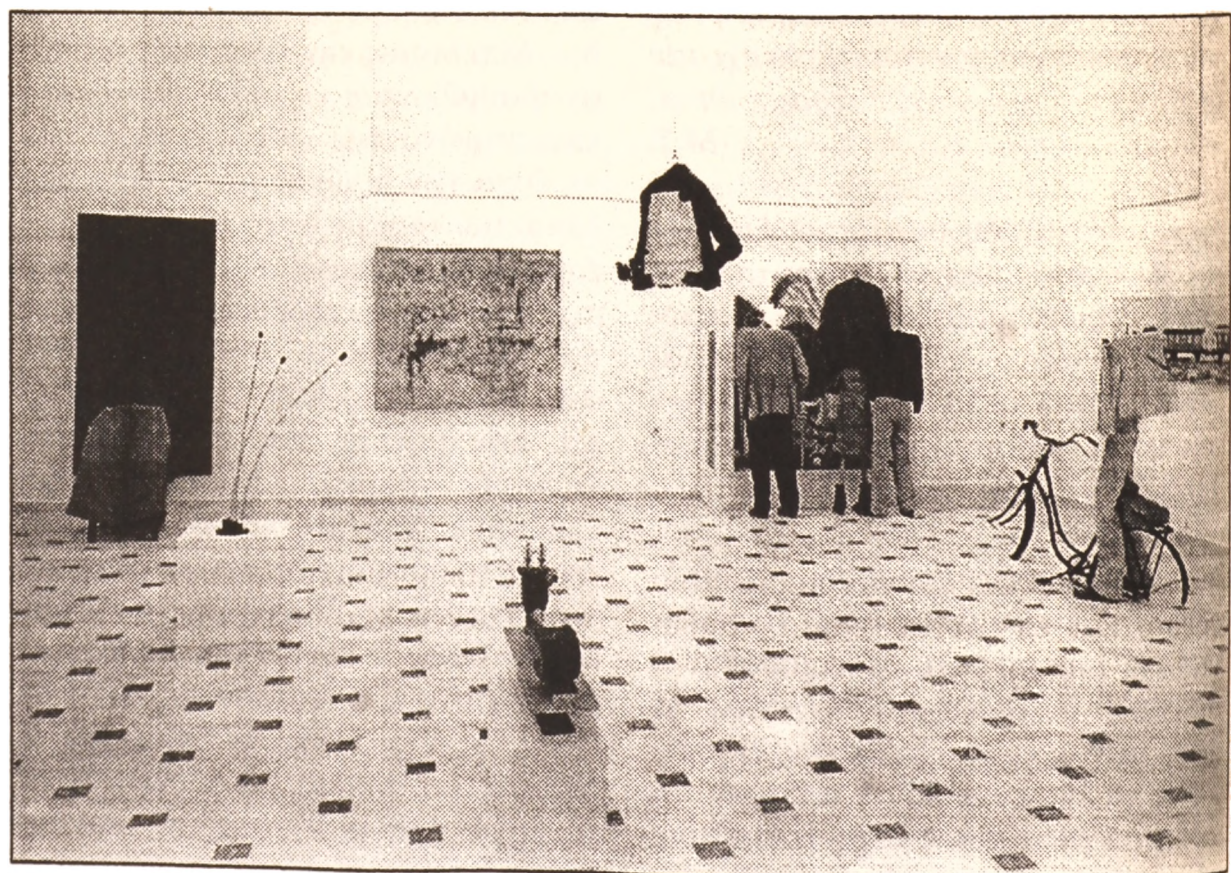
Από την έκθεση του μουσείου με έργα των Αλεξίου, Τότσικα, Λάππα, Janakos, Χατζημιχάλη, Ναυρίδη και Αληθινού.

και οπισθοδρόμηση τα εικαστικά πράγματα. Ιδού γιατί τις αποφάσεις παίρνουν τυχάρπαστοι ερήμην των πραγματικών συμφερόντων του χώρου. Ιδού γιατί η εικαστική κοινότητα δεν έχει δημόσιο λόγο: πρώτον γιατί δεν τον διεκδικεί και δεύτερον γιατί την απασχολεί αποκλειστικά η ένδον ίντριγκα και η εξόντωση του διπλανού.

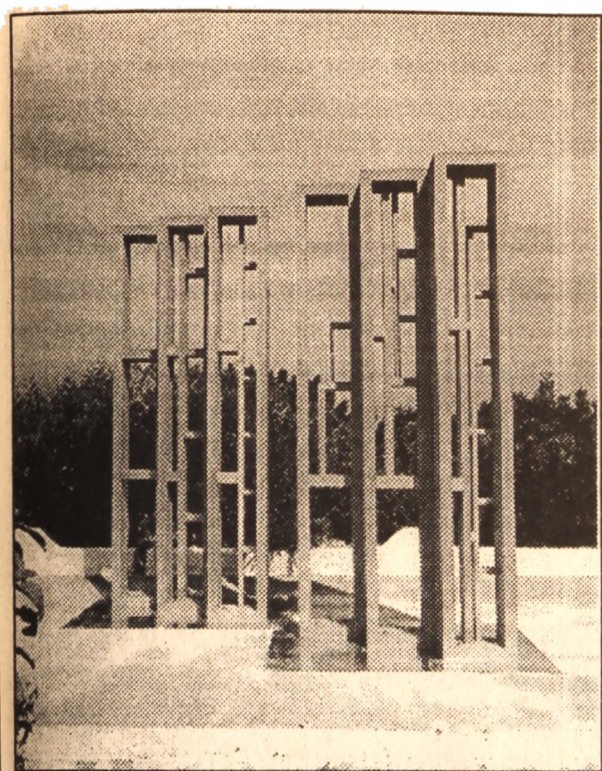
Προσωπικά ντράπηκα για συμπεριφορές και για πόζες σε μια εκδήλωση που θα έπρεπε να μας γεμίζει αισιοδοξία: Η ιστορία καταγράφεται, οι αξίες

αποτιμώνται, οι προσπάθειες δικαιώνονται. Ναι, αλλά «πρωτοπορία» σημαίνει πρωτίστως στάση και ποιητική προσέγγιση...

Τέλος ευφρόσυνη εντύπωση μου δημιούργησε η σεμνή παρουσία του συλλέκτη καθώς και η απουσία του ονόματός του από την προμετωπίδα του νέου Κέντρου Σύγχρονης Τέχνης. Παρότι με τις επιτυχείς επιλογές του αναδεικνύεται σε πρωταγωνιστή της μικρής ιστορίας του μοντερνισμού στη χώρα, εφόσον η συλλογή του υπερακοντίζει σε ποιότη-

Από την έκθεση του μουσείου με έργα των Λογοθέτη, Τάκι, Κανιάρη.

Ναυσικά Πάστρα, Σχέσεις-Ρυθμοί (1988), 141x72x10 εκ., όρεγκον πάιν.

τα τις αντίστοιχες κρατικές και εφόσον έπραξε ό,τι δεν έπραξε δεκαετίες η πολιτεία, ο ίδιος επέλεξε τη σκιά. Και νομίζω πως σήμερα υπάρχουν τέτοιοι συλλέκτες που αγαπάνε τα πράγματα χωρίς να χρησιμοποιούν -τα πράγματα- αποκλειστικά για την προσωπική τους προβολή: Ο Δημήτρης Δασκαλόπουλος, ο Γρηγόρης Παπαδημητρίου, ο Κωνσταντίνος Παπαγεωργίου, ο Δημήτρης Παπανικολάου, ο Νώντας Λαμπαδάριος κ.ά. Έχοντας ζήσει συλλέκτες μπορώ να καταλάβω πού τελειώνει η διάθεση προσφοράς και πού αρχίζει η ψυχοπάθεια: πού η νοοτροπία του μαγαζάτορα υπερκαλύπτει την όποια θεωρητική ερμηνεία: πού, τέλος, εξαντλείται το δράμα των μορφών για ν' αναδυθεί το ιδιωτικό ψυχόδραμα. Εν ολίγοις υπάρχουν συλλέκτες που με το πάθος και τον ενθουσιασμό τους παρασύρουν και τους δημιουργούς ώστε να αρθούν στο ύψος της δημιουργίας τους, και έτσι αναδεικνύονται σε αληθινούς πρωτοπόρους. Ο Λεωνίδας Μπέλτσιος ανήκει σ' αυτούς.

Απ' την άλλη πλευρά μια ιδιωτική συλλογή εκφράζει ένα προσωπικό γούστο και επ' αυτού καμία «αυθεντία» δεν μπορεί να παρέμβει. Είναι όμως παρηγορητικό όταν το προσωπικό γούστο συμπίπτει με την κατά τεκμήριο ιστορική κρίση. Τι κάνει εξάλλου ένα έργο τέχνης μεγάλο; Η αντίστασή του στο χρόνο και η διατήρηση αλώβητου του σκοτεινού μέρους της

ύπαρξής του. Η πρωτοπορία στηρίζεται στο εύρημα που ανατρέπει, η κλασικότητα στην τεχνική επεξεργασία του ευρήματος και η ακαδημία στην αναπαραγωγή του. Στη συλλογή του Μπέλτσιου φτερουγίζει πού και πού η αύρα του Rauschenberg, του Manzoni, του Beuys ή οι *Appunti per una gueriglia* (Σημειώσεις για ένα ανταρτοπόλεμο) του Celant, το 1967. Κι έτσι όμως η πρωτογένεια των περισσότερων έργων επιβάλλεται: η δική μας συνεισφορά σε μια ειρηνική ευρωπαϊκή επανάσταση. Και τώρα τι κάνουμε; Ο Ιχθύς του Χαραλάμπους, η ζωγραφική που αντιστέκεται του Απόστολου Γεωργίου ή του Τότσικα είναι παρήγορα σημάδια. Ο Νίκος Αλεξίου παραμένει ποιητικά απρόβλεπτος και μαγικά ποιητικός. Οι νεότεροι οφείλουν ν' απαλλάξουν τον χώρο από τη λιμνάζουσα μιζέρια. Εικαστικός και κριτικός λόγος δεν είναι εχθροί: οι συλλέκτες που τιμούν την φιλοδοξία τους δεν συνιστούν ταξικό αντίπαλο: δεν είμαστε το κέντρο του κόσμου κι αυτό δεν είναι αναγκαστικά αρνητικό. Πριν «κατακτήσουμε» το εξωτερικό, ας κερδίσουμε το εσωτερικό. Η τέχνη δεν γίνεται για τους λίγους, ούτε για τους πολλούς, παρά για τον καθένα χωριστά. Η τέχνη είναι ελευθερία κι όχι μηχανισμός καταναγκασμού: κι ούτε επιτρέπεται να χρησιμοποιείται ως ψυχοθεραπεία.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Όσα περισσότερα κέντρα σύγχρονης τέχνης αποκτήσουμε εκτός σεσημασμένων κέντρων, τόσο πιο επαγωγικά θ' αναπτύσσεται ο διάλογος και θα ενημερώνονται οι κοινωνικά ενεργές ομάδες. Τόσο πιο πολύ η απόλαυση της τέχνης θα γίνεται δημοκρατικό δικαίωμα.

Αν τώρα πρέπει να συμβάλω κι εγώ σε μια ονοματολογία, νομίζω ότι η ελληνική πειραματική έκφραση χρωστά πολλά στον Παντελή Ξαγοράρη, τον Μίμη Κοντό, την Ναυσικά Πάστρα -άδικα περιθωριοποιημένη-, αλλά και στον Γιάννη Μπουτέα, την Διοχάντη, τον Άγγελο Παπαδημητρίου, τον Άγγελο Σκούρτη, ή τους πρόωρα χαμένους Γ. Κουράκη και Χ. Γαβρήλο, τον Γ. Τζεργιά κ.ά. Οι Χονδρός - Κατσιάνη, Ν. Χαραλαμπίδης, Γ. Χαρβαλιάς, Π. Χανδρής, Γ. Ξένος, Θράφια, Χ. Κοντοσφύρης αξίζουν και προσοχής και

ενθάρρυνσης. Κι άλλοι ακόμη, που εργάζονται με σοβαρότητα, θεωρητικό προβληματισμό αλλά και παιχνιδιάρικη διάθεση σαν τον Ν. Κρουνίδα, τον Γ. Σκαλτσά, τον Δ. Ζουρούδη, συγκροτούν την «εθνική» μας σχολή που διεκδικεί -έστω και χωρίς προπονητή, γήπεδα ή θεσμούς- να παίζει στο μοντιάλ. Κι αυτό όχι για να μας δουν οι έξω-αλλά για να καμαρώνουν οι μέσα. Και ίσως-ίσως για να φέρουμε το κύπελλο και να το στήσουμε όχι στην Αθήνα ή τη Θεσσαλονίκη αλλά, συμβολικά, σ' έναν βράχο των Μετεώρων.

ΜΑΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ

Δύο πολύτιμα λεξικά

Με το Ελληνοτουρκικό και το Τουρκοελληνικό λεξικό που μόλις κυκλοφόρησε ολοκληρώνεται ένα μεγάλο έργο που αποτελεί σπουδαίο βοήθημα για όποιον ασχολείται με τις δύο γλώσσες.

ΚΕΝΤΡΟ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
Καποδιστρίου 2, 106 82 Αθήνα
e-mail: faruktuncay@yahoo.com

Η νεοσύστατη ομάδα «Είσοδος Κινδύνου» παρουσίασε στον Άδειο Χώρο της Πειραματικής Σκηνής του Εθνικού Θεάτρου από τις 5 έως τις 8 Ιουνίου το έργο του Γκιγιώμ Απολλιναίρ *Οι μαστοί του Τειρεσία* σε σκηνοθεσία Έλενας Τιμπλαλέξη. Η πρώτη παράσταση του έργου έγινε το 1917 (εκδόθηκε το 1918) και αποτέλεσε ένα μάθημα πάνω στις αρχές του σουρεαλισμού, επηρεάζοντας τους θεωρητικούς και τους δραματογράφους, ανάμεσα τους τον Αρτό και τον Ευγένιο Ιονέσκο.

Είσοδος κινδύνου για νέες ομάδες

Ο Γκιγιώμ Απολλιναίρ, ποιητής, θεωρητικός και κριτικός τέχνης, χρησιμοποίησε παράλογες καταστάσεις για να παρουσιάσει τον παραλογισμό και την ματαιότητα της ζωής σ' έναν απρόβλεπτο κόσμο. Η καταπίεση του γυναικείου φύλου, ο ρόλος της νοικοκυράς, της μητέρας, της υπάκουης συζύγου που επιβλήθηκε στις γυναίκες από την κοινωνία και η αγωνία τους να ξεφύγουν απ' αυτόν, το όνειρο για την χειραφέτησή τους και την «επιβολή» τους σε ανδρικοκρατούμενες θέσεις, η δυσκολία του «δυνατού» φύλου να προσαρμοστεί στα νέα κοινωνικά δεδομένα, η υπογεννητικότητα και τα αποτελέσματά της, η εκμετάλλευση, η εξουσία, η κοινωνική ανισότητα, ο πόλεμος. Ακόμα και η σκανδαλοθηρία της δημοσιογραφίας θίγεται, ενώ «προφητεύεται» η ανεξέλεγκτη εξέλιξή της. Προβλήματα και καταστάσεις που ο οξύς νους του συγγραφέα μπόρεσε να συλλάβει στη γένεσή τους, να τα παρουσιάσει, να τα σατιρίσει. Ωστόσο παραμένει ένα έργο αισιόδοξο, που τελειώνει με την προσδοκία και την ελπίδα πως η «συνήθης τάξη» που διευκολύνει τη ζωή μας θα επανέλθει μέσα από την προσωπική μας συνειδητοποίηση.

Η θεατρολόγος Έλενα Τιμπλαλέξη στο πρώτο της σκηνοθετικό εγχείρημα

επέλεξε αυτό το «ιδιόμορφο» και «περίεργο» έργο για να καταθέσει την άποψή της για τη σύγχρονη πραγματικότητα. Πρόκειται για ένα άκρως πολιτικό έργο. Η απόσταση ενός περίπου αιώνα από τη συγγραφή του δεν του αφαίρεσε τίποτα από την επικαιρότητα, από την καυστικότητα, από τον προβληματισμό πάνω σε θέματα που μας αφορούν άμεσα. Και βέβαια αυτή η χρονική απόσταση δεν μπόρεσε να δώσει και καμία απάντηση στα ερωτήματα που έθεσε ο Απολλιναίρ. Η επιλογή του συγκεκριμένου έργου αποτελεί κατά την γνώμη μου από μόνη της θετικό γεγονός για μια νέα σκεπτόμενη ομάδα. Η σκηνοθέτρια θέλησε να προτείνει μία σύγχρονη προσέγγισή του. Η παράσταση έρχεται να φωτίσει όσα ζητήματα έθεσε ο συγγραφέας και να τα θέσει εκ νέου σήμερα που έχουν επιδεινωθεί, που έχουν διογκωθεί ακόμα περισσότερο, και που ζούμε όλα όσα στις αρχές του 20ού αιώνα μπορούσαν να γίνουν ορατά και αντιληπτά μόνο από φωτισμένες προσωπικότητες όπως ο Απολλιναίρ.

Η μετάφραση του Άρη Σφακιανάκη υπήρξε σύμμαχος της σκηνοθέτριας, δουλεμένη στο πλαίσιο των κατευθυντήριων γραμμών της. Διατηρώντας την ωριμότητα και το απρόσμενο της σκέψης του Απολλιναίρ ταυτόχρονα

ανεδείκνυε μια σκέψη και γλώσσα απολύτως σύγχρονη.

Εάν οι ηθοποιοί έδειχναν την απαραίτητη εμπιστοσύνη που οφείλει κάθε ηθοποιός να έχει στον σκηνοθέτη του, το συνολικό αποτέλεσμα θα ήταν πολύ θετικότερο. Η Κατερίνα Δαβράδου ως Τερέζα, ο Ερνέστος Βουτσίνος στο ρόλο του συζύγου, η Αλεξία Μουστάκα (Πρέστο), η Ιωάννα Μπάλλιου (Λακούφ), ο Γιώργος Κατίνας, η Μπέττυ Πουρσανίδου, η Φιλιά Μπινιάρου και ο Γιώργος Κουσκούλης παρά την καλή σε γενικές γραμμές παρουσία τους έψαχναν τρόπο και ευκαιρία για να ξεφύγουν από την σκηνοθετική γραμμή και να αυτοσχεδιάσουν προσθέτοντας πράγματα που οι ίδιοι έκριναν ως έξυπνα ή χαριτωμένα. Και παρά το γεγονός πως ορισμένες φορές αυτά που έκαναν ήταν όντως έξυπνα, ιδιαίτερα του Ερνέστου Βουτσίνου, δεν έπαιναν αυτά να σπάνε το νήμα της παράστασης, να αναγνωρίζονται ως ξένο σώμα ή ως προσθήκη και με τον τρόπο αυτό να αποδυναμώνουν το συνολικό εγχείρημα και να εκθέτουν την σκηνοθετιά τους. Οι ηθοποιοί έμοιαζαν να έχουν μια αβεβαιότητα που τους οδήγησε σ' αυτή την ανάγκη να αυτοσχεδιάσουν, θεωρώντας ότι έτσι υποστήριζαν τον ρόλο και την παράσταση, με αντίθετα στην πραγματικότητα αποτελέσματα. Μια στάση εκ μέρους τους περισσότερο ερασιτεχνική παρά επαγγελματική. Ιδιαίτερα ωστόσο θα ήθελα να αναφερθώ στον εξαιρετικό Γιάννη Τσιμισέλη στο ρόλο των μέσων ενημέρωσης (τηλεόραση). Στην παράσταση συμμετείχαν και τα παιδιά Ξένια Οικονομέα και Κωνσταντίνος Βογανάσης.

Την επιμέλεια του σκηνικού χώρου και των κουστουμιών της παράστασης είχε η Κατερίνα Σωτηρίου. Η μουσική επιμέλεια ήταν του Νίκου Αχράνη και οι φωτισμοί της Μελίνας Μάσχα.

ΕΙΡΗΝΗ ΜΟΥΝΤΡΑΚΗ

Γραφτείτε συνδρομητές στο Αντί

Το Αντί κυκλοφορεί από τη Μεταπολίτευση, συνεχίζοντας μιαν ιστορία που άρχισε μέσα στη δικτατορία.

Στα τεύχη του καταγράφεται η πολιτική και πολιτιστική ζωή της χώρας.

Με τη συνδρομή σας βοηθάτε και το περιοδικό που εξοικονομεί τεύχη για τη διανομή του στα περίπτερα.

Οι ξένοι του Παναγιώτη Μέντη παρουσιάστηκαν φέτος στη Νέα Σκηνή του Εθνικού με τις δάφνες του πρόσφατου (τρίτου) βραβείου στο διαγωνισμό του Ιδρύματος Ωνάση. Δεν γνωρίζω τα άλλα έργα του διαγωνισμού: δεν μου απαγορεύει ωστόσο αυτό να διαφωνήσω όχι τόσο με το βραβείο (το οποίο με αφήνει παγερά αδιάφορο) όσο με τη συνειρμική διάκριση που το συνοδεύει.

Αποξένωση

Ο αρχικός στόχος φιλόδοξος: Θέμα των Ξένων όχι η «ξενιτιά», ούτε το θέμα της «μετανάστευσης» (όπως κακώς προβλήθηκε), αλλά η ανθρωπινή «αποξένωση» στις πολλές σύγχρονες εκδοχές και εκφάνσεις της: η εσωτερική και υπαρξιακή, η αποξένωση από την εθνολογική ρίζα και από την οικογένεια, από τις κοινωνικές αρχές και από τη θρησκεία, από τους συλλογικούς μύθους και από την τίμια εικόνα του εαυτού μας.

Ελληνοαμερικανοί πολίτες (πρώτης και δεύτερης γενιάς) συναντιούνται, αν και σπάνια πλέον, ως οικογένεια γύρω από το θεσμικό πρόσωπο της μητέρας. Στο πίσω πλάνο δύο γιοι «προσαρμοσμένοι»: Ο ένας παντρεμένος με Αμερικανοεβραία, πλούσιος, αριβίστας και βαθιά διαβρωμένος. Ο άλλος, επιτυχημένος αρχιτέκτονας, άβουλος απέναντι στη θέληση της αμερικανίδας συζύγου του. Σε πρώτο πλάνο άλλοι δύο γιοι «απροσάρμοστοι»: Ο ένας δουλεύει υδραυλικός. Η ενεργητικότητά του δεν αρκεί για να κρύψει την αταίριαστα ευαίσθητη ψυχοσύνθεσή του: Η σεξουαλική του ανικανότητα, η οποία πιθανόν συνδέεται με μια υπολανθάνουσα προσκόλληση στη μητέρα του, εκδηλώνεται στο πρόσωπό του μέσα από μια ανερμάτιστη προσπάθεια συνεχούς αν-

δρικής ενηλικίωσης.

Ωστόσο ο περισσότερος «ξένος» δεν είναι αυτός: είναι ο μικρότερος αδελφός του, από το δεύτερο γάμο της μητέρας του. Παιδί ευαίσθητο όσο και «καταραμένο», φέρει μέσα του όλες τις αμυχές από την εναγώνια αναζήτηση στα σκοτεινά μιας υπαρξιακής αναφοράς. Η πλοκή του έργου θα κινηθεί αρχικά με την εμφάνιση μιας Ρωσίδας ως νέας μετανάστριας στο «νέο κόσμο» των παλιών μεταναστών. Η ανάγκη και η καθυστερημένη εκδοχή του «αμερικάνικου ονείρου» θα την κάνει να δεχτεί το γελοίο εξ αποστάσεως συνοικέσιο με τον τρίτο γιο της οικογένειας. Παράλληλα, ο μικρός γιος θα φύγει μισθοφόρος σε κάποιον πόλεμο της «Αμερικής-πατρίδας», αναζητώντας φυσικά στο ιδεολόγημα του «Έθνους» το υποκατάστατο της οικογένειάς του. Σ' αυτή την πατρίδα ωστόσο χρεώνεται και η αντι-ηρωική επιστροφή του με σωματικά και ψυχικά τραύματα που στο τέλος θα τον σκοτώσουν. Πάνω από το μήνιμα του η μητέρα θα αποδειχθεί κι αυτή μια μόνη και ξένη ύπαρξη ανάμεσα σε άλλους «ξένους». Ένα βαθιά ειρωνικό όσο και απαισιόδοχο μήνυμα διατρέχει το έργο. Ένας κόσμος που δεν λογαριάζει τα επουλωμένα τραύματά του είναι ένας κόσμος καταδικασμέ-

νος διαρκώς να αιμορραγεί.

Λέγαμε σε κάποιο άλλο σημείωμα, με αφορμή το έργο του Άκη Δήμου *Το δάκρυ των χεριών*, πως αυτό που ενδιαφέρει σήμερα τη δραματουργία μας είναι πρωτίστως η ανακάλυψη μιας νέας ελληνικότητας, η μελέτη της εντοπιότητας ως μιας «ανοιχτής» έννοιας. Αυτό φαίνεται να ήταν και ο πρωταρχικός στόχος του Μέντη. Μόνο που οι Ξένοι μένουν στα μισά της πορείας τους: πριν απογειωθούν σ' αυτή τη νέα ενδιαφέρουσα οπτική, μοιάζουν να τρέχουν με ορμή αλλά χωρίς φτερά στο διάδρομο της πεπατημένης ιθαγένειας. Τοποθετείστε για παράδειγμα τα πρόσωπα μέσα σε ένα ελληνικό περιβάλλον και αμέσως χάνεται το ιδιαίτερο στίγμα τους. Το ερώτημα τελικά είναι απλό όσο και καίριο: Γιατί στην Αμερική και όχι στο Παγκράτι; Γιατί Στηβ και όχι Στέλιος;

Παρόμοια ερωτήματα θα μπορούσαν να αφορούν την (υπερβολική) χρήση της προβολικής δραματουργικής τεχνικής των flash forward - flash back. Κάποιες στιγμές μάλιστα το έργο μοιάζει να πέφτει σε λογικά αποπήματα (λόγου χάρη, σε ποιο χρονικό διάστημα γίνεται η αναχώρηση του Στηβ και η επιστροφή του;). Το καίριο ερώτημα όμως είναι άλλο: Προς τι άραγε όλο αυτό το γριψώδες κομπούζιο; Το μέσον οφείλει να συνδέεται με το μήνυμα και να το εξυπηρετεί. Εδώ τι άραγε προσφέρει αυτή η μέθοδος; Αν έλειπε, τι θα έχανε το έργο από την ουσία του;

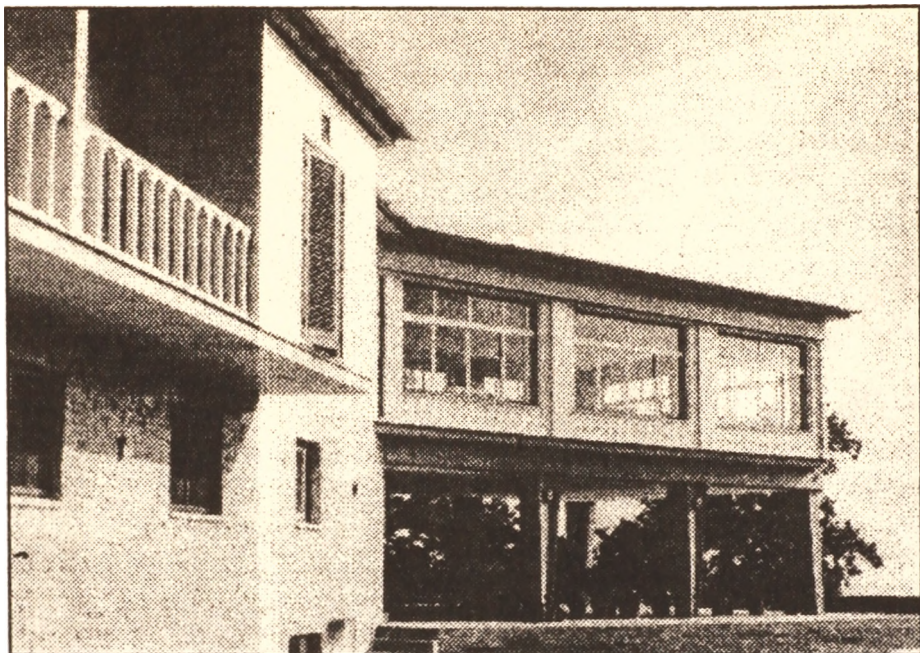
Ο σκηνοθέτης Κώστας Μπάκας προτίμησε για την παράσταση τη συνεχή παρουσία του θιάσου επί σκηνής. Αμφιβάλλω αν αυτός είναι ο κατάλληλος τρόπος για να δείξεις, όπως επισημαίνει ο ίδιος, «την ουσία των προσώπων, την απλότητα της γραφής, την καθαρότητα των σχέσεων και την τραγική μοναξιά στο βάθος των χαρακτήρων». Δέχομαι μια περισσότερο «πεζή» αιτία: μια κάποια λύση στις, αλλιώς, απίστευτα πολλές εισόδους και εξόδους των προσώπων. Αλλά τι αντίφαση με το ύφος του έργου! Ποιος είπε ότι εδώ μιλούμε για «θεατρικά πρόσωπα» και όχι για αληθινούς ανθρώπους, με ιστορία, μνήμη και συνέχεια;

Στο τέλος την πληρώνουν ως συνήθως οι ηθοποιοί. Η Μπέτυ Βαλάση στήριξε το ρόλο της πάνω στον τελείως αδιέξοδο ηθογραφικό τύπο της «Λωξάντρας». Ο Κώστας Σπυρόπουλος και ο Αλέξανδρος Σταύρου υπήρξαν υπερβολικοί έως κραυγαλέοι. Η Αλεξάνδρα Σακελλαροπούλου εύθραυστη αλλά και εμφανώς αμήχανη. Ο Νίκος Δαδινόπουλος και ο Παναγιώτης Μέντης αναίτια υποτονικοί. Η Σοφία Κακαρελίδου χωρίς πυξίδα και η Έφη Ρευματά σταθερή μεν, αλλά μονόχορδη.

ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

Αυτόν τον τίτλο επέλεξε ο Χαράλαμπος Σφαέλλος (γ. 1914) για την έκθεση έργου του, που άνοιξε στο Μουσείο Μπενάκη στις 28 του Μάη. Η έκθεση σηματοδοτούσε τη δωρεά του αρχείου του στα Αρχεία Νεοελληνικής Αρχιτεκτονικής. Έτσι, το ενδιαφέρον ήταν διπλό: μια ευκαιρία για αποτίμηση του έργου του Σφαέλλου και για άλλη μια φορά, οι διαφαινόμενες προοπτικές των Αρχείων του Μουσείου Μπενάκη.

Αρχιτεκτονική - Ανάπτυξη

Χ. Σφαέλλος,
Ξενοδοχείο στην
Τσαγκαράδα
1958-59,
λεπτομέρεια
ανατολικής
πτέρυγας.

Εκείνο που τεκμηριώνεται με αυτή την έκθεση είναι ο ρόλος που έπαιξε ο Σφαέλλος στον ΕΟΤ στη δεκαετία του '50. Από τότε έχει περάσει μισός αιώνας και μπορούμε σήμερα, ίσως πιο νηφάλια από ό,τι γινόταν παλιότερα, να καταλάβουμε τι ακριβώς συνέβαινε εκείνη την τόσο κρίσιμη εποχή, όταν ο τουρισμός επωμιζόταν τον κύριο αναπτυξιακό ρόλο στην ελληνική οικονομία. Η επιλογή ήταν συνειδητή και οι συνέπειές της λίγο-πολύ γνωστές. Η συζήτηση για τη σημασία του τουρισμού είχε βέβαια αρχίσει προπολεμικά –τότε μιλούσαν για «βιομηχανία του τουρισμού»– αλλά ποτέ πριν δεν είχε αναληφθεί μια τόσο εκτεταμένη προσπάθεια. Η προβολή της Ελλάδας μέσω του ΕΟΤ χρειαζόταν ένα καινούργιο πρόσωπο, και ο Σφαέλλος ήταν εκείνος που καθόρισε το απαραίτητο νέο (αρχιτεκτονικό) σχήμα, με τις γνωστές «Ξενίες», τις πρότυπες ξενοδοχειακές μονάδες που χτίστηκαν σε όλη τη χώρα. Είχε έτσι βρεθεί σε καίριο πόστο τη συγκεκριμένη ιστορική στιγμή. Καρποί αυτής της σύμπτωσης ήταν τα πρώτα ιδιότυπα ξενοδοχεία που βγήκαν με δική του καθοδήγηση (των Δ.

Πικιώνη, Π. Βασιλειάδη, Κλ. Κραντονέλλη), αλλά και η σειρά εκείνων που ο ίδιος σχεδίασε (άλλα έξι, από τα οποία εκείνο της Κέρκυρας κατεδαφίστηκε πρόσφατα).

Βέβαια η σημασία αυτής της δραστηριότητας υποβαθμίστηκε αργότερα, όταν μια τόσο ισχυρή προσωπικότητα, όπως ήταν ο Άρης Κωνσταντινίδης, διαδέχτηκε τον Σφαέλλο στη διεύθυνση τεχνικών υπηρεσιών του ΕΟΤ. Η έκθεση τώρα μας επανασυνδέει με εκείνη την «πρώιμη» –μπορούμε άραγε να την πούμε ηρωική;– περίοδο δραστηριότητας του ΕΟΤ, και όχι μόνο. Η ελληνική αρχιτεκτονική τότε χαρακτηριζόταν από πολλαπλές αναζητήσεις, μέσα σε αυτές και εκείνες που πηγάζαν από δημιουργούς που είχαν γευθεί τις σύγχρονες τάσεις στην Ευρώπη. Η ιδιαιτερότητα του Σφαέλλου, με αυτή την οπτική, βασιζόταν στη μαθητεία του στη γαλλική αρχιτεκτονική της εποχής που προσπάθησε ο ίδιος να «προσαρμόσει» στις ελληνικές τρέχουσες συνθήκες –ας το πούμε συνοπτικά, σε μια «εντοπιότητα».

Το αποτέλεσμα, όπως διακρίνεται από τα σχέδια και τις θαυμάσιες φωτογραφίες του Χαρισιάδη στην έκθε-

ση, δεν έχει μόνο ιστορικό ενδιαφέρον. Δείχνει τις ερεθιστικές δυνατότητες αλλά και τις ύπουλες παγίδες που ενεδρεύουν σε κάθε τέτοιο εγχείρημα. Αν και ο Σφαέλλος ασχολήθηκε με άλλα επίσης έργα, η απασχόλησή του στον ΕΟΤ διαθέτει παραδειγματική αξία και θα έπρεπε να προσεχτεί ιδιαίτερα από όλους, της πράξης και της θεωρίας. Με άλλα λόγια, μόνο μελετώντας ως πού έφτασε αυτό το πρώτο κύμα της μεταπολεμικής αρχιτεκτονικής –με τον Σφαέλλο, αλλά και με άλλους σήμερα που βρίσκονται ακόμα στη σκιά– μπορεί κανείς να καταλάβει τι ρόλο θα έπαιζαν όσοι ήρθαν με τα επόμενα κύματα, λιγότερο ή περισσότερο αστραφτεροί αρχιτέκτονες, καθώς η Ελλάδα αναπτυσσόταν ραγδαία το '60.

Τότε θα μιλούσαμε πιο δίκαια για «σειρές», για «συνέχειες» (ίσως και ασυνέχειες), για διακλαδώσεις και λεπτές διασυνδέσεις, για κάτι που θυμίζει πώς ακριβώς δουλεύουν τα πράγματα στην κοινωνία –και όχι μόνο αναμασώντας διθυράμβους για τους λίγους εκλεκτούς (που κι αυτών η θέση μπορεί να είναι, ποιος ξέρει, επισφαλής). Θα καταφέρουμε άραγε να ξεφύγουμε από τη μανία της προσωπολατρίας, τόσες δεκαετίες μετά τον Στάλιν;

Τελειώνοντας, οφείλω να αναφέρω τις Μ. Σάκκα (από τα Αρχεία Αρχιτεκτονικής) και Α. Τσίργιου (από το Φωτογραφικό Αρχείο) που επιμελήθηκαν αυτή τη σεμνή αλλά τόσο χρήσιμη έκθεση. Και να τονίσω –χωρίς τύψεις ότι διαφημίζω ένα έτσι κι αλλιώς καλό προϊόν– πόσο σημαντικό είναι να υπάρχουν αυτά τα Αρχεία, τι προοπτικές ανοίγουν, τι δυνατότητες προσφέρουν σε νέους ερευνητές, πόσες ευκαιρίες ακόμα και σε «παλιές καραβάνες» να αντλήσουν διδάγματα. Και πώς να μην τελειώσω με μια ευχή: να επιτρέψουμε στα Αρχεία αυτά (γιατί στο χέρι μας είναι) να γίνουν το εφαλτήριο για νέες, ελεύθερες εξερευνήσεις, εντελώς ανοιχτές σε κάθε ενδιαφερόμενο, μακριά από την προσωποπαγή μονοπώληση της γνώσης. Γιατί μόνο έτσι θα βρεθούν χρηματοδοτήσεις για να τραβήξουν νέους με όρεξη για να οργανώσουν την απαραίτητη βάση δεδομένων, για να δημοσιοποιήσουν κατόπιν τα ευρήματά τους με εκδόσεις και εκθέσεις. Απλά: για να αποκτήσει μια τέτοια δραστηριότητα κύρος και να γίνει θεσμός. Άμποτε.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ

Μικρή ασυμφωνία σε θέμα μείζον

του Γιώργου Μπλάνα

Σαν κανείς να
ελπίζει, παρά τα
σπασμένα φτερά
του, και χωρίς,
κυρίως γι' αυτό,
χωρίς να ξέρει
γιατί. Αυτή είναι
μια ανοιχτή θέση
απέναντι στη ζωή,
και
ασφαλώς και
απέναντι στην
ποίηση, η
διαλεκτική θέση της
ελπίδας
παρά τη θέση των
πάσης φύσεως
θανάτων,
παρά τη γνώση του
θανάτου.

Θανάσης
Χατζόπουλος

Νά λοιπόν που για μια ακόμη φορά η Ιστορία όχι μόνο αρνείται να τελειώσει, αλλά κάνει τα πάντα για να προκαλέσει την απαραίτητη –κυκλικά θα έλεγε κανείς επαναλαμβανόμενη– ανάγνωσή της. Και είμαστε εμείς αυτή τη φορά που πρέπει να δουλέψουμε, να αναγνώσουμε ή να παραναγνώσουμε το παρελθόν, να διατάξουμε και να αναδιατάξουμε πρόσωπα και πράγματα, να ζητήσουμε από το «πίσω» ένα «εμπρός». Αν βέβαια η ίδια η ζωή δεν έχει ήδη κάνει το μεγαλύτερο μέρος της δουλειάς κι εμείς απλά πρέπει να προχωρήσουμε στα συμπεράσματα. Και στη μια και στην άλλη περίπτωση, το να ξέρεις δεν έχει την παραμικρή σημασία. Ο σκοπός είναι να ξέρεις πως ξέρεις και τι ακριβώς ξέρεις.

Είναι αρκετός καιρός που οι συγγραφείς μας βρίσκονται στα νερά –βαθιά ή ρηχά– μιας τέτοιας ανάγνωσης, η οποία παίρνει κατά καιρούς τη μορφή ενός μάλλον ακήρυκτου διαλόγου, που μόνο από τα αιχμηρά σημεία του μπορείς να καταλάβεις πως τα εξ αμφοτέρων λεγόμενα αφορούν τα μεν στα δε και αντίστροφα. Αυτό είναι ένα από τα χαρακτηριστικά της σύγχρονης κατάρτισης ενός ισοζυγίου ιστορικών εξόδων-εσόδων. Ένα άλλο χαρακτηριστικό είναι τα δύο μέτωπα. Το ένα αφορά στην αντιπαλότητα Εθνοκεντρισμού-Ευρωπαϊσμού και το άλλο στην αντιπαλότητα μοντερνισμού-μεταμοντερνισμού. Δεν έχω καταλάβει ακόμη καλά ποιος είναι ο βαθμός επικάλυψης και ποιοι οι δρόμοι επικοινωνίας των δύο αυτών μετώπων και δεν μπορώ καν να αντιληφθώ σε ποιο ση-

μείο της σύγκρουσης έχει φωλιάσει το ζήτημα της επαναδιατάξης των μεγεθών της λογοτεχνίας μας. Για να μην υποκριθώ τον εντελώς ανύποπτο, δηλώνω πως διαθέτω αρκετές ενδείξεις για τις παραπάνω συμπλοκές, αλλά το θέμα μου είναι εντελώς περιορισμένο. Αφορά στο σημείο τοποθέτησης της μοντερνικότητας στην ποίησή μας και ειδικά στο ρόλο του Κ. Γ. Καρυωτάκη, σε σχέση με την ακαδημαϊκής προέλευσης δεδηλωμένη πρωτοκαθεδρία του Γιώργου Σεφέρη. Αυτό όχι έξω από τα συμφραζόμενα ενός διαλόγου του τύπου που περιέγραψα προηγουμένως. Το τρίτο και πιο περίεργο χαρακτηριστικό της επιχειρούμενης ιστορικής αυτογνωσίας μας είναι πως κανείς από τους καταθέτοντες τις απόψεις τους δεν αναφέρεται στα κείμενα ή τους φορείς των απόψεων που προσπαθεί να ανασκευάσει. Αν κάτι τέτοιο είναι απλά μια κακώς εννοούμενη πολιτική ορθότητα ή κάτι άλλο, θα το δούμε στο τέλος του παρόντος κειμένου. Πρώτα όμως θα δούμε τι ακριβώς συμβαίνει με τους ποιητές μας και τις στάσεις τους απέναντι στο παρελθόν της ποίησης. Προσωπικά πιστεύω πως η ποίηση δεν αξίζει να είναι ένα επάγγελμα, έστω ιδιόμορφο. Ό,τι αξίζει στην ποίηση είναι η διαρκής ανησυχία που της δίνει το δικαίωμα να εφαρμόζει στα πιο διαφορετικά σημεία της ύπαρξής μας τις λέξεις, με τους πιο διαφορετικούς τρόπους. Άρα πολύ λίγο με ενδιαφέρει ο σεβασμός των ποιητών για τα μεγάλα και ακλόνητα μεγέθη της ποίησης και ακόμη λιγότερο η φρικιάση που νιώθουν όταν οι δάσκαλοι του φανταστικού βασιλείου τους θίγονται. Στην ποί-

ηση αξιόλογο είναι ό,τι μπορεί να αποδίδει καλά. Θα παρακαλούσα τον αναγνώστη να έχει υπόψη του τις δύο-τρεις τελευταίες προτάσεις διαβάζοντας τις επόμενες.

Το περιβάλλον μέσα στο οποίο ασκείται η ποίηση σήμερα, διαμορφώθηκε από τη συνολική απόρριψη της πρώτης μεταπολιτευτικής πενταετίας, κυρίως με την εργασία επιχειρηματιών του ευρύτερου πολιτιστικού χώρου, οι οποίοι φρόντισαν να εισάγουν την ατομικιστική ιδεολογία του νεοφιλελευθερισμού, την επίπλαστη νεο-συντηρητική πολιτική ορθότητα και τον ηθικό κυνισμό. Η κατάσταση αυτή της μονοσήμαντης συσσώρευσης πλούτου δημιούργησε νέες συνθήκες στην παραγωγή και κατανάλωση λογοτεχνικών βιβλίων, με αποτέλεσμα την πτώση της ποιότητας στο χώρο της πεζογραφίας. Η ποίηση παρέμεινε, από την εμπορική άποψη, αλώβητη, αλλά παρουσίασε αλλαγές, κάθε άλλο παρά άσχετες προς το γενικό συντηρητικό κλίμα. Η κυριαρχία, σε εκπαιδευτικό επίπεδο, των θεωριών και των συγγραφικών πρακτικών της γενιάς του 1930 παρείχε σε μια μερίδα των νέων ποιητών τη δυνατότητα να προσκολληθούν σε κάποιου είδους ακαθόριστη ορθοδοξία, απορρίπτοντας το υλικό της μεταπολεμικής ποίησης και φτάνοντας μέχρι το σημείο να εισηγηθούν την επιστροφή της ποίησης στην πρόμοντερνιστική ρητορική. Στο σημείο αυτό έγινε μάλλον σαφές πως ο κύριος στόχος των εν λόγω ποιητών δεν είναι αυτή καθεαυτή η ανάπτυξη αποτελεσματικότερων τρόπων άσκησης του ποιητικού λόγου, αλλά η δημιουργία μιας κοινωνικής δια-

1. Κώστας Κουτσουρέλης, «Μεσοπολεμικές σκιές και τωρινές σκιαμαχίες», *Καθημερινή*, Κυριακή 19/05/2002.
2. Βαγγέλης Κάσσο, «Ποιητική νεωτερικότητα χωρίς περι-“στροφές”», *Αυγή*, 11/04/2002.
3. Χριστίνα Ντουνιά, *Κ. Γ. Καρυωτάκης. Η αντοχή μιας αδέσποτης τέχνης*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2000.
4. Κ. Γ. Καρυωτάκης: «Σαν δέσμη από τριαντάφυλλα», Εισαγωγή - Ανθολόγηση: Θ. Χατζόπουλος, εκδ. Διάμετρος, Αθήνα 2001.

φοράς, την οποία θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν προκειμένου να νιώσουν ή να γίνουν κυρίαρχοι στον αγώνα εξουσίας που μαίνεται γύρω μας. Οι απόψεις τους αποτελούν ένα μείγμα πολύ διαφορετικών και με πολύ διαφορετική προέλευση ιδεών. Γράφουν ακολουθώντας παραδοσιακά μέτρα, αλλά υπερασπίζονται δυναμικά το μοντερνισμό της γενιάς του 1930. Διατηρούν το πολυτονικό σύστημα, αλλά φροντίζουν να επιδεικνύουν γλωσσικό φιλελευθερισμό. Υπεραμύνονται της ελληνικής «ιδιοπροσωπίας», αλλά με φρασεολογία άκρως αριστερής καταγωγής. Το γεγονός πως μάλλον επιζητούν τη δημιουργία μιας νέας ορθοδοξίας κοινωνικών αντιλήψεων, η οποία θα τους ανεβάσει στην κορυφή της δημοσιότητας και της εξουσίας, φαίνεται και από την αντιφατικότητα των απόψεών τους. Προσκολλούνται σε ό,τι έχει κύρος και κατακεραυνώνουν όποιον επιθυμεί να υποβάλει ερωτήσεις για την ισχύ των πνευματικών μας πραγμάτων, χωρίς να εξετάσουν προηγουμένως τις κατ' ανάγκη λογικές προκείμενες των αποφάνσεών τους, οι οποίες συχνά τους οδηγούν σε ιδεολογικούς χώρους από τους οποίους είναι αμφίβολο αν καταφέρουν να βγουν, όταν οι καιροί το απαιτήσουν.

Μια τέτοια τακτική ακολουθεί ο νεαρός ποιητής Κ. Κουτσουρέλης¹, αρθρογραφώντας στις πολιτιστικές σελίδες της εφημερίδας *Καθημερινή*, με στόχο προφανώς να απαντήσει άμεσα σε κείμενο του ποιητή Βαγγέλη Κάσσου² στην εφημερίδα *Αυγή* και έμμεσα σε γραπτά της καθηγήτριας Χ. Ντουνιά³ και του ποιητή Θ. Χατζόπουλου⁴. Τόσο το κείμενο του Κάσσου, όσο και εκείνα των Ντουνιά και Χατζόπουλου, το καθένα με το δικό του εύρος και από τη δική του σκοπιά, προβληματίζονται επί της καθιερωμένης ισορροπίας ανάμεσα στον Κ. Γ. Καρυωτά-

**Αρκετοί από
τους πιο
γόνιμους
ποιητές μας,
είναι
εγκλωβισμένοι
σε ένα
περιβάλλον
που ευνοεί
τις δημόσιες
σχέσεις, τις
ατέλειωτες
αντιπαραθέσεις
για τα
βραβεία και
τα δημόσια
αξιώματα**

5. Κώστας
Κουτσουρέλης, ό.π.

6. Κώστας
Κουτσουρέλης, ό.π.

κη και τον Γιώργο Σεφέρη, ένας προβληματισμός ο οποίος κερδίζει συνεχώς έδαφος στο χώρο των σύγχρονων διανοομένων και δεν απέχει πολύ από τη δημιουργία δύο διαφορετικών τάσεων στην πολιτιστική μας ζωή. «Ωστόσο» γράφει ο Κ. Κουτσουρέλης, «κανένα μεμονωμένο καλλιτέχνημα, οσοδήποτε πρωτότυπο, δεν δικαιούται τον τίτλο του ιστορικού σταθμού αν δεν επισύρει ή δεν συνεπιφέρει ευρύτερες αισθητικές ανακατατάξεις. Έτσι, ουδόλως ενδιαφέρει αν η *Στροφή* υπήρξε ή όχι τεχνοτροπικά συντηρητικότερη από τα *Ελεγεία και Σάτιρες*, λ.χ. Σημασία έχει το αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι ήταν ο Σεφέρης και οι συνοδοιπόροι του που επέβαλαν τον ριζικό αναπροσανατολισμό της ελληνικής ποίησης – και όχι άλλοι. Και είναι η πληθύς των *de facto* επιγόνων τους, εν ολίγοις όλων των μεταγενεστέρων ίσαμε σήμερα, που τους καθιστά ιδρυτικές μορφές του ελληνικού μοντερνισμού»⁵. Ας προσπαθήσουμε να καταλάβουμε τι ισχυρίζεται ο αρθρογράφος. Η πρώτη πρόταση του παραπάνω αποσπάσματος αναφέρεται σε μια μάλλον κοινότοπη μεθοδολογική αρχή της επιστήμης της ιστορίας. Αλλά σήμερα κάθε ιστορικός θα αμφέβαλλε για το βαθμό απομόνωσης από το ιστορικό γίνεσθαι ακόμη και του πιο απομονωμένου γεγονότος. Αλήθεια, κανένα βιβλίο του μεσοπολέμου δεν εκδόθηκε σε άλλο πλανήτη. Καθένα έκανε τον κύκλο του και άσκησε τις επιρροές του, σε βαθμό που δεν μπορούμε να γνωρίζουμε πριν ασχοληθούμε με πολύ λεπτές και πολύπλοκες έρευνες. Συνεπώς θα πρέπει να είμαστε πιο προσεκτικοί, όταν χαρακτηρίζουμε ιστορικά ένα έργο. Εκτός αν η ιστορία ταυτίζεται με την ένταση της δύναμης που κατορθώνει να επιβάλει προγραμματικές μετατροπές της ιστορίας. Ας προ-

σέξει ο αναγνώστης, κάπως έτσι διάβασαν οι Γερμανοί της δεκαετίας του 1930 τις απόψεις του Νίτσε για τη θέληση για δύναμη. Προφανώς ο αρθρογράφος δεν έχει καμία σχέση με τέτοιου είδους ιδεολογίες, αλλά κινδυνεύει να εγκλωβιστεί ίσως εκεί ακριβώς που δεν θέλει. Η δεύτερη πρόταση ξαφνιάζει κάπως, όχι τόσο με την απλοποίηση ενός πολυσύνθετου ζητήματος, όσο με την άποψη για την ιστορία η οποία περνά πίσω της σαν σκιά. «...ουδόλως ενδιαφέρει αν η *Στροφή* υπήρξε ή όχι τεχνοτροπικά συντηρητικότερη από τα *Ελεγεία και Σάτιρες*!»⁶ Αρχικά, δεν ενδιαφέρει ποιον; Πόσο αδιάφορο μπορεί να είναι σε έναν αναγνώστη μια τόσο μεγάλη διαφορά ανάμεσα σε δύο ποιητικά βιβλία; Φαντάζομαι πως ο αρθρογράφος δεν εννοεί τον αναγνώστη, αλλά τον γραμματολόγο. Προϋποθέτει δηλαδή πως αν ο γραμματολόγος δεν διαθέτει αποδεικτικά στοιχεία για τη σχέση ενός ποιήματος της δεκαετίας του 1940 με τα *Ελεγεία και Σάτιρες*, ενώ διαθέτει κάποια για τη σχέση του ποιήματος με τη *Στροφή*, έχει κάθε δικαίωμα να θεωρήσει τη *Στροφή* ως αφετηρία για όλη την ποίηση της δεκαετίας του 1940. Μα τότε η *Στροφή* παίρνει την ιστορική της σημασία *De jure* και έτσι τινάζεται στον αέρα το *De facto* επιχείρημα των πολλών επιγόνων. Ας προσέξει ο αναγνώστης: μια *De jure* αξιολόγηση των ιστορικών μορφωμάτων θα μπορούσε να θεωρήσει σωστή την επιθετικότητα των ΗΠΑ απέναντι στις αραβικές χώρες, γιατί είναι προφανές πως περιορίζει τα ιστορικά όνειρά τους για διεξόδου στο ζωτικό χώρο της Δύσης. Ποιος λογικός άνθρωπος θα μπορούσε όμως να αποδεχθεί κάτι τέτοιο; Βέβαια ο αρθρογράφος δεν έχει καμία σχέση με τέτοιες πρακτικές, αλλά πώς θα μπορέσει να βγει από το λογι-

κό σφάλμα στο οποίο τον οδηγεί αναπόφευκτα η άποψή του; Η αλήθεια μπορεί να βρίσκεται κάπου ανάμεσα στα πραγματικά γεγονότα, που ενδεχομένως μας διαφεύγουν στις λεπτομέρειές τους, αλλά σαν άνθρωποι με σάρκα και οστά μπορούμε να τα στοιχειοθετήσουμε με κάποια πιθανότητα επιστημονικής θεμελίωσης. Δεν γνωρίζουμε ακριβώς την επιρροή που άσκησαν τα *Ελεγεία και Σάτιρες*, δεδομένου ότι δεν υπάρχουν σχετικές έρευνες και εξάλλου το βιβλίο αυτό κινήθηκε επί πολλές δεκαετίες σε πλαίσια που δεν καλύπτονταν από τις επίσημες εκπαιδευτικές διαδικασίες. Δεν έχουμε διερευνήσει επαρκώς τις επιρροές του Καρυωτάκη από Σεφέρη, κάτω από το βάρος μιας εκ του μηδενός θεώρησης του έργου του. Δεν μπορούμε να αποφανθούμε αν και κατά πόσον η *Στροφή* υπήρξε ίσως αντιθετικό απότοκο του βιβλίου του Καρυωτάκη, ούτε γνωρίζουμε τις ακριβείς σχέσεις του Ανδρέα Εμπειρίκου και του Νίκου Εγγονόπουλου με το έργο του μεσοπολεμικού ποιητή. Δεν μπορούμε να θεωρήσουμε τους παραπάνω απλά συνοδοιπόρους του Σεφέρη. Αντίθετα είναι προφανές αυτό που αναφέρει ο αρθρογράφος, πως δηλαδή «...είναι προπάντων ο δημόσιος και εξωστρεφής λόγος της γενιάς του 1930 που δικαιολογεί την εξέχουσα πολιτική θέση της». Στις συνθήκες της δεκαετίας του 1930 η εξωστρέφεια σήμαινε άμεση υποδοχή των διαδραματιζόμενων στην κοινωνική και πολιτική ζωή. Ίσως γι' αυτό η γενιά του 1930 να χρεώθηκε πολιτικές επιλογές των εξουσιαστών της εποχής της. Γιατί μιλούσε πολύ σε μιαν εποχή που δεν είχαν όλοι το δικαίωμα να μιλήσουν. Εκ των υστέρων και στην προσπάθεια να στοιχειοθετηθεί μια ακόμη παράλογη πνευματική επαρχία στο σώμα της νεοελληνικής σκέψης, ορισμέ-

νοι τρομάζουν από την κριτική διάθεση κάποιων άλλων. Γνωρίζουν πως το αποτέλεσμα της κριτικής δεν μπορεί ποτέ να είναι προκαθορισμένο και δειλιάζουν μπροστά στην ιστορία. Ίσως αυτός να είναι ο λόγος για τον οποίο το ρήμα «δικαιολογώ» παρουσιάζεται τόσες φορές στο κείμενο του αρθρογράφου μας. Η ιστορία θα πρέπει να γίνει για μια ακόμη φορά ένα μεγάλο δικαστήριο που θα καταδικάσει όσους επιβουλεύονται την τάξη! Όμως η επιστήμη της ιστορίας, ως γνωστό, χρησιμοποιεί προτάσεις με πληροφορικό χαρακτήρα για να αιτιολογήσει τις απόψεις της και όχι αξιολογικές προτάσεις για να δικαιολογήσει τις θέσεις της. Τόση σύγχυση απόψεων, μεθόδων και στάσεων, μόνο και μόνο επειδή η κριτική στάση απέναντι στη μεγάλη ομολογουμένως γενιά του 1930 συνεπιφέρει αναγκαστικά την επανανακάλυψη του έργου του Κ. Γ. Καρυωτάκη, δε θα μας βγει σε καλό. Η ζωή τρέχει με απίστευτες ταχύτητες και εμείς ασχολούμεθα με φαντάσματα. Γιατί είναι φάντασμα ο φόβος ορισμένων διανοουμένων μας πως η επιστροφή στον Καρυωτάκη ισοδυναμεί με επιστροφή στην «ηττοπάθεια» και τη «μελαγχολία». Στην ουσία δεν έχουν καταλάβει περί τίνος πρόκειται. Δεν πρόκειται για επιστροφή στη στάση του Καρυωτάκη απέναντι στη ζωή, την οποία παρεμπιπτόντως δεν γνωρίζουμε επαρκώς, ούτε για επιστροφή στην τεχνοτροπία Καρυωτάκη, την οποία παρεμπιπτόντως καλλιεργούν αρκετοί από τους διαμαρτυρόμενους οπαδούς της νέας εθνικής μας ευεξίας. Πρόκειται για επιστροφή στη στάση του Καρυωτάκη απέναντι στην ποίηση την ίδια. Αρκετοί από τους πιο γόνιμους ποιητές μας, εγκλωβισμένοι σε ένα περιβάλλον που ευνοεί τις δημόσιες σχέσεις, τις ατέλειωτες αντιπαραθέσεις για τα

**Η γενιά του
1930
χρεώθηκε
πολιτικές
επιλογές
των
εξουσιαστών
της εποχής
της γιατί
μιλούσε
πολύ σε μιαν
εποχή που
δεν είχαν
όλοι το
δικαίωμα να
μιλούν**

βραβεία και τα δημόσια αξιώματα, προσπάθησαν να διακρίνουν κάποιον ζωτικό χώρο ανάπτυξης του αυτόνομου ποιητικού λόγου. Και τον βρήκαν με υπόδειξη του Καρυωτάκη. Ποιος είναι αυτός ο χώρος, ποια αυτή η στάση; Ο χώρος είναι η καθημερινή ζωή, όπως διενεργείται στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον και όχι στους στενούς κύκλους των διανοουμένων. Αυτό είναι σαφές νομίζω και δε χρειάζονται άλλα λόγια. Αντίθετα η στάση έχει ανάγκη από δυο-τρεις κουβέντες παραπάνω.

Η ελληνική ποίηση έχει γνωρίσει μέχρι σήμερα μόνο τρεις πρωτογενείς στάσεις απέναντι στο ίδιο το ποιητικό γεγονός. Η πρώτη είναι η Σολωμική στάση. Πρόκειται ουσιαστικά για μια παραλλαγή της ρομαντικής στάσης. Ο ποιητής ορίζει σαν κέντρο εκπήγασής της θεματολογίας του την ίδια την προσωπικότητά του και αφήνει στην ποίηση, την οποία θεωρεί σαν μια οντότητα που τον υπερβαίνει, τη ρητορική διαπραγμάτευση. Ο κόσμος, το περιβάλλον δεν εκπροσωπείται παρά μόνο στο βαθμό που ορισμένες εικόνες δημιουργούν κατάλληλες συνθήκες για την αναδίπλωση των θεμάτων. Η δεύτερη στάση είναι η Καλβική. Ο ποιητής αναγνωρίζει τον κόσμο σαν οντότητα συμπληρωματική του κόσμου των ιδεών και ζώντας εν μέρει στον ένα και εν μέρει στον άλλο, φροντίζει να χρησιμοποιεί τη ρητορική προκειμένου να διατυπώσει ιδέες ικανές να προσδώσουν αξία στα φυσικά αντικείμενα και στα ζωντανά όντα. Πρόκειται για ένα ιδιότυπο κλασικισμό στον οποίο ανήκει και η στάση του Παλαμά. Η Τρίτη στάση, την οποία μοιράζονται ο Καρυωτάκης και ο Καβάφης, με διαφορετικό βάθος και πλάτος, είναι κάπως περιπλοκότερη, όχι όμως πολύ μακριά από τη στάση που ακολούθησε ο Μπωντλέρ. Ο ποιητής στοιχειοθετεί έναν κατά κάποιο τρόπο

ιδανικό κόσμο. Ο κόσμος αυτός δεν μοιάζει με τον κόσμο των ρομαντικών που είναι ένα ομοίωμα της έκπτωτης αθωότητας της φύσης, αλλά με κάτι Άλλο που στέκεται πάντα πέρα, επέκεινα, για να θεμελιώνει διαρκώς τη μεταφυσική αγωνία. Δεν είναι ένας κόσμος που απαιτεί να πραγματοποιηθεί, αλλά ένας κόσμος που συγκρατεί τον άνθρωπο εντός των προταγμάτων του και των προσδοκιών του. Είναι το εντελώς Άλλο που μας κρατάει ίδιους. Ύστερα υπάρχει ο κόσμος των ιδεών και των όντων. Οι δεύτερος αυτός κόσμος αποτελεί την εντοπιότητα. Στην πραγματικότητα οι ιδέες δεν διαφέρουν από τα πράγματα. Είναι και αυτές εργαλεία επιβίωσης. Οποιαδήποτε καταφυγή στον κόσμο των ιδεών είναι μια αυταπάτη που δημιουργεί μια καινούργια φυλακή. Η ποίηση ανήκει στην περιοχή των ιδεών. Ως εκ τούτου παραμένει πάντα ένας τρόπος επιβίωσης που δεν βρίσκεται πιο κοντά στο Άλλο, από μια οποιαδήποτε άλλη δραστηριότητα. Ενώ όμως μια οποιαδήποτε άλλη δραστηριότητα δεν ισχυρίζεται πως αποτελεί κάτι διαφορετικό, η ποίηση προβάλλει αυτή την αξίωση. Άρα ο ποιητής πρέπει να είναι διαρκώς καχύποπτος απέναντι στις δυνατότητές της. Η καχυποψία τον οδηγεί σε μια διαρκή μείωση του λυρικού στοιχείου, υπό την έννοια πως δεν επιθυμεί να δημιουργήσει ψευδαισθήσεις, αλλά να καταθέσει σκληρές αλήθειες. Σκληρές αλήθειες για ποια πράγματα όμως; Η περιοχή των όντων, της καθημερινότητας, δεν βρίσκεται πολύ μακριά από το Άλλο, το κατ'εξοχήν Άλλο ή τουλάχιστον μακρύτερα απ'όσο η γλώσσα. Εκεί μπορεί ο ποιητής να εντοπίσει τις αλήθειες του, φτάνει να ξέρει και να αντέχει τα δρομολόγια. Η γλώσσα, όχι λόγω της προνομιακής της εγκύτητας προς το Άλλο, αλλά λόγω της μοναδικότητάς της για το αν-

θρώπινο ον, αναλαμβάνει το ρόλο του διαυγαστή. Ας φανταστούμε τον ποιητή σαν ένα δημοσιογράφο από τον κόσμο του Άλλου που αναλαμβάνει να κάνει ένα ρεπορτάζ στην περιοχή των όντων. Στρέφει το παράξενο φως του έρωτός του κατεπάνω σε πρόσωπα και πράγματα, βυθίζεται στη συμπάθεια για τον έτερο και αποκομίζει τη σκληρή αλήθεια της επιβίωσης ως μοναδικού ορίζοντα ύπαρξης, ελπίζοντας πως κάποτε θα βρει μια βασίλισσα λέξη που θα δημιουργήσει το ρήγμα, μέσα στο οποίο θα αναπτυχθεί ένας άλλος ατελής κόσμος και ένα άλλο τελειότερο Άλλο. Η στάση αυτή είναι γνήσια Γνωστική και αποτελεί την αιχμή της μοντερνικότητας του Καρυωτάκη, δεδομένου ότι αναπτύχθηκε με άλλους όρους μόνο μετά τη δεκαετία του 1950 στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Μπορεί να μην αποτελεί τη μοναδική, αλλά είναι η καταλληλότερη για τις μέρες που περνάμε. Κατάλληλη για ένα περιβάλλον που ευνοεί τη δημιουργική ραθυμία, το κυνήγι των βραβείων, των γνωριμιών, των συμμετοχών σε διάφορες δημόσιες θέσεις.

Όλοι όσοι ανησυχούν λοιπόν για τη διαφύλαξη των μεγεθών της ποίησής μας, θα έπρεπε να είχαν καταλάβει πως τα μεγέθη δεν γκρεμίζονται αν έχουν κάτι να πουν και πως αυτό το οποίο τους τρομάζει δεν είναι παρά η αργή και σταδιακή δημιουργία ενός τύπου πνευματικού ανθρώπου που δεν είναι διατεθειμένος να αναγνωρίσει σαν αξιόλογο ό,τι δεν προσφέρει τίποτε στη ζωή. Σαν να λέμε, ο διάλογος

που εδώ και καιρό πελαγοδρομεί στις σελίδες των περιοδικών και των εφημερίδων βρίσκει τη μία πλευρά παντελώς απροετοίμαστη. Ίσως έτσι εξηγείται το γεγονός πως απαντούν σε πρόσωπα και κείμενα δίχως να τα αναφέρουν. Μια τέτοιου είδους επικοινωνία καταδεικνύει την αναποφασιστικότητα του πομπού: εκπέμπω ένα μήνυμα, αλλά δεν καθορίζω τον παραλήπτη, ούτε τον κώδικα, ώστε κάθε κατηγορία που θα μπορούσαν να μου προσάψουν να μην έχει στοιχεία. Και πώς να έχει, αφού αυτό που λέω δεν είναι τίποτε περισσότερο από ένα μείγμα ιδεών που ανήκουν σε κάθε λογής εξουσίες;

ΠΗΤΕΡ ΑΚΡΟΪΝΤ T.S. ELIOT Ο άνθρωπος και το έργο του ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΚΑΙ ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ	Πήτερ Άκροϊντ T.S. ELIOT [Μια μοναδική βιογραφία] Μόλις κυκλοφόρησε ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ
---	---

Για την κριτική του «ποιητικού» λόγου

Η δημοσίευση μιας ποιητικής συλλογής του καθηγητή Γ. Βέλτσου, προέδρου της επιτροπής κρατικών λογοτεχνικών βραβείων, η δυσμενής κριτική της στο περιοδικό *Νέα Ξοτία* και τέλος η απάντηση του καθηγητή με υπαινιγμούς για ποινικές ευθύνες εκείνου που του ασκεί κριτική ιροκάλεσε σειρά αλυσιδωτών αντιδράσεων στο ποιητικό σινάφι. Μεριοπαθείς ή ακραίες, διατυπώθηκαν με περιοδικά ή εφημερίδες που είναι καταξιωμένοι τόποι έκφρασης μερίδων του ποιητικού κόσμου. Οι τοποθετήσεις που παρουσιάστηκαν αφορούσαν κατά κανόνα τα ασαφή όρια ανάμεσα στην κριτική και στην προσωπική επίθεση.

Επειδή τα τελευταία χρόνια η κρίση κύρω από τον ποιητικό λόγο εκφέρεται κυρίως ως εγκώμιο του ενός ποιητή προς τον άλλο, ή υπάρχει παγερή σιωπή, το γεγονός και μόνο ότι δόθηκε κάποιο έναυσμα δημόσιας συζήτησης είναι σημαντικό. Το ερώτημα βέβαια που τίθεται ευθέως, είναι τι διακυβεύεται σ' αυτή τη διαμάχη και ποια η σημασία της, αν έχει κάποια για το ευρύτερο κοινό.

Σε κοινωνιολογική βάση θα υπέθετε κανείς ότι κάποιες αλλαγές στον συγχετισμό δυνάμεων μέσα στο ποιητικό σινάφι προκάλεσαν αναταραχή που θα εξισορροπηθεί βάσει αμοιβαίων εξηγήσεων και παραχωρήσεων. Ωστόσο το ζήτημα που ανέκυψε, ποια δηλαδή είναι τα κριτήρια αξιολόγησης της ποίησης, παραμένει αναπάντητο και εκρεμές. Κι αυτό είναι κάτι που ξεπερνά τους όρους που έχουν θέσει για τον αυτό τους οι ποιητές και αφορά όλους τους επιδιώκουν πρόσβαση στην ποίηση ως λυτρωτική πράξη ανάγνωσης. γιατί κάτι τέτοιο;

Κατ' αρχάς επιτρέψτε μου να το υπενθυμίσω, η ελληνική γλώσσα είναι κάτοχος δύο νόμιπेल ποίησης και όχι μόνον. την ποίηση, κοντολογής, η ελληνική γλώσσα έχει τις μεγαλύτερες δυνατές ακρίσεις που θα μπορούσαν να κατα-

κτηθούν. Επικεντρώνομαι στην ελληνική γλώσσα κι όχι στην ποιητική μεγαλοφυΐα κι αυτό γιατί η μεγαλύτερη προνομία του νεοέλληνα ποιητή είναι η ίδια η ελληνική γλώσσα μέσα στην οποία εγκαταστάθηκε εκ γενετής. Ο ποιητής εν-εργο-ποιεί το δυναμικό που κυριολεκτικά κατακλύει κάθε αυθόρμητη μα και μαστορεμένη εκδοχή της γλωσσικής μας έκφρασης.

Ο Μάρτιν Χάιντεγγερ έγραφε πως «η γλώσσα είναι ο οίκος του είναι» και μέσα σ' αυτόν τον οίκο δημιουργήθηκε η σπουδαία νεοελληνική ποιητική παράδοση. Παράδοση ωστόσο σημαίνει συνέπεια κι αυτό οι μάστορες του είδους το γνώριζαν καλά. Το αναγνώριζε, για παράδειγμα, ο νομπελίστας Σεφέρης όταν, γράφοντας τον στίχο «μας βαραίνουν οι φίλοι που δεν ξέρουν πια πώς να πεθάνουν», συνέχιζε τον ποιητή Καρυωτάκη ο οποίος γράφει απέρριπτα «με βαραίνουν οι φίλοι».

Μέσα σ' αυτή την παράδοση, που οι άνθρωποι των γραμμάτων πρωτοστάτησαν για να δημιουργηθεί, αναπτύχθηκε ο εθνικός χαρακτήρας και κατά συνέπεια το μέτρο για να κρίνονται τόσο η μορφή όσο και τα περιεχόμενα της ποίησης με την οικουμενική τους αξία: «Μπολιβάρ, είσαι ωραίος σαν Έλληνας» αναφωνεί ο Ν. Εγγονόπουλος, κι εδώ η ροή της γλώσσας συνδέεται με τον μεστό νοήματος κοσμοπολιτισμό που κατανοεί και χαίρεται για την ανάταση ενός λαού, θεωρώντας την κατ' εξοχήν εκδήλωση ελληνικότητας.

Εφόσον η ποίηση συνδέεται με το παρελθόν υφίσταται παράδοση και η πρόσβαση είναι εφικτή μέσω του κοινού σε όλους γλωσσικού-νοηματικού αποθέματος. Σ' αυτή την περίπτωση ο ποιητής υπερβαίνει την ατομικότητά του και μιλά για το σύνολο. Εδώ το βάρος δίνεται στην ίδια την ποίηση, ενώ οι προσωπικές εμπειρίες και τα αισθήματα είναι ιδιοσυγκρασίες άσχετες προς τη συνέχειά της.

Αυτή η πραγματικότητα ανατράπηκε αρδηνά από τη δεκαετία του '60 και μετά. Με τον μεταμοντερνισμό το βάρος

μετατοπίστηκε οριστικά από την ίδια την ποίηση στον συναισθηματικό κόσμο του καλλιτέχνη και όλο το ενδιαφέρον εστιάστηκε στην προσωπικότητά του. Η δήθεν μοναδικότητα της ατομικής εμπειρίας έγινε το βασικό κριτήριο για το επιθυμητό αποτέλεσμα και το καινοφανές, που διεγείρει την αίσθηση, ο κινητήρας κάθε παραγωγής. Ο εξισωτισμός του αισθήματος ανέτρεψε όμως κάθε μέτρο, μια και δεν είναι δυνατό να θεωρηθεί κάποια αισθηματική έκφραση ανώτερη ή κατώτερη από άλλη. Στην καλύτερη των περιπτώσεων ο ειδήμονας ψυχαναλυτής μπορεί να γνωμοδοτήσει για κάποια ψυχοπαθολογία, πέραν αυτού όμως τίποτε άλλο.

Έτσι, η κριτική που θα ήθελε να αποκτήσει πρόσβαση στη σύγχρονη ποιητική δημιουργία είναι αδύνατο να το κάνει, αφού κανείς δεν είναι σε θέση να κρίνει τα προσωπικά εκφραστικά μέτρα του άλλου. Τι απομένει; Μια περίκλειστη ομάδα ανθρώπων πουθορυβωδώς επιβάλλεται ποιητικά και η πολιτιστική βιομηχανία που οργανώνει τη διέγερση των αισθήσεων μέσω του ηλεκτρονικού θόρυβου. Κι αυτό στο όνομα της ανατροπής των συμβάσεων.

Ήταν ο μέγας Διονύσιος Σολωμός που σύναζε στο τεφτέρι του λέξεις κι εκφράσεις του καθημερινού κόσμου για να τις μετουσιώσει σε στίχους. Έφτιαξε την εθνική μα και κοσμοπολιτική του ποίηση που συνένωσε αβίαστα το ρίζωμα στην ελληνική εκφραστικότητα με φιλοσοφικό, πολιτικό και κοινωνικό στοχασμό. Σήμερα η πολιτιστική βιομηχανία αρπάζει την έκφραση «άσχημος σαν χρέος», απαύγασμα σοφίας που ακούγεται από γέροντες στα νησιά του Ιονίου, για να την αντιγράψει και να την πετάξει στο σκυλάδικο του νεοπλουτισμού με τον στίχο «οι ωραίοι έχουν χρέη». Δυστυχώς εδώ πλέον δεν έχει νόημα καμιά κριτική.

Γιώργος Ν. Μερτίκας

Εκ νέου: ένα παρελθόν στο παρόν

του Γιάννη Παπαθεοδώρου

Τα τελευταία χρόνια η εικόνα της νεοελληνικής λογοτεχνικής παραγωγής αλλάζει αισθητά. Πλάι στα καινούργια βιβλία των σύγχρονων λογοτεχνών εμφανίζονται, ολοένα και πιο συχνά, κείμενα της παλαιότερης πεζογραφίας και ποίησης διεκδικώντας ένα μερίδιο της αναγνωστικής μας ανταπόκρισης. Νέες ανθολογίες, νέες παρουσιάσεις γνωστών ή ξεχασμένων λογοτεχνών, μια ολόκληρη σειρά ιστορικών φιλολογικών αλλά και χρηστικών εκδόσεων έρχεται να ενεργοποιήσει εκ νέου τη λογοτεχνική μας μνήμη, τοποθετώντας ένα καινούργιο παρελθόν στο παρόν μας. Η σχέση αυτή εκβάλλει σε διάφορες και διαφορετικές πτυχές της επιστημονικής μελέτης του νέου ελληνισμού. Οι νέες ερευνητικές δραστηριότητες έχουν ήδη αποδώσει καρπούς στην ιστορία της λογοτεχνίας, καθώς και στην πολιτισμική και διανοητική ιστορία. Καινούργιοι συγγραφείς, καινούργια κείμενα έρχονται στο προσκήνιο. Οι παλαιότερες βεβαιότητές μας για τα οικεία πρόσωπα και πράγματα της λογοτεχνίας υποχωρούν. «Ο νεοελληνιστής είναι προνομιούχος» έγραφε ο Γ. Π. Σαββίδης. «Όποια πέτρα κι αν σηκώσει, τουλάχιστον επί μισό αιώνα ακόμα, θα βρει έδαφος παρθένο ή πάντως ανεξάντλητο, γόνιμο είτε πλούσιο σε κοιτάσματα».¹

Το φαινόμενο ωστόσο δεν είναι καινούργιο. Κάθε εποχή διαχειρίζεται τα πολιτισμικά προϊόντα παλαιότερων εποχών, κάθε κοινωνία συζητάει με το παρελθόν της, κάθε σύγχρονο λογοτεχνικό ρεύμα ανακαλύπτει τους προγόνους του, κάθε κείμενο ζητάει τα παλαιότερα διακείμενά του. Είναι «η κίνηση του εκκρεμούς», όπως την περιέγραφε ο Κ. Θ. Δημαράς. Το παρόν διαλέγεται πάντα με το παρελθόν, κι εμείς μετέχουμε ενεργά σ' αυτόν τον διάλογο ως ερευνητές, ως εκδότες, ως συγγραφείς, ως αναγνώστες. Παρ' όλα αυτά, κάτι καινούριο μοιάζει να σηματοδοτεί αυτή η κίνηση του εκκρεμούς. Κάτι που ενώνει με έναν περίεργο τρόπο τους εκδοτικούς οίκους με την έρευνα, αλλά και τον ακαδημαϊκό χώρο με τις προθήκες των βιβλιοπωλείων και

την πολυθρόνα του αναγνώστη. Δεν υπαινίσσομαι φυσικά κάποιο φαινόμενο διαπλοκής –η λέξη έχει πάρει στις μέρες μας άλλες συνδηλώσεις– αλλά προσπαθώ να καταλάβω γιατί ορισμένα ονόματα όπως ο Ιάκωβος Πιτσιπίος και ο Γρηγόριος Παλαιολόγος αποκτάνε μια «δεύτερη ζωή» στις μέρες μας, ή ακόμα γιατί ένα ροκ συγκρότημα όπως τα *Διάφανα Κρίνα* τραγουδάει ποιήματα του Κώστα Ουράνη. Τι είναι αυτές οι καινούργιες τάσεις και συμπεριφορές; Πρόκειται για ένα ουσιαστικό αναστοχασμό πάνω στο παρελθόν ή για ένα αισθητικό φетиχισμό που καλύπτει τις ανάγκες της κορεσμένης αγοράς με εξωτικά ονόματα και κείμενα, για μια «ρετρό» εκδοχή της λογοτεχνίας; Ποια είναι η κύρια συνιστώσα όλης αυτής της διαδικασίας, ποια είναι η δεσπόζουσα δομή της;

Νομίζω ότι αν ήθελε κανείς να την περιγράψει θα μίλαγε για ένα φαινόμενο πολιτισμικής πύκνωσης που συντονίζει τις ερευνητικές ζητήσεις, τις εκδοτικές κινήσεις και τις αισθητικές μας προτιμήσεις σε ένα κοινό παρονομαστή: στην *αναθεώρηση του παρελθόντος*. Με τη λέξη αναθεώρηση δεν εννοώ την απλή διαλογική σχέση παρόντος-παρελθόντος αλλά τη δυναμική παρέμβαση του παρόντος στο παρελθόν, τη συνειδητοποίηση της ιστορικότητας του λογοτεχνικού φαινομένου, την αμφισβήτηση των καθιερωμένων σχημάτων ερμηνείας του. Από αυτή την άποψη η επανέκδοση των παλαιότερων κειμένων δεν είναι απλώς ένα εκδοτικό εγχείρημα. Αποτελεί ταυτόχρονα και μια πρόκληση για να επανεξετάσουμε τον λογοτεχνικό κανόνα. Σιγά-σιγά μπορούμε να συμπληρώσουμε το ψηφιδωτό μιας συνολικότερης ιστορίας της λογοτεχνίας που θα περιλαμβάνει και τις παρυφές, τις ρωγμές του κανόνα. Η προοπτική της ελάσσονος λογοτεχνίας καθιστά πιο ευρύχωρη την ιστορία της λογοτεχνίας, θέτοντας παράλληλα και νέα ερωτήματα για τη συγκρότηση του λογοτεχνικού πεδίου, τις σχέσεις, τις ιεραρχίες του και τις ιδεολογικές του συνδηλώσεις. Η τάση αυτή, που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως η επιστρο-

φή του απωθημένου, η επιστροφή του αγνοημένου ή ακόμα και του κατεσταλμένου λογοτεχνικού ίχνους, οδηγεί στην ανάδειξη νέων λογοτεχνικών πηγών, που λάνθαναν ή είχαν πέσει σε καθεστώς ανυποληψίας εξαιτίας της ειδικής βαρύτητας που είχε η επίσημη, καθιερωμένη ή «υψηλή» λογοτεχνία. Αυτές οι νέες «μη κανονικές» πηγές δεν οδηγούν απαραίτητα στην άρνηση του λογοτεχνικού κανόνα, ούτε βέβαια κάτι τέτοιο μπορεί να είναι αυτοσκοπός. Μας μαθαίνουν ωστόσο να διαβάζουμε τον ίδιο τον κανόνα με τρόπο «μη κανονικό», μας μαθαίνουν να κοιτάμε το παρελθόν με τη λοξή ματιά της ελάσσονος λογοτεχνίας.

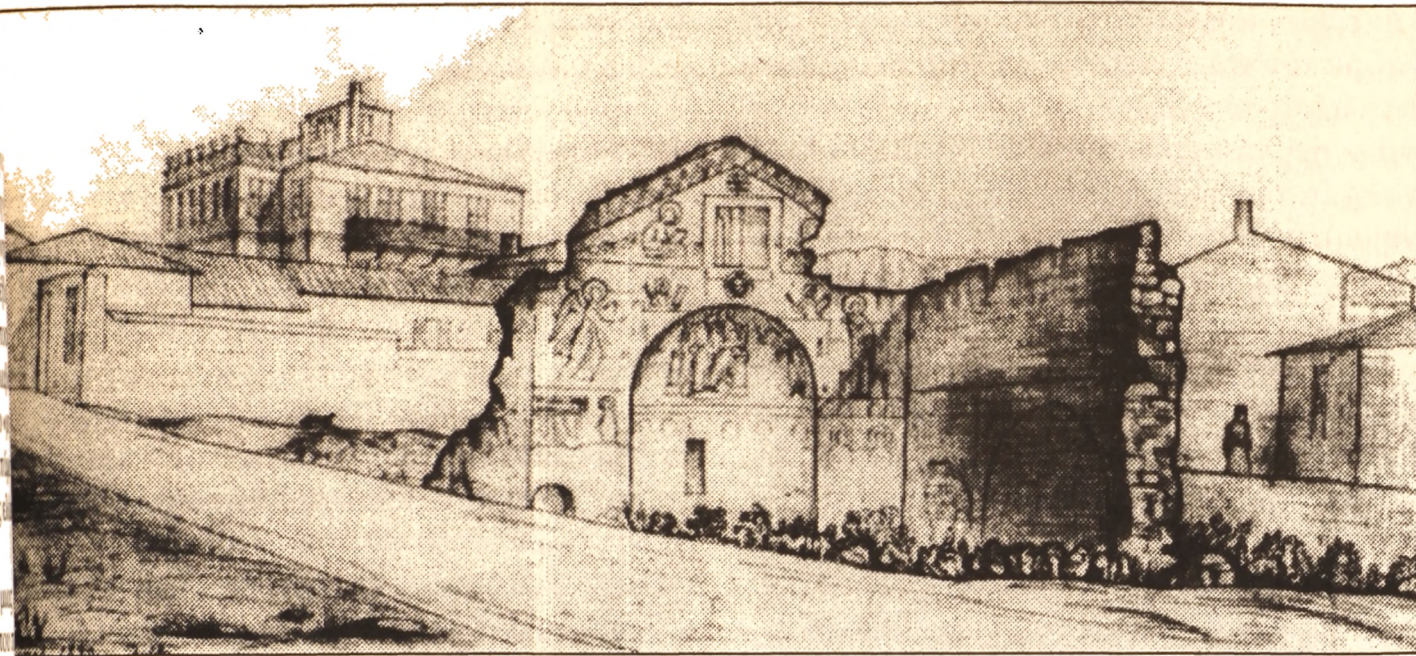
Η συγκρότηση εξάλλου μιας πληρέστερης βάσης δεδομένων που περιλαμβάνει το ευρύτερο δίκτυο της κυκλοφορίας του βιβλίου (τους συγγραφείς, τους εκδότες, τους μεταφραστές, τους συνδρομητές, τους αναγνώστες) μας επιτρέπει να ξεφύγουμε από τα στενά αισθητικά μας ενδιαφέροντα και να δοκιμάσουμε μια πιο ιστορική ανάγνωση της λογοτεχνίας μας, θέτοντας νέα ερωτήματα γύρω από το ρόλο της λογοτεχνίας στον 19ο αιώνα, τον τρόπο που συνδέεται με τη συγκρότηση της εθνικής ιδεολογίας, τη σχέση Δύσης και Ανατολής, τη λειτουργία του μοντερνισμού, τις συγκριτικές όψεις της νεοελληνικής λογοτεχνίας μέσα στα ευρωπαϊκά της συμφραζόμενα κ.λπ. Τα καινούργια ίχνη που ανακαλύπτουμε μας οδηγούν σε πτυχές και σχέσεις της λογοτεχνικής ιστορίας που ούτε καν τις υποψιαζόμασταν μερικά χρόνια πριν. Το λογοτεχνικό αρχείο που συγκροτείται μπροστά μας, έστω και αποσπασματικά, μας καλεί να θυμηθούμε την παλαιότερη προτροπή του Άλκη Αγγέλου: «Σχήματά μας εχάρισε το παρελθόν άφθονα. Εμείς ακόμα έχουμε την ανάγκη να αποσχηματοποιούμε».²

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Γ.Π. Σαββίδης, *Τράπεζα Πνευματική*, Πορεία, Αθήνα 1994, σ. 185.
2. Άλκης Αγγέλου, *Των Φώτων Β' Όψεις του Νεοελληνικού Διαφωτισμού*, ΜΙΕΤ, Αθήνα 1999, σ. 29.

Β ΚΡΙΤΙΚΗ βιβλίου

«μέσ' σ' εκκλησία των Γραικών»

Τούλα Καλαντζοπούλου,
Ιεσαιοωνικοί ναοί της Αθήνας από σωζόμενα
σχέδια του Paul Durand,
Λ.Ι.Α., Αθήνα 2002, σ. 198.

Όπως τονίζει η μελετήτρια Τούλα Καλαντζοπούλου στην εισαγωγή του ανά χειράς ευκόματος, «Τα οικοδομήματα της σημερινής Αθήνας ανήκουν κατά βάση σε δύο ιστορικές εποχές: την αρχαιότητα, ελληνική και ρωμαϊκή, και τη νεότερη περίοδο, δηλαδή τους δύο τελευταίους αιώνες. Το ενδιάμεσο μεγάλο χρονικό διάστημα, η περίοδος της βυζαντινής αυτοκρατορίας και της τουρκοκρατίας, υποδηλώνεται με ελάχιστα μνημεία, σημαντικότερα των οποίων είναι οι ναοί». Το γεγονός αυτό αυξάνει την αξία των σχεδίων του P. Durand από τους εναπομείναντες κατά τον 19ο αιώνα μεσαιωνικούς ναούς της Αθήνας.

Ο Paul Durand, γάλλος περιηγητής της αρχαιολογικής λεκάνης της Μεσογείου, κατεχόμενος από τις ιδέες του Ρομαντισμού, δεν ταυνοχολήθηκε με την αρχαιότητα κατά τη διάρκεια των ταξιδιών του στην Ελλάδα, όπως οι περισσότεροι περιηγητές του καιρού του, αλλά τουναντίον με τα βυζαντινά μνημεία, τους ναούς, για τους οποίους είκαζε ότι ήταν δυνατόν να λύσουν το πρόβλημα της ταύτισης του ρωμανικού ρυθμού των αρχιτεκτονημάτων της Δύσεως.

Ο Durand στα πρώτα τρία του ταξίδια στην

Ελλάδα (1839-40, 1842-43, 1847) και στο τελευταίο (1864), από το οποίο δεν διαθέτουμε σχέδια ναών, σχεδίασε και κράτησε λεπτομερείς σημειώσεις από τα μνημεία που επισκέφθηκε. Στα ταξίδια του αυτά συμμετείχε επιστημονική ομάδα υπό τον A.N. Didron.

Το μεγαλύτερο μέρος του αρχείου του, που περιελάμβανε ημερολόγια, σημειώσεις και σχέδια και το οποίο είχε καταθέσει στη δημοτική βιβλιοθήκη της Chartres, καταστράφηκε σε βομβαρδισμό το 1944. Σώθηκαν μόνο μερικά μισοκαμένα αποσπάσματα σημειώσεών του. Τα σχέδιά του όμως είχαν άλλη τύχη. Κάθε φορά που τελείωνε έναν κύκλο σχεδίων με το πέρας των ταξιδιών του, τα εμπιστευόταν στη φύλαξη του ιδίου ανθρώπου και έτσι τα σχέδια αυτά διασώθηκαν και κατέληξαν μόλις το 1984 να περιέλθουν στα χέρια του προέδρου του Ε.Λ.Ι.Α. (Ελληνικού Λογοτεχνικού και Ιστορικού Αρχείου) Μ. Χαριτάτου από κάποιον παλαιοπώλη ο οποίος του τα πούλησε. Ο Μ. Χαριτάτος, ενημέρωσε γι' αυτά την αρχαιολόγο Τούλα Καλαντζοπούλου, η οποία κατέστησε τα σχέδια αυτά αντικείμενο της διδακτορικής της διατριβής.

Τα 254 σχέδια του Durand, τα οποία δεν ξέρουμε αν αποτελούν το σύνολο των σωζόμενων σχεδίων του, όπως γράφει η μελετήτρια, δεν συνιστούν ένα πλήρες σύνολο από ένα ταξίδι του στην Αθήνα, αλλά μια τυχαία συλλογή σχεδίων που διασώθηκαν από τα τρία πρώτα ταξίδια του στην πρωτεύουσα του νεοσύστατου τότε ελληνικού κράτους. Το

ώρα καλή, ώρα να δούμε τη ζωγραφική της Νίκης Καραγάτση στην αναδρομική έκθεσή της, που θα διαρκέσει ως τις 30 Ιουνίου (Μέγαρο Εϋνάρδου, Αγίου Κωνσταντίνου 20 & Μενάνδρου) και να διαβάσουμε την ιδιαίτερα φροντισμένη έκδοση 57 Κείμενα για τη Νίκη Καραγάτση (εκδ. Άγρα, 2002), στην οποία περιλαμβάνονται τα σημαντικότερα κείμενα που γράφτηκαν για τη ζωγράφο από το 1956 έως το 1998.

Από τις «Επτά Ημέρες» της Καθημερινής κυκλοφόρησε εξαιρετικός τόμος αφιερωμένος στην Ελληνική Γελοιογραφία. Δύο αιώνες σάτιρας (Υπεύθυνη «Επτά

Ημερών»: Ελευθερία Τράιου, Γενική επιμέλεια: Δημήτρης Παυλόπουλος, Σύνταξη: Κωστής Λιόντης, Σύνταξη ύλης: Μαρία Γιαννακούρου). Και για να περιαιτολογήσουμε και λίγο μνημονεύουμε τις

εκτενείς αναφορές στη «Σχολή του Αντί» στο άρθρο του Δημήτρη Πετσετίδη «Η γενιά του “Ταχυδρόμου” και η σχολή του “Αντί”».

Βιογραφία και μυθιστορία συνταιριασμένα σε ένα «παραμύθι» για τον Τζούλιο Καϊμη γραμμένο από τον Μισέλ Φάις: Το μέλι και η στάχτη του Θεού (εκδ. Πατάκη, 2002). Ο Μισέλ Φάις δε διστάζει να δοκιμάζει όλους τους τρόπους και να «κατασκευάζει» διαρκώς το συγγραφικό του πρόσωπο δημιουργώντας κάθε φορά κάτι ενδιαφέρον. Όσο για την περίπτωση του Τζούλιο Καϊμη, μας έχει ήδη προσφέρει σημαντικά τεκμήρια για το έργο του και αυτή τη φορά μας εκπλήσσει με τη μυθιστορηματική εκδοχή του.

Για τη σάτιρα, την ειρωνεία, την παρωδία και το χιούμορ γράφει η Κατερίνα Κωστή, που είναι γνωστή σε όλους μας για τη σπουδαία δουλειά που έχει κάνει εκδίδοντας τα Άπαντα του Σκαρίμπα (10 τόμοι από τις εκδ. Νεφέλη). Στο καινούριο βιβλίο της Η ποιητική της Ανατροπής (εκδ. Νεφέλη, 2002) επιχειρεί έναν άθλο: να αποσαφηνίσει έννοιες που κυκλοφορούν σχεδόν συστηματικά χωρίς ποτέ να γίνεται επαρκής διάκριση μεταξύ τους. Το κατόρθωμά της έγκειται στην

γεγονός αυτό έχει ως αποτέλεσμα να μην μπορούμε να δώσουμε ακριβή και πλήρη συμπεράσματα ούτε για τη συνολική εργασία του Dugand στην Αθήνα, ούτε για την εικόνα των εκκλησιαστικών μνημείων της μετεπαναστατικής πόλης. Δυστυχώς είναι άγνωστο πόσα και ποια σχέδιά του λείπουν.

Ο Paul Dugand θέλησε να καταγράψει τους ναούς με επιστημονικό τρόπο. Παραθέτει πρώτα κατόψεις και όψεις και μετά περιγράφει με λεπτομέρειες τον εικονογραφικό διάκοσμο, αρχίζοντας από την ανατολική πλευρά του ναού: περιγραφή παραστάσεων, κατάλογος των απεικονιζομένων αγίων με αναφορές στο χρώμα και τα διακοσμητικά στοιχεία των ενδυμάτων τους. Όταν δε το μνημείο είναι ερειπωμένο, το δηλώνει. Για άλλους ναούς έχουμε μέχρι και 25 σχέδια που καλύπτουν όλο σχεδόν το εικονογραφικό πρόγραμμα του ναού, για άλλους όμως μέχρι και ένα. Όμως στις σημειώσεις του δεν κάνει τεχνοτροπικές παρατηρήσεις, ούτε φαίνεται να μπορεί να τοποθετήσει χρονικά τις παραστάσεις που αντιγράφει. Επιπλέον η τεχνική των σχεδίων του είναι κλασική: η ομοιομορφία και μία τάση ωραιοποίησης που παρουσιάζουν τα σχέδια δεν βοηθούν στην προσπάθεια χρονολόγησης των τοιχογραφιών με κριτήρια τεχνοτροπικά.

Από τα 254 σωζόμενα σχέδια, τα 91 αναφέρουν την προέλευσή τους, ενώ από τα υπόλοιπα 163 η Τούλα Καλαντζοπούλου κατόρθωσε να αποδώσει σε γνωστούς και αγνώ-

στους ναούς της Αθήνας τα 152. Το έργο της αρχαιολόγου δυσχέρανε η καταστροφή του αρχείου του P. Dugand στη Chartres. Όμως το αποτέλεσμα δικαιώνει την Τούλα Καλαντζοπούλου: Στο λεύκωμα αυτό βρίσκονται τα υπάρχοντα σχέδια του P. Dugand όλα με μολύβι, από γνωστούς αλλά και κατεστραμμένους τώρα ναούς (όπως από τον Άγιο Ελισσαίο, όπου έψελνε και ο Παπαδιαμάντης) της Αθήνας του 19ου αιώνα.

Πρόκειται για μία πολύτιμη έκδοση και για την καλαισθησία της και για το επιστημονικό της ενδιαφέρον. Πρέπει να σημειώσουμε ότι την προσπάθεια της αρχαιολόγου στήριξε και καθοδήγησε όσο ζούσε ο Μανόλης Χατζιδάκης, ο δάσκαλός της.

Κλείνοντας, για την αποτίμηση της αξίας αυτών των σχεδίων παραθέτουμε μια τελική παρατήρηση της μελετήτριας Τ. Καλαντζοπούλου:

«... η εντύπωση που αποκόμισα είναι ότι στις σημειώσεις και στα σχέδιά του “διαβάζουμε” την ιστορία της Αθήνας κατά τους τελευταίους αιώνες. Φυσικές καταστροφές, επιδρομές, πολιορκίες, η επανάσταση του 1821, οι θρησκευτικές αντιθέσεις και κατόπιν ο αρχαιολατρικός ανασκαφικός ζήλος, αλλά και η ανάγκη των κατοίκων να βρουν “δωρεάν” οικοδομικά υλικά, όλα αυτά άφησαν τα ίχνη τους στα μνημεία και στη συνέχεια αποτυπώθηκαν στην εργασία του γάλλου μελετητή».

Έρη Κασίμη

Πέραν του καλού και του κακού

Κατρίν Μιγέ, Η σεξουαλική ζωή της Κατρίν Μ., μετάφρ.: Αλίκη Καργιώτη, Κέδρος, Αθήνα 2002, σ. 225.

Το βιβλίο της Κατρίν Μιγέ υπήρξε και συνεχίζει ένα χρόνο μετά την έκδοσή του να αποτελεί μια τεράστια εκδοτική επιτυχία, στη Γαλλία τουλάχιστον. Ποιον ορίζοντα προσδοκιών κάλυψε ένα τέτοιο κείμενο ώστε να το δεξιωθεί με τόση λαιμαργία το αναγνωστικό κοινό, σε μια χώρα μάλιστα με πλούσια και ακραία παραδείγματα ερωτικής μυθιστορίας, από τον μαρκήσιο Ντε Σαντ έως τον πιο σύγχρονο Ζωρζ Μπαταίγ και ενδιάμεσους σταθμούς τον Μπωντλαίρ, τον Προυστ και τον Ζενέ; Επιγραμματικά: η απόλυτη σχεδόν απόσχιση του ερωτισμού από κάθε είδους μυστικοπάθεια, μεταφυσική υπέρβαση ή εκστατική εμπειρία.

Το μυθιστόρημα (στην ουσία μια περιοδολόγηση της σεξουαλικής της ζωής) τυπικά

έχει τον χαρακτήρα μιας αυτοβιογραφίας, όπου χαρτογραφείται με πάσα λεπτομέρεια σε όλες τις εκδοχές, παραλλαγές, διαβαθμίσεις, τοπογραφικές ενδείξεις, ανατομικές διαπλάσεις, εξάρσεις και υφέσεις η ερωτική της συμπλοκή με το άλλο φύλλο, χωρίς να εξαιρείται βέβαια, σε σπάνιες όμως περιπτώσεις, και η ομοφυλοφιλία. Όλη η ποικιλία της ερωτικής πράξης που πλουτίζεται σε ευρηματικότητα, καθώς υποδουλίζεται από μια πλούσια φαντασία και ευφυή συνδυαστικότητα, από τις πιο ορθόδοξες έως τις πλέον αιρετικές και σκανδαλιστικές, διεκδικεί το πλουσιοπάροχο μερίδιό της σ' αυτό το κλασικό και συνάμα λαϊκό ρεπερτόριο: τυπικές ερωτικές περιπτώσεις αναπαραγωγικής τάξης, πεολεχνίες (στοματική απόληψη ηδονής), σοδομισμοί, διεισδύσεις σε κάθε ανατομική κοιλότητα του σώματος, βωμολοχίες που εντείνουν τη λαγνεία, πολυεπίπεδες και πληθυντικές συννευρέσεις σε όλη την κλίμακα της έντασης και της αχαλίνωτης δοτικότητας. Και όλα αυτά μέσα σε μια μοιρολατρία,

ταθητικότητα ή ντετερμινισμό που χαρακτηρίζει τη ζωή των κατώτερων έμβιων όντων. Κανένας εξωτερικός παράγοντας δεν μπλόκαρε την μηχανική λειτουργία των σωμάτων. Τότε τα πηγαινέλα τους δεν παρέκλιναν από τον ντετερμινισμό που χαρακτηρίζει τη ζωή των εντόμων» (σελ. 21).

Η ηρωίδα Κατρίν Μ. αποκαλύπτει από πολύ ωρίς το φύλο της μαζί με την ηδονή που δυάμει περικλείει, και αφιερώνεται συστηματικά στη διακονία του. Αυτή η ανιδιοτελής και υθόρμητη δωρεά στο βωμό του sex (ένα είδος πότλας), ριζώνει σ' ένα πρώιμο και θολό ρησκευτικό συναίσθημα, στην πιο πρωτόγονη και γι' αυτό αποκαλυπτική μορφή του. *Ηθελα να γίνω καλόγρια, να νυμφευθώ το ερό και να φύγω σε αποστολή στην Αφρική* (σελ. 11). Ιδού η γενεαλογία της αποστολικής διακονίας της, όχι στην ενδοχώρα της Αφρικής, αλλά στα μύχια της ηδονής. Βέβαια η εκφράση, τις περισσότερες φορές ωμή και μοιρολατρικά επαναλαμβανόμενη, δεν αποστέργει τον φινέτσα και τον εκλεπτυσμένο αν και επιδεδυμένο εξευγενισμό που τη συνοδεύει είτε από την αιγίδα ενός πίνακα του Μαρτέν Παρέ με το όνομα *Τα Σπαγκέτι* είτε υπό τους ήχους μιας φούγκας του Μπαχ. Άλλες φορές η περιγραφή μιας συνουσίας αποδίδεται με όλη εκείνη τη σπειροειδή, μακροπερίοδη και αργόσυρτη ανάπτυξη που μοιάζει με αμνηστία ή οργανική αφομοίωση ύφους από το αζητώντας το χαμένο χρόνο, σε σημείο που λιώνει σα βούτυρο η βιαιότητα του ερωτικού, μέσα απ' αυτές τις αβρές στιλιστικές γχορδίες. Και αν η Έμμα Μποβαρύ ερωτεύεται απανωτά και απελπισμένα φαντασιώνοντας τα λαϊκά ρομάντζα της εποχής, το ίδιο η Κατρίν Μ. βυθίζεται στον αισθησιασμό οντας εξιδανικεύσει και ταυτιστεί με κάποιες ηρωίδες βιβλίων ή κινηματογραφικών έργων (την *Ιστορία της Ο*, την *Ωραία της ημέρας* του Μπουνιουέλ). Και για τις δυο ο εσωτερικός και εξωτερικός μεσολαβητής ασκεί απαράγραπτη εξουσία του. Την ίδια στιγμή θεωρητικολογεί για τη λειτουργία του σώματός της, που το αντιμετωπίζει ως μια ενότητα και υλικότητα απ' όπου εκκρίνονται ή σταματούν θρόμβοι ηδονής και όπου κάθε μέλος παρουσιάζει μια αισθησιακή αυτονομία. Ο τρόπος κυνικό, καθόλου όμως διαβρωτικό,

αναγγέλλει μια νέα αντισυλληπτική μέθοδο που είναι ο σοδομισμός. «Αυτή ήταν η πρωτόγονη αντισυλληπτική μου μέθοδος που δεν γνώριζε ιεραρχίες ούτε σε επίπεδο ηθικής ούτε σε επίπεδο ηδονής» (σελ. 63).

Το σώμα που καταβροχθίζεται από τη λαγνεία δεν σκοντάφτει σε καμιά ηθική αναστολή. Λες και με μια πράξη λοβοτομής αφαιρέθηκε η συνείδησή του, μαζί με τον λογοκριτικό της ρόλο, και τώρα χωρίς ιμάντες αιωρείται στο κενό μιας αναίτιας ελευθερίας, ταυτόσημης με το πεπρωμένο. «*Η δική μου ελευθερία ήταν μια ελευθερία που εκφράζεται μια για πάντα μέσα από την αποδοχή ενός πεπρωμένου στο οποίο παραδινόμαστε χωρίς επιφύλαξη*» (σελ. 69).

Ποιο είναι λοιπόν εκείνο το στοιχείο που βγάζει το βιβλίο της Κατρίν Μιγιέ έξω από τον κύκλο της παράδοσης που ιχνογραφεί η ερωτική λογοτεχνία; Είναι ακριβώς ο α-ηθικός του χαρακτήρας. Λ.χ. το ερωτικό λιβελλογράφημα που ανθίζει στη διάρκεια της Γαλλικής Επανάστασης τείνει μέσα από την ελευθεριότητα στη ριζοσπαστικοποίηση του ανθρώπου, στην εξατομίκευση της αυτονομίας του. Ο Ντε Σαντ στο βάθος εκφράζει μια αρνητική ηθική, είναι ένας μοναχός που έχει ομώσει όρκο, όπως γράφει ο Κλοσόφσκι. Ο Ζενέ είναι ένας άγιος που έχει αφιερώσει την ιεροσύνη του στο κακό και στον διαστροφικό ερωτισμό. Ο Μπατάιγ τέλος ψαύει μέσα από την καταστροφή, την αποχαλίνωση και δήωση του ερωτικού ενστίκτου, το όριο της εμπειρίας όπου αξιώνεται η ανθρώπινη ύπαρξη. Όλοι πάντως λες και έχουν υποθηκεύσει τον ερωτισμό σε μια υπερβατική έννοια ή αξία. Αντίθετα η Κατρίν Μιγιέ μας πάει πίσω σε μια προχριστιανική, προενοχική, προπρωτική κατάσταση όπου οι αισθήσεις λειτουργούν ανεμπόδιστα και ακριμάτιστα. Αν ο Μοντερνισμός μάς κληροδότησε μια άρρωστη λίμπιντο προσχωμένη και αμαυρωμένη από τις καθηλώσεις της, το μεταμοντέρνο μάς εισάγει στην εποχή της «χαρούμενης» λίμπιντο, δεμένης απόλυτα με το ζωικό ένστικτο. Αυτό εκφράζει *Η σεξουαλική ζωή της Κατρίν Μ.* και εδώ ανιχνεύονται οι αρετές αλλά και οι ουλές της.

Γιώργος Αριστηνός

τιθάσωση μιας πλούσιας (για να μην πω απέραντης) βιβλιογραφίας και στην κριτική παρουσίασή της. Παράλληλα, ο προβληματισμός της γεννά έρεθίσματα που κάνουν το βιβλίο αυτό να μην είναι απλώς τεκμήριο της φιλολογικής της επάρκειας αλλά και απόδειξη μιας συνδυαστικής και ευρηματικής σκέψης.

Διαβάζοντας το βιβλίο του Σωτήρη Ντάλη, *Η Γιουγκοσλαβία στη μετά-Μιλόσεβιτς εποχή. Τα νέα πολιτικά και οικονομικά δεδομένα* (πρόλογος: Λουκά Τσούκαλη, εκδ. ΕΛΙΑΜΕΠ, Ι. Σιδέρης, 2002) μπορεί κανείς να διαγνώσει πλευρές του γιουγκοσλαβικού δράματος που ίσως δεν είχε αντιληφθεί στο παρελθόν. Παράλληλα, εξετάζονται τα νέα πολιτικά δεδομένα στην ΠΓΔΜ, καθώς και το πρόβλημα του Κοσσυφοπεδίου. Η έκδοση συμπληρώνεται με εκτενές χρονολόγιο των εξελίξεων στη Γιουγκοσλαβία μετά τις εκλογές της 24ης Σεπτεμβρίου του 2000 και την κρίση στην ΠΓΔΜ και αναλυτικά παραρτήματα σχετικά με την παραπομπή του Μιλόσεβιτς στη Χάγη.

Ένα πρόγραμμα θεάτρου που είναι παράλληλα και μια ενδιαφέρουσα έκδοση: Ευγενία Φακίνου, *Το Έβδομο Ρούχο*. Διασκευή σε τρεις πράξεις για το θέατρο: Δημήτρης Μαυρίκιος

Κυριακή και εξοδούχος

ος Δαββέτας,
ρίες μιας ανάσας,
ρος, Αθήνα 2002, σ. 162.

το ανά χείρας βιβλίο διηγημάτων ο
της Νίκος Δαββέτας (γεν. 1960) περνά
σε μια

το κατώφλι της πεζογραφίας, μα αυτή η κίνησή του δεν εγγράφεται στην τόσο συνηθισμένη κατά τα τελευταία χρόνια προοπτική της εύκολης, άμεσης και βέβαια ληξιπρόθεσμης κεφαλαιοποίησης της δημοσιότητας που παρέχει ο πεζογραφικός στίβος. Κι αυ-

(εκδ. Η νέα ΣΚΗΝΗ).

Με πλούσιο φωτογραφικό υλικό και δημοσίευση της διασκευασμένης εκδοχής του έργου, έχουμε την ευκαιρία να γοητευθούμε για άλλη μια φορά από το θαυμάσιο αυτό βιβλίο, να ακούσουμε ξανά τις φωνές των τριών γυναικών και να ξανασκεφτούμε. Η έκδοση συμπληρώνεται με αποσπάσματα από τα μυθιστορήματα της Ευγενίας Φακίνου, ένα κείμενο του Ανδρέα Καρακίτσου («Πρόσωπα και μεταμορφώσεις της γυναικείας εικόνας στο έργο της Ευγ. Φακίνου») και αποσπάσματα κριτικών για το *Έβδομο Ρούχο*.

Ζηλευτή η έκδοση του περιοδικού *Εντευκτήριο* (τχ. 57, Απρ. - Ιούν. 2002), καθώς περιέχει «σελίδες για την **Κική Δημουλά**», για την ακρίβεια ένα πολυσέλιδο αφιέρωμα στην αγαπημένη ποιήτρια, που η παρουσία της τιμά πλέον την Ακαδημία (προτιμώ αυτή τη διατύπωση και όχι την αντίστροφη). Γράφουν οι **Δ.Ν. Μαρωνίτης, Παντελής Μπουκάλας, Σοφία Νικολαΐδου κ.ά.** Και όπως πάντα πλούσια λογοτεχνική ύλη, κριτική και σχόλια. Η Camera Obscura αυτή τη φορά παρουσιάζει φωτογραφίες του **Αλέξανδρου Ίσαρη** από ένα αθηναϊκό καφενείο το 1982. **ο χαρτοκόπτης**

τό γιατί αισθητικά τα διηγήματά του δεν αφίστανται των ποιημάτων του, αλλά, θα 'λεγε κανείς, λειτουργούν σαν προέκτασή τους ή και συμπληρωματικά.

Ο τίτλος *Ιστορίες μιας ανάσας* είναι αντιπροσωπευτικός της συγγραφικής πρόθεσης (αν θέλετε και των περιορισμών στην έκταση, που επιβάλλει η ποιητική παιδεία) και περιγράφει τον χαρακτήρα των εικοσιδύο σύντομων ιστοριών που συνθέτουν τον τόμο. Εικόνες και στιγμές της καθημερινότητας, σχέσεις διαπροσωπικές και συχνά ερωτικές, τόνοι αυτοβιογραφικοί που εντείνονται από τον σαφή χρονικό ορίζοντα, ο οποίος συμπιπτει με τον βιωμένο χρόνο του συγγραφέα, ρυθμός γρήγορος αλλά στρωτός, χιούμορ και απρόοπτες εκβάσεις, συνθέτουν ένα ύφος όπου κυριαρχεί το μπρίο και η αίσθηση της επάρκειας στον χειρισμό του θέματος.

Ο Δαββέτας επιμένει στο παρόν, στην καταγραφή του με τη ματιά του ανθρώπου που το ζει από μέσα και το αποτυπώνει με τρόπο συμβατό με την ίδια την εποχή. Δεν ηθογραφεί, αλλά οδηγεί την διάχυτη και στην ποίησή του ιμπρεσιονιστική διάθεση στην δημιουργία μιας στικτικής τοιχογραφίας. Τα χρώματά του είναι απαλά, αλλά η σχέση τους με τα βασικά ισχυρή, οι γραμμές ασαφείς μα οι περιγραφόμενες καταστάσεις αναγνωρίσιμες, ενώ η κίνηση απορροφάται από το χρώμα και καταλείπει μια γεύση ισορροπημένα στυφή. Σαν ένα καλό κόκκινο κρασί.

Οι δυνατότητες και τα ενδιαφέροντα του πεζογράφου Δαββέτα, όπως αναφαίνονται εδώ, εγείρουν απαιτήσεις για τη συνέχεια και μοιραία οδηγούν σε σκέψεις που αφορούν ένα μεγάλο κενό στις χρονικές αναφορές της πεζογραφίας μας. Αναφέρομαι στην περίοδο της Μεταπολίτευσης, περίοδος γεμάτη από γεγονότα, πλούσια σε συναισθήματα, αν και ελάχιστα μελετημένα. Μήπως είναι καιρός η λογοτεχνία να ανοίξει, για μια ακόμα φορά, το δρόμο;

Γιάννης Χρυσανθόπουλος,
Μικρή συλλογή,
Διάττων, Αθήνα 2001, σ. 32.

Στη μεταπολεμική ποίηση η ύπαιθρος έχει εξοβελισθεί από το οπτικό πεδίο του ποιητή, ακολουθώντας τη μοίρα της αντιστασιακής ποίησης, που συνδέθηκε σχεδόν παγανιστικά με τη Φύση και τις αστείρευτες στοιχειακές δυνάμεις της, αλλά παρασύρθηκε από τη μοίρα του κινήματος της δεκαετίας του '40, έστω και αν κάποιες χαρακτηριστικές εκφάνσεις της άντεξαν μέχρι τα τέλη

της επόμενης δεκαετίας (Θανάσης Κωσταβάρας). Παρ' όλα αυτά σύντομα μια νέα μικρή περιοχή δημιουργήθηκε εκεί στα βορειοδυτικά του χάρτη, μεταξύ Ηπείρου και Μακεδονίας, με σημεία αναφοράς τον Μάρκο Μέσκο, τον Μιχάλη Γκανά και τον Χρίστο Μπράβο, ανανεώνοντας όμως την θεματική της και κυρίως οδηγώντας την ελεγειακή διάθεση όχι πια στην αντιστασιακή εμμονή αλλά στη δημιουργία ενός ιστού ήχων, εικόνων και αισθημάτων που συνεχώς απλώνεται και διαχέεται στο παρόν.

Ο Γιάννης Χρυσανθόπουλος, νεότερος και οπωσδήποτε έξω από αυτή τη συνάφεια αφού επιπλέον ορμάται εκ Πελοποννήσου, έχει σαν μακρινό πρόγονό του μόνο τον Νίκο Γκάτσο και την μοναδική *Αμοργό* του. Διέρχεται όμως την μεταπολεμική ποίηση, καταφεύγει στον Καβάφη, συγκροτεί ένα ύφος αφηγηματικό, απαραίτητο ώστε να ανακαλέσει αισθήματα από τις κοινωνικές πραγματικότητες της ενδοχώρας που αποσύρονται ανεπιστρεπτί, αλλά δεν προσχωρεί σε καμιά επιστροφή, ούτε καν στον ήχο του υπαίθριου λόγου. Επιλέγει τη θέση και τη ματιά ενός σημερινού κατοίκου της επαρχίας, για τον οποίο ο τόπος δεν είναι ούτε μοίρα ούτε σκηνικό, αλλά μέρος της ζωής. Από τα τοπωνύμια προτιμά τις εποχές και από τις παιδικές μνήμες την ποιητική παιδεία.

*Εκεί που σμίγουν το ανέφικτο
και το ωραίο*

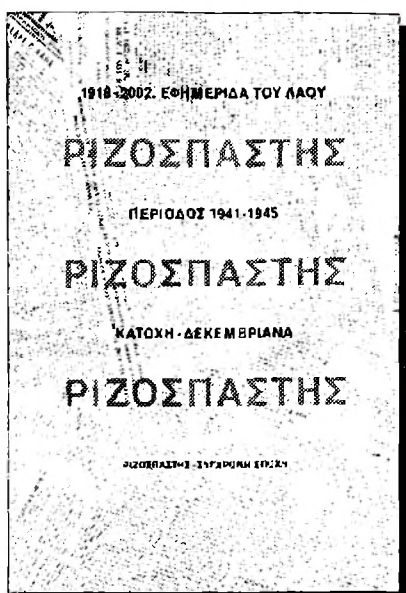
σπουδάζουν τα παιδιά την ευλογία.

Διονύσης Φλεβοτόμος,
Καφές σε χρόνο ενεστώτα,
σχέδια: Γιάννης Τσολάκος,
Περίπλους, Αθήνα 2000, σ. 48.

Ο ποιητής γεννήθηκε στη Ζάκυνθο όπου και ζει μόνιμα, αλλά τίποτα στα ποιήματά του δεν μαρτυρεί κάτι σχετικό. Αντίθετα αποτυπώνονται χαρακτηριστικά η μεταπολιτευτική αγωγή του λόγου καθώς και η μετάβαση, μάλλον η καταφυγή, στη χριστιανοκεντρική θεματική, δημιουργώντας έτσι ένα δευτερογενή και συνεκδοχικά επανησιακό λόγιο καμβά, με τις απαραίτητες ριζοσπαστικές πινελιές, πάνω στον οποίο πλέκονται εικόνες βιβλικές, γειωμένες στην καθημερινότητα. Δύσκολο πράγμα η ποίηση, μα δυσκολότερη η αναχώρηση, είτε δι' αυτής είτε εξ αυτής.

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ// Στηλίτης στίχων/ με δρασιάς/ νηστεύει μια σταγόνα.

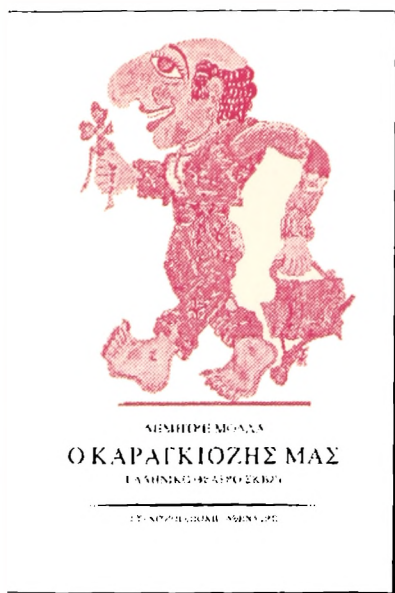
Κώστας Βούλαρης

ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ
Περίοδος 1941-1945
Κατοχή-Δεκεμβριανά

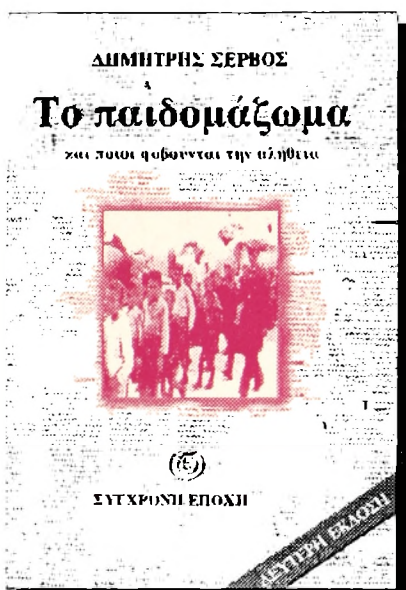
Δ. Καλτσώνης
Το δικαστήριο από την πρωτόγονη
κοινωνία στην αταξική

Δ. Μόλλα
Ο Καραγκιόζης μας
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΣΚΙΩΝ

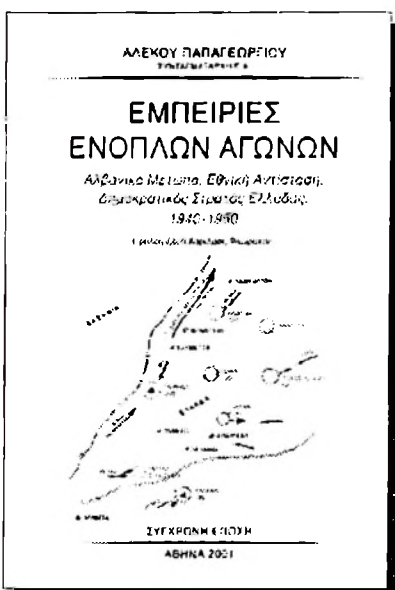
Α. Χαρίσης
Θρησκεία και πολιτική
στην Ελλάδα

Δ. Σέρβος
Το Παιδομάζωμα και ποιοι
φοβούνται την αλήθεια

Αρ. Καμαρινός
Ο Εμφύλιος Πόλεμος
στην Πελοπόννησο. 1946-1949

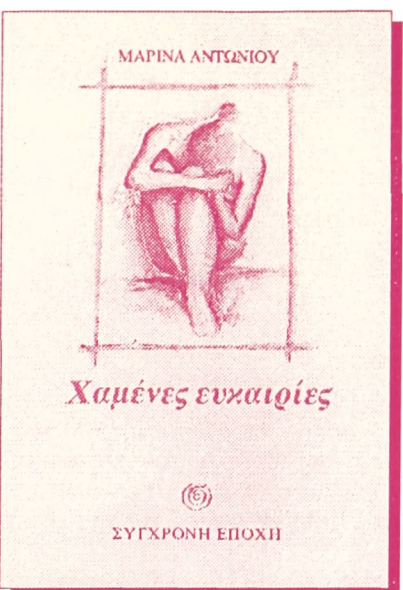
Α. Παπαγεωργίου
Εμπειρίες ένοπλων αγώνων
1940-1950

Α. Πατάζον-Λάφον
Ανδρόνικος Α' Κομνηνός
ο «Φιλόλαος»

Τ. Ζόμπολας
«Εξ οικείου σφάλματος»

Μ. Αντωνίου
Χαμένες Ευκαιρίες

Γ. Προύβολος
Ο δρόμος ως το θιάκι

Α. Κανέλλης
Ο Δον Κιχώτης σε νέες περιπέτειες

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ

Σόλωνος 130, 106 81 Αθήνα, Τηλ.: 0103820835, 0103823649, Fax: 0103813354, <http://www.sep.gr>, e-mail: info@sep.gr

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Μαυροκορδάτου 3, Τηλ.: 0103829835, 0103808132, Fax: 0103829814

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ: 1. Αθήνα, Μαυροκορδάτου 3, Τηλ.: 0103829835, 0103808132. 2. Θεσσαλονίκη, Μπακατσέλου 3 & Εγνατία 65, Τηλ.: 0310283810. 3. Γιάννενα, 28ης Οκτωβρίου 19, Τηλ.: 0651038090.

ΜΑΡΙΑ ΕΥΣΤΑΘΙΑΔΗ

ΣΧΕΔΟΝ... ΜΕΛΟ

ΚΕΔΡΟΣ

168 ΣΕΛΙΔΕΣ, ΤΙΜΗ: € 8,50

Ζούμε όλοι δύο ζωές. Την εφήμερη και αυτήν της ανέφικτης Αγάπης.

Ανάμεσά τους απλώνεται ένας απέραντος Κήπος, άγνωστος στους πολλούς, όπου οι δύο ζωές συνευρίσκονται, χωρίζουν και ξαναβρίσκονται σ' ένα αέναο παιχνίδι διεκδίκησης.

Το *Αγάπη, Κήποι, Αχαριστία* είναι ένα λαθραίο παιχνίδι πολιτικής διεκδίκησης σ' αυτόν τον Κήπο. Είναι η δοκιμασμένη κωμωδία της ανταρσίας και του έρωτα σε πείσμα των αχάριστων καιρών που ζούμε.

ΜΑΡΑΕΝΑ ΠΟΛΙΤΟΠΟΥΛΟΥ

Οίκος
ενοχής

150 ΣΕΛΙΔΕΣ, ΤΙΜΗ: € 7,50

Ένα παιχνίδι έρωτα και τύχης με ανορθόδοξες επιλογές και απροσδόκητο τέλος. Μια ιστορία ενός παράξενου ερωτικού πάθους, σε μια σύγχρονη μεγαλούπολη, που την εξέλιξή της τη μαθαίνουμε από τρίτους. Ένας έρωτας, χωρίς πρόσωπο. Η καλύτερα, με πρόσωπα δανεικά, αφού ο καθένας από τους δύο εραστές φαντάζεται ότι ο άλλος έχει αυτά ή εκείνα τα χαρακτηριστικά, ή τον ταυτίζει κιόλας με υπαρκτά πρόσωπα του περιβάλλοντός του. Ήρωες μια νεαρή όμορφη κοπέλα και ένας αινιγματικός, μοναχικός άντρας που ποτέ δεν βγαίνει από το σπίτι του. Θέλει άραγε κάτι να κρύψει; Η αναγνώριση κρύβει παγίδες ή νέες παράδοξες προοπτικές; Πίσω από αυτό που ονομάζουμε κανονική ζωή και καθημερινούς ανθρώπους συχνά κρύβονται σχέσεις και καταστάσεις ακραίες.

ΚΕΔΡΟΣ

ΑΡΗΣ ΜΑΡΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ
αγάπη [κήποι] αχαριστία

288 ΣΕΛΙΔΕΣ, ΤΙΜΗ: € 18

Η Ελένη, ο Γιάννης, η Μαρίνα. Τρία αδέρφια που αντιμετώπισαν ο καθένας με εντελώς διαφορετικό τρόπο την απώλεια του πατέρα. Τότε που εκείνος άφησε την ταυτότητά του στο τραπέζι του σπιτιού και εξαφανίστηκε για πάντα. Η Ελένη, έπειτα από πολλά χρόνια δίπλα στην κατάκοιτη μάνα, ξαναπαίρνει το κουβάρι της ζωής τους και το ξετυλίγει. Κοιτάζει, με άλλα μάτια τον κόσμο όπου μεγάλωσε σε ένα μικροαστικό σπίτι στην Κυψέλη, με αριστερές αρχές, οράματα για ένα διαφορετικό κόσμο και ενοχές περίπου για τα πάντα. Ένα ακραίο γεγονός στάθηκε αφορμή για την αντιπαράθεση με την οικογένειά της. Ένα βουβό σήμα έφτασε ως αυτήν και έβαλε μπροστά τη δίκη της μνήμης...